

DOKTORI (PhD) ÉRTEKEZÉS

MOLNÁR KATALIN

Nyugat-magyarországi Egyetem
Erdőmérnöki Kar
Sopron, 2009

Nyugat-magyarországi Egyetem
ERDŐMÉRNÖKI KAR
Roth Gyula Erdészeti és Vadgazdálkodási Tudományok Doktori Iskola
Erdővagyon-gazdálkodás (E/3) Program

Doktori (PhD) értekezés

Erdővel kapcsolatos ismeretek gyermeket nevelő családok körében

Írta:
MOLNÁR KATALIN

Témavezető:
DR. HÉJJ BOTOND egyetemi docens
DR. habil. BODNÁR GABRIELLA egyetemi docens

Sopron
2009

AZ ÉRTEKEZÉS CÍME:
Erdővel kapcsolatos ismeretek gyermeket nevelő családok körében

Értekezés doktori (PhD) fokozat elnyerése érdekében,
a Nyugat-magyarországi Egyetem Erdészeti és Vadgazdálkodási Tudományok Doktori Iskolája,
Erdővagyon-gazdálkodás (E/3) programjához tartozóan.

Írta:
MOLNÁR KATALIN

Témavezető: Dr. HÉJJ BOTOND egyetemi docens
Dr. habil. BODNÁR GABRIELLA egyetemi docens

Elfogadásra javaslom (igen / nem)

Elfogadásra javaslom (igen / nem)

(aláírás)

(aláírás)

A jelölt a doktori szigorlaton: _____ % -ot ért el,
Sopron, _____

a Szigorlati Bizottság elnöke

Az értekezést bírálóként elfogadásra javaslom (igen /nem)

Első bíráló _____

igen /nem

(aláírás)

Második bíráló _____

igen /nem

(aláírás)

Esetleg harmadik bíráló (_____) igen /nem

(aláírás)

A jelölt az értekezés nyilvános vitáján.....% - ot ért el
Sopron, 2009. _____

a Bírálóbizottság elnöke

A doktori (PhD) oklevél minősítése: _____

az EDT elnöke

„A legjobb iskola, amelyben egy ifjú ember megtanulhatja, hogy a világnak van értelme, a természettel való közvetlen kapcsolat”

(Konrad Lorenz)

1. A TÉMA MEGHATÁROZÁSA

A Nemzeti Alaptanterv 1998-as bevezetése óta a közoktatásban dolgozó minden magyar pedagógusnak, a rendeletben megfogalmazott körben a szülőknek is foglalkoznia kell a környezeti nevelés kérdéseivel [NAT 1995.]. Ennek bölcsődei és óvodai megjelenítési formái napjainkban lehetővé, és szükségszerűvé teszik, hogy közvetlen vagy közvetett formában a szülők is foglalkozzanak e téma kérdéskörével, sőt ismeretanyagával is. Az elvárásnak a szülők abban az esetben tudnak megfelelni, ha rendelkeznek természettudományos kompetencia-készségekkel.

„A természettudományos kompetencia készséget és képességet jelent arra, hogy ismeretek és módszerek sokaságának felhasználásával magyarázatokat és előrejelzéseket tegyünk a természetben, valamint az ember és a rajta kívüli természeti világ közt lezajló kölcsönhatásban lejátszódó folyamatokkal kapcsolatban magyarázatokat adjunk, előrejelzéseket tegyünk, s irányítsuk cselekvéseinket. Ennek a tudásnak az emberi vágyak és szükségletek kielégítése érdekében való alkalmazását nevezzük természettudományos kompetenciának. E kompetencia magába foglalja az emberi tevékenység okozta változások megértését és az ezzel kapcsolatos, a fenntartható fejlődés formálásaért viselt egyéni és közösségi felelősséget.”¹

Ez a dolgozat azt mutatja be, hogy milyen pszichológiai, pedagógiai alapokon építkezhetünk a szülők ismereteire, tudására és gyermeknevelési szokásaira. E téma kutatási bemutatását azonban megelőzi a környezeti nevelés és a hozzá kapcsolódó fogalmak értelmezése, történeti bemutatása, az attitűdök szerepének és az attitűdváltások lehetőségének részletezése.

Elsőként a környezeti nevelés számára fontos pszichológiai és pedagógiai elméletekről kaphat az olvasó áttekintést. Második megközelítésben azt mutatja be a disszertáció, hogy milyenek az ember, személy, szülő lehetőségei az attitűdök formálásában a környezeti nevelés kapcsán, ebben milyen szerepet és helyet foglal el a szülői ház szocializációs hatása, a szülők gyermekkori és felnőttkori ismeretanyaga, illetve tudás, ismeret átörökítése.

A fogalmak körüljárása után a szülők ismereteire, véleményére utalva mutatom be az attitűdvizsgálat adatait, a tudás-érzelem-viselkedés együttesének feltárt formáit, módjait, és a továbbfejlesztés lehetőségeit.

Elengedhetetlen azonban kijelölni a disszertáció határait is. Legrészletesebben a téma szempontjából fontos attitűdök és befolyásolásuk-, váltásuk kapcsán a gyermeket nevelő családok, szülők ismereteit, véleményét, szemléleti hozzáállását, tevékenységét elemzem.

A munka limitált mind az életkor, mind a nevelési szintér tekintetében. Legfeljebb érintőlegesen, magyarázatként vagy illusztrációként jelennek meg a családon, iskolán kívüli nevelési színterekre vonatkozó gondolatok, adatok. A határokat az elvégzett empirikus kutatások területe jelöli ki.

Az empirikus vizsgálatok által szabott kereteken kívül, a - címben is jelzett - tudományterületi határokat is igyekszik a szerző betartani. Néhol azonban megjelennek a pedagógián, pszichológián kívüli, a környezeti neveléshez kapcsolódó egyéb tudományok, mint például a szociológia, a filozófia gondolatai is.

A természeti környezetben folyó nevelő-oktató, természeti környezetben lévő tanulás lényege: a megfelelő ismeretek nyújtása, a körülvevő természeti környezet pontos megismertetése, azaz a szemléletformálás.² Kiszámíthatóan csak ez biztosíthatja a fenntarthatóság megvalósítását és megvalósulását.

¹ NAT 243/2003 (XII.17.) Korm. rendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról

² Számos szakírás és véleményelemzés eredménye az a nézet, hogy főként csak az tudja értékelni, megóvni és gondozni a meglévő értékeket, aki ismeri is azokat.

A környezettudatos nevelés, környezetvédő erkölcsi és tudományos oktatás társadalmi érzékenységet alakít a környezet és természetvédelem kérdéskörében. Napjainkban az ismeretátadással, élményszerzések biztosításával, a környezettudatos viselkedés egyre gyakoribb előhívásával tudatformáló tevékenységet végzünk. Ez a tudatformálás szemléletváltozást eredményez, melyhez ismernünk kell a szemléletformálás irányelveit.

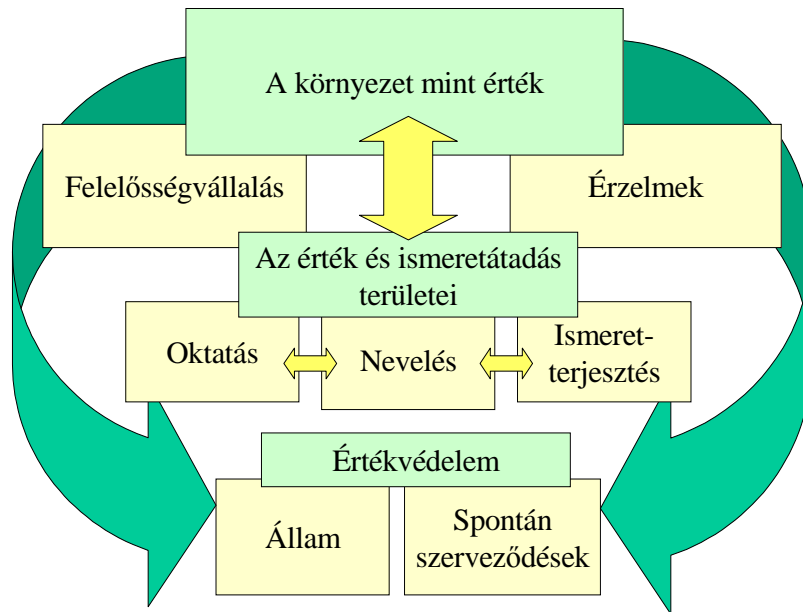
Ezek az alkalmazkodó és felelősségteljes magatartás, az elfogadó attitűd, a szervezett és irányított megfigyelés és tapasztalatszerzés, mely a családi nevelésben és a nevelés-oktatás területén valósulhat, valósítható meg. Lényegi eleme a munkának az interpretáció, milyen formában közvetítjük ezt mindenki számára a szakmai fórumoknak, családoknak, nevelési-oktatási intézményeknek és egyéb szolgáltató intézményeknek. A kutatás irányt mutat, milyen színtereken valósulhat meg a kidolgozott program, valamint milyen eszközökkel és módszerekkel érhető el a kitűzött cél (pedagógiai háttér, oktatási eljárások, kommunikáció és média kapcsolatok stb.). A dolgozat konkrét fejlesztési elképzeléseket is tartalmaz.

1.1. Elméleti háttér, a téma tudományos interdiszciplinaritása

A környezettudatosság, a környezeti teljesítmény kettős aspektusban értelmezhető. Egyrészt a család környezetkapcsolataiban, a környezethasználat során fellépő terhelések, károsítások viszonyában (negatívumok), másrészt mit tesz a család a környezeti elemek megóvásáért (pozítívumok). A két megközelítés alapvetően eltér egymástól, a gyakorlatban mégis egymást kiegészítve jelentkeznek. Ha az egyén, a család nem ismeri a környezeti terheléseket, akkor nagy valószínűséggel nem is tesz azok javításáért, megváltoztatásáért. Gazdasági szemmel a környezettudatosság leginkább a profit-orientált szférában fedezhető fel, ott mutatható ki legerősebben a környezetvédelem és a jogszabályi kényszer kapcsolata. Alap elemei, mint például a tudatosság, a családi védelmi tevékenységekben³ is felfedezhetők. (hulladékgazdálkodás, energiatakarékosság, csomagolóanyag-minimum stb.) Az ily módon szervezett családi tevékenységből gazdasági előny is kovácsolható, jogszabályi háttér nélkül. A zöld termékek preferálása, a termékpozicionálás, a hulladékminimalizálás a családi kassza megtakarításait növeli, amellet, hogy a tevékenységre való szocializálódás a jövő generációinak is értéket közvetít. Ezért is fontos vizsgálni, hogy ezek a gazdasági szempontból előnyös cselekedetek mi módon örökíthetők nemzedékről nemzedékre, ebben a folyamatban hogyan, milyen aktivitással vesznek részt a felek, vesz részt a család. Miért gondolkodik környezetbarát módon egy gyermek? Mert otthon látja, vagy mert megtanulta, hogy például az újrahasznosítással nyersanyagot spórolhatunk, csökkenthetjük a hulladék mennyiségét stb.

Értelmi vagy érzelmi megfontolások dominálnak környezeti attitűdjeinkben? Hogyan alakul, alakítható ki a természet-közeli, természetbarát, környezettudatos értékrend és annak átadása?

³ Tervezett, átgondolt vásárlás, - bővítés, hosszú távú környezettudatos beruházások

1. ábra A környezeti nevelés általános kiindulópontjai (a szerző saját munkája)

A környezet, mint érték közvetlenül az emberek felelősségteljes magatartásában nyilvánul meg. A környezeti problémák meglátása, megláttatása megőrző cselekvésre ösztönzi azt, akinek értéklistáján a környezet az elsők között jelenik meg. Az értékátadás a nevelés, oktatás, képzés és az ismeretközvetítés egyéb szinterein valósul meg. Amennyiben az ismeretátadás gördülékeny, sokak számára elérhető, akkor ez, a fenntarthatóság pedagógiájának megvalósulását eredményezi. A fenntarthatóság pedagógiájának egyik legfontosabb célja, hogy aktív, környezetükről felelősen gondolkodni és cselekedni képes egyént neveljen. Mindehhez elengedhetetlen a személyes megtapasztalás, annak meg- és átélése, hogy az egyénnek milyen lehetőségei vannak a dolgok megváltoztatásában. Amikor egy gyermek megtapasztalhatja, hogyan tud tenni, változtatni a fennálló renden, felbecsülhetetlen ajándékot kap: bizalmat, hitet és reményt, hogy a környezete megőrzésével életteret és újabb lehetőséget kap. Amennyiben a nevelés a társadalmi szerepvállalásra is fel tud készíteni, a társadalom, a további generációk számára is biztosítékkal szolgál. Kizárólag csak így valósulhat meg a fenntarthatóság pedagógiai gondolata: a gondolkodj globálisan, cselekedj lokálisan elv.

Az ember számtalan és sokféle szükséglettel rendelkezik, melynek kielégítése normális életének feltétele. Ahhoz, hogy ezt hogyan és mi módon tudja összhangba hozni, meg kell vizsgálni az ember és természet viszonyának gazdasági összefüggéseit.

A szükségletek kielégítésére különböző javak szolgálnak, kategóriáit a környezet-gazdaságtan összegzi. A szűkös-bőséges javak, a dolgok és szolgáltatások, a természeti és mesterséges javak, a magán- és közjavak kategóriái mind-mind a szocializációs folyamatban rögzülnek az emberi tudatban.

Az ember által épített környezet, a városrendezés problémaköre számos gazdasági feladatot jelent nem csupán a jelen felnőtt lakosságnak, hanem az elkövetkező nemzedékeknek is. Az előrelátás, a nevelés eredményességére törekvésnek azt a feltételezést is alá kell támasztani, hogy az élővilág sokféleségének megőrzésében, a csökkenések megakadályozásában az embereknek rendkívüli és elsődleges szerepe van.

A népesség, az emberi erőforrás tervezés, a túlnépesedés és az elöregedés kérdésköre minden mai embert aggodalommal tölt el. Ennek kezelésére is fel kell készíteni a jövő nemzedékeit.

Az energiaválság, a meg nem újuló erőforrások kezelése és az energiahasznosítás új elveinek megismertetése, népszerűsítése prioritást élvez további életünk tervezésében és

szervezésében. A fenntartható fejlődés lehetőségét csak a fent említett problémakörökkel kapcsolatos tervszerű nevelőmunka eredményezheti, vagyis jövönk a mi és a jövő generációk kezében van. Hiszen a környezeti válság, a víz – levegő - talaj elszennyeződés, a hulladéktermelés oly mértékű, hogy kezelésükkel és a nevelés lehetőségeinek feltárásával, bővítésével a huszonnegyedik órában vagyunk.

A környezeti szocializáció érték közvetítő szerepe, a környezeti nevelés minél sokoldalúbb és eredményesebb megvalósítása tehát nem csupán lehetőség, hanem szükségszerűség (feladat) is. Újra kell gondolni az ember és környezet viszonyának alakulását, új alapokra kell helyezni a szemléletünket. Ebben a folyamatban elsődleges látni, hogy az emberi személyiség az egyén és környezete viszonyrendszerében alakul, szociális interakciók során.

1.2. Összefoglaló a hazai környezetvédelmi jog⁴ átalakulásának főbb lépéseiről: 1985-2005

Az 1980-as években a hazai szabályozás a széttagoaltsággal és az eltérő keletkezési körülmények sajátosságaival jellemezhető. A környezet védelmének érdekeit a másodlagosság határozta meg. Az egységesítés gondolata a jogalkotók szándékában megvolt, azonban erre egészen 1995-ig csak az 1976. évi II. törvény (Az emberi környezet védelméről) adott iránymutatást. Ez az alapokmány a szabályozási területeken érdemleges változást azonban nem hozott, mivel nem tartalmazott közvetlenül értelmezhető, kötelező rendelkezéseket. E törvény megjelenését követően két érdemlegesnek mondott változás történt: bevezették az üzemanyagok környezetvédelmi termékdíját, mellyel eddig ismeretlen gazdasági ösztönző jelent meg a szabályozásban, és kötelezővé tették a környezetvédelmi hatásvizsgálatok⁵ elvégzését.

Az 1990-es évek közepén egyre jobban nyilvánvalóvá vált, hogy szükség van áttekinthető, preventív és világos jogi szabályozásra. Így jött létre az 1995. évi LIII. törvény. Törvényi szabályozásban rögzítette a Magyar Országgyűlés, hogy a természeti értékek és területek a magyar nemzeti vagyon kiemelt és pótolhatatlan részei. Kezelésük, fenntartásuk, a jelen és jövő nemzedékek számára való megőrzésük elengedhetetlen. A természeti erőforrásokkal való ésszerű és takarékos gazdálkodásra nevelni kell, hiszen ez biztosítja a természeti örökség és a biológiai sokféleség fennmaradását és védelmét. A törvényt az Országgyűlés 1996. június 18-án fogadta el.⁶

Az Európai Unióhoz való csatlakozás 10 éves előkészítő folyamata és a csatlakozás ideje⁷, újabb kihívásokat és szükségszerű döntéseket hozott, melyhez az inspirációt sokszor nem a hazai szükségletek, hanem a nemzetközi elvárások adták. A csatlakozási idő alatt és után főként a korszerű környezetvédelem alapjainak lerakása és fejlesztése történt meg. Ezzel párhuzamosan a szabályozási rendszer megelőzés irányába való átalakítása és egy integráló szemlélet kialakítása is szükségszerűvé vált.

A környezetvédelmi jog legújabb tendenciái, az együttműködés, az önkéntes megoldások megalapozása is a jogrendszer fejlesztését várják el, különösen a közigazgatási jog területén.

A polgári jog környezetvédelmi vonatkozásai napról napra szélesednek, az uniós elvárások szerint. A büntetőjogi tényállások terén a kilencvenes években beszélhetünk komolyabb fordulatról, a veszélyeztetési tényállások bevezetése kapcsán. Tény azonban, hogy a

⁴ A téma jogi vonatkozásai alátámasztják az aktualitás és szükségszerűség tényét.

⁵ Például a tájban és az ökológiai viszonyokban várható változások részletes leírása, stb.

⁶ I./ Általános rendelkezések II./ A természeti értékek és természeti területek általános védelme III./ Természeti területek és értékek kiemelt oltalma IV./ A természet védelmének tervezési és szervezeti rendszere V./ A természet védelmének tulajdoni és gazdasági alapjai VI./ A természetvédelem eljárásjogi szabályai és szankciói

⁷ 2004

jogalkalmazás napról napra igazodik nemcsak a hazai szükségletekhez, hanem a nemzetközi elvárásokhoz is [BÁNDI, GY.2007].

Az oktatásügyet az Európai Közösség azon társadalmi szektorok közé sorolja, amelyet nem befolyásol közvetlenül semmiféle EU jogalkotási törekvés. A tagországok oktatási rendszerének szerkezete, ennek működését szabályozó dokumentumok, a finanszírozás módjai megmaradnak nemzeti illetékességi körön belül. Ennek egyik következményeként az egyes országok környezeti nevelése is, mint egész oktatási rendszere, igen eltérő képet mutat.

Az Európai Közösség tagországai együttműködésében az oktatási szektor ugyanakkor a közös munkaerő piaci és gazdaságfejlesztési területeket alapozza meg, ami megköveteli, hogy valamifajta összehangolódás jöjjön létre és a hasonló törekvések ezeket a fölérendelt közös célokat szolgálják.

A téma szempontjából az intézményes nevelés-oktatás környezetvédelmi szabályzóinak összefoglalása elsődleges. A jogi szabályzók a közoktatás gyakorlatának szabályzói, azonban hangsúllyal kerül említésre az, ami környezeti nevelési, környezetbarát életmód vagy fenntarthatóság kérdéskörét érinti. Ezek a következők:

Az Egyesült Nemzetek Szervezetének 57. közgyűlése 2002. december 20-án a 2005–2014 közötti évtizedet a Fenntarthatóságra nevelés évtizedének nyilvánította. Az oktatás minden szintjét és formáját hassák át a fenntarthatóság, a környezet- és az egészségvédelem alapértékei.

A hazai jogszabályi háttér az Alkotmány környezet- és egészségvédelemmel kapcsolatos paragrafusaiából vezethető le: 18. § A Magyar Köztársaság elismeri és érvényesíti mindenki jogát az egészséges környezethez. 70. § A Magyar Köztársaság területén élőknek joguk van a lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez.

Az Alkotmányban megfogalmazott alapelvek megvalósulását – többek között – az alábbi jogszabályok és intézkedések konkretizálják: A Környezetvédelmi törvény (1995. évi LIII. törvény) 54. § 1. cikkelye szerint „...minden állampolgárnak joga van a környezeti ismeretek megszerzésére és ismereteinek fejlesztésére”. Az ismeretek terjesztése és fejlesztése állami, illetve önkormányzati feladat.

Magyarország második Nemzeti Környezetvédelmi Programjában (2003-2008) önálló, tematikus akcióprogramként kapott helyet a környezettudatosság növelése.

A Nemzeti Fejlesztési Tervben a fenntarthatóságnak való megfelelés horizontális célként szerepel.

A Nemzeti Alaptantervről kiadott 243/2003. sz. kormányrendelet kiemelt fejlesztési feladatként definiálja a környezeti nevelést. „A környezeti nevelés átfogó célja, hogy elősegítse a tanulók környezettudatos magatartásának, életvitelének kialakulását annak érdekében, hogy a felnövekvő nemzedék képes legyen a környezeti válság elmélyülésének megakadályozására, elősegítve az élő természet fennmaradását és a társadalmak fenntartható fejlődését. A fenntarthatóság pedagógiai gyakorlata feltételezi az egész életen át tartó tanulást, amelynek segítségével olyan tájékozott és tevékeny állampolgárok nevelődnek, akik kreatív, problémamegoldó gondolkodásmóddal rendelkeznek, eligazodnak a természet és a környezet, a társadalom, a jog és a gazdaság terén, és felelős elkötelezettséget vállalnak egyéni vagy közös tetteikben.”⁸

Az európai országokban, így hazánkban is az intézményes környezeti nevelés finanszírozása döntően az állami interszektoriális⁹ együttműködések során kialakított keretből, az állami támogatások központosított alapjaiból történik. Azonban a környezeti nevelés finanszírozásában egyre szélesedő keretek között vesz részt az üzleti világ, a magánvállalkozások, gazdasági

⁸ Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia (1998), értékek és alapelvek 1. bekezdés

⁹ tárcaközi, területközi

társaságok köre. A hazai és nemzetközi alapítványok is jelentős részt vállalnak az országos környezeti nevelési feladat támogatásában (1. számú melléklet).

Az oktatási intézmények általában pályázati úton szerzik meg azt a kiegészítő támogatást, amelyre szükségük van környezeti nevelési céljaik megvalósításához. A pályázat az utóbbi években önálló szakterületté vált. Napjainkban a pályázat céljának, tartalmának, célcsoportjainak meghatározása, a pályázati folyamat teljes logisztikai kidolgozása és koordinálása komoly szaktudást - melyre felkészítő tanfolyamok köre segíti a nevelőket - és modern infrastruktúrát igényel. A pályázatok elbírálása, az eredmények minősítése és értékelése szintén összetett feladat. A gyakorlat megköveteli a környezeti nevelési terén végzett kutatásokat és azok publikálását.

1.3. A téma aktualitása

Az élethosszig tartó tanulás gondolatának és a fenntarthatóság eszmekörének összekapcsolása és meghirdetése, az oktatás mielőbbi modernizációját feltételezi hazánkban is. E reform mindenki számára kinyithatná a tudás szentélyének kapuját, s biztosíthatná, hogy ne kizárólagosan az intézményi rendszer, hanem a korhatár nélküli, személyes tudás vagy nem tudás legyen a vezérlő, amely irányítja az egyén számára a tanulási lehetőségeket [BERNÁTH, J. 2007].

Ökológiai szempontból a környezettudatos nevelést és az ökológiai szemlélet elsajátítását nem lehet elég korán elkezdni. Aki idejében megismerkedett környezetével minden apró részletével, megismert növényeket, állatokat, annak később már nem kell arról beszélni, hogy miért és hogyan kell az erdők, a vizek, a levegő védelme érdekében más szemlélettel élni és felelősséggel cselekedni.

Pedagógiai szempontból a Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia alapelve, hogy a környezet¹⁰ és a nevelés minden egyes embert érint. Az e témában lévő szakszerű és tervezett nevelés tehát, nemcsak intézményes nevelést jelent, hanem a bölcsőtől a sírig tartó ismeretközlési és szemléletformálási folyamatot is. Így lesz a környezeti nevelés a tudat- és szemléletformálás eszköze, amelynek eredménye a társadalmi környezet javítását, javulását is magával hozza. A fenntartható fejlődés olyan gondolkodásmód kialakítását igényli a környezeti nevelés minden szereplőjétől, vagyis a társadalom minden tagjától, amely képes a világ kihívásait rendszerben szemlélni, és azokra választ adni úgy, hogy nem szül újabb ellentéteket az ember és a természet között. Pedagógiai szempontból a környezeti nevelés és a fenntartható fejlődés legfontosabb üzenete tehát, hogy a gazdaság, társadalom és környezet kérdései egyetlen rendszert alkotnak (alkossanak), s hogy a globális válságok nem oldhatók meg sem egyik, sem másik kérdéskör túlhangsúlyozásával.

Gazdasági szempontból a környezeti nevelés, a természeti környezetben lévő tanulás, a fenntarthatóság érvényesítése rendszerszemléletet követel. A felnövekvő nemzedéket képessé kell tenni arra, hogy megszerzett ismereteit össze tudja kapcsolni az élet valós ügyeivel. Arra, hogy az emberek önmaguk lássák meg a problémákat, azok összefüggéseit, és önmaguk keressék az arra adható gazdasági és egyéb válaszokat is. Ennek során el kell jutni odáig, hogy az érték- és ismeretátadás során a tanulásban közreműködő felek (gyermekek, szülők, nevelők, stb.) képesek legyenek megérteni a fejlődés és környezet kérdéseinek összefüggő rendszerét. Fontos, hogy az egyes kérdések megválaszolására több alternatíva felállítását igényeljék, s az alternatívák értékelése, ellenőrzése után képesek legyenek a helyes, megfelelő válasz kiválasztására. Így a globális összefüggések megértése kapcsán a létező környezeti problémák mögött gazdasági, társadalmi, pedagógiai stb. problémákat is meglátnak majd.

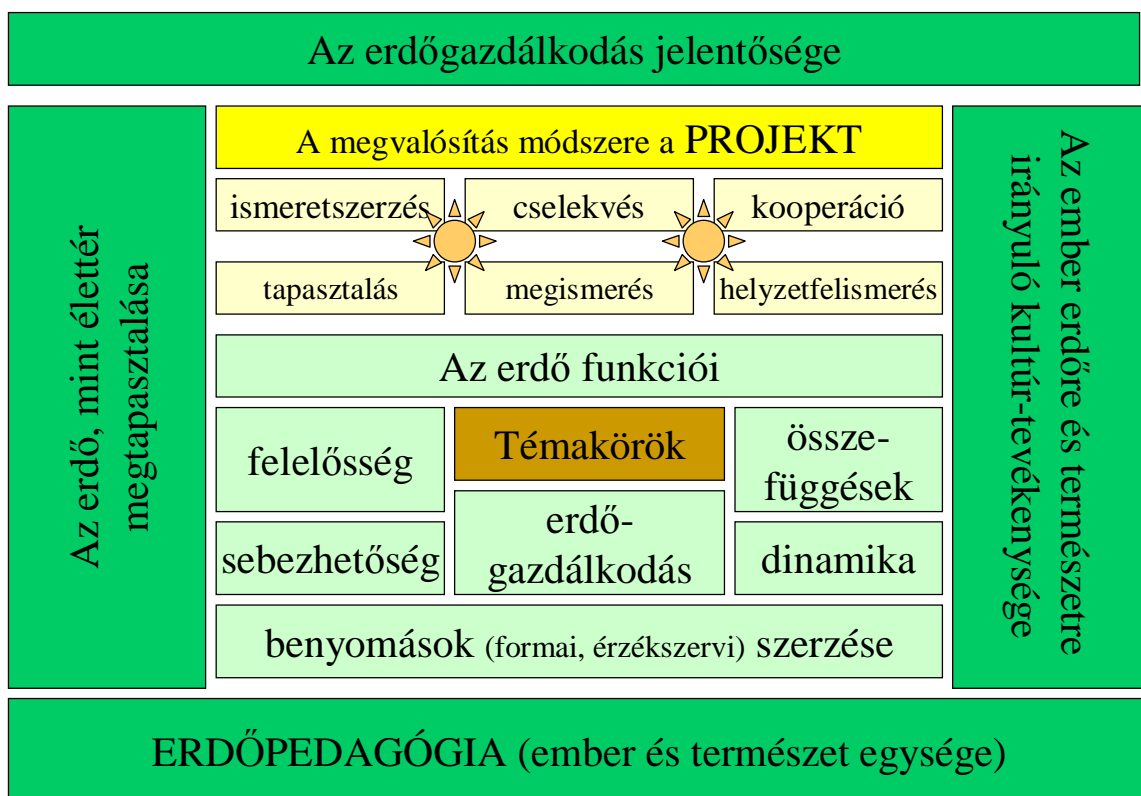
Az ember a természet része, de csak akkor van esélye a boldogulásra, ha együttműködik környezetével, és nem uralkodni akar felette. Ez a természet törvényeinek megértését, az élet

¹⁰ A környezet alatt komplex módon a természeti, mesterséges (alkotott) és társadalmi környezetet érti.

minden formájának elismerését feltételezi, és csak így alakulhat ki egy környezet-gazdaság tudatos életmód, mely nem csupán a „természetnek hoz hasznot”, hanem az egyénnek is.

Erdőgazdálkodási szempontból is jelentős a téma feltárása. A világ legfejlettebb életközössége az erdő, mely magába foglalja a talajban élő mikroorganizmusokat, a föld felszínén élő mohákat, gombákat, lág- és fás szárú növényeket, valamint az abban élő rovar-, madárvilágot és az erdei vadállományt.

Az erdőgazdálkodás egy sajátos termelő ágazat, amely nemzetgazdasági szempontból is jelentős. A közjólét, a fatermesztés, az üdülési- és rekreációs színtér és a védelem területén kell eredményesen gazdálkodni annak, aki tartamos erdőgazdálkodással számol. A gazdálkodás kereteit az 1996-ban megalkotott természet-, erdő-, és vad védelméről szóló törvények határozzák meg¹¹.

2. ábra Erdőpedagógia – az ember és a természet egysége (a szerző saját munkája)

A természeti folyamatokat optimálisan kihasználó, a tartamosságot, a biológiai sokféleséget biztosító gazdálkodási elvet a természet-közeli erdőgazdálkodás fogalmával határozza meg. Ennek során nem sérül az erdő ökológiai egyensúlya, a beavatkozások mértéke kíméletes. Azonos súllyal jelenik meg az ökonómiai és az ökológiai szempont. Ezen értelemben az erdőgazdálkodás kiemelt ágazatai: az erdőművelés, a fahasználat és a vadászat, vadgazdálkodás. E területek megismerése, közvetett gondozása nem csupán a szakterületen

¹¹ Várhatóan ez év márciusának második felében léphet majd hatályba az új erdőtörvényt, amelyet három éves előkészítés után nyújtott be a kormány az Országgyűlésnek. Az új törvény egyebek között egyszerűbbé teszi a szakigazgatási munkát és fokozott védelmet nyújt az erdővagyon megóvására.

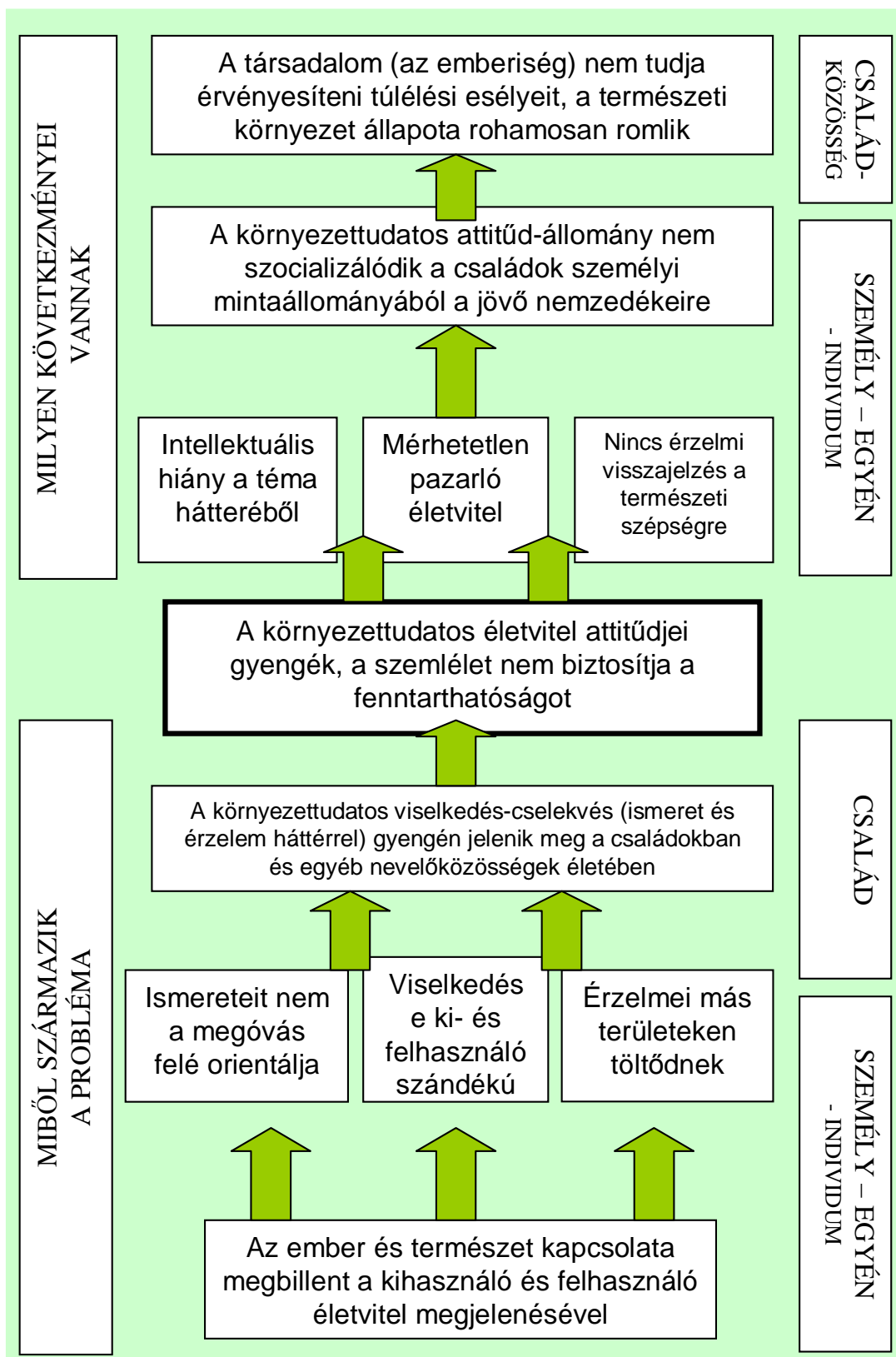
dolgozók szívügye kell legyen, hanem mindenkinek, aki környezeti neveléssel, fenntarthatósággal és természeti környezetben való tanulással, tanítással foglalkozik.

1.4. Célkitűzések

A kutatás megkezdésekor olyan kommunikációs, szemléletváltást eredményező modell kialakítását tűztem célul, mely irányt mutathat a családi és az intézményes környezeti nevelés, természeti környezetben lévő tanulás érvényesítésére, a természet- és környezetvédelem, valamint a fenntarthatóság pedagógiai célkitűzéseinek megvalósítására.

A fenti célok eléréséhez a következő részfeladatokat határoztam meg:

1. Ismereteimet hazai és külföldi szakirodalom tanulmányozásával gyarapítom.
2. Bemutatom a téma hazai és néhány külföldi irodalmát, tapasztalatait, az e témában eddig elért eredményeket, tisztázom a fogalmakat. A szakirodalom áttekintése lehetővé teszi a tényelemzést és a változásokra, változtatásokra való koncentrációt. Kiindulópontként szolgál a vizsgálat megtervezéséhez, segít megfogalmazni a célokat, kiválasztani a módszereket és irányt ad a vizsgálat menetére is. Biztosítja, hogy dolgozatom végén javaslataimat ezek alapján fogalmazzam majd meg.
3. Kutatást végzek gyermeket nevelő családok körében erdészeti és vadgazdálkodási ismereteket, természethez, természeti tanuláshoz való viszonyokat vizsgálva.
4. Összehasonlító elemzést végzek a szemléletváltatás, változás érdekében a szülők témához való attitűdjeit vizsgálva: tudás-ismeret, érzélem-élmény, viselkedés-cselekvés, valamint szocializáló tevékenység tárgykörökben. A szemléletváltást ugyanis a szülők körében megjelenő attitűdváltástól várhatjuk elsődlegesen.

3. ábra A környezettudatos életvitel attitűdjellemzőinek problémafája (a szerző saját munkája)

2. AZ ÖKOLÓGIAI GONDOLKODÁS SZEREPE A KÖRNYEZETI NEVELÉSBEN

A téma szakmai alapjait két szempontot figyelembe véve mutatja be a dolgozat.

Az ember és környezete viszony
aspektusaiból.

A környezeti nevelés fogalmának
kialakulása viszonylatában.

2.1. Az ember és környezete fejlődéstörténetének történeti vonulata

A pedagógia történetében már az időszámításunk előtti évezredekben, az intézményes nevelés kialakulása előtt is találhatunk környezeti nevelés témakörét érintő tevékenységeket. Már az őskorban, amikor az ember élete egy volt a természettel, életben maradásához feltétlenül szüksége volt közreműködőkre. Kereste és próbálta felismerni és szervezni a körülötte lévő életteret, növényeket és állatokat egyaránt. Minden ős- és ókori kultúra igyekezettel adta át tudását - főként természetismereti tudását- leszármazottainak. Ez a közvetítés, átörökítés volt az életben maradás legfőbb feltétele és eszköze is egyben. Így az adott kultúra környezetével szembeni viselkedésmódja az élet meghatározójává vált. Az embert körülvevő élettér: a folyók, hegyek, erdőségek, növény és állatvilág lehetőséget nyújtott az életre, s közvetítette a természet megőrzésének érték és fontosságát. Így válhatott a környezet elsődleges, vagyis primer értéké, rákényszerítve az embert a környezet örök értékékként való megbecsülésére és védelmére.

A természethez való viszony az emberi civilizáció fejlődése során változásokon ment keresztül. Ezen változásokat Kohák György vizsgálta. Az ember természethez való viszonyát, meg tapasztalását három módot felismerve írta le. Első a kultúra hajnalán, a vadászó-gyűjtögető életmóddal együtt járó természet-közelség meg tapasztalása. Ez a meg tapasztalás a természettől való félelemmel jár együtt. A végtelen és megismerhetetlen örökkévalót tapasztalja meg az ember. Ekkor jelennek meg a rítusok, mint félelemelosztók, a kiengesztelés és a könyörgés lehetséges formái. Ez a természetfelfogás a mezőgazdaság mind szélesebb körben való megjelenésekor tűnt el, mivel a gazda, a földművelő már saját területet szakított ki a természet végtelenségéből, ahol úgy vélte, elsődlegesen már az ő törvényei és akarata érvényesül. A föld a tulajdona lett, melytől elvárta, hogy az szolgálja és kiszolgálja őt. Minél nagyobb lett az ember szüksége, minél bonyolultabb, hatásosabb módszerekkel tudta igényeit kielégíteni, annál jobban hitt abban, hogy a természetfölötti uralma felülmúlhatatlan és a természet csak magával az emberrel életképes. A gazdálkodó társadalmak természetfelfogásában a természet épp ezért kimeríthetetlennek, örök „adományozónak” tűnik. Így lett a természetnek alárendelt emberből a természettel egyenrangú partner. Itt volt az alkalom az ipari és fogyasztói társadalmak megjelenésére, térhódítására. A partnerségből hamarosan fölöttiség lett, az ember a természetben a kimeríthetetlen nyersanyagforrást vette észre, majd használta ki. Azonban a civilizáció fejlődésével ezek a prioritások háttérbe szorultak. A fejlett civilizációkban a természet, az élőlények már nem partnerek, hanem a gazdasági hasznosítás tényezői [JOHN FIEN 1999]. Mindhárom természetfelfogás a természetet korlátlanul fogja fel.

Szükséges azonban számba venni azt is, hogyan örökítette át az emberiség a tudást évezredekken keresztül. Ismét itt egy párhuzam, mely ellentmondást is rejt egyben. Az ember természetért érzett aggodalma egyidős a természet pusztításával és ignorálásával¹².

A XX-XXI. század hihetetlen léptékű változásokat hozott az emberiség életében. A mai nyugati civilizációban élő átlagember jobb körülmények között él, mint uralkodói akár csak száz-kétszáz évvel ezelőtt. Ennek a hatalmas átalakulásnak ára van. A huszadik század elején sokan tévesen azt hitték, hogy ezt az árat csak a természet fizeti meg. Csupán a század második felében fogalmazódott meg hivatalos dokumentumokban is, hogy ennek a változásnak az árát maga az emberiség fizeti/fizetheti meg, amennyiben belátható időn belül nem képes megoldást találni a már feltárt és a még feltáratlan problémákra.

Napjainkban is sokakban él az a hit, hogy ezeknek a megoldásoknak technikai jellegűeknek kell lenni. A technikai megoldásokban hívő emberek ugyanis úgy gondolják, nem baj, ha egy tevékenység természet- és környezetszennyező, úgymint ki lehet/ és kell is, valamilyen módot találni a szennyezés, az erdőirtás, a vízkiszorítás stb. megszüntetésére. Ez a szemléletmód nemhogy segítené a környezeti válság kezelését, hanem nagymértékben hozzájárul a válság elmélyüléséhez [BOWERS, C. A. 2000].

Ezért is elengedhetetlen, hogy belássuk, jobban járunk, ha partnerként viszonyulunk a természethez, elfogadjuk törvényeit, megpróbálunk belesimulni rendjébe. Ez a viszonyulási mód akár szöges ellentéte is lehet az előző generációk környezethez való hozzáállásának.

2.1.1. Ökológiai elméletek az ember és környezete kapcsolatáról

Az ember és környezet viszonyát, mint értékviszonyt tekintve, történetileg egymástól eltérő indíttatású és szaktudományos nézetek összessége jellemzi. A következő áttekintő bemutatás segíti a csoportok elkülönítését.

Az antropocentrizmus talaján álló nézetek az ember kitüntetett lényként való kezelését, megjelenését tartják elsődlegesnek. E szempontból az ember azért védi környezetét, hogy ott élni, megélni tudjon. Így a természet védelme az ember önvédelme is egyben. Ez a felfogás csak az embernek tulajdonít önértéket, a természet önértékét nem látja, azt csak ember – környezet viszonyban képes elemezni. Ezt a humanista természetfelfogáson alapuló nézetcsoporthoz felületi, vagy környezetszemléletű ökológiának nevezik [LUC FERRY 1994].

A mélyökológiai nézeteket két csoportba soroljuk. A biocentrikus nézetek egy sorba veszik az emberrel mindazokat a lényeket, melyek képesek az öröm és a fájdalom érzékelésére. Az ökocentrikus álláspont az állatokon kívül a természetben mindent: a fákat, ásványokat, hegyeket, vizeket – az egész univerzumot – egységessé teszi. Az öko-feminizmus lényege, hogy a női nem és a természet elnyomása azonos tőből fakad. Véleményük szerint a férfi nem olyan értékeket közvetít, ami a természet leigázását, a természet feletti uralmat képviseli. Nézetük szerint a női elv szolidaritásról, az ember és a természet harmóniájáról szól.

2.1.2. A neveléstudomány fejlődése - A természeti környezetben való tanulás, és az élmény szerepe a tanulási folyamatban

Számos pedagógiai és neveléstörténeti személyiség tette fel a kérdést: mennyire befolyásolja az ismeretek rögzülését és megmaradását az élménnyel teli tanulási folyamat, az élménnyel végzett együttes tevékenység.

A következőkben pedagógiai, neveléstörténeti példákat, érveket sorakoztatok fel, mennyire igazolható vagy cáfolható, hogy a szülők és gyermekeik közös élményszerzése hatékonyabb ismeretelsajátítást eredményez-e. Mindez az élményalapú tanulás sajátosságait és specifikumait is feltárja.

¹² mellőzés, tudomásul sem vétel

Rousseau J. J. (1712-1778) Emil vagy a nevelésről szóló, 1762-ben megjelent írásában a tanulás terepi helyszínén történő megvalósulásáról, annak szervezéséről és bonyodalmairól ír. Kiemeli, hogy a közvetlen érzékelt valóság milyen pozitívan befolyásolja az ismeretek áramlását és megmaradását. Klasszikus példaként említhetjük meg, Emil erdőből való kiszabadulási „leckéjét”, ahol önmaga jön rá a tájékozódás törvényszerűségeire.

Dewey J. (1859-1952) élménypedagógia címszó alatt jegyzi a természetben, a természettel való ismerkedést, tudásszerzést. A gyakorlati cselekedetek során szerzett ismeretek véleménye szerint maradandóbbak, mint a könyvekből, vagy személyektől nem közvetlen környezeti keretek között zajló tanulás. J. Dewey már 1915-ben hangsúlyozta, hogy az elmélet forrása a gyakorlati életben található. Az oktatás/iskola és az élet nem választható el egymástól az iskola az élet része, s nem csupán felkészítés az életre. Az élmény-teli tanulás leginkább modellnyújtás és alkalmazás révén valósul meg, melynek alapjai az életben, a tanulót körülvevő természeti környezetben találhatók. Ezért Dewey koncepciójában a tapasztalat, az értékátadás, az akció-cselekvés (részvétel), és az ismeret együtt jelenik meg.

Nagy L. (1857-1931) és *Bognár C. (1883-1967)* a gyermek érdeklődését helyezte a tanulás központi fogalomkörébe. Nagy László a *Gyermek érdeklődésének lélektana (1908)* című munkájában kiemeli, hogy az önként jelentkező tanulási fő- és mellékmotívumok, a gyermek érdeklődése eredményez gyors és maradandó ismeretszerzést és rögzülést. A gyermektanulmányi mozgalom kiemelkedő gyakorlati szakembere *Domonkos Lászlóné* a közvetlen rálátást, az élményszerzést „intuitív beleélő módszerek” nevezi¹³.

Ezt a gondolati menetet folytatja a személyközpontú pszichológia megteremtője *Rogers C. (1902-1987)*. A tanulási folyamat uralkodó eleme a non-direktivitás¹⁴, teret hagyva az egyén érdeklődésének, tettekézségének, a spontán lehetőségek kihasználásának. Meglátása szerint az élmény az a folyamat, ami magába foglalja a tudat számára hozzáférhető érzéseket és a belőlük táplálkozó, készített tapasztalatokat és cselekvést.

Magyarországon ezek a pedagógiai irányzatok 1989-ig nehezen voltak értelmezhetőek. Az élménypedagógiát irracionálisnak, szinte megvalósíthatatlannak, eredménytelennek látta és vélte a kor többségi nevelő közössége. Ennek oka az ismeretekben, és a megismerési nehézségekben¹⁵ keresendő. Kritikai megjegyzés, elemzés e területről 1994-ben jelent meg először [FALUDI, SZ. 1925-2002].¹⁶

A felfedezéses, kutatásos tanulás felidézi a régi ismeretet és a hangsúlyt a pillanatnyi problémamegoldásra helyezi [KNAUSZ, I. 2001]. Ebbe a kategóriába sorolhatunk minden olyan tanítási stratégiát, amelyben a tanár inkább kérdéseket tesz fel, problémákat fogalmaz meg, dialógusra ösztönöz ahelyett, hogy ismereteket, eszméket, elsajátítandó képességeket tárna a tanulók elé. A felfedezés és kutatás - mint minden adaptációs stratégia - rendkívül időigényes. Minden perc, amelyet a tanulók problémamegoldással töltenek el, csökkenti a tananyag "leadására"¹⁷ rendelkezésre álló időt.¹⁸

¹³ ...önmagából termelő tevékenység, az egyén önalakítása...

in: <http://www.law.klte.hu/jati/bibo/articles/tanulmanyok/ament%20erzsebet-uj%20iskola-2004-11-25.htm>

¹⁴ nem irányítottság

¹⁵ Nyelvismeret hiánya, nyugati sajtó, szaksajtó hiánya, más társadalmi berendezkedés miatt.

¹⁶ Faludi Sz. (1925-2002) Az „élménypedagógia” irracionálisát keményen bírálta az un. szocialista pedagógia. *Homo Ludens, Új Pedagógiai Szemle*, 1994/82-83.o. ill. Vincze László Rousseau-tól Neillig című szenvedélyes pamfletjét 1981-ből.

¹⁷ Hagyományos (porosz) tanítás-tanulási forma.

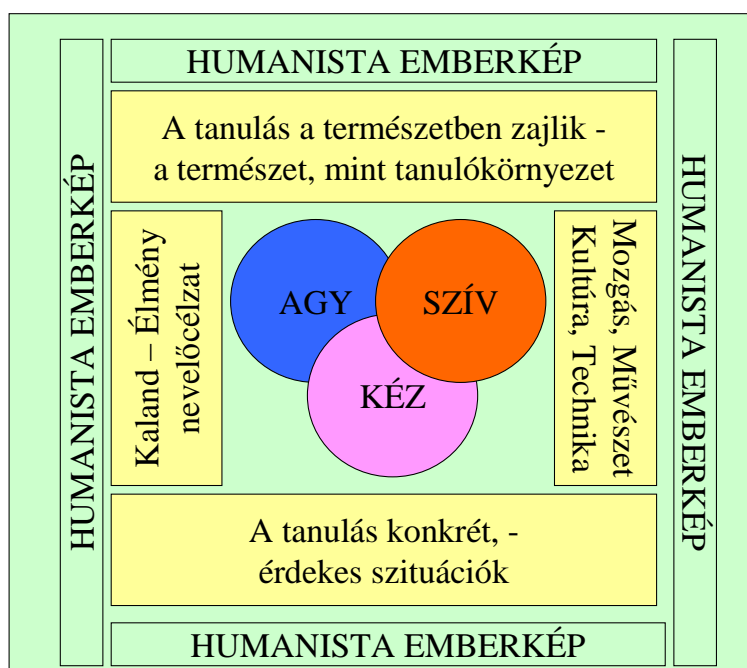
¹⁸ KNAUSZ, I. (2001) A tanítás mestersége

Amit a pszichológiával és pedagógiával foglalkozó személyiségek a tanulás-szervezési folyamatban eredményesnek és elsődlegesnek láttak, *Konrad Lorenz (1903-1989)*, egyszerűen a „szülői ház inspiráló ereje”-ként fogalmaz meg.

Konrad Lorenz élete és művei a gyermekkor nagy jelentőséggel bíró élményeiről, későbbi életünk során a környezethez való viszonyunk alakulásáról is szólnak.

„Általánosságban elmondhatjuk: Ha nem kerültem volna már kisgyermek koromba tényleges kölcsönhatásba, meghitt, személyes kapcsolatba állatokkal, vadon élő állatokkal... akkor talán mérnök lett volna belőlem.”¹⁹ Ezt a kapcsolatot, inspirációt Lorenz szüleinek is köszönheti, akik az állatok iránti csodálatra készítették, a velük való ismerkedésre inspirálták, vagyis irányították érdeklődő figyelmét. Egyszer csak jött egy darázs, rászállt a mézre, s anyám félelmében el akarta zavarni. Apám azonban megakadályozta, és megmutatta nekem a darazsot, a potrohát, a lélegző potrohát, ahol a szelvények teleszkóphoz hasonlóan egymásba csúsznak. Elmesélte, hogy ez egy rovar, és hogy szelvényből áll, ezek mozognak ott olyan szépen, lélegzetet véve. Megértette velem, milyen szép egy darázs, hogy egyáltalán nem valami csúf lény [LORENZ 1991].

Látva az inspiráló, készítető, nevelő-tanító hatást megállapíthatjuk, hogy a szülőkkel, felnőttekkel való töretlen kapcsolat, a kiegyensúlyozott, harmóniára törekvő természet-közeli és élmény-teli életmód, a természetről szóló könyvek, valamint a tanulmányok a legmeghatározóbbak a természetszerető és tisztelő személyiség kialakulásában. A gyerekek számára azok az ismeretek válnak tényleges ismeretökké és rendeződnek tudássá, amit érdeklődéssel sajátítanak el. Amikor a szülő mesél valamiről gyermekének, vagy az iskolában tanul egy érdekes jelenségről, de annak nem minden részletét ismeri meg, akkor van lehetősége a kíváncsiságát kielégíteni, utána járással, kutatással és a felismerés élményének örömeivel gazdagodni.

4. ábra Az élménypedagógia koncepciója (a szerző saját munkája)

Tisztázni kell, hogy nevelési vagy oktatási folyamat zajlik az élményszerzés során? Erre akkor tudunk válaszolni, ha a két fogalmat nem csak tartalmilag, hanem térben és időben is definiáljuk. Nevelésként a testi és szellemi, lelki és erkölcsi fejlődés, fejlesztés tudatos irányát

¹⁹Hatos Zsófia (kézirat) A visszatérő gyerekkor ... a gyermekkori élmények meghatározó mivoltáról 2.1.

értem. Az oktatás ezzel szemben az ismeretek, a tudás átadása, azaz a tanítás tervezett, szervezett, irányított formája. A nevelés legfőbb színtere a család, de nevelési feladatokat lát el számos intézmény is, megszámlálhatatlan nevelési helyzete során. A nevelés és oktatás párhuzamosan zajló folyamat, elkülönülése alig írható körül, azonban térben és időben mégis elhatárolódik egymástól. A gyermek (ember) harmonikus személyiségfejlődése szempontjából mindkettőre szükség van.

A jelenhez közeledve az élményalapú és neveléssel kapcsolatos minden területen, így a pedagógiai pszichológiában is tapasztalható a pragmatikus szemlélet túlsúlya. Az elmúlt évtizedekben a nyugati kultúrák országaiban igen jelentős hatással volt a pedagógiai pszichológia szemléletére és a pedagógia gyakorlatára az egzisztencialista filozófia, és a pszichoanalízis elméleti bázisán keletkezett humanisztikus pszichológia. Ennek alapját A. Maslow motivációs elmélete adja, mely az emberi élet céljának az önmegvalósítást tekinti [VAJDA]²⁰.

Vizsgálendő, hogy a tudás alapú társadalomban fontos, alapvető készségek fejlesztésének feladatrendszerre miképp függ össze az élményalapú tanulással [MAKAI, É. 2005].

2.2. A környezeti nevelés fogalmának megszületése

Környezeti nevelésről azóta beszélhetünk, mióta tudatosult a nevelés környezeti aspektusa. Ekkor már nem csak a kultúra szerves részeként adódtak át a környezettel kapcsolatos szokások, viselkedésmódok, hanem a szülők/nevelők igyekeztek tudatosan átgondolt nevelési módszerekkel a környezethez való viszonyulás olyan formáit kialakítani, melyek a környezet megismerését, megfelelő hasznosítását és védelmét segítették elő. Ebben a nevelési elképzelésben már megfogalmazódott, hogy az emberek életszemléletét, életvezetési- és fogyasztási szokásait kell megváltoztatni oly módon, hogy az összhangban legyen a minket körülvevő világ törvényeivel. Rámutattak, hogy az emberiség ne igényeljen több erőforrást, mint amennyit a természet hosszútávon biztosítani képes számára. A környezeti nevelés terminust tehát az ezzel a megközelítési móddal kapcsolatos pedagógiai tevékenységekre alkalmazzuk²¹.

A környezeti nevelésnek - hasonlóan a pszichológiához [BÁRKÁNYI 1987] – hosszú a múltja, de rövid a története. A hosszú múlt mindazokat a nevelési előzményeket jelenti, amelyek a környezeti nevelés nemzetközi szinten való elfogadása előtt jelentek meg. A környezeti nevelés története a fogalom 1970-es években történt bevezetésével kezdődött. A környezeti nevelés fogalma egyre inkább bővült, és egyre szorosabb kapcsolatba került a fenntarthatóság fogalmával²².

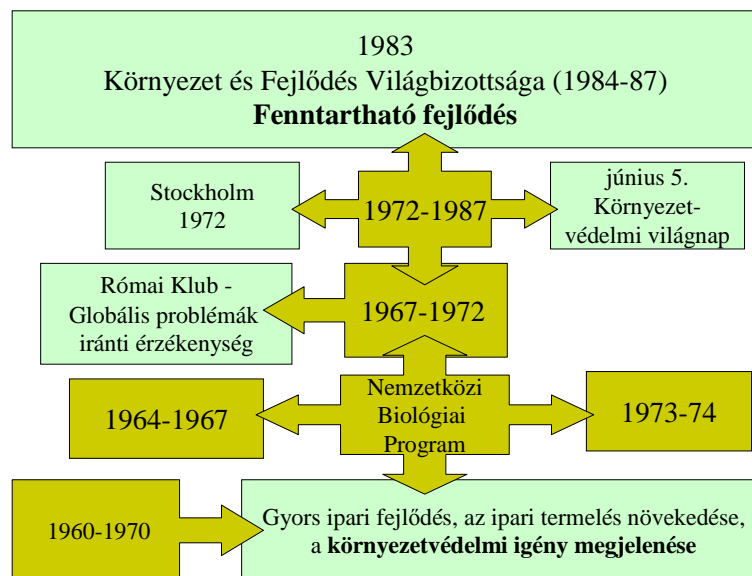
A fogalom megszületése az 1970-es évekre datálható a környezeti problémák fokozódása miatt, ami két jelentős nemzetközi eseményt váltott ki. Az ENSZ 1975-ben készítette el a környezeti nevelés kérdéskörével foglalkozó programját [PALMER és NEAL, 1998], illetve az UNESCO 1977-ben tartotta meg Tbilisziben e témakörben az első kormánytalálkozót.

A Tbiliszi konferencia zárónyilatkozata a környezeti nevelés következő területeit határozza meg: tudatosság, tudás, hozzáállás, készségek, részvétel [DISINGER. J. F. és MONROE, M.C. 1998].

²⁰ http://www.kislexikon.hu/pedagogiai_pszichologia.html

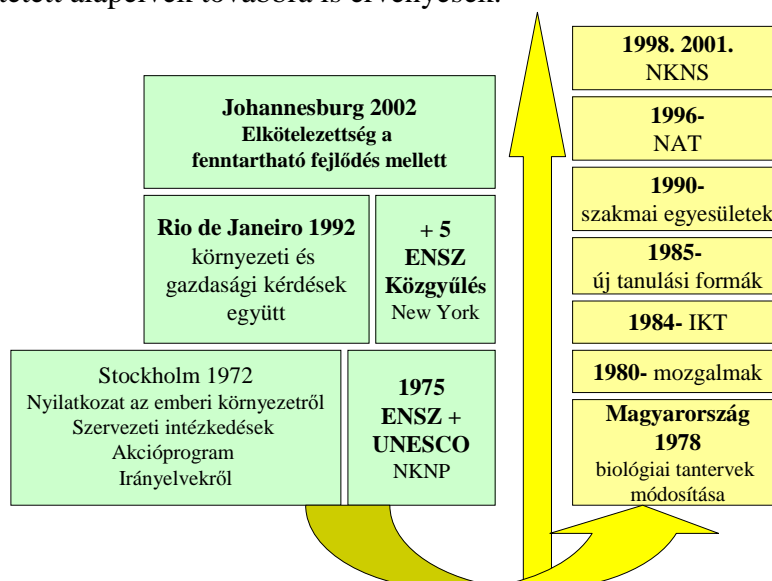
²¹ A fogalom több szempontú meghatározását lásd a fogalomtárban

²² A fogalom értelmezését lásd a fogalomtárban

5. ábra Fenntartható fejlődés (a szerző saját munkája)

Az 1970-es évek óta a környezeti problémák egyre nagyobb mértéket öltöttek, a megoldás tervezésére és szervezésére egyre nagyobb és hangsúlyosabb érdekcsoportok szerveződtek. A környezeti problémák világméretű felismerését mondták ki 1992-ben, a Rio de Janeiróban megrendezett ENSZ Környezet és Fejlődés Konferenciáján. A résztvevő országok (köztük Magyarország) vállalták, hogy gazdaságukat fokozatosan a fenntartható fejlődés útjára állítják. A konferencia zárójelentése egy egész fejezetet szentel a nevelés kérdéskörének [SUMMIT, E.1992]. 1997-ben a rio-i konferencia óta eltelt időszakban elért eredményeket értékelték a résztvevők egy újabb konferencián [FARAGÓ 1997]. A konferencia legfőbb megállapítása az volt, hogy 1992 óta nem történt lényeges előrelépés a környezetszennyezés visszaszorítása, a fenntartható fejlődés kialakítása érdekében. E konferencia visszajelzést adott a fenntartható fejlődésre való átállás késlekedéséről. A környezeti válság szaporodó jelei együttesen arra készítették az ENSZ-t, hogy 2002 augusztusában megrendezze a johannesburgi ENSZ világtalálkozót. Itt a résztvevők megállapították, hogy a tíz évvel ezelőtti rio-i találkozón lefektetett alapelvek továbbra is érvényesek.

6. ábra Jelentős konferenciák, meghatározó dokumentumok (a szerző saját munkája)²³

²³ 1998. 2001.NKNS Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia, 1996. NAT Nemzeti Alaptanterv, 1984. IKT Ifjúsági Környezetvédelmi Tanács, 1975. NKNP Nemzetközi Környezeti Nevelési Program,

Az eltelt tíz évben nem történtek meg azok a lépések, melyeket a „Feladatok a XXI. századra” című dokumentumban megfogalmaztak, ezért deklarálták, hogy a tíz évvel ezelőtti elfogadott dokumentumot ezután is érvényben lévőnek tekintik. A tíz évvel ezelőtti dokumentumot egy Megvalósítási Tervvel egészítették ki, amelyben kijelölték azokat a stratégiai irányokat, melyeket az államoknak követniük kell annak érdekében, hogy fejlődésüket fenntartható irányba mozdítsák.

Az OECD²⁴ országok 2003-as Dublini Munkaértekezletén megállapodtak egy közös célrendszerben és ennek vannak oktatáspolitikai elemei is. Megállapították, hogy az oktatás rövid és hosszú távú célkitűzései az egyének és a társadalmak szükségleteiből fakadnak. Az oktatáspolitikának az a feladata, hogy kielégítse az egyén egész életen át tartó tanulással kapcsolatos szükségleteit – a korai gyermekkortól kezdve egészen a felnőttkorig – olyan módon, amely megfelel az egyén törekvéseinek, és hozzájárul a kapcsolódó nemzeti irányelvek koherens összetevőihöz olyan területeken, mint a gazdaság, foglalkoztatás, tudomány és technológia, környezet, kultúra, család, ifjúság és bevándorlás. Az oktatáspolitikai döntéshozás részben reagál a környezetre, részben pedig alakítja azt. Az oktatási vezetők az irányelvek kidolgozási folyamatának kezelése során a törvények, a politikusok, a miniszterek, a pénzügyi megszorítások, a globális trendek, az érdekszövetségek, a tömegtájékoztatói eszközök stb. világában tevékenykednek. A stratégiai célok elérését megfontolások és ajánlások könnyítik meg.

Jóllehet az oktatás a tudás alapú társadalom középpontjában helyezkedik el, a tudás önmagában nem jelent gazdagságot. Szükség van jobb stratégiákra az ismeretek létrehozásához az oktatásban, ezen kívül jobb, hatékonyabb kapcsolatra van szükség a kutatók és a gyakorló tanárok között.

A kormányoknak el kell dönteniük, melyek legyenek az egész rendszerre nézve érvényes jellegzetességek, és mi legyen az, amit helyi szinten kell eldönteni. Mi az, amit meg kell tervezni, és mi az, amit a piaci mechanizmusokra kell bízni, ezen kívül talán az egyik legfontosabbat, mi legyen az egyensúly az állami és a magánjellegű szolgáltatások között.

Mivel az oktatási szektor nagyon nagy, ezért gyakorta befelé fordulóvá válik és elszakad a többi politikai területtől. Ezen kívül létrehozott nagyon sok érdekcsoportot, amelyek megerősítették a többi területtől való elszigeteltségét.

A reformtörekvéseket a rendszer, valamint az egyes intézmények megváltoztatására kell összpontosítani. Erőteljes számonkérési követelmények nélkül a rendszer védelmezni fogja a „szolgáltatók szövetségét”, ahelyett hogy „ügyfeleinek” szükségletei irányítanák.

A tanulást, nem pedig a tanítást kell a középpontba állítani, ezen kívül a bármilyen életkorú emberek tanulási szükségleteire és stílusára, nem pedig az alapozó oktatásra kell helyezni a hangsúlyt.

²⁴ Az OECD alapító okmányát 1960. decemberében írták alá Párizsban, és 1961-ben kezdte meg működését.

Az OECD az OEEC-nek (az Európai Gazdasági Együttműködés Szervezetének) a jogutódja, amely eredetileg 1948-ban a Marshall-segély lebonyolításának és a háború utáni gazdasági konszolidálásának az elősegítésére jött létre. Tagjai a világ legfejlettebb országai.

Az OECD alapító tagjai a 20, volt OEEC állam: Ausztria, Belgium, Dánia, az Egyesült Királyság, Franciaország, Görögország, Hollandia, Írország, Izland, Luxemburg, Norvégia, az NSZK, Olaszország, Portugália, Spanyolország, Svájc, Svédország, Törökország, valamint az Amerikai Egyesült Államok és Kanada. Megalakulása óta a szervezethez öt állam csatlakozott: 1964-ben Japán, 1969-ben Finnország, 1971-ben Ausztrália, 1973-ban Új-Zéland, és 1994-ben Mexikó. A rendszerváltó kelet-közép-európai országok közül elsőnek Csehország lett a szervezet tagja, majd 1996-ban Magyarországot is felvették a szervezetbe.

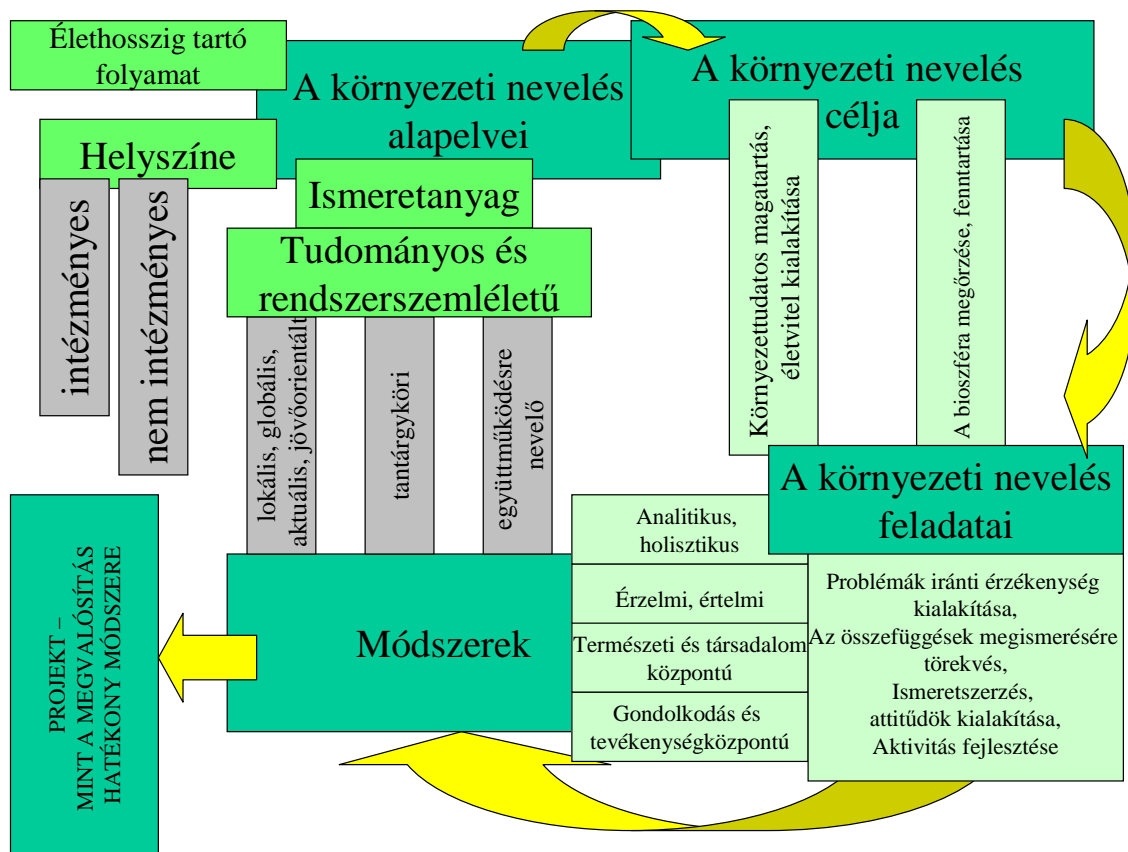
Az OECD az iparilag fejlett országok egyik legfontosabb gazdasági érdekegyeztető fóruma.

A köz- és felsőoktatási ügyeket az Európai Közösség tagországai tehát egyfajta „nyitott koordinációs” gyakorlatban hangolják össze, ami gyökeresen eltér a környezetvédelmet szabályozó joganyagtól abban, hogy értelemszerűen nem tartalmaz közös standardokat, kötelezően előírt közös célokat, szankciókat és normatív előírásokat.

Az egyes országok környezeti nevelési gyakorlatát azok az oktatási dokumentumok szabályozzák, amelyek nemzeti szinten az oktatáspolitikai eszközei. A tanulás tartalmát és követelményeit alapvetően a nemzeti alaptantervek, magtantervek tartalmazzák, amelyekből a helyi tantervek készülnek. Ezekben minden EU-s tagország esetében vannak környezeti nevelési, valamint a fenntarthatóság pedagógiai gyakorlatát meghatározó szövegrészek, fejezetek. Nincs egységes gyakorlat azt illetően sem, hogy a környezeti nevelés önálló tantárgy vagy sem. Fel kell figyelni azonban arra, hogy az külföldi gyakorlat sokkal általánosabban és kiterjedtebben az infúziós módszert alkalmazza, azaz nem különálló tárgyként, hanem valamennyi tantárgyba beépítetten valósítja meg a környezeti nevelés célkitűzéseit és követelményeit.

Feltűnő, hogy a környezeti nevelés a fejlett országok (pl. USA, Németország, Anglia stb.) gyakorlatában szakmailag professzionalizálódott. A „környezeti nevelő” (Environmental Educator) önálló szakmává, foglalkozássá vált. Egyes országokban (pl. USA, Japán, Finnország stb.) a környezeti nevelők az oktatási intézményekben, nemzeti parkokban, állatkertekben, múzeumokban, felsőoktatási intézményekben és a civil szféra intézményeiben igen fontos munkaköröket látnak el, komoly szakmai felkészültséggel.

A környezeti nevelés professzionalizálódásának háttérjele az azon tanszékek, intézetek, kutató- és fejlesztő műhelyek világa, ahol a környezeti nevelés (és a fenntarthatóság pedagógiai gyakorlatának) elméleti és empirikus kutatása, valamint oktatási programok fejlesztése zajlik. Európa és az Egyesült Államok számos egyetemén létrejöttek és sikeresen működnek akkreditált tanszékek és szervezeti egységek, ahol Master (MA) szintű képzési kínálat jelent meg, és ahol a diploma elnevezése is „környezeti nevelői” néven jegyzett. A szakmai életpálya tervezése megkönnyítette az országokban, ahol ezek a képzési fokozatok a szakmai és tudományos karriert is lehetővé teszik. Sok külföldi egyetemen kínálnak posztgraduális kurzusokat – elsősorban pedagógusok számára - a környezeti nevelési szakterületen, valamint biztosított a doktori iskolai (PhD képzés) lehetőség is. Ezeknek az akkreditált fokozatoknak a háttérjele az adott országok tudományos közéletében a környezeti nevelésre irányuló, alkalmazott kutatások, empirikus vizsgálódások és tudományos eredmények összességét hozta létre. Ezt a tényt tükrözi a szakmai könyvek bőséges kínálata, a számos jól szerkesztett, használható honlap, az e-learning és oktatási programcsomag választék. Ezek együttességükben jelzik e terület interdiszciplinaritását, piacodását és a nevelés – oktatás - képzés területén lévő jelentőségét is.

7. ábra A környezeti nevelés rendszere (a szerző saját munkája)

2.3. Fejezetösszegzés

Egyetlen és sok szempontú képünk van arról, hogy az emberek, és a közösségek hogyan vélekednek a környezeti problémákról és környezeti jelenségekről. Napjainkban számos aspektusból készülnek felmérések, ezek azonban nem összefüggők, gyakran több szálon vizsgálják ugyanazt a jelenséget. A pontos megismeréshez az emberek környezeti attitűdjeit és környezeti szokásait kell vizsgálni, elemezni. Törvények, normák és szabályok vesznek körül bennünket, egy rendkívül tagolt és differenciált társadalomban, és értékválságban élünk. Mindennapi életünk során érzékeljük, hogy a gyerekek különböző társadalmi helyzetű családokból eltérő szokásokat, ismereteket, nézeteket, hiedelmeket hoznak a környezetről, a növényekről és állatokról. Ezek az ismeretek sokszor az intézményes keretek között közvetített tananyagtól nagy mértékben el is térnek. Nehéz rendet teremteni és érvényesíteni egyfajta ökológiai kultúrát, amelyben érvényesül a fenntarthatóság pedagógiai elképzelése. Szükséges tehát felmérni, hogy az egyén, egy kisebb vagy nagyobb csoport –család- hogyan viszonyul a természeti értékekhez, a környezeti problémákhoz.

Az oktatás számos területén találkozunk a környezeti nevelés valamely formájával. A környezeti nevelés alkalmas az iskolázási rendszer bármely szintjén sikeres bevezetésre az alapiskoláktól az egyetemekig, mivel az életkorral együtt nő szükségesség és alkalmazhatósága. Az egyéni környezettudatosság és az ahhoz kapcsolódó környezettudatos-, tisztelő magatartás az iskolai évek után is hatékonyan fejleszti a személyiséget, az önnevelő folyamatok során mindig újra és újra korrigálódik, újraszerveződik.

A környezeti nevelés a közoktatás modernizációs törekvéseiben kiemelt szerepet foglal el, kiterjesztése a családi környezeti nevelésre is hatékony lehet. A környezeti nevelés fontossága a környezetünk minőségét, a jó közérzetet és ezáltal a társadalom fennmaradását biztosítja, mellyel tartozunk az elkövetkező generációknak. Ezért kell hangsúlyos, mindenre kiterjedő kérdésként kezelni nem csak intézményesített, hanem családi formában is.

A környezeti szocializáció értékközvetítő szerepe, a környezeti nevelés minél sokoldalúbb és eredményesebb megvalósítása tehát szükségzerű feladat. Újra kell gondolni az ember és környezet viszonyának alakulását, új alapokra kell helyezni a szemléletünket. Az emberi személyiség az egyén és környezete viszonyrendszerében alakul, szociális interakciók során, tehát erre építve kell tervszerű folyamatokon keresztül hatni az ember érzelmi és intellektuális életére.

A szülők erdővel, természeti környezetben való tanulással kapcsolatos ökológiai ismeretei egységes konstruktumot alkotnak, iskolai végzettségük ezt nem befolyásolja.

2./ A vizsgálatba bevont, adott területen érintett²⁸ szülők környezeti attitűdje pozitívabb, a természeti tanulás és szabadidős tevékenység szintje magasabb, mint a környezeti nevelést, természeti környezetben való tanulást nem preferáló szülőké.

3./ A természetről, erdőről, annak növény és állatvilágáról gyermekkorban magas élményszámmal rendelkező²⁹ szülők környezeti attitűdje pozitívabb, a természeti tanulás és szabadidős tevékenység száma magasabb. Több és eredményesebb nevelő (átörökítő) tevékenységet végeznek mindennapi nevelőmunkájuk során, mint a negatív vagy kevés élménnyel, ismerettel, érdeklődéssel rendelkezők.

4./ A szülők ismereteiben, véleményében tükröződik a társadalom ökológiailag fenntarthatatlan működés módja.

5./ Az intézményes környezeti nevelés a gyermekeken keresztül közvetett módon hat a szülőkre, vagyis a felnövekvő nemzedék pozitív környezeti attitűdjei visszahatnak a családra, a család tagjaira.

3.1. Kutatási módszertan

A mai értelemben vett piac- és az attitűdkutatások az 1910-30-as évek elején kezdődtek³⁰, s a társadalom- és viselkedéstudományok, valamint a szociológia, a statisztika fejlődésének köszönhetően váltak azzá, ami napjainkban jellemzi őket. Módszereiket ma már számtalan területen alkalmazzák viselkedési, magatartás-minták mérésére és elemzésére, vizsgálati célokra [SCIPIONE,1994]. Ezen eljárások lényege bizonyos meghatározott személyek/csoport viselkedésének, magatartásának, véleményének, igényeinek és tapasztalatainak egybegyűjtése valamely kérdező eljárás segítségével [GORDON, 1997].

E meghatározást alapul véve ezen dolgozat is e két területkörbe tartozik, mivel központi kérdése egy érintett társadalmi csoport (szülők) viselkedésének, magatartásának és döntéshozatalának vizsgálata. Ez azonban nem egy általános értelemben vett vélemény/attitűd-kutatás, hanem az ember és a természet kapcsolatának, az erdővel kapcsolatos ismereteknek, érzelmeknek és viselkedési módoknak a vizsgálata. Ezen értelemben a kutatási anyag komplex szakterületi átfedésben készült: a kérdés pszichológiai, társadalomtudományi, neveléstudományi, természet- és környezetvédelmi problémáinak összetett voltát jelzi. A természeti környezet megbecsülésében a társadalmi háttérnek meghatározó szerepe van, mely napjainkban nem valósul meg teljes mértékig. Amíg e téma jogi és gazdasági feltételeit teljesítjük, különösen az Európai Unióhoz csatlakozásunk ideje óta, a társadalmi háttér (családok szemléletváltozása, civilek jelenléte, közösségi formák stb.) területein még vannak teendőink. E téma civil-humán oldalát a családokkal, szülőkkel meg kell ismertetni, el kell fogadtatni az ebben rejlő nevelő és ismeretátadó szerepüket. Meg kell találni a szülők számára azokat a motivációs folyamatokat, melyekkel a hatékonyság megvalósulhat. Minden folyamatban a humán, az emberekkel való elfogadtatás, a felelősségteljes döntés és magatartás-kialakítás a legnehezebb. Ehhez elengedhetetlen a megfelelő kommunikáció, melynek megalapozottnak és a saját (szülői) igényekhez igazodónak kell lennie. E terület (kommunikáció) is igazolja a piackutatási és attitűdvizsgálati módszerek alkalmazásának szükségességét, alátámasztottságát.

²⁸ pozitív gyermekkori élmények; érdeklődés; téma iránti szülői érzékenység és elkötelezettség

²⁹ jól szocializált, sok ismerettel rendelkező

³⁰ Az első modern piackutatást a Campbell Soup Company végezte 1905-ben, fogyasztói viselkedésmodell ötlete alapján. (Scipione, 1994)

Kutatásom alapját kvantitatív jellegű saját felmérések adták, de emellett kvalitatív módszerek is alkalmazásra kerültek. Az elemző munka során a témában fellelhető szakirodalomra történik visszacsatolás, utalás.

A kvantitatív kutatás egy adott népesség statisztikailag reprezentatív mintáin végzett felméréseken alapul. Ezen módszer mennyiségileg mért eredményeket nyújt, amelyek a valószínűségi mintavétel segítségével gyakorta kivetíthetők a teljes népességre. Módszerei közül elterjedt a felméréses marketingkutatás és az attitűdvizsgálat, ahol a felmérések kvalitatív jellegűek is lehetnek, és a mintavételi technikák, illetve adatgyűjtési módszerek széles körét alkalmazhatjuk. [SCIPIONI, 1994]. A kvantitatív kutatást célszerű alkalmazni, ha nem áll rendelkezésünkre olyan mennyiségű és minőségű információ (szekunder adat), amelynek elemzésével meghozható lehetne a vizsgált téma szempontjából kedvező döntés. Az eredeti adatfelvétel megkérdezéssel, megfigyeléssel vagy kísérlettel történik. Megkérdezéssel megismerhetők a szándékok, szokások, vélemények, motívumok és a valós tények egyaránt. A megkérdezéses vizsgálat célja a kiválasztott személyektől véleményt és állásfoglalást kérni a meghatározott és előkészített feltételek között. A megkérdezés során olyan embereket szólítunk meg, akik leginkább érintettek, illetékesek és feltehetően érdeklő is őket a téma. A megkérdezés tehát a leginkább használatos és a legsokoldalúbb információt biztosítja. A jelen kutatás is a megkérdezés módszerét alkalmazza. A kvantitatív módszerek azon alapulnak, hogy az emberi hozzáállás, magatartás is mérhető, tehát számszerűsíthető. Az így nyert adatok statisztikai módszerekkel elemezhetők. A kvantitatív módszerrel végzett vizsgálat tehát mennyiségi vizsgálat. A célja a problémát megérteni és az okait, motivációit feltárni. A minta nem feltétlenül kell, hogy nagy legyen, és a reprezentativitása sem elvárt. Adatelemzését nem csak statisztikai elemzéssel lehet elvégezni. Az eredmény a kiinduló probléma megértéséhez vezet, azt szolgálja [EIBEL, 1994].

Egy kutatás céljait kétféle módszerrel érheti el.³¹ A deduktív módszer az elmélet vagy a kutatási szakirodalom alapján megfogalmazott hipotézisekből indul ki. Esetünkben az induktív módszer alkalmazható, a vizsgálat során a valós világot figyeljük meg a minta által, majd a minta adatait elemezve jutunk a hipotézis értékelésére.

Munkám elsődlegesen leíró jellegű, mivel a vizsgált társadalmi csoport véleményeinek, preferenciáinak, magatartásának, attitűdjeinek jellemzésével foglalkozik. Ugyanakkor helyenként található az elemzésekben magyarázó elem is, amikor a válasz mögött rejlő motivációt, érték-veleményt is feltártam. Így kutatásom tehát komplex: integráló, leíró és magyarázó jellegű. Ebből kifolyólag a későbbiekben előzetes tanulmányként is kezelhető, melynek eredményeire, kimutatásaira építve a későbbiekben majd lehet magyarázó, majd szimulációs kutatást is végezni.

Nem szabad azonban megfeledkeznünk arról, hogy az emberi gondolkodást számos szubjektív tényező is befolyásolja, ezért a változások előrejelzése kissé bizonytalan is lehet.

A legtöbb esetben, így ez esetben sem volt arra lehetőség, hogy a vizsgált személyek teljes körét, a teljes szülői populációt kérdőívvel megkeressük. A statisztikai mintavétel elmélete szerint azonban ez nem is elvárt, hiszen megfelelően kiválasztott minta esetén elég a sokaság egy részét megkérdezni ahhoz, hogy arányaiban pontos adatot kapjunk a teljes sokaságról.

A véletlen mintavétel azt jelenti, hogy a vizsgálni kívánt sokaság minden tagjának egyenlő esélye kell, hogy a mintába bekerüljön; vagyis, véletlenszerűen kell kiválasztani a mintába kerülő és megkérdezett személyeket, családokat, szülőket. Az ilyen módon választott mintát nevezzük reprezentatív mintának. A kutatásba bevont minta nem reprezentatív, mivel a teljes populáció jellemzőit, tulajdonságait, mennyiségi és minőségi szempontjait nem tükrözi. A mintavétel rétegezett mintavétel volt. A mintaválasztásnál a „hólabda” módszert használtam. Számát tekintve a minta jelentősnek ítéltető, ugyanis az adatsor 488 fő választát, véleményét

³¹ induktív és deduktív módszer

rögzíti, alapot adva a megkérdezettek attitűdjeinek alapos kiértékelésére. Azonban a választott vizsgálati csoport keresztmetszete valószínűsíthetően nem tükrözi a teljes populáció keresztmetszetét. A felmérés során rétegzett (csoportos) valószínűségi mintavételt alkalmaztam, melynél a mintavétel nem inherens³² volt. A vizsgált családok (szülők) kiválasztása azonban településtípus szegmentációval (szelvényezettséggel, tagozódással) készült (megyei jogú város, város, falu). A módszer kiválasztásának szempontja a rendelkezésre álló emberi erőforrás, valamint a kutatási időszak- és költségfordítás minimalizálása volt.

A kérdőív megtervezése a felmérés leglényegesebb pontja. Kidolgozásának van néhány szigorú szabálya, amelyeket a tervezés egyes lépéseinél különösen figyelembe kell venni. A következőkben a tervezés lépéseire koncentrálna a vizsgálat során alkalmazott kérdőívet mutatom be (*2. számú melléklet*). A keresett információ (tudás–ismeretanyag, érzelem–élmény, viselkedés–cselekvés, és szocializáció) meghatározásánál a kutatási célkitűzésekből indultam ki.

A kérdőív önkitöltő. Az adatgyűjtés során személyesen (e-mailben) jutattam el a megkérdezetteknek. Felkértem őket (nőket–anyákat, férfiakat–apákat, gondozókat, nevelőket stb.) a részvételre, a kitöltés módjára és a határidőre. Ez a módszer nagymértékben növelte az adatgyűjtés hatékonyságát, mivel a válaszokat Excel táblába, a kitöltés során azonnal rögzítette a tervezett program. A kérdőív – a keresett információ függvényében – nyitott, zárt, és kombinált kérdéseket egyaránt tartalmaz. A zárt kérdések arra alkalmasak, hogy megvizsgáljuk, mit tesz, vagy mit gondol témánkról a kérdező. A nyitott kérdésekben (ami kérdőívemben korlátozott számban fordult elő a feldolgozás összetettsége miatt) a háttér és cselekvés más aspektusaira kérdeztünk rá. A kombinált kérdés alapvetően zárt kérdés, kiegészítve az egyéni vélemény vagy az információhiány jelzésének lehetőségével („egyéb válasz”). A kérdések megfogalmazása a kérdőív szerkesztés egyik kritikus, neuralgikus pontja, ugyanis a szóhasználat befolyásolhatja az eredményeket [SCIPIONE, 1994]. A zárt kérdések szerkesztésénél arra is figyelemmel voltam, hogy a kérdés megfogalmazása és a válaszkategóriák összhangban álljanak. A kérdőív nem tartalmaz belső személyes tere (intim) vonatkozó kérdéseket.

A kérdőívek több oldalt kitöltő kérdéssora tudatos és egyfajta logikai sorrendet követő elrendezéssel készült. A kérdőívet 4 témakörre bontottam, az elemzésnél az attitűdváltozóknak megfelelően viszont 3+kombinált összehasonlítást, elemzést végeztem (*3. számú melléklet*). Kérdéseket tettem fel a környezettudatosság mértéke, lakosság, vagyis a szülők érzékenysége, véleményének megismerése, gyermeknevelésben elfoglalt helye és szerepe témakörökben. Feltérképeztem, megismertem a megkérdezettek témával kapcsolatos attitűd- és szokásrendszerét. Adatokat kaptam a szülők mindennapi viselkedési gyakorlatáról, melyből kiolvasható értékrendjük. Ismeretfelmérést, tájékozottságot mértem a téma területeit illetően, valamint demográfiai jellegű azonosító kérdéseket is kijelöltem (nem, életkor, foglalkozás, végzettség, lakókörnyezet stb.) a következtetések mind szélesebb körű levonása érdekében.

³² földrajzilag megosztott

3.2. Az értékelési szempontok indoklása

Jellemző	Idő	A kiválasztás oka
Demográfiai adatok	jelen	A családok attitűdjeinek megismerése függetlenül attól, hogy anya vagy apa töltötte ki a kérdőívet.
		A lakhely, településtípus megismerése, hogy összefüggést lehessen keresni az erdőtől, erdős területtől való távolság mértéke és a gyakoriság (látogatás, szabadidőtöltés stb.) között.
		Családi állapot, életkor, iskolai végzettség, foglalkozás megoszlás vizsgálata; van-e összefüggés a kor és a hatékony ismeret-érzelem-viselkedés szocializációs törekvéseiben.
		Hány gyermeket és milyen életkorúakat nevelnek a családban; van-e különbség az egy illetve többgyermekes szülők átörökítő tevékenysége és hatékonysága között.
		Mikor fejezte be tanulmányait, illetve a szülő gyermekei tanulmányi tevékenységét hogyan ítéli meg, ehhez mennyi és milyen segítséget tud nyújtani a család.
Jellemző	idő	A kiválasztás oka
Tudás–ismeret	múlt	Rendelkeznek-e a megkérdezett szülők használható ismeretekkel: növényekről, állatokról, erdőről, problémákról. (általánosságban, fafaj-ismeret, vad faj-ismeret, törvényi szabályozás stb.)
	jelen	Ismereteiket mennyire látják reálisan, reálisnak.
	jelen	Megismerni, hogy a szülők látják-e az erdő, a természet ... stb. megbecsülésének törvényi szabályozottságát, a felelősség szervezetségét.
	jelen	Az erdősültség megítélése változó. Sokan az erdős területek csökkenéséről beszélnek, mások a változatlanságot és a növekvést határozzák meg. Megismerni a minta véleményét, összefüggéseit kutatni más változókkal (kérdésekkel) is vizsgálva. Kevesen ismerik a fakitermelése erdőgazdálkodásban betöltött szerepét, ezért a tartamos erdőgazdálkodásban nem elhagyható fakitermelés megítélése is eltérő: az emberik elítélik, tudomásul veszik, nem tartják fontosnak.

Jellemző		A kiválasztás oka
Érzelem–élmény	jelen	Megismerni, a család mit gondol az ember és az erdő kapcsolatáról, abban milyen motívumok alapján választ (viszonyulási attitűdök megismerése).
	múlt jelen	Összefüggést láttatni, hogy a családban lévő minta (erdővel kapcsolatos foglalkozású, hivatású családtag) mennyire hat a családtagok erdővel, növényekkel kapcsolatos attitűdjeire.
	múlt	Feltárni a gyermekkori élmények, emlékek hatásait, jelen szülői viselkedésre való befolyásuk mértékét.
	jelen	Megismerni, hogyan értékeli a szülő saját környezeti nevelési tevékenységét; vagyis a családja és gyermekei erdőhöz, növény és állatvilághoz való viszonyát.

Jellemző	Idő	A kiválasztás oka
Viselkedés– cselekvés	jelen	Feltérképezni, a családok mindennapi életében mennyire jellemző a természetközelség: kapcsolat, szabadidő.
	múlt	Megismerni, milyen viselkedés és cselekvésmódok jellemezték a gyermekkort: kirándulás, érdeklődési terület.
	jelen	Megismerni a személy egyéb kötelezettségei melletti erdővel, természeti környezettel kapcsolatos érdeklődését, és jelen idejű cselekvési (tett) jellemzőit. (erdei séta, kirándulás, szabad levegőn töltött időmennyiség, annak értékelése, javaslata, haszna stb.)
	jelen	Kutatni, hogy a szülők ismeretei megnyilvánulnak-e cselekvéseikben, tetteikben is a mindennapok gyermeknevelése során.

Jellemző	Idő	A kiválasztás oka
Szocializáció	jelen jövő	Kutatni, hogy a szülők mit tennének meg ismeret–érzelem–viselkedés átörökítő tevékenységeik során: csoportokon való részvétel, könyvek, tájékoztató anyagok olvasása, programokon való részvétel, gyermektábor finanszírozás.
	jelen jövő	Megvizsgálni, milyen attitűdbefolyásoló, alakító ismeret–érzelem–cselekvés viszonyulásaik vannak a családi környezeti nevelés során. Megismerni a téma iránti elkötelezettség mértékét és módjait, a globális problémákkal szembeni viszonyulást.

Az adatok elemzésének első lépése az volt, hogy megnéztem minden egyes változó gyakorisági eloszlását, tehát azt, hogy a különböző kategóriákba hány megkérdezett személy került. Ezt követően meghatároztam, hogy mely változó párok kombinációját érdemes megvizsgálni, és ennek megfelelően kétdimenziós kereszttáblákat készítem. Egyszerű statisztikai mutatókat is alkalmaztam (számítási átlag; medián³³; módusz³⁴).

A vizsgálatban a kérdőívet a számítógépes programhoz igazítottam³⁵, hogy a kiértékelés hatékony lehessen.

Minden kitöltő először a kitöltés kérésével, a kérdőíves kutatás céljának, feladatának meghatározásával találkozik. A kérdőív kérdései jól követhetők, kiemelték, a válaszlehetőség felkínálása, módja tisztázott. A szöveg a követhetőség igényei szerint esetenként hasábozott. A kitöltésre személyes kérést és instrukciókat is megfogalmaztam. A tájékoztató sorokban a felméréssel kapcsolatos információk mellett a felmérést végző elérhetősége is szerepel a válaszadók részére történő esetleges információadás, tájékoztatás és az ellenőrizhetőség céljából. Ez a támogatáskérés, informálás a megkérdezettek felé bizalmat ébreszt. A részvétel önkéntes alapon történik, a kitöltéshez nem szükséges nevet és egyéb személyes adatot közölni. Ez is biztosítja a nyilatkozók adatvédelmét. A kérdőív végén megköszönöm a közreműködést.

A kérdőív terjesztése előtt próbakérdezést végeztem, hogy értelmezhessem a kérdőív esetleges hiányait, hibáit. A próbakérdezést általában 10-25 főből álló csoporttal végzik, én 20 fővel tettem meg. Emellett a kérdőívet néhány szülővel és szakemberrel is áttekintettem. A

³³ Akkor érdemes használni, ha a változók elemzése során a szélsőség, az eltérés számottevő.

³⁴ Mely az a kategória, melybe a vizsgált populációból a legtöbben tartoznak.

³⁵ SPSS 17

tesztkérdés során ugyanazon módszereket alkalmaztam, mint a vizsgálat során. A próbakérdés eredménye szerint a kérdőív használható, jól követhető volt, későbbi változtatásra nem volt szükség.

A több száz elemszámú szülői felmérés terepi munka részét informatikus segítségével tettem. A próbafelmérés időpontja a 2007 év vége, a szülői felmérés a 2008. év volt. A próbafelméréssel együtt 488 darab kérdőív került szétszórásra. Mind a terítés, mind a begyűjtés gördülékenyen történt. A megkérdezettek és a rögzített válaszok számában 2% különbség regisztrálható.

Az adatgyűjtést követően elvégeztük a kérdőív statisztikailag feldolgozható mennyiségi jellegűvé alakítását, majd rendszerezését, továbbkódolását az alkalmazott adatkezelő (MS Excel) illetve statisztikai (SPSS 17) szoftverekkel készülő adatbázisokba. A kérdőívek feldolgozása során a program a beérkezett adatokat szám szerint, sorban különítette el. Ezzel kiküszöbölésre került az adatok összekeveredéséből adódó hiba. Az előkészített adatokból a kutatói hipotézisek értékeléséhez alapvetően leíró statisztikát, valamint egyváltozós- és többváltozós/keresztáblázatokat készítettem. Esetenként az így nyert eredmények segítettek a további elemző technikák kiválasztásában is. Az általam alkalmazott alapvető statisztikák a gyakoriság, az összes százalék, valamint a szórás. Az adatmegoszlási vizsgálatokat ezek segítségével végeztem. A felmérés válaszadóit véleményük, preferenciáik vagy más jellemzőik szerint az egyváltozós- és keresztáblázatok³⁶ módszerével csoportosítottam. Bár a számítógép segítségével már számos kifinomult adatelemző eljárást alkalmaznak, mégis a kutatások során leggyakrabban az egyváltozós- és keresztáblázatokat alkalmazzák. Egyszerűen azért, mert jól használhatóak az adatok összefüggéseinek feltárására és megismertetésére [SCIPIONE, 1994]. A hipotézis alátámasztására külön összevetéseket készítettem, melyeken az azonos kategóriába tartozó változókat összevettem (faktorként csoportot hoztam létre) és így új változókat kapva még bonyolultabb összevetésekre kerülhetett sor. Az adatok több szempontú elemzését így biztosítottam.

Kutatásom fő megállapítása a felsorolt módszerekkel végzett adatelemzés során született.

3.3. A kutatás során felmerülő problémák

A kutatás során szülőket kérdeztem meg szerkesztett kérdőív alapján. Jelöltem ugyan a női – férfi arányt, azonban ez csupán tájékoztató jellegű. Amennyiben következtetéseket akarnék levonni, arányosításra lenne szükség. Ezt a dolgozatban nem teszem meg, céljaim között viszont szerepel a most kutatott téma nemi (anyai-apai) attitűdkülönbségeinek vizsgálata.

A kérdőívben egyetlen változó esetén sem merült/merülhetett fel a nem tudom, nem értem válasz lehetősége. Ennek hiánya kapcsán 5 visszajelzésben kaptam kritikai megjegyzést arra vonatkozóan, hogy a válaszlehetőségek nem tartalmazták teljes mértékben a válaszadó kívánt választ (4. számú melléklet).

Általánosítások levonásához a mai demográfiai megoszláshoz (korfa) kell az adatokat viszonyítani, a vizsgálatot csak ez esetben lehetne teljes körűnek tekinteni.

3.4. A fejezet indoklása

Az ember és a természet közötti harmónia helyreállítása és hosszú távú fenntartása állandó s megfelelően tervezett tevékenységet igényel minden nevelési közegben és szintéren. E nevelési-oktatási folyamatnak talán leghatékonyabb és viszonylag legkisebb beruházást igénylő területe a környezeti nevelés, mely a mindennapok során, több aspektusban zajlik.

³⁶ Azon válaszadók számát mutatják főben, és vagy százalékban, akik egy bizonyos válaszkategóriába eső választ adtak, és demográfiai vagy más jellemzők (attitűd-változók) alapján megkülönböztető válaszadói csoportba soroljuk őket.

Megteremthetjük az érzelmi vonzódást a természet értékei iránt, kialakíthatjuk azoknak a szokásoknak a körét, amelyek szilárd alapot adhatnak a korszerű környezeti kultúra-, a környezetvédő-, környezetét tisztelő természetszerető ember személyiségének kialakításához. A környezeti nevelés során attitűd-megismerés, és befolyásolás folyik. Megismerhetjük, mit tesznek és gondolnak az emberek (mit közvetítenek gyermekeiknek) a Föld természeti kincseiről, annak károsításáról, hogyan gondolják vagy irtják az erdőket, mi szennyezi a levegőt és a talajt, vagy éppen milyen megújuló energiaforrások felhasználására van módja az emberiségnek napjainkban. Sohasem volt talán időszerűbb, mint ma, hogy átgondoljuk, esetleg megreformáljuk a környezeti nevelést. Lényeges a közvetítő munkába bekapcsolni a családokat és intézményeket, közösségeket és vallási csoportokat stb.

A környezeti nevelésnek szerepe van a környezettel kapcsolatos értékek és érzelmek felszínre hozásában. Hangsúlyos a környezet megóvásához szükséges elhivatottság kialakításában. Segít a környezettel kapcsolatos problémák felfedezésében és azok megoldásához szükséges készségek elsajátításában is. Ahhoz, hogy elérjük a környezeti nevelés közvetlen céljait (környezettudatosan élő, a fenntarthatóságot szolgáló megoldásokat kereső, állandó fejlődésre képes emberek nevelése), szükség van szabad aktivitásra épülő, naturalisztikus hatásokkal operáló, indirekt és interaktív metodikával dolgozó, kreatív nevelési elemeket is alkalmazó környezetnevelési programokra iskolák és családok számára egyaránt.

Tudnunk kell, hogy a gyerekek és családjaik a környezetnevelés, környezettudatos életmód-közvetítés és a környezeti attitűdök kialakításának szempontjából rendkívül fontos közönség, mivel ők a környezeti erőforrások jövőbeli használói, kezelői. Ezt tartja szem előtt a szerző, amikor gyermeket nevelő családok körében végez vizsgálatot a szülők erdővel kapcsolatos attitűd-megnyilvánulásait kutatva.

4. A KÖRNYEZETI NEVELÉS, A TERMÉSZETI KÖRNYEZETBEN LÉVŐ TANULÁS HELYZETE – A TÉMA HATÁRAINKON TÚL

A természeti tanulás helyét és szerepét a nevelési és szemléletváltoztatás terén jól illusztrálják a következő német irodalmi források:

Az egyén erdőről alkotott képét elsősorban a tapasztalatok, élmények, a különböző erdővel kapcsolatos ismeretek és az erdőhöz való kötődés mértéke határozza meg. Nem tévesztendő szem elől azonban, hogy a személyes igények, szükségletek kielégítése is befolyásoló tényező lehet. Az erdészeti szakterületen dolgozók számára az erdő munkahely, a vadászok számára a vadállatok élőhelye és vadászterület, a hobbi természetjárók számára pedig elsődlegesen az esztétikai és rekreációs szempontok dominálnak. A német kutatók vizsgálatai összegzik, hogy az interjúk során megkérdezettek döntő többségénél az erdő a kikapcsolódás és a szabadidő, a nyugalom és a feltöltődés színtere. Az erdő szó hallatán a szépségre, tiszta levegőre, „zöld” természetre, sokféleségre, kirándulásra asszociáltak a megkérdezettek [SEILER, A.– ZUCCHI, H. 2007].

A természet iránti fogékonyság a megkérdezetteknel mindig az erdőhöz való viszonyból volt levezethető. Mivel a természet az emberek többsége számára nehezen definiálható, elvont fogalom, a természethez való viszonyt az erdő konkrét példáján keresztül vizsgálták – ehhez az emberek többségét konkrét élmények fűzik, érzelmi kötődésük erősebb [DUHR, M. 2006].

„Pilotprojekt” keretében vizsgálták a különböző életstílusok és a természetről alkotott képek közti összefüggést és a természetvédelemhez való hozzáállást. Természetfotókat értékelték a megkérdezettek, és sorrendbe kellett őket tenniük, kezdve azzal, ami legjobban tetszik nekik. A képek széles spektrumon mozogtak, az érintetlen természettől kezdve a kultúrtájig.

A megkérdezettek az őserdőt tették az első helyre, mint az erdő (vastag fák), és a nyugalom szimbólumát. A második helyen: a rendezett erdőkép turistaösvénnyel, mint a vasárnapi kirándulás, kikapcsolódás színtere szerepelt. A természet központi elemeként tartják számon az erdőt, valamint az egyes fát is. A megkérdezetteket a fák eredetisége, ereje nyugtázza le, legszívesebben átölelnék a törzsét, hogy a belőle származó erdő átmenjen az emberbe [LANTERMANN, – REUSSWIG, - SCHUSTER – SCHWARZKOPF 2002].

Az interjúk során megkérdezettek többsége számára az erdő: a természet, a hegyek, a víz, (tó, folyó, tenger, patak) a vad fogalmával, fogalmi háttérével azonosítható [SCHMITHÜSEN, F. – DUHR, M. – SEELAND, K. 1993].

Az emberek az erdei kirándulást a mindennapi stressz kompenzációjaként élik meg. Ennek ellenére a legtöbben egyáltalán nem mennek önszántukból az erdőbe. Kibúvóként anyagi és egészségügyi okokat keresnek, és inkább megnéznék a tévében egy egyszerűen megérthető erdészsorozatot. A tévézés a legkedveltebb szabadidőtöltéssé vált.

Az erdőlátogatás manapság már nem annyira vonzó, ez az utazási célokra és a szabadidő-tervezésen is lemérhető. Ennek ellenére az erdővel kapcsolatban – munkakörtől függően – széleskörű alaptudással rendelkezik az iskolázott társadalmi réteg. Az érdeklődés középpontjában az állatok állnak, különösen a nagyvadak. A fák közül a legtöbben a bükköt és a tölgyet nevezik meg elsőként. Az erdőpusztulást az ember által okozott természeti kárként tartják számon, és a vadászatot ellenzik. A természetet a civilizáció ellentétéként értelmezik, egy érintetlen valamit, ahol az embernek nincs keresnivalója. Az erdészeket elítélik, ugyanakkor a fát, mint nyersanyagot pozitívnak tartják [BRAUN, A. 2000].

A németeket az erdőhöz különösen erős érzelmi szálak fűzik. Nincs még egy ország, ahol az erdő szimbolikus jelentése a nemzeti identitás kifejezésében ilyen nagy szerepet játszik. A XVIII. század során egy „romantikus erdőtudat” volt a jellemző, mely a XX.

századi klímaváltozás hatására bekövetkező erdőpusztulások³⁷ idején megrendült. Ezek után a különböző válságkezelési foratókönyvek kerültek a társadalmi viták középpontjába, és a fenntarthatóság fogalma³⁸ nagy hangsúlyt kapott. Az erdő a személyes identitás szempontjából is fontos pont, már gyermekkortól kezdve egy gyakran látogatott hely, a játék, erdei gyümölcsök, gombák, fa gyűjtésének színtere. Ezért az erdőpusztulás sokkját fel kellett oldani. A fenntartható fejlődés pedagógiáját az erdő példáján keresztül valósították meg³⁹ [WEINGART, P. – ENGELS, A. – PANSEGRAU, P. 2002].

4.1. Szülők bevonása a környezeti nevelésbe

A szülők többnyire elfoglaltak (munka, háztartás, kerti munka), ezért fontos, hogy a kevés rendelkezésre álló szabadidőt tudatosan, hasznosan töltsék, például: kirándulás az erdőben, piknik a mezőn, vadspark látogatása és egyéb programokkal.

Mikor a szülők gyermekükkel kirándulnak és járják a természetet, bizonyoságot tesznek a természethez való hozzáállásukról, ismereteikről, hogyan viszonyulnak a növényekhez, állatokhoz. Ennek nagy hatása, befolyása van a gyermek környezettudatának kialakulására. Mivel óvodás korban a szülő példakép a gyermek számára, a szülők cselekedeteit gyermekeik fenntartás nélkül jónak ítélik meg. Ezért az óvodás korú gyermekek szüleinek megszólítása, környezettudatának erősítése, bevonása a környezeti nevelésbe, a környezettel, természettel kapcsolatos ismereteinek bővítése kulcsfontosságú. Ha a gyermekek természet iránti érdeklődését fel akarjuk kelteni, felerősíti a hatást, ha az élményszerzés folyamatába a szülőket is bevonjuk, ezáltal a gyermeknek és a szülőnek közös élménye lesz [SEILER, A. – ZUCCHI, H. 2007].

Az erdei környezet, a természetbeni tanulás lehetősége nem csupán a 10 év alatti gyermekeket foglalkoztatja. Egy 15-18 évesekkel végzett kutatás alapján a megkérdezettek 80%-ának jövőképében szerepel a természet és a környezet: szeretete, pozitív viszonyulás a természethez, vagy éppen valamely foglalkozással kapcsolatos elképzelés. Viszont a vizsgált minta 55% látja a jövőben a természetet az ember által bolygatottnak, állapotát rosszabbnak, mint a vizsgálat időpontjában. 25% rendelkezik csupán optimista szemlélettel, jövőlátással. Ők tisztább környezetet, a természettel harmóniában élő boldog emberek vízióját tárják fel [UNTERBRUNER, U. 1991].

A keleti térség kutatói az 1990-es évek közepén kezdték kutatni az ökológiai gondolkodás szerepét az ember személyiségfejlődésében. A természeti környezetben lévő tanulást, a természetvédelmi parkok oktatási lehetőségeit részletezik⁴⁰. A tanulmányok anyaga egy 1999-ben Kanyivban megtartott konferencián hangzott el. A dolgozatok részletesen feltárják az ökológiai gondolkodás kérdésköreit, problémákat vetnek fel az ökológiai nevelés kapcsán. Rámutatnak, hogy a társadalmi szervezetek útján milyen lehetőségek vannak a környezeti nevelés területén, milyen eszközökkel és módszerekkel lehet intézményes keretek között hatékony környezeti nevelést biztosítani a gyerekeknek. Az oktatás színhelyéül a nemzetvédelmi (nemzeti) parkokat, és a természetvédelmi területeket jelölték meg láttatva, hogy a nevelési-oktatási folyamatokban a pedagógusok mellett helye és szerepe van és lehet a természet- és környezetvédelmi szakembereknek.

³⁷ 1980-as évek

³⁸ Miszerint, a természeti, gazdasági és társadalmi szempontok egyenrangúan kezelendők.

³⁹ Erdőalapú környezeti nevelés Brandenburgban.

⁴⁰ <http://zsu2.tripod.com/pdf/conf99.pdf>

5. AZ ATTITÚDOK ÉS AZ ATTITÚDVÁLTOZÁS SZEREPE A KÖRNYEZETI SZEMLELETFORMÁLÁSBAN – AZ ELMÉLET ÉS A KUTATÁS PÁRHUZAMKERESÉSE

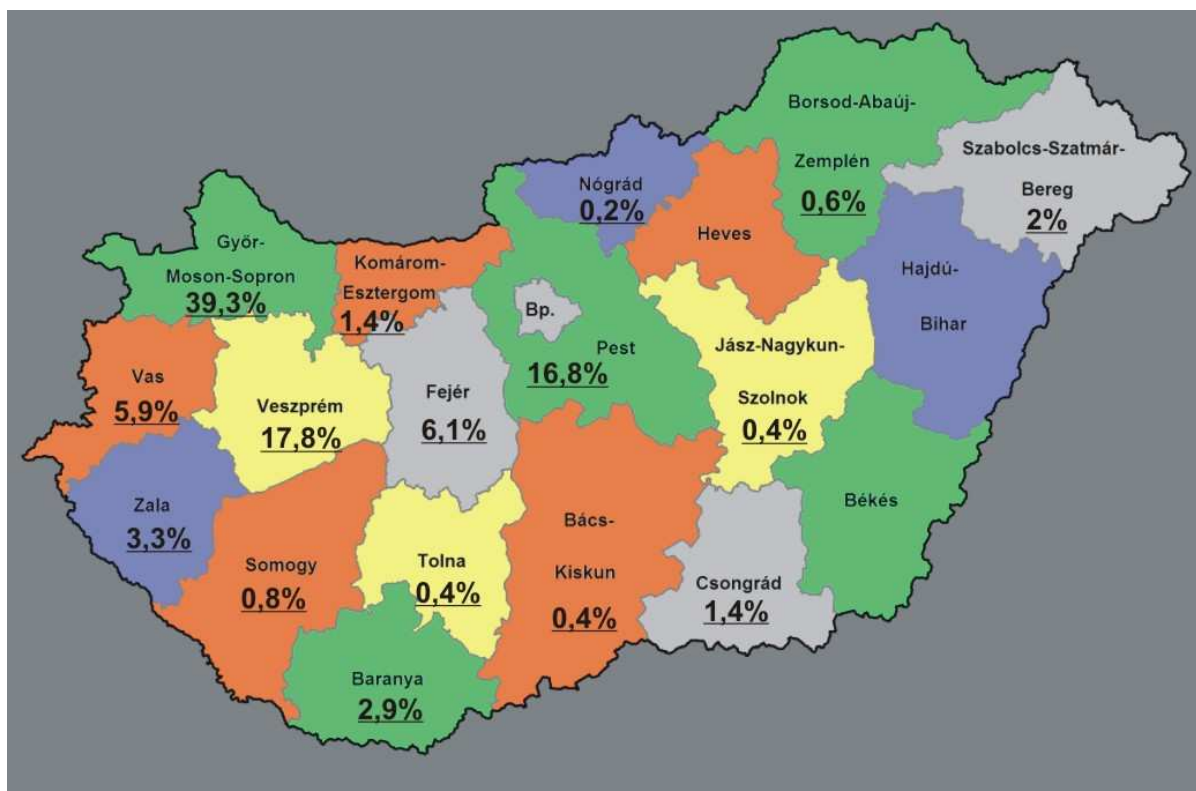
A környezeti nevelés során a környezettel, a természettel szembeni emberi attitűdök megváltoztatására törekszünk. A szemléletformálás az attitűdök megismerésére épít és majdan azokat ismerve formál, azaz attitűdváltozást eredményez. A szemléletformálás egy személy vagy csoport attitűdjeit próbálja kialakítani, fenntartani vagy éppen megváltoztatni. Akár kezdeményezői, akár célpontjai vagyunk az ilyen erőfeszítéseknek, összefoglalóan azt mondhatjuk, egy társas befolyásolás részeseivé, alanyaivá válunk. Mivel az attitűdalakulás- és változás nagy hatással van mindennapi életünkre, annak formájára, értékeire, helyszíneire stb. a tudomány, különösen a szociálpszichológia központi témakörébe tartozik. Azonban interdiszciplinaritása nem vitatható a természettudományi és társadalomtudományi összefüggéseiben sem. A környezettudatos életmód, a fenntarthatóságra való törekvés csak akkor valósítható meg, ha az emberek attitűdjei a gondolatokban, az ismeretekben és az emberi érzésekben és tetteikben a mindennapi élet részévé válnak. Ugyanis ekkor beszélhetünk majd interiorizált cselekvésekről.

A kutatás keretében végzett felmérések elsődleges célcsoportja gyermeket nevelő családok, szülők voltak. Ők alkotják a családi környezeti nevelés, természetbeni tanulás ismeretátadó, attitűd-átadó és kialakító bázisát. A szülők körén belül az általam jól megszólítható szülői kört, valamint annak ismeretségi körét céloztam meg.

Jellemző	Idő	A kiválasztás oka
Demográfiai adatok	jelen	A családok attitűdjeinek megismerése függetlenül attól, hogy anya vagy apa töltötte ki a kérdőívet.
		A lakhely, településtípus megismerése, hogy összefüggést lehessen keresni az erdőtől, erdős területtől való távolság mértéke és a gyakoriság (látogatás, szabadidőtöltés stb.) között.
		Családi állapot, életkor, iskolai végzettség, foglalkozás megoszlás vizsgálata, van-e összefüggés a kor és a hatékony ismeret-érzelem-viselkedés szocializációs törekvéseiben.
		Hány gyermeket és milyen életkorúakat nevelnek a családban ; van-e különbség az egy illetve többgyermekes szülők átörökítő tevékenysége és hatékonysága között.
		Mikor fejezte be tanulmányait, illetve a szülő gyermekei tanulmányi tevékenységét hogyan ítéli meg, ehhez mennyi és milyen segítséget tud nyújtani a család.

A kérdőívet 488 fő töltötte ki (6. számú melléklet). A megkérdezettek 24,4% férfi. Ez esetünkben csak érdekességként értékelhető, ugyanis a vizsgálat köre szülőként értékelt, tehát „nem-független”. A közel ¼-es férfiválasz azt artikulálja, hogy a férfiak/apák részt vállalnak és kívánnak nevelési teendőkből nem csak értéket tekintve, hanem gyakorlatilag, a mindennapokban is.

A válaszadók közül 399 fő városban él. Csupán a válaszadók 18,2% lakik faluban. A legtöbb válaszadó Győr-Moson- Sopron, (192 fő) Pest-Budapest, (82 fő) valamint Veszprém (87 fő) megyében él. Az összes válaszadó 39,3% megyénkben él, a végleges következtetések tehát, közvetlen környezetünkre e százalékarányban vonatkoznak.

9. ábra Lakhely szerinti megoszlás (a szerző saját munkája)

Mindhárom területen 3-6 km-en belül elérhető erdő, vagy erdős terület (7. számú melléklet). A szülők környezeti attitűdje, ökológiai ismeretei valószínűsíthetően más összefüggést mutatnak abban az esetben, ha nincs környezet-viszonyuk. Magyarországon számos településről 20 perces utazással elérhető erdő, vagy erdőként kezelt terület. A vizsgált minta összetételében ez 3-6 km, vagyis gyalogosan is bejárható messzeség. Az összegzett adatokból kiolvasható, hogy a távolsági mutató csúcsosodó, magas azoknak a száma, akik közvetlenül erdő, illetve erdős terület mellett élnek. Győr-Moson-Sopron megye vonatkozásában, - akár feltételezve, hogy sokan soproniként töltötték ki a kérdőívet- ez alátámasztható adat. (Megyei jogú város 18,6%) Attitűd-különbséget a város lakó és faluban élő szülők között épp a viszonylagos erdős területtől való távolság miatt nem lehet feltételezni. Győr-Moson- Sopron, Pest-Budapest, valamint Veszprém megyében közel azonos számú város lakó szülő töltötte ki a kérdőívet. Mindhárom területre igaz az erdő-közelség, a 3-6 km-en belüli elérhetőség.

2007. május-júniusában a Mecseki Erdészeti Zrt. megbízásából országos közvélemény-kutatás készült az erdőkkel és az erdészekkel kapcsolatban. A kutatás célja nagyszabású, összetett, országos kutatást végezzenek annak érdekében, hogy feltárják a magyar lakosság attitűdjeit és viszonyulását a magyar erdőkhöz és az erdészekhez. A felmérés unikális jellegének köszönhetően nemcsak számszerű adatokhoz, hanem olyan általános véleményekhez is jutottak, ami korábban ennyire rendszerezetten nem állt rendelkezésre. A kutatás, szülői attitűd-kutatási munkám alapjaként is szolgál, hiszen a Ferling PR adatai alapján a megkérdezett 800 fő közül (ismerve az életkori megoszlást) számos szülő-szerepű felnőttet is megkérdeztek.

A kutatás adatai: 3 fókuszcsoportos beszélgetés Budapesten, Győrött és Szegeden, ahol a résztvevők 1,5-2 órán keresztül beszélgettek az erdőkről, a magyar lakosság erdőkhöz való viszonyáról, valamint az erdészekről; 800 fős országos megkérdezés CATI (computer assisted telephone interview – számítógéppel támogatott telefonos megkérdezés) módszerrel, országos szinten nem, kor és iskolai végzettség alapján reprezentatív [FORRÁS: GY_PR_42. ERDŐ-KUTATÁS, 2007]. (8. számú melléklet)

A 2007. évi erdőkutató elemzési adatai szerint az iskolai végzettség növekedésével párhuzamosan nő az erdőbe járási kedv. A megkérdezettek véleménye szerint minden második alapfokú végzettségű jár erdőbe, addig a diplomásoknál ez az érték 81%.

A szülői attitűd-kutatási adatok alapján a megkérdezettek iskolai végzettség szerinti megoszlása magas. A megkérdezettek 60,7% főiskolai vagy egyetemi végzettségű (9. számú melléklet). Az adatok elemzése során bebizonyosodott, hogy a megkérdezettek nyilatkozata szerint sokszor, számos formában és időkeretben járnak erdőbe, művelnek szabad levegőn végezhető szabadidős tevékenységeket (10. számú melléklet). Nő/anya főiskolai, egyetemi végzettségű a megkérdezettek 44,7% (218 fő), a férfi/apa 78 fő (16%). A magas iskolai végzettség konstruktum (az egységes iskolai végzettség) szerint feltételezhető az attitűdökben való azonosság, az azonos szocializáló hatás. A 2. hipotézisben megfogalmazottak szerint a környezeti nevelés, természeti tanulásban érintett (élménnyel, ismerettel rendelkező, érdeklődést mutató) szülők pozitív attitűdjei a gyermekek számára is „elérhetőek”, vagyis a szülők nevelési és tanulás-segítő helyzeteikben mozgósítják attitűdjeiket.

Napjaink elvárása az élethosszig tartó tanulás, ezt feltételezve kérdeztem rá utolsó tanulmányaik befejezésének időpontjára. Az évente tízszeresére növekvő ismeret- és tudásanyag⁴¹ közvetítésekor elengedhetetlen a szülői segítség, a háttér szerepének értékelése, érvényesítése. Napjaink iskola és „árnyékiskola”⁴² rendszerében az érvényesülő/hető igazán, akinél a támogató háttérrel felfedezhetjük.

Arra a kérdésre, hogy tud-e segíteni gyermekének a tanulási folyamatban, 29 fő jelezte, hogy nem tud. A szakiskola/szakmunkás legmagasabb iskolai végzettségűek az adatok szerint 22-en vannak. Tehát feltételezhető, hogy Ők jelölték meg, hogy nem tudnak támogatón viselkedni gyermekek tanulmányi munkájában. Az alacsonyabb iskolai végzettség⁴³ és a tanulás segítése között más vizsgálati adatokkal is összefüggés mutatható [CSEH, E. 2006].

A tanulássegítés szempontjából jelentős, hogy mely szülő milyen és mikori tanulási élménnyel, tapasztalattal rendelkezik. 9,2% vagyis 45 fő azoknak a száma, akik 21 évnél régebben fejezték be tanulmányaikat. Az életkori megoszlás szerint ez a mutató azonos az 51-61 év felettiek számával, vagyis a 45 fővel. Jelentős azok száma, akik folyamatos, napi tanulási tevékenységet folytatnak, a megkérdezettek közel 25%. Az életkorral összevetve megállapítható, hogy az élethosszig tartó tanulásra való szocializáció, napjaink igénye és szükséglete jelen van. Feltételezhető, hogy aki tanulási élménnyel, tapasztalattal rendelkezik, gyermeke tanulási folyamatát is jobban tudja szervezni, irányítani vagy segíteni is (11. számú melléklet).

A családi állapotra vonatkozó adatok reményt keltőek. Magas a családban élők száma (80,2% azaz 392 család). A visszajelzésekben egy fő elvált szülő jelezte, hogy e témában való nevelőmunkáját a válás, különélés nehezítette/nehezíti. A 29 fő elvált családi állapotú szülő és a nőtlen/hajadon állapotúság (8 fő) az adatok elemzésekor kicsi kockázati tényezőt jelent.

A családi állapot adatait vizsgálva szembevetendő a vizsgálati minta családközpontúsága családjogi vonatkozásban épp úgy, mint a napjainkban elfogadott élettársi viszonyt figyelembe véve. Az adatok alapján teljes (házastársi közösség szerinti) és részben teljes (élettársi kapcsolatban élő) családszám: 446 (12. számú melléklet). Ténylegesen családban él az elvált és özvegy kategóriákban nevelő szülő is, tehát a családszám a minta teljessége, azaz 488 család. A kutatás a családi szocializáció lehetőségeit vizsgálja a szülői attitűdök

⁴¹ In: Reiter József 2004 A tőkebefektetések hatása a versenyképesség megőrzésére

⁴² A közoktatási rendszer mellett működő szolgáltatások köre: nyelvtanulás, mozgás, képességfejlesztés és egyéb területeken, külön óradíjért.

⁴³ Dögei Iлона 2003 Segítő ágensek szerepe a városi, gyermekes családok életében

átörökítésének lehetőségeivel, ezért a minta ilyen irányú családcentríkussága hozzájárul az eredményekhez. Az adatokból kiolvasható gyermekszám korrelál az országos átlaggal, miszerint a gyermekes családok legtöbbször két gyermeket nevel. Arányában az egy gyermeket nevelő családok száma is párhuzamba hozható az országos adatokkal⁴⁴.

A megkérdezettek 76% 31-50 év közötti, gyakorlattal rendelkező szülő. Életkorukból arra következtethetünk, hogy egy vagy több gyermekük esetében már rendelkeznek környezeti nevelési és természeti tanulási tapasztalattal. Párhuzamot keresve megállapítható, hogy 307 esetben jelezték a szülők, hogy gyermekük vett már részt erdei iskolai/óvodai programon. Ez az összes létszámot tekintve 62,9%. A gyakorlati tapasztalat, a témához való pozitív hozzáállás ebből az adatból is adódhat, kiolvasható.

Vett-e már részt gyermeke szervezett erdei iskolai/óvodai programon?		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igen	307	62,9
	nem	181	37,1
Összesen		488	100,0

A gyermekek fejlődésére a szabad levegőn végzett tevékenység a szülők többségi véleménye 99,4% alapján pozitív módon hat. 89,8% gyakran ajánl gyermekének szabad levegőn tölthető szabadidőt, elfoglaltságot, mivel úgy véli (95,1%), hogy a gyermek esetleges problémáit is jobban lehet kezelni, ha volt szabad levegőn, vagy ha ott van. A megkérdezett szülők 83,8% szerint, ha gyermekei nem voltak szabad levegőn, nehezebben élnek meg mindennapjaikat (13. számú melléklet).

5.1. Attitűdök és eredetük

Az attitűdökkel foglalkozó szociálpszichológiai terület az a tudományterület, ami a meggyőzés folyamatát és módjait írja le. Azt a folyamatot, amely által az természet megbecsülésére és értékelésére szolgáló attitűdök a kommunikáció során kialakulnak, megerősödnek vagy megváltoznak, nem csupán a gyermekekben, hanem minden emberben. Ez a meggyőző kommunikáció lehet közvetlen vagy rejtett, ijesztő vagy vidám-mókás-vicces, lehet racionális vagy érzelmi alapú. Attól függően lesz azonban majd eredményes, hogy az egyénhez mennyire illő, hogyan és milyen eszközökkel szolgálja az ő céljait, vagy éppen mások érdekeit. A meggyőző kommunikáció célja olyan információ közlése a természetről, annak növény és állatvilágáról, mely tartós attitűdváltozást idéz elő. Az e fajta kommunikáció nem megy mindenkinek, ehhez kell a téma kutatói, elméleti körüljárása és elemzése. Ugyanis azt, hogy mitől hatásos az egyik meggyőző üzenet és mitől eredménytelen a másik véleményünk megváltoztatásában, ahhoz meg kell vizsgálnunk, hogyan dolgozzák fel az emberek a hallott, tapasztalt kommunikációt (örülünk-e neki; kiszolgáltattak leszünk-e általa; félelmekkel teli érzéssel gondoljuk át, vagy éppen örülünk; mély élményt jelentett számunkra, amit láttunk vagy hallottunk). Azonban leszögezhetjük: az, hogy hatásos-e a meggyőzés, csak az egyes embereken múlik. Az emberek véleménye attitűdjeikben tükröződik, illetve az emberek attitűdjei hordozzák véleményeiket. Az embereknek minden őket körülvevő jelenséggel, személlyel, tárggyal vagy dologgal szemben vannak és megnyilvánulnak attitűdjeik.

⁴⁴ KSH 2007-2008. évi adatai szerint: átlagosan a gyermekszám mutatója: 1,7-1,8.

Attitűdnek nevezünk bármely kognitív reprezentációt⁴⁵, amely összegzi egy attitűdtárggyal – önmagunkkal, másokkal, tárgyakkal, cselekedetekkel, eseményekkel vagy ötletekkel [Mc GUIRE,1985; OSTROM, 1969; ZANNA és REMPEL, 1998] kapcsolatos értékeléseinket. Ezek az értékelések lehetnek: kedvezőek, semlegesek vagy kedvezőtlenek. Így az attitűdök lehetnek pozitívak, negatívak vagy semlegesek irányukban is. Az attitűdök különböznek intenzitásukban⁴⁶ is, attól függően, hogy az egyén értékelése erős vagy gyenge a kommunikációs folyamatban (annak kódolása, dekódolása során).

Az attitűdök mérése közvetlen megkérdezéssel vagy megfigyeléssel történik, melynek során megfigyelik az emberek viselkedését, vagy használhatnak indirekt módszert is (megkérdezik őket körülményeiről, vagyis értékeli fiziológiai⁴⁷ válaszaikat). Szükséges leszögezni, hogy az attitűd közvetlenül nem mérhető, csak az attitűd megnyilvánulásai, azok azonban közvetlenül és közvetetten is mérhetőek [DAWES és SMITH, 1985].

A kutatás attitűd-elemzése során figyelembe kell venni a közvetlen és közvetett módszerek hatékonyságát, az adatelemzés során fellépő ki nem védhető jelenségeket. Az attitűd-megnyilvánulást jelentősen befolyásolja, hogy a személy miként viszonyul a kérdéssorhoz, annak témájához, ahhoz a személyhez, aki kérdez stb. Mindez befolyásolhatja a válaszok igazságtartalmát, a témához való viszony feltérképezését. Ez egyetlen önbeszámoló módszerrel végzett kutatás esetén sem védhető ki.

Közvetlen módszerek	
Önbeszámolók	<p>Az emberek egyszerűen kérésre elmondják, hogy mit gondolnak az adott témáról.</p> <p>A felmérések, közvélemény-kutatások, családtagokkal, rokonokkal, barátokkal való eszmecsere mind az önbeszámolás különböző formája, melyből jól kiolvasható az attitűd iránya, intenzitása.</p>
Közvetlen megfigyelés	<p>Az attitűd gyakran tükröződik a viselkedésben, azért a viselkedés megfigyelése alkalmas az attitűdök vizsgálatára.</p> <p>Megfigyelhető, hogyan jelentkeznek az emberek például bizonyos védett állatok vagy növények megmentésére, mennyi időt képesek erre fordítani, azt milyen gyakran teszik stb. [DECI, 1975; WILSON és DUNN, 1986]</p> <p>Az idő, a gyakoriság az attitűd intenzitásának jelzője.</p>
<i>Az önbeszámolás technikák és a megfigyeléses mérések az emberek becsületességén, a témához való hozzáállás komolyan-vétele gondolatával (bejósásával) történik.</i>	
Pozitívumok	Negatívumok
<p>Az esetek nagy százalékában valóban elmondják, mit gondolnak és meggyőződésük szerint mit cselekszenek.</p>	<p>Azonban az is jellemző, hogy az emberek szeretnének jó benyomást kelteni. Nem akarnak tudatlannak, elfogultnak vagy elmaradottnak tűnni. Jellemző az is, olyat szeretnék elmondani, amit véleményük szerint mindenkinek hallani és tudni kell.</p> <p>Van olyan is, hogy úgy szeretnének megmutatkozni, ahogy szerintük mások szeretnék látni őket.</p> <p>Az ilyen és ehhez hasonló esetekben az emberek nem teljesen őszinték, különösen, ha érzékeny témáról van szó. [CAMPBELL, 1963]</p>

⁴⁵ képviselő

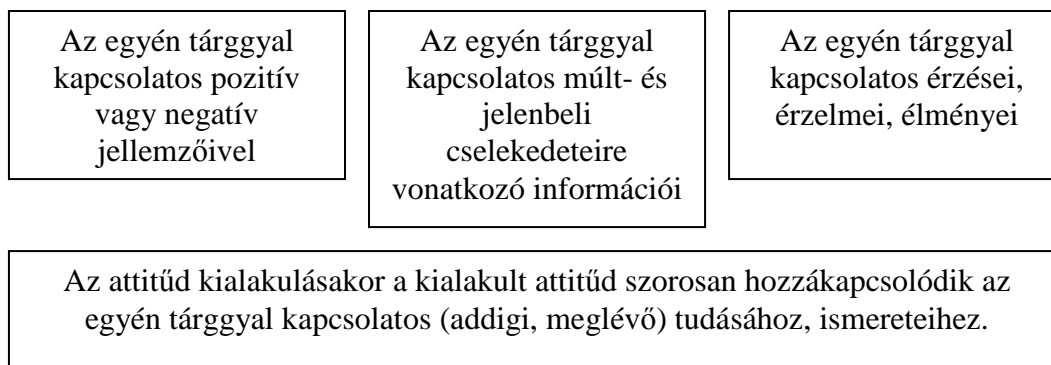
⁴⁶ határfok, erősség

⁴⁷ Mérőeszközzel mérik a fiziológiai reakciókat, például hazugságvizsgálat. (pulzusszám, izzadás stb.)

Közvetett módszerek	
Névtelenség	Számos technika van annak érdekében, hogy kivédhessük az emberek oly irányú erőfeszítéseit, hogy: pozitívabban mutassák be önmagukat. Az attitűdök felfedezhetők anélkül, hogy az egyén (a vizsgálati alany) tudatában lenne.

5.2. Az attitűdök kialakulása

Az emberek azért alakítanak ki attitűdöket, mert ezek hasznosak a társas környezet kiismerésére, megismerésére és a másokkal fenntartott kapcsolatok kifejezésére is nagy hatással vannak [KATZ, 1976]. Az attitűdök információkból állnak össze:

Az attitűdök tehát fontosak az ember számára, segítenek a környezet kontrollálásában. Ez az attitűdök tárgyértékelő funkciója, melyet ismeretfunkciónak is neveznek. Az attitűdök segítségével fejezik ki az emberek önmagukat, elmondják meggyőződésüket, megmutatják azokat az eszméket, melyeket fontosnak tartanak. Az attitűdök segítségével erősítik meg fontos kapcsolataikat is. Az olyan attitűdök, mint a munkába, az egészségbe, a természet megbecsülésébe vetett hit segít meghatározni ki is az ember. Ez fogja meghatározni az ember társas identitását. A közösségi tevékenységek, a vallás gyakorlása, a természet- és környezetvédelmi mozgalmakban, szervezetekben való tagság a személyi identitás attitűdök kifejezői [SHAVITT, 1990]. A legtöbb attitűd tanult. Azonban van néhány velünk született pozitív vagy negatív értékelő tendencia is. Például a kellemes érzés előnyben részesítése a fájdalommal szemben [TESSER, 1993].

Amikor az ember megismer egy attitűdtárgyat, felépíti a tárgy kognitív reprezentációját.⁴⁸ Ez a reprezentáció a tárgygal kapcsolatos valamennyi kognitív, affektív⁴⁹ és viselkedéses információt tartalmazza.

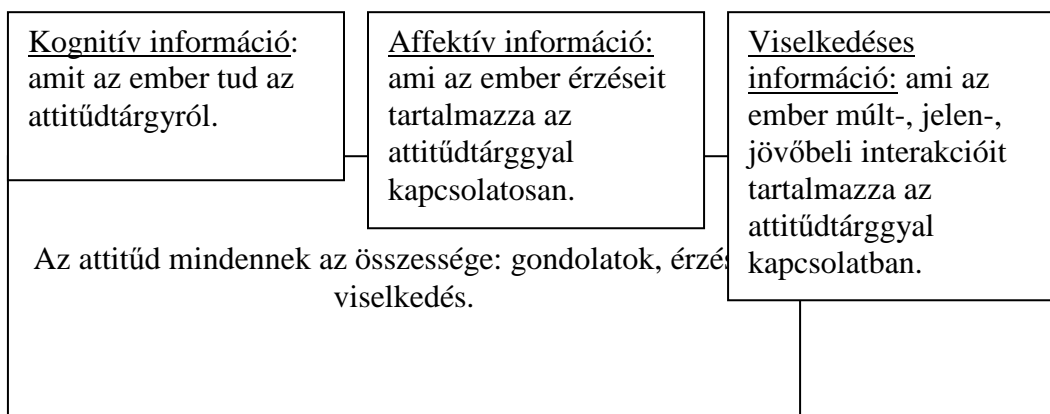
Az embert befolyásolja attitűdje összessége, vagyis az: tudása, érzései és tapasztalatai, illetve a belőlük táplálkozó viselkedése összhangban van-e attitűdjeivel [FEATHER, 1969; ROSENBERG, 1956]. Az emberi gondolkodásban a konzisztencia⁵⁰ hatékony erő, általában az attitűdtárggyal kapcsolatos pozitív információ pozitív attitűdöt eredményez (ez fordítva is igaz). Veszélyt jelenthet az attitűdök kialakulására, ha csak egyoldalú információt gyűjtünk. Ezt nehéz befolyásolni, megváltoztatni, tehát az inkonzisztencia⁵¹ feloldása szükséges.

⁴⁸ megismerő, megismerési képviselő

⁴⁹ érzelmi, indulati

⁵⁰ formálhatóság

⁵¹ állandóság, merevség

Az attitűdöknek, önmaguknak is van szerepe az inkonzisztencia feloldásában, mivel befolyásolják, hogy milyen információkra figyel oda az ember és melyekre nem. Az emlékezetnek is fontos szerepe van itt. A támogató érvek mindig hamarabb jutnak eszünkbe, mint az ellenérvek. Tudni kell azonban, hogy nem minden információ egyenértékű. A kognitív faktornak sokszor jelentős szerepe van a döntésekben. Azonban, ha érzelmileg érintenek a körülmények az affektív faktor a mérvadó. Az attitűdöket az információ hozzáférhetősége is befolyásolja. A hozzáférhető információ felülkerekedik, uralja az attitűd megítélését.

A továbbiakban az egyes attitűdcsoportok vizsgálati adatait mutatja be a dolgozat. A kérdőív változóit az információ tartalma szerint egységekre bontottam. Jelölésüket a változó-kódokkal tettem meg (példa: k1_01, k1_02 stb.).

Tudás–ismeret	=	Tudás-változó + kérdés (változó) megnevezése
Érzelem–élmény	=	Tudás-változó + kérdés (változó) megnevezése
Viselkedés–cselekvés	=	Tudás-változó + kérdés (változó) megnevezése

A következtetések levonásához szükséges az attitűdterületek külön-külön való értékelése épp úgy, mint a majdani többváltozós, attitűd-átfedések, kapcsolódások vizsgálata is.

Az attitűd-vizsgálat során világosan kell látni, hogy az egyes területek az emberi tudatban (különösen kisgyermek korban) nem, vagy alig különülnek el. A kérdéssor változatos és vissza-visszatérő (kontroll) szerkesztése arra volt hivatott, hogy a válaszadó attitűd-megnyilvánulása befolyásolás nélkül (esetleg kis befolyásolási mértékkel) kerüljenek felszínre.

5.2.1. Tudás-változók adatainak vizsgálata (szempontokat lásd a 28. oldalon)

A kutatás témája szerint a természettudomány, az utazás és az egyéb érdeklődési terület értékelése, adataiból való következtetések levonása fontos. A megkérdezettek 40,6%-a jelölte be érdeklődési területének a természettudományt. Témánk szempontjából ez a 198 fő/szülő jelentős számot képvisel, feltételezhető az érdeklődés mögötti ismeretanyag is. Amennyiben e válaszadók közül a filmet is megjelölték, arra is következtethetünk, hogy a természettudományokkal foglalkozó csatornák, mint szabadidős kínálat is ismeretnyújtók, ismeretbővítők lehetnek (14. számú melléklet).

Az érdeklődési terület és a szabadidős tevékenységek szoros kapcsolatban állnak az egyén ismeretanyagával, tudásával. Az ismeretszerzés sikere nagymértékben függ a pedagógiai folyamat során, hogy az egyén hogyan viszonyul az adott területhez. Ezért is egyértelmű, hogy a nevezett területeken tartós és használható ismeret-felvétel születik. A kert munkája, a kirándulás és az állatok tartása feltételezi a szabad levegőn töltött időt, s ennek mennyisége feltételezetten hat az ismeretek bővülésére is (15. számú melléklet).

A megkérdezett 488 fő 25%-a volt gyermekkorában környezetvédelmi egyesület vagy közösség tagja. Amennyiben ezzel párhuzamosan megnézzük az életkori megoszlást is tálható, hogy a 31-40 éves korosztály gyermekkori élményeiben szerepelhetett szabadidős és érdeklődési területen iskolai tanulmányok alatt ilyen jellegű tevékenység (16. számú melléklet). A minta 91,6%-a vallja, hogy használható ismeretekkel rendelkezik a természetéről, annak növény és állatvilágáról. Csupán 41 fő véli azt, hogy ismeretei nem használhatóak, vagy nem napjainkban használható tudással bír. Önbeszámoló módszerről van szó, nem szabad elfelejtenünk, hogy az emberek személyes tudásukról, ismereteikről, érzelmeikről, cselekvési módjukról szubjektív nyilatkoznak. Az adatok összevetése során egyértelműen kideríthető, mely kérdéseknél látják hamisan saját magukat. Ilyen lehet például a következő tudás-változó elemzése, adatállománya is.

A természet- és környezetvédelmi teendők sokak számára szakterületi teendőknek számítanak. Alig vagy egyáltalán nem jellemző, hogy a népesség szakterületi érintettség nélkül, akkor is keressen hozzá- és beleszólási lehetőséget e kérdéskörbe, ha hivatása nem e területen érvényesül. Az erdős területek szociális funkcióinak ismeretét és igényét kívánta felmérni e kérdés. A megkérdezettek 81,1 %-a szerint nem, nincs beleszólása a szociális funkció meghatározásába. 7,4 % vagyis 36 fő válasza alapján azt nyilatkozta, hogy véleményét artikulálja és a szaktárca azt figyelembe is veszi. Jelentős, 56 fő, 11,5 % azon válaszok aránya, akik véleményt mondanak, azonban érzésük, megítélésük szerint hiába.

E kérdés kontroll kérdése a k3_16 kérdésnek, melyben összes e témára vonatkoztatott ismeretről, tudásról nyilatkoztak a megkérdezettek. Erdővel kapcsolatos törvénykezéstről 241 fő hallott, tud. Ez az összes létszám 49,4 %. Ez az ismeret speciális, szakmai ismeretnek számít. Kereshető párhuzam az erdőről szóló ismeretek és az állampolgári témát érintő ismeretek között, azonban a két terület másságát, laikus illetve szakszerűségét külön-külön kell kezelni (17. számú melléklet).

Az önmegítéléses ismeretlenőrző kérdésre a megkérdezettek 93,85 % jelezte, hogy ismer 5-nél több fajt. E kérdés kontroll kérdése a k3_24⁵² változó volt. 5 válaszadó válaszolt a többiekétől eltérő módon. Ez a következőképpen alakult a válaszokban: 482 válaszadó válasza 5 vagy annál több faj felsorolásából állt. 1 fő válaszadó 3 fajt jelölt meg. A fajok változatosságát, a válaszadók ismerete (azonnali asszociációja szerint) a következő fajok jellemzik, 30-nál többszöri előfordulás száma szerint (18. számú melléklet). A válaszok pontosak, sokszínűségük ismeretről tanúskodik. Érdekes lehetne egy újabb vizsgálatban kutatni, felismerik-e a nevezett fajokot, képről, termésről, levélformáról stb. A 10-nél több vad faj önbevallása feltehetően gyors, gondolatban való összegzést hívott elő. Ahhoz, hogy valaki biztos választ adjon, vélhetően önellenőrzéssel felsorolta a fajokat, az állatokat. Önbevallás szerint a megkérdezettek 78,1 %-a vagyis 381 fő ismer 10-nél több vad fajt hazai erdeinkből. Ennek tényleges felsorakoztatását technikai okok miatt nem kértem. Az elemzés során felmerült bennem, hogy a 10 vad faj felsorakoztatása speciális erdővel kapcsolatos ismeret, tudás meglétét jelenti, az eredmény nem fedti az igazságot, ugyanis nem történt rá közvetlen (felsorolásos) visszajelzés. Reálisan csak az e területen jártas, szakmai ismeretekkel rendelkezők tudnának hirtelen és jól igaz tartalommal felsorakoztatni 10 vad fajt. A fajokra és a vadfajokra vonatkozó kérdések cseréjére lett volna szükség.

A 241 főből, akinek ismerete van arról, hogy törvénykezés született az erdőről, 132 fő úgy látja, ez elengedhetetlen, szükségszerű tudás-ismeret. 18% azaz 88 fő a civilség gondolatát erősíti, összesen csupán 21 fő, azaz 4,3% látja ezt a területet pesszimistán, feleslegesnek, vagy a jogalkotók dolgának (19. számú melléklet). E változó ismerete vagy nem ismerete a téma szakmai kommunikációjának eredményességét is felveti. Vajon jól közvetíti-e a szakma az

⁵² III.24 Nevezzen meg 5 fajt? (Sorolja fel őket!) (szöveges felsorolás)

erdővel kapcsolatos ismereteket, véleményt, helyzetképet? Az adatok alapján igen, hiszen a megkérdezettek fele jelölte, hogy ismerete van erdővel kapcsolatos törvénykezésről.

A vizsgált minta több mint fele, azaz 52,7 %-a (257 fő) járt már szakvezetővel erdőben. Ez 3,3 % több mint az, akinek van tudomása az erdővel kapcsolatos törvénykezésről. Az adatokból kiolvasható, hogy akinek van ismerete, tudomása, feltehetően járt már szakvezetővel erdőben. A szakvezető értelmezése magyarázatra szorul. A megkérdezettek a válaszhoz információt kaptak segítségül (erdész, biológus, természet vagy környezetvédő stb.). Az elemzésnél feltétlenül meg kell jegyezni, hogy a környezeti nevelés terén, a fenntarthatóság pedagógiájában jártas bármilyen szakos pedagógus is szakvezetőként értelmezhető. A gyermekek érdeklődését ismerő óvodapedagógus, tanító, tanár változatos ismereteket és módszereket tud alkalmazni nevelő-oktató munkája során. Ezen ismeret bővítésére, rendszerezésére szolgálnak a pedagógus továbbképzési programok (Környezetünk az erdő), projektek és pályázati programok.

Az elmúlt 3 hónapban a kérdezettek csupán 27,7 % volt a kezében témával kapcsolatos irodalom. Tehát, az eddigi ismereteit a megkérdezettek jelentős százaléka, 72,3% vélhetően több mint 3 hónappal ezelőtt szerezte (20. számú melléklet). Összefüggést e változó esetében is érdemes keresni: szocializáció, attitűd-sokféleség (érzelem, cselekvés) és akár igazságtartalom kérdéskörében. Témával kapcsolatos irodalom lehet egy tájékoztató cikk napilapban, környezetismereti feladatlapban feltett kérdésre adott válasz (segítés a gyermek tanulási folyamatában), vagy speciális ismereteket tartalmazó folyóirat. A kérdés kiszélesítését mutatta volna, ha ugyanezt a kérdést média-vonatkozásban is felteszem: nézett-e természet-, környezetismereti filmet, adót az elmúlt 3 hónapban. A tudás, az ismeret megszerzésének fontos színtere a média, érdemleges közvetítője a propaganda. Ennek eredményesség-vizsgálatát célozta a k5_04 és a k5_06 változó (21. számú melléklet). 1,4 % megkérdezett válaszában nem ért egyet azzal, hogy a vizsgált terület milyen prioritást élvez az élet többi területével szemben. 481 főnél nem kérdés, hogy életterünkkel felelősségteljesen tervezve és szervezve kell/szükséges napjainkban foglalkozni. Az Európai Erdők Hete program/kampány 2008-ban került először megrendezésre hazánkban. Népszerűsítése több szaklapban, közintézményben és a világhálós is folyt. Ennek ellenére a megkérdezettek 93,85 %-a, azaz 458 fő nem tudta, ismerte e programot és lehetőségeit, ajánlásait. Az idei év szervezéséhez, javaslataihoz ez az adat támogatóul szolgálhat. A témával kapcsolatos ismeret önbemérése tehát nem egyszerű az egyénnek. Amennyiben speciális és konkrét a kérdés, a válaszok aránya alacsonyabb mutatót jelez. Ez is alátámasztja, ha a témából való ismeret- és tudásátadással számolunk, meg kell tervezni, szervezni a folyamatot.

Konkrét erdészeti szakismeretet kutatott, mért a k5_19 kérdés, a magyar erdőszültség, erdőarány pillanatnyi állapotára kérdezett rá. A megkérdezettek 96,89 % (424 fő) véleménye, ismerete alapján a megkérdezettek úgy vélik hazánk erdőszültsége az utóbbi években csökkent. A tény azonban az, hogy Magyarország erdőterületének aránya majd egy évszázad alatt 11,8%-ról 19%-ra emelkedett. Ez azonban egyáltalán nem közismert. Sőt: a többség úgy gondolja, folyamatosan csökken az erdőállomány. [FERLING PR. 2007] A pillanatnyi erdőszültség közel 22,5%, mely évente 2% nő. Tehát, a szakma nem jól közvetíti ezt az évi növekedési arányt a népesség, a vizsgált népesség felé. Jelen vizsgálat viszonylagosan magas iskolai végzettségű (44,7% azaz 296 fő), a minta 24,2% jelenleg is tanul, következtetésként levonható, hogy célszerű az intézményes nevelés-oktatás felé szakszerű tájékoztatást adni. Mivel a minta (iskolai végzettség – szabadidőtöltés – olvasás) szabadidejében és érdeklődési köre szerint szívesen olvas, a média is lehetne összekötő kapocs a témában járatanok és a jártas szakemberek között (22. számú melléklet).

5.2.2. Érzelem-élmény változók adatainak vizsgálata (szempontokat lásd a 29. oldalon)

A megkérdezettek csupán 9% választotta az általános válaszlehetőséget, miszerint az erdő és az ember kapcsolatának harmonikus kell lennie, valamint a kapcsolat örök - lehetőségét. Ebben az esetben nem beszélhetünk a válaszadóban kialakult felelősségről, vagy tenni akarásról. A megkérdezettek 1,4% szerint az erdő hasznoszerzési lehetőség, az ember használja ki, amit ad, nyújt. A gyakoriságot tekintve 488 főből csupán 7 fő látja, véli ezt így. Felelősségteljes gondolkodást 303 fő képvisel (62%). Amennyiben ehhez a felelősséghez az ismeret és a tudás is hozzájárul 88,1% (430 fő) látja megfontoltan e terület fontosságát (23. számú melléklet). Egyéb választ csupán 7 fő adott. 1./ A 3. és 6. válasz együttesen felel meg elképzeléseimnek. 2./ A kapcsolat napjainkban megbillent és ennek az emberiség az oka. Az ember elkötelezettséggel és felelősséggel tartozik az erdő iránt és azt döntéseiben is érvényesítenie kell. 3./ Az ember felelőssége környezetének gondozása, válasz esetén: tragikus, (2x) jelzővel illette a mai helyzetet a válaszadó. 4-5./ Az utolsó 3 pont együtt érvényes egy válaszadó szerint. (és még sok más: egészítette ki. Például: Az ember elkötelezettséggel és felelősséggel tartozik az erdő iránt és azt döntéseiben is érvényesítenie kell; Az erdőt nem csak kihasználni és felhasználni kell, hanem gondozni is; Aki sok ismerettel rendelkezik a témáról harmonikusabb életet él(het), jobban ismeri és tiszteli az erdőt, a fát. 6./ Az 1. kivételével mind lehet igaz, vélte egy másik válaszadó. 7./ Volt olyan válaszadó, aki véleményében azt hangsúlyozta: Aki erdőben nőtt fel, annak az életfelfogása is más.

A gyermekkorra való visszaemlékezés minden válaszadónál kellemes érzést, élményt idézett. A válaszadók 62,5%-ának állatokhoz, növényekhez, versekhez, történetekhez fűződő pozitív élménye van (24. számú melléklet). 13,1% válaszadó jelezte, hogy ismereteiket gyermekkorukban akár szülői segítséggel is, könyvekből bővítették. Erre a pozitív élményre szülői szerepük gyakorlása során is építeni lehet. E kérdést párhuzamba állíthatjuk a k2_06 viselkedés kategóriába tartozó kérdéssel, ahol arra kapunk 93,2%-ban pozitív, igenlő visszajelzést, hogy a szülők gyermekkorukban kirándultak, sétáltak erdei utakon. Valószínűsíthetjük, hogy az itt szerzett élményeik attitűdjeikben is nyomot hagytak, s a jelenben, szülőként ők is fontosnak vélik a gyermekükkel együttes erdei kirándulásokat és ismeretbővítést (25. számú melléklet). A kérdés gyermekkori élményekre, emlékekre utal vissza: 61,9% mai szülő emléke szerint a saját szülei számos ismeretet adtak át neki, amit ma is tud, képvisel ő is gyermeknevelési törekvéseiben. Elenyésző a hiányra való emlékezés, miszerint: óvtak, védtek, nem engedtek el; vagy nem figyeltek rám – válasz. E kérdéssel párhuzamban kell a k3_09 és k3_15 kérdést vizsgálni. (viselkedési kategóriába tartozó) Az első kérdés a múltat, a második kettő a jelent mutatja. Vagyis kiolvasható, hogy a szülői minta, példa napjainkban is követésre talált (26. számú melléklet).

Az erdei környezetben, szabad levegőn töltött időnek felfrissítő erejét alig kérdőjelezi meg valaki. Megkönnyebbülést, erőt, felfrissülést érez a megkérdezettek 99,2%-a, azaz 484 fő erdei sétát követően. A megkérdezettek 78,5% igényelne szakszerű segítséget természet és környezetvédelmi, valamint erdő témakörben ismeretei rendszerezésére és bővítésére. Az adatok alapján feltételezhető, hogy a szülők belátták: meglévő ismereteik rendszerezésére és naprakésszé tételére van szükség ahhoz, hogy a témában lévő jártasságuk megfeleljen a kor igényeinek és gyermekeik kihívásainak. Párhuzamban vizsgálható ez a kérdés a k3_20 (viselkedési kategóriába tartozó) kérdéssel, miszerint 383 fő igényelne családoknak szóló „erdő-járó” ismeret-összefoglalót. Az arány tehát: 278:383, igen=383fő, nem=105fő (27. számú melléklet).

A következő kérdések a napi tevékenységekbe ágyazottan kutatják a szabad levegőn töltött időt. Az első kérdés általánosságban, a második konkrétan kérdez rá az idő felhasználtságára. A „nem igaz” válaszok közötti különbség 12,2% arra utal, hogy bár fontosnak vélik a szabad levegőn töltött időt, naponta mégsem tudják akarataik szerint érvényesíteni, vagy a napi

teendők sokfélesége mellett, nincs akkora érzelmi, fizikai jelentősége a napi levegőzésnek, mint azt az első kérdésre adott válaszban közölték (28. számú melléklet).

A magas gyakoriságú szabad levegőn töltött idő-igény a k3_03 és a k3_04, és k5_03 kérdésekkel összefüggést keresve is vizsgálható (29. számú melléklet). A megkérdezett szülők úgy nyilatkoztak, hogy hetente többségében 3–11 óra szabadidejük van, és ezt az időt többségében szabad levegőn töltik. (65,16%)

Az érzelmi attitűdöket vizsgálva a téma népszerűségét és az ökológiai helyzethez való viszonyt is feltérképezhetjük. A megkérdezettek 98,6% megéri az erdővel, a természettel kapcsolatos felelősségteljes foglalkozást. Ez a magas szám nem azt jelenti, hogy aki így vélekedett, tesz is környezetéért. Az emberek a problémás helyzeteket sokszor önmaguktól távolinak vélik, erkölcsi megnyilatkozásuk is nagymértékben függ a helyzet, az élmény, a tett távolságától. 97,1% úgy vélekedik, hogy a médialehetőséget növelni kell, ezzel is biztosítva az ismeret – élmény – cselekvésre való felhívás jobb elérését (30. számú melléklet).

A vonzerő-heurisztika és az érzések, mint heurisztikus utasítások szintén nagy jelentőséggel bírnak a téma kutatásában. Az előbbi azt a feltevést célozza meg, miszerint azzal értünk egyet, amit kedvelünk. Az utóbbi jelentése: ha jól érzem magam, akkor biztosan szeretem is. Mindkét esetben előfordul, hogy az érzés összekeveredik az attitűdtárggyal, így a végeredmény egyáltalán nem meggyőző erejű, illetve alig okoz attitűdváltást, illetve meggyőzést. A pozitív érzésekre jellemző, hogy megzavarják az emberek motivációját és a meggyőző üzenetek szisztematikus feldolgozásával kapcsolatos képességeit. Ez csökkenti az erős érvek hatékonyságát, és növeli a gyenge érvek meggyőzőképességét. Az attitűdtárggyal kapcsolatban könnyebb meggyőzni a vidám, jó hangulatú egyéneket [PETTY, 1993].

Negatív érzelmek a meggyőzés elérésére leegyszerűsítve azt jelenti: „Érd el, hogy aggódjak, féljek és egyet értek majd veled.” A félelemhez, aggodáshoz hasonló negatív érzelmeket sokféleképpen állíthatjuk a meggyőzés, az attitűdváltoztatás szolgálatába. A félelem és aggodás alapos feldolgozásra, átgondolásra készíti az embert. Ha a negatív érzelmek felhasználásának mértéke megfelelő, az ember előhívja a feldolgozáshoz kognitív szintjét, annak összes összetevőjét és logikusan dönt. Azonban, ha a félelemkeltés pánikszerű, túlzott, az affektív szint kap nagyobb teret, és nem érjük el a kívánt hatást, vagyis a szisztematikus, átgondolt feldolgozást, ami majd eredményezhetné az attitűdváltást [HOVLAND, 1976].

Az érzelmekre alapozott felhívások azonban gyakran felületes, felszínes feldolgozás, szinte oda sem figyelés által győznek meg bennünket. Az attitűdtárgyakhoz kapcsolódó pozitív érzelmek, valamint például kellemes vizuális élmény, vagy zene, vagy bármi más, ami esetenként kedves az alanynak pozitív érzéseket hívnak elő, támogatják az attitűd kialakulását. Napjainkban számos attitűdváltoztatás során rendezett, szép természeti környezetbe helyezik az attitűdtárgyat, így is serkentve az affektív attitűdök előhívását és az adott attitűdtárgy hozzá kapcsolódási legnagyobb lehetőségét⁵³.

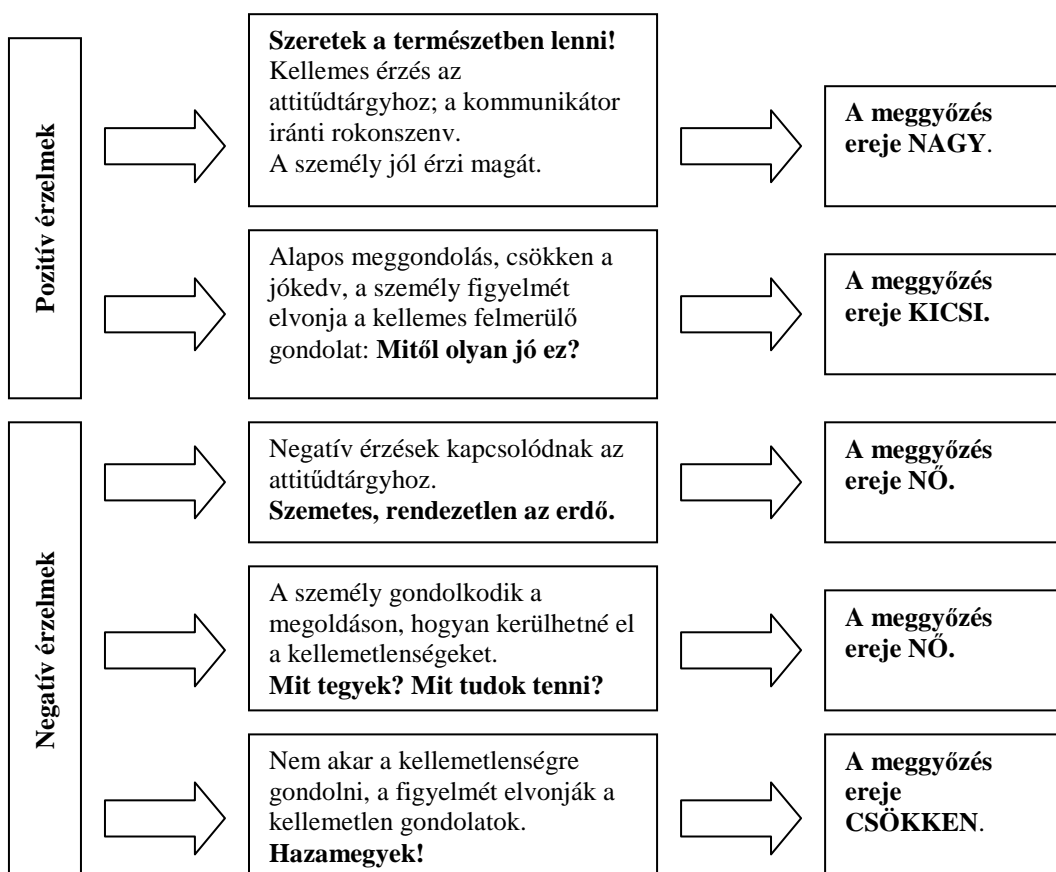
Tehát kérdés, azaz bizonyítandó, hogy az érzelmek elősegítik, vagy akadályozzák a meggyőzést⁵⁴? Az érzelmek minden esetben hatnak az attitűd alakulására, sőt befolyásolják is azt. Ennek alátámasztására irányulnak a következő adatok. A hangulat, a jókedv, a nyugodt, biztonság teli légkör minden attitűdelem alapját adja.

⁵³ Klasszikus kondicionálás az attitűdök kialakítására: összekötni a „kellemest és a hasznost”.

⁵⁴ SMITH,E.R., MACKIE D.M. (2004) Szociálpszichológia Osiris Kiadó Budapest, 418.o.7.8. ábra nyomán

Jókedvűnek és vidámnak érzem magam a gyermekeimmel természetben töltött tevékenység után		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igaz	478	98,0
	nem igaz	10	2,0
	Összesen	488	100,0

Az érzelmek meggyőző ereje olyan üzenetekben rejlik, amelyek nem tényeket közölnek az attitűdtárggyal kapcsolatban, hanem érzelmi felhívások. Ezek az üzenetek érzelmeket keltenek és befolyásolják az attitűdöket. Ahogyan a kognitív információ is felhasználható az attitűdök megváltoztatására, az affektív információ is használható erre. Így az érzések, érzelmek, hangulatok, emóciók színesítik a kialakult attitűdöket.

Az összegző ábra megvalósulási folyamata jól nyomon követhető a következő adatokban. A téma népszerűsítését, a mindennapokban való jelenlétét a megkérdezettek 93,9% jogosnak, sőt elengedhetetlennek véli. Gondot lát, észlel és ennek a kommunikáció általi feloldása szakmai feladat. A túlzott aggodalom leköti az attitűdök cselekvő megnyilvánulását, az ember a téma iránti érdeklődése apátiájába is kerülhet. A féltés, az aggodalom csak akkor billenti a mérleg nyelvét a cselekvés felé, ha az egyén meglátja saját felelősségét, tetteinek fontosságát az ügy kapcsán. A pozitív érzelmek tehát segítik a cselekvő, érző attitűdök kialakulását és fejlődését. A cél elsődlegesen a gyermekes családok attitűd megnyilvánulásainak feltérképezése, fejlesztése, a családok életébe való pozitív élmény-juttatás (31. számú melléklet).

5.2.3. Attitűdök és viselkedés – a viselkedés-változók adatainak vizsgálata (a szempontokat lásd a 29. oldalon)

Legtöbb ember azt feltételezi, hogy amit érzünk és gondolunk környezetünkről, környezetünkhöz való viszonyunkról az befolyásolással van arra, amit és miként cselekszünk. Természetesnek vesszük, hogy mindennapi életünk minden állomása, a politika, a társadalmi kapcsolatok, nézeteink, szokásaink befolyásolják cselekedeteinket. Ezen álláspontot a szociálpszichológia számos elvével és nézetével alá tudja támasztani. Nem beszélhetünk egyértelmű megfelelésről az attitűd és a viselkedés fogalmát elemezve, azonban megállapíthatjuk, hogy a viselkedés és az attitűdök közötti kapcsolat meghatározó, két fontos ok miatt.

Egyrészt a tettek befolyásolják az attitűdöket, bizonyos körülmények között a cselekedeteink megváltoztathatják az attitűdjeinket. Például, ha elkülönítve gyűjtünk hulladékot (fémdobozt, papírt, műanyag flakont) az segíthet a környezet- és természetvédelemmel kapcsolatos attitűdjeink megváltozásában, különösen akkor, ha ezt nem egyedül, hanem társakkal, kortársakkal, vagy számunkra más fontos személyekkel együtt végezzük. Vannak olyan esetek, mikor az egyének megfigyelik saját viselkedésüket, elemzik azt és a levont következtetések által megváltoztatják viselkedésüket, a viselkedés átalakul, tehát attitűdváltás történik.

Második ok, hogy az attitűdök és a viselkedés jószolható kapcsolatban állnak egymással, az attitűdök befolyásolják a cselekvést. Sok gyermek csatlakozik az iskolai papírgyűjtéshez, ha azt látják, azt mások is eredménnyel teszik. Ez a váltási folyamat lehet reflexszerű és automatikusan lezajló is. Az attitűd és a viselkedés közötti kapcsolat nem minden esetben folyamatos, vagy párhuzamos. A körülmények, a személyek nagymértékben befolyásolják az összhangot, a folyamat történéseit. Az attitűdök megváltoztatása cselekedetekkel, vagyis „A tetteink ugyanannyira meghatároznak bennünket, mint amennyire mi is meghatározzuk a tetteinket”⁵⁵ elgondolkodtató. A viselkedésnek az attitűdökre gyakorolt hatása nem korlátozódik egy területre, szinte bármiféle cselekvés befolyásolhatja az attitűdöket [WHITE 1971]. Az újszerű cselekedetek, az újonnan magunkévá tett gondolatok, nézetek, vélemények új attitűdökhöz juttatnak bennünket. Magunk sem gondoltuk volna, fogalmazzuk meg ezt a változást, akár önmagunk is. Amikor a viselkedésnek komoly következményeivel kell számolni, számos ember fontolóra veszi cselekedetei implikációit.⁵⁶

Az önészlelés⁵⁷, a viselkedésből az attitűdökre való következtetés elméletét [BEM, D. 1972] fogalmazta meg. Kutatásai azt igazolták, hogy az emberek saját viselkedésük és azon körülmények alapján következtetnek attitűdjeikre, amelyekben az adott viselkedés

⁵⁵ Eliot G. in.: SMITH, E.R., MACKIE D.M. (2004) Szociálpszichológia Osiris Kiadó Budapest, 435.o.1.bek.

⁵⁶ belebonyolódás

⁵⁷ a viselkedésből az attitűdökre való következtetés

megjelenik. Például, egyre többször megy erdei sétákra, megfigyeli az évszakok változásait, a környezet rendezett vagy rendezetlenségét, rádöbben arra, hogy attitűdjei változtak, a természet- és környezetvédelem, az erdő megbecsülése és megismerése felé köteleződött el.

Kognitív disszonancia⁵⁸ az, amikor az önként megtett cselekedetek feszültséghelyzetet eredményeznek és az egyén kénytelen megváltoztatni attitűdjeit. Ez egy ellentmondásos helyzet, az egyénre nagy nyomás hárul. Elgondolkozik viselkedésén [FESTINGER, L. 1957], konfliktusba kerül korábbi attitűdjeivel, nehéz döntések sorát hozza meg, mégsem tud megfelelő eredményre jutni. Ez a nehéz folyamat disszonáns elemekkel teli attitűdváltást eredményez. Például, amikor az egyén annak ellenére mozgásszegény életet él, hogy tudja családjában milyen öröklött tényezők sora veszélyezteti az ő egészségét is.

A szociálpszichológia számos kutatási területe foglalkozik a disszonancia kérdéskörével [COOPER, J. FAZIO, R. 1984]. Cooper 30 éves munkáját szentelte e téma feltárására. A kutatások szerint négy lépés szükséges az attitűdváltáshoz:

- az egyénnek rá kell ébredni, hogy az attitűdjeivel össze nem férő cselekedeteinek negatív következményei vannak [COOPER, BREHM 1971; SCHER, COOPER 1989],
- az egyénnek felelősséget kell vállalni tetteiért [LINDER 1967],
- az egyénnek fiziológiai arousalt⁵⁹ kell átélni az attitűdváltás során [ELKIN, LEIPPE 1986],
- az átélt arousalt az egyén az attitűdjei és cselekedetei közötti inkonzisztenciának⁶⁰ kell, tulajdonítsa, vagyis az arousal keletkezése az egyénnek tulajdonított [COOPER, FAZIO 1984; PITTMANN 1975; LOSCH, CACIOPPO 1990].

„Az attitűdök meghatározzák minden ember számára, hogy hogyan fognak cselekedni a jövőben” – írta Gordon Allport több mint 50 évvel ezelőtt. A cselekedetek irányítása tehát attitűdök révén történik [ALLPORT, 1976]. Ebből az következtethető: ha az emberek tetteit az attitűdök vezérlik, akkor az emberek attitűdjeinek megismerése, ismerete lehetővé teszi a viselkedésük bejósolását. Ez épp azt eredményezi, hogy az attitűdök megváltoztatása – magunkról, másokról, tárgyakról, eseményekről, egyes kérdésekről stb., természetéről – lehetővé teszi a viselkedés módosulását is. A kutatások számos bizonyítékkal szolgálnak erre az állításra. Amennyiben ismerjük, és tudjuk, melyik embertársunk szereti, tiszteli a fát, az erdőt, annak növény és állatvilágát, pontosan előre jelezhetjük a téma iránti elkötelezettségüket, attitűdjeik visszacsatolását is.

A megalapozott attitűdök gyakran közvetlenül irányítják a viselkedést, méghozzá úgy, hogy elfogulttá teszik az észlelést. Könnyebben észrevesszük azt a helyzetet, tettet stb., ami konzisztens⁶¹ módon egybecseng attitűdjeinkkel. Ekkor készletet érez az ember az attitűddel összecsengő viselkedés megjelenítésére, vagyis fókuszálja a figyelmet, ezáltal a viselkedést, cselekedetet is. Előfordul azonban az is, hogy az attitűdök elfogulttá teszik az értelmezést, szinte sugallják, mit kell látni. Ezt szelektív fókuszálásnak nevezzük [LORD és munkatársai 1979; FAZIO 1986].

Nézzünk egy témánk szempontjából is fontos példát az attitűdök cselekvést befolyásoló és irányító szerepére. Egy bizonyos viselkedést csak az adott viselkedéssel összefüggő specifikus

⁵⁸ A viselkedés igazolása érdekében változtatja meg az egyén az attitűdjeit

⁵⁹ éberség, izgatottság, készenléti állapot

⁶⁰ ellentmondás, következetlenség

⁶¹ állandó, erős, torzítatlan

attitűdők (mint széles rálátás, érdeklődés, ismeret a témáról stb.) képes irányítani [FAZIO, 1990].

A téma körüljárása kapcsán nem téveszthetjük szem elől, hogy az attitűdők funkcionalitása milyen nagyban hozzájárul a döntési folyamatokhoz. Erős döntési helyzetekben leggyakrabban az attitűdjeink segítenek a döntéshozásban. Szorongás, félelem, bánat vagy izgalmi állapotban az attitűdők szerepe rendkívüli a döntésképeségben. Van azonban kivétel. Az emberek nem viselkednek attitűdjeiknek megfelelően, ha saját belátásuk szerint arra a megállapításra jutottak, helyzeteiket nem tudják kézben tartani [LISKA 1984]. A személyes kontroll észlelése tehát nagy befolyást gyakorol az attitűddel konzisztens szándékokra és viselkedésre.

Az attitűdők személyesek ugyan, mégis felszínre törésükhöz gyakran van szükség személyközi kooperációra, kapcsolatokra, megerősítésre. Nem meglepő tehát, hogy a szavaktól a tettekig hosszú az út, s csak akkor visz a cselekvés irányába, ha attitűdjeinkkel releváns⁶². Egy személy attitűdje befolyással van emberi kapcsolataira, átszínezi a kudarcral kapcsolatos nézeteit, meghatározza a siker iránti megközelítését is. Az attitűd felemelhet vagy összetörhet. Számos nézet szerint kevés nagyobb kincse van az embernek az életben, mintha kedvező attitűdőkkel rendelkezik.

A kutatás adatai szerint 360 fő van a megkérdezettek közül mindennapjai során kapcsolatban erdővel, fákkal, növényekkel, állatokkal. Amennyiben összevetjük a településtípus megoszlással látható, hogy 80% körüli azoknak a száma, akik azt jelezték, erdő-közelben élnek. Az itteni kapcsolat létkapcsolatnak és szükségkapcsolatnak is értelmezhető. Ez azt jelenti, önbevallás szerint kapcsolatban van. Azonban nem biztos, hogy attitűdjeiben is (tudásában, érzelmeiben, cselekvésében) a mindennapok során megjelenik a természetkapcsolat, hiszen ahhoz tenni, gondolkodni, felelősséget vállalni is szükséges. Meglepő a rendszeres erdei sétáról szóló adat. A megkérdezettek 65,2% állítja, hogy családja, munkája mellett erdei sétát tesz szabadidejében. A 488 fő megkérdezettből tehát 318-an „erdőjárók nem csak családjukkal, hanem akár egyedül is. Az önálló, saját kedvre lévő szabadidő jótékony hatását számos vizsgálat és tanulmány támasztja alá [FUKÁSZ, 2003].

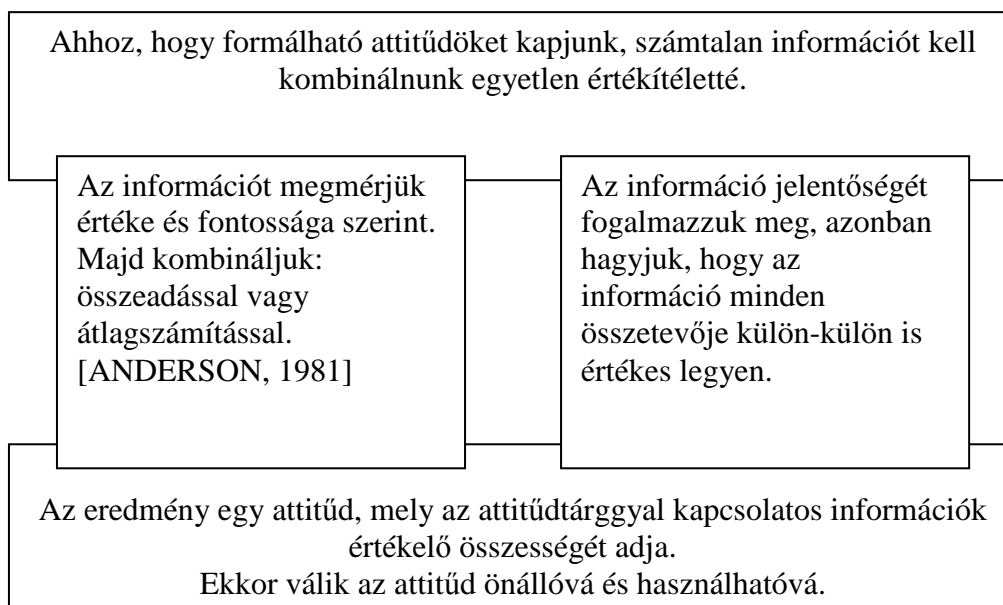
A 2007-es összetett kvalitatív és kvantitatív kutatás alapján [FERLING PR. 2007] egyértelműen kijelenthetjük, hogy a magyar lakosságnak nincs az erdővel és az erdészekkel kapcsolatban társadalmi tudata. Felelősségvállalása, véleményalkotása is gyenge. Sokan fontosnak tartják az erdőt, de tenni csak kevesen akarnak és tesznek. A megkérdezettek valamely oknál fogva úgy érzik, alapvető társadalmi elvárás vagy pozitív személyes önkép, ha az emberek járnak erdőbe. Így a döntő többség ebből következően azt állítja, ő is erdőbe jár. Ezzel párhuzamban gyakran még azt is vélik, hogy rajtuk kívül azonban senki nem jár fák közé. A valóságos képet talán így írhatjuk le: a lakosság nagy része pozitívan áll az erdőkhöz, szeretnének/szeretnek oda járni, de valójában nem járnak erdőbe (32. számú melléklet). A megkérdezettek döntő többsége (70%) állítja, szokott járni erdőbe. Érdekes módon lényegesen több férfi (73%), mint nő (67%) állítja, hogy jár erdőbe. Szintén megosztja a társadalmat az erdőbe-járási szokásokban az életkor: a 19-55 éves lakosság esetén minden 4 felnőttből 3 jár erdőbe, míg a fiatalabbaknál és idősebbeknél ez az arány 65% körüli; jelentős esés 65+ esetén tapasztalható (45%). Az iskolai végzettség növekedésével párhuzamosan nő az erdőbe járási kedv is: míg minden második alapfokú végzettségű jár erdőbe, addig a diplomásoknál ez az érték 81%.

Ahhoz, hogy saját kutatási adataimon belül párhuzamot kereshessek, azokat összetettebb formában láthassam, értékelhessem többváltozós összehasonlítások megtételére volt szükség. A faktoranalízis erre szolgál, ugyanis a kérdések változóit a számítógépes program, matematikai eljárásokkal csoportokba sorolja. A végeredmény egy görbe, melyből

⁶² fontos, meghatározó, lényeges

kiolvashatók az összefüggések. Erre kísérletet tettem magam is, azonban az eredmény nem volt leírható. Ezért egy új megoldás kialakítására volt szükség. Attitűd-változók szerint csoportosítottam az egyes kérdéseket, majd megtettem ezek összevetését. Az eredményeket újabb attitűdváltozókkal vettem össze (34. számú melléklet). Ez lehetővé tette az azonos és a különböző kérdések (változók) összevetését, hozzájárult a következtetések levonásához. A mellékletben lévő táblázatokból egyértelműen kiderül, hogy a tettekre, cselekedetekre, azok valóság tartalmára többszöri ellenőrzés során derül fény. Az összevetés eredménye szinte 50-50%, tehát a mindennapi életben reálisan csak ennyire van jelen a természetközelség a minta attitűdállományának vizsgálati adataiban.

Ezen adatok is mutatják, hogy az attitűdökre témánk kapcsán is nagy szükség van. Attitűdöket a magunk és mások számára hasznosnak véelve alakítunk ki. Bárhova megyünk mindennapi életünk során új és új attitűdök kialakulásával és kialakításának szükségletével találjuk szemben magunkat. Annak érdekében tehát, hogy természet és annak növény- és állatvilágával, annak megbecsülésével szembeni pozitív attitűdöket alakítsunk ki releváns kognitív, affektív és viselkedéses információkat kell adni ahhoz, hogy konzisztens attitűdök kialakulása történhessen. Ez egy meggyőzési folyamat, mely nem automatikusan történik.

A sikert vagy kudarcot az dönti el, hogy a befogadó mennyire pontosan és hogyan veszi fontolóra, teszi önmagáévá a kapott információt. Nehéz látni a szálkától a gerendát, vagyis nehezen lehet meggyőzni az embereket arról, amin nem gondolkoznak el, amit nem gondolnak át alaposan. Ehhez pedig szükséges a kognitív faktor használata és szükséges hozzá az affektív, cselekvésen alapuló élmény is. A mód, ahogy az ember a kapott információt feldolgozza,⁶³ meghatározza a meggyőzés sikerét vagy kudarcát [SHELLY CHAIKEN, 1980, 1987].

Az attitűdök stabilitását jelenti az, hogy az emberek gyakran próbálnak (hol több, hol kevesebb sikerrel) ellenállni a meggyőzésnek úgy, hogy tudatosak maradnak. Azonban ezt a tudatosságot minden körülmény között megőrizni és érvényesíteni nem oly egyszerű. Érvekre, logikus gondolatokra és párbeszédre van szükség ahhoz, hogy nézeteinket képviselni tudjuk. Mivel a tudásunk, attitűdünk, figyelmünk és alapos feldolgozásunk határozza meg, hogy megváltoznak-e attitűdjeink, érdemes szem előtt tartani, hogy a meggyőzés során tulajdonképpen önmagunkat győzzük meg; igaz: mások és önmagunk segítségével,

⁶³ Felületes és szisztematikus feldolgozási mód létezik és mindkettő alkalmas az attitűd megváltoztatására.

közreműködésével. Saját szerepünk felismerése az attitűdváltozásban képessé tesz bennünket arra, hogy a meggyőzést inkább olyan pozitív folyamatnak lássuk, ami erősít, és nem legyőz, bennünket. Arisztotelész így fogalmazott, a „meggyőzés szükséges ahhoz, hogy elérjük, hogy mindenki lássa, mi az, ami igaz és jó”⁶⁴. A meggyőzés eszköze az egyértelmű kommunikáció lehet. Az előbb említett unikális⁶⁵ erdő-kutatás azt mutatja, hogy az információkhoz az emberek a tömegmédiákon keresztül jutnak. A hírek többsége akár bulvárhírként is értelmezhető. A dolgozat kutatási anyagában is szerepel hasonló jellegű kérdés, miszerint: részt vett-e már vezetővel erdőjáráson, vagy szüksége lenne-e tájékoztató anyagra a téma jobb, bővebb körüljárására, megismerésére; vagy épp a végső következtetések levonásához szükséges változó: a téma népszerűsítését és családokhoz lévő üzenetét fontosnak véli-e. Az összevont elemzés alapján a minta 80% e változókra igennel felelt. Egyszerű és gyors üzenetekkel, a feldolgozás szabályainak ismeretével lehet szemléletformáló tevékenységet végezni, attitűdváltást, befolyásolást tenni. Ehhez azonban ismernünk kell a téma elméleti hátterét.

Felületes feldolgozás	Szisztematikus feldolgozás
<p><u>Meggyőzési heurisztika:</u> információdarabkák által alakul ki vélemény, attitűd. Ez a meggyőzés periferiális útja. [PETTY és CACIOPPO, 1981, 1986]</p> <p><u>Szakértői heurisztika:</u> akkor valósul meg, ha valaki olyantól halljuk a véleményét, akit szakértőnek vélünk. [WEISS, 1981]</p> <p><u>Ingerattribúció:</u> ha az attitűdtárgyat olyantól halljuk, akit kongruensnek vélünk.</p>	<p>Az érvek gondos megfontolása, melyből tartós változás, új attitűd kialakulása jellemző. Az érvek feldolgozása a meggyőzéshez vezet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • odafigyelés az üzenetre, • reagálás a tartalmára, ezt elaborációnak (kimunkálásnak) nevezzük. • az üzenet elfogadása [PETTY 1981]
<p>Mikor melyik stratégiát alkalmazzuk?</p> <ul style="list-style-type: none"> • függ az üzenet fontosságától, • befogadó érintettségétől, • rendelkezésre álló kognitív kapacitástól, • minderre mennyire képes az egyén koncentrálni. 	

Megállapítható, hogy ha a félelem vagy az öröm működik a meggyőzésben csak a megfelelő arányokon múlik, mit és hogyan tudunk megtenni az emberek szemléletformálásán a természet körülményektől, fenntarthatóbb megőrzése érdekében.

Viselkedési üzenetként értelmezhetjük, hol tölti a megkérdezett szívesen a szabadidejét. 174 fő szívesen tölti a szabadidejét otthon, 314 fő máshol, természetben és az általuk felsorolt helyszíneken. 313 fő választotta ezt a kategóriát. Jellemzőbb választások, válaszok: erdő, rét,

⁶⁴ Bölcsességek könyve (szerkesztette: Kristó Nagy István) Gondolat-Winner, 1996;Arisztotelész (542)

⁶⁵ egyedi

tanösvény, szabad levegő:136; vízpart: 48; hegy, hegyvidék: 24; kert: 27; kulturális intézmény: 12; sport, kerékpár: 19; hétvégi ház: 2; utazás: 1; állatkert: 2; várak, kastélyok: 1; autó kiállítás: 1 esetben került említésre. Ez a válasz is korrelál a k1_12 és a k3_03 kérdéssel. A viselkedés területén tehát azonosságok figyelhetők meg.

A megkérdezettek 93,6%, azaz 457 fő vallja, hogy természetvel való családi viszonya harmonikus, odafigyelő magatartáson alapul. 0,6%-nak azaz csupán 3 főnek belátása szerint nincs természet-kapcsolata. 9 fő viselkedik „felhasználói” magatartással, s figyelmetlenségét, „nemtörődömségét” időhiánnyal magyarázza (35. számú melléklet).

5.2.4. Milyen tényezők alakítják az ember attitűdjeit

Az attitűdök nem légüres térben fejlődnek ki. Az ember meghatározott jellegzetességekkel születik, s ezek attitűdjeire is befolyással vannak. Nagy hatást gyakorol fejlődésükre az is, hogy az emberek miként élnek, s éppen melyik életkorban vannak. Az attitűdök kialakulásáért nagyban felelős a minta-környezet, vagyis ki és milyen erősségű mintát, példát mutat, milyen minta gyakorlását hívja elő a szülő az adott személytől, esetünkben a gyermekektől. A szülők környezet-viszonya, annak minden megélt perce visszahat a gyermekekre, irányítva annak attitűd-kialakulási és megerősödési folyamatát, befolyásolását. Ez a folyamat a pedagógia és a pszichológia számára alapfogalomként emlegetett szocializációs folyamatban valósul/hat meg. Ennek megalapozására és a majdan részletezett adatok kifejtéséhez álljon itt az életkori jellemzők összefoglalója.

Az attitűdök kialakulása	
Életszakaszok	Hatótényezők
Születés előtt	Örökletes személyiségvonások és vérmérséklet.
Születéskor	Környezet, személyes tér.
1-6 éves korban	Szóbeli és tettebeli kifejezések, a felnőttek példája, mintái és elfogadásuk/jóváhagyásuk mértéke.
6-10 éves korban	Az önmagukról kialakított kép, annak megerősítése, Új tapasztalatok szerzése, megélése, megbeszélése.
11-21 éves korban	Kortársak hatásai, Az Én elfogadásának szintje.
21-éves kortól	Családi/házastársi kapcsolat, munkahely/állás/hivatás, siker – illetve ebben lévő alkalmazkodás, biztonság.

A szemléletformálás alapját tehát a családban szerzett szocializációs élmények, helyzetek, minták is nagymértékben meghatározzák. Az anya, vagy apa átörökítő tevékenysége, a család együttes hatása megerősíti, kialakítja és befolyásolja a gyermek attitűd-készletét. Azonban nem csupán a család, hanem a szűkebb és tágabb szociokulturális környezet befolyásoló, alakító szerepét is vizsgálnunk kell. A gyermek, akár a felnőtt, társas lény. Napjainkban társigénye korábban jelentkezik, mint azt feltételeztük, megfigyeltük évekkal ezelőtt. Ez a társ-igény hamar „attitűd-vándorlást” is eredményezhet, különösen a még nem elaborált

(kimunkált) attitűdök esetén. Ezért megerősíthetjük, minél több pozitív személyi és érték hatás éri a gyermeket, az e tárgykörben alakuló attitűdjei annál stabilabbak, interiorizáltabbak lesznek/lehetnek.

5.2.5. A szocializációs-változók (szempontokat lásd a 30. oldalon) adatainak bemutatása, és elemzése

Az attitűdök befolyásolásának legbiztosabb módja az emberek érzelmeire gyakorolt hatás. Emócióink családi kötelékeinkben a legerősebbek, ott kapjuk a legtöbb mintát és példát, melyek utánzása során saját attitűd-állományt alakítunk ki. Így történik ez az értékátadás területén is. A szülői ház közvetíti az értéket képviselő attitűdöket, és az egyén azt pozitív megerősítések során belsővé alakítja (interiorizáció). A pályaválasztás, az érdeklődési körök, hobbik megválasztása, de a különböző beszélgetési témákhoz való hozzászólás is ezt bizonyítja. E folyamat hatásvizsgálatára kérdeztem meg: A családban volt/van olyan foglalkozású/végzettségű családtagom, aki kapcsolatban volt/van munkája során erdővel, természet és/vagy környezetvédelemmel? – kérdést (38. számú melléklet). A megkérdezettek 45,7% van személyes kapcsolata családjá körében. Ezzel alátámasztható a kérdések elemzése során felmerülő pozitív attitűdök sora, az átörökítés hatásossága.

A FERLING PR kutatás is vizsgálta a minta (n:800) ismeretségi körében lévő személyi kapcsolatait, és az abból származó ismereteiket. A megkérdezettek 75% ismeretségi körében van erdész, tehát munkáját, annak fontosságát tapasztalatai alapján tudta megfogalmazni. A magasabb iskolai végzettségűek 80% pontosan tudta, hogy az erdész szakma milyen végzettséghez, tanulmányokhoz kötött (39. számú melléklet).

A rendszeresen pozitív attitűdöket nyújtó környezet jól használható, jól funkcionáló, hasznos (+) attitűdöket alakít ki. Az attitűdök első funkciója, hogy az egyén a környezetéhez hasonló attitűd-elemeket gyakorolva pozitív megerősítéshez jut, mely segít a társadalmi környezethez való alkalmazkodásában is. Az egyén a támogatás hatására ugyanazt képviseli, amit a környezete többi tagja. Az attitűd második funkciója a pszichológiai önvédelem, melyben az egyén sokszor nem azt látja, amit lát, hanem azt, amit látni szeretne [KATZ, 1979]. Az attitűdök harmadik funkciója az értékkivetítés. Minél relevánsabb egy attitűd az egyén számára, ez a funkció annál nyilvánvalóbban jelentkezik. Az egyének a társadalomban, és kisebb közösségeikben is értékközvetítők, s ezt a közvetítést attitűdjeik segítségével teszik meg. Attitűdjeiknek hangot, szerepet adva, általuk mutatkoznak be, igaz szubjektivitásuk sem vitatható. Legfontosabb funkciónak gyakran mégis a tudás funkciót emlegetik. E funkció révén az egyén szabályozottnak, értelmesnek és helyénvalónak tudja/véli viselkedését, az őt körülvevő társadalmi világot, melyben nem feltétlenül tényekre alapozott tudásról van szó. Ezt a tudást a gyermek megszerezheti a családi környezetben, de jó, ha a szülők speciális, a téma szempontjából hangsúlyozott területen való tapasztalat és ismeretszerzést is biztosítanak gyermekük számára. Ezt mutatják azok az adatok, melyben a szülők értéklik gyermekeik erdőhöz, annak növény és állatvilágához fűződő viszonyát, és saját családi viszonyukat is. Az adatok alapján magas elégedettség regisztrálható. 89,9% elégedett a gyermek természetkapcsolatával és 83,6% ugyanezt látja a családi körben is (40-41. számú melléklet). a megkérdezettek gyermekei szívesen vesznek részt sétákon, kirándulásokon. A gyerekek 65,65% várja, élvezi és szervezi is a lehetőséget. Azonos, 90% fölötti százalékos arányt mutat az adatsor a természet megbecsülésére szolgáló pozitív attitűd-átadás, az ismeret-tudás átadás és a természet-viszony tekintetében. Az adatok valóságtartalmának mérlegelésekor szem előtt kell tartanunk a minta magas iskolai végzettségi megoszlását. Az eredmény realitását ez esetben a képzettség véleményem szerint nagyban befolyásolja.

5.3. Fejezetösszegzés

A környezeti nevelés célkitűzése nem kevesebb, minthogy a társadalom és a természet fenntarthatósága és működőképességének megőrzése céljából kialakítsa az emberek környezettudatos magatartását. Ez a korábbiaktól eltérő viszonyulásokat, irányultságot igényel. Más és új értékrend elfogadását, olyan cselekvési és döntési képességeket, amely az emberek életvitelének tudatos megváltoztatását eredményezi. Az irányultságot tekintjük az emberi személyiség legdinamikusabb összetevőjének. Az irányultságot, beállítódást leíró szociálpszichológiai elméleti fogalom az attitűd. A személyiség attitűdrendszere a viselkedést befolyásolja, így az attitűdök a magatartás előrejelzőiként határozhatók meg, és a megismerésben szűrőrendszert kialakítva van szerepük. Az attitűdök személyiséget irányító hatása interakciók során nyilvánul meg értelmi, érzelmi és viselkedési területeken. A személyiség attitűdrendszerének egy részhalmazát kreatív attitűdöknek nevezzük. A kreatív attitűd egy speciális attitűdállomány, mellyel az ember különleges feladatok, helyzetek megoldására képes. A vidáman, élményteli módon tett kirándulás, séta során a tervezett-szervezett ismeretátadási folyamatokban számtalan lehetőség van a kreatív attitűdök „mozgatására”. A kreatív attitűd több összetevőből álló attitűdrendszerként értelmezhető.

A fentiek alapján arra következtethetünk, hogy a kreativitás fejlesztése a pedagógiai munkában nemcsak képességfejlesztést jelent, hanem a személy irányultságának, jellemének alakítását is, tehát komplex személyiségfejlesztést – legyen szó bármely nevelési területről, szinterről, vagy helyzetről. Akkor eredményes, ha az ember egész életén keresztül tartó folyamat, amely az intézményes nevelési szintereken legfeljebb csak megkezdődött. Komplex közelítésmódja miatt változatlan kihívás ma is minden nevelő közösség, így a családok számára is.

6. KÖRNYEZETI NEVELÉS, TUDATFORMÁLÁS A TÁRSADALMI AKTIVITÁS SZEREPE A KÖRNYEZETTUDATOS ATTITÜDÖK BEFOLYÁSOLÁSÁBAN

Az ember környezethez való viszonya részben a társadalmi és családi háttér függvénye. Befolyásolja az ember megélt közösségi élménye, pillanatnyi léte, a környezet minden pozitív és negatív példája illetve ezek együttsége. Amikor megvizsgáljuk és elemezzük ezeket e tevékenységeket, képet kapunk arról, hogyan érdemes egy adott közösségben (akár különböző életkorúak között, vagyis a családban is) tájékoztató-tudatformáló stratégiát kialakítani. A tudat és szemléletformáló tevékenységkörbe nem csupán a gyerek- és fiataalkori nevelés tartozik bele, hanem a felnőttekre (szülők, nevelő, lakosság) ható valamennyi ez irányú tevékenység is. Napjainkban e tevékenység és cselekedetsorok megtervezése, szervezése és lebonyolítása, - minden életkorban, de különösen a legszenzitívebb gyermekkorban - prioritást élvez a társadalom különböző szinterein, így a nevelési szintereken is. A tudatformálás célja a környezettudatos magatartás, a környezetért felelős életvitel, a magatartás-, az értékrend-, az attitűdök-, és érzelmi viszonyulások formálása. Ezen törekvések a bioszféra s természetesen benne az emberi társadalmak – megőrzésére, fenntartására, fejlesztésére irányulnak, a természetet, az épített és társadalmi környezetet, az embert tisztelő szokásrendszer érzelmi, értelmi, esztétikai és erkölcsi megalapozásával [HAVAS, P.-SZÉPLAKI, N.-VARGA, A. 2003].

Az elmúlt évtizedek dinamikusán átalakuló társadalmában, így hazánkban is, nyilvánvalóvá vált/válik, hogy a társadalmi-, gazdasági-, és pszichés változások nagymértékben (esetenként visszafordíthatatlanul) hatnak a környezettel való társadalmi és egyéni viszonyra, ezáltal különösen a családi és intézményes nevelés-oktatási kérdéseire.

Megnőtt a születéskor várható élettartam, ezzel párhuzamosan az igény az életen át tartó tanulásra⁶⁶. Nyilvánvalóvá vált, hogy a gazdasági fellendülés, (esetenként, mint napjainkban is) a stagnálás, a regresszió és a szociális kohézió a tudás-alapú társadalomban csak az oktatáson és a képzésen, az e területbe fektetett tudat- és szemléletformáláson alapulhat. Az Európai Tanács 2000. júniusi „Santa Maria da feirai” értekezlete következtetéseiben felkéri a ”Tagállamokat, a Tanácsot és a Bizottságot, hogy (...) illetékességi körük szerint határozzanak meg koherens stratégiát és gyakorlati intézkedéseket a mindenki számára elérhető egész életen át tartó tanulás elősegítése érdekében.”⁶⁷ Napjainkra átalakult a hagyományos családszerkezet,⁶⁸ ezzel megváltoztatta a családok megszólíthatóságát, a gyermeknevelés struktúráját. Új fogyasztási szokások alakultak ki, azonban ezzel párhuzamosan megnőtt az egészséges környezetre, életmódra való igény jelentősége is.

Változik az embereket körülvevő világ, korábban ismeretlen attitűdök jelentek meg. Az emberek felfigyelnek a környezetvédelemmel és a természeti erőforrások felhasználásával kapcsolatos kérdésekre. Ez hatással van a családi életre, az ott folyó nevelő-oktató munkára, a képzésekre és valamelyest még a termelésre is. E területen megnőtt a társadalmi szervezetek, a civil szerveződések szerepe, felelőssége. A szinte követhetetlen sebességgel változó gazdasági- társadalmi alrendszeren belül gyorsan változik az a tudás, szakértelem, azok a készségek és képességek, melyeket az élet gazdasági és egyéb területei értékelnek, és megkövetelnek szereplőitől, az emberektől. Ez újabb és újabb tudás-, és szakmai jártasság elsajátítást igényel mindenkitől, megváltozott gondolkodásmódban, hatékony módszerekkel és eszközökkel. Ekkor valósulhat meg az egyén és családja szintjén, a társadalmi

⁶⁶ Az OECD Lifelong Learning for All (1996) című jelentése, OECD; Organisation for Economic Cooperation and Development, Gazdasági Együttműködés és Fejlesztés [Szervezete](#), mely 1961-től működik.

⁶⁷ Az Európai Tanács santa maria da feirai csúcstalálkozásának következtetése, 33. paragrafus.

⁶⁸ Szociális védelem Európában (1999) Európai Bizottság Luxemburg

folyamatokban, a hosszútávra tervezett, nem csupán szabályokra, intézkedésekre alapozott tudatos szemléletformálás.

6.1. A tudatformálás, társadalmi aktivitás módszerei

A környezeti nevelés eredményessége az érintettek gondolkodásmódjától, a téma iránti elkötelezett viselkedésüktől és ismereteik összerendezettségétől és használhatóságától függ. Ez jellemző az emberi élet számos területére, melyben nem kampányszerű, hanem komplex, tervezett tevékenységekről van szó. Ezt az összerendezett viszonyt szemléletnek nevezzük, melyben az ember attitűdjei jelennek meg, tárulnak fel az adott viselkedés, szokásrendszer összességében. Erre a komplex rendszerre tervezett, átgondolt és stratégiaileg felépített tevékenységekkel lehet csak hatni. Ezt nevezhetjük szemléletformálásnak. A szemléletformálás hosszú távon közösségi kapcsolatokkal és preventív jellegű tevékenységajánlatokkal változtatható meg.

Hatóterületei: a családi nevelés; az intézményes nevelés; az oktatás-képzés területei; a formális kommunikációs csatornák (média, központi tájékoztatás, rendezvények); valamint a kommunikáció informális csatornái (az interperszonális kommunikáció, a nem explicit hordozók (előre nem látott események, ahol szóba kerülhet a téma, váratlan események stb.).

Kiemelt területe: minden olyan nagy rendezvény, közösségeket megmozgató akció, ahol a természet- és környezetvédelem, a fenntarthatóság, a környezeti nevelés, a környezettudatos életmód felszínre kerülhet. Ezáltal a szemléletformálás nyilvános tevékenységgé alakul, a közvetlenül célzott közösségek számára épp úgy, mint a közvetetten résztvevők körére. A példa, a viselkedési minta attól függetlenül hat/hathat, hogy azt terveztük, szerveztük vagy irányítottuk.

A tudatformálás indirekt módszerei között jelentős helyet foglal el a kérdésfeltevés, a probléma vagy konkrét helyzet meghatározása, kérdésként való megfogalmazása. Az átlátható kommunikáció ebben az esetben gondolatokat indít el, mely jelentős tudatformáló erő. E folyamat közösségteremtő és formáló szerepe is rendkívüli.

A témával kapcsolatos konfliktushelyzetekben használatos módszer a megfelelő tájékoztatásra alapozott meggyőzés, mely jól szervezeten kialakít egy preventív jellegű és szemléletű érdekeltségi rendszert is (gondoljunk itt a parlafű-gyűjtési akciókra, vagy egy közösség lakóhelyének évszakonkénti takarítására).

Napjainkra jellemző, hogy a közvélemény még mindig előtérbe helyezi a szankcionáláson, büntetésen alapuló szemléletformálási kezdeményezéseket. Nevelési szempontból ennek hatása megkérdőjelezhető, ugyanis csak kampány jellegű és időszakos, nem épül be az attitűdváltozás (szemét kommandó munkája kapcsán nem csökkent jelentősen a köztéri és tiltott helyre szemetelők köre).

A közösségek tudatformálásának, szemléletváltozásának elérésére hatásos módszer a versenyeztetés. Azonban a versenyeztetés módszerének használatakor szem előtt kell tartani a különböző életkorok jellemzőit, hogy ne kerülhessen sor az ellenségeskedés, vagy a jutalomközpontúság kifejlődésére.

Ennek bizonyításához a kérdéssor területeit keresztábrás összevetésekben is meg kellett vizsgálni. Lássuk ennek területeit:

- Tudás-ismeret, (T_AV=Tudás-attitűdváltozó)
- Érzelem-élmény, (É_AV=Érzelem-attitűdváltozó)
- Viselkedés-cselekedet, (V_AV=Viselkedés-attitűdváltozó)
- Kombinált változó-összevetés, (K_AV=Kombinált-attitűdváltozó)

- Generációs átörökítési hatékonyság területeken. (G_AV=Generációs-attitűdváltozó)

Ahhoz, hogy az egy kategóriába tartozó változókat összevethessük, az összevetett változókból új változókat – attitűd-változókat képeztünk. Ez a megoldási mód az attitűdkutatásban jelen téma esetén unikálisnak⁶⁹ számít. A változók megnevezésekor a mellékletekben jól követhető, mely változók kerültek egy csoportba⁷⁰.

Példa az új változó (T_AV=Tudás-attitűdváltozó) létrehozására

Saját gyermekkori élmény	Jelen szülői viselkedés, cselekvés
k2_07	k3_29 k3_30
Új változó neve: Erdő iránti érdeklődést tükröző attitűdök k6_01	

A Tudás-ismeret (T_AV=Tudás-attitűdváltozó) kérdései (42. számú melléklet) a múltira, a jelenre és a téma iránti érdeklődésre utalnak. A változók összevetése ismeretellenőrző szándékkal történt, ezért kerültek a T_AV kategóriába. Az adatokból az erdő iránti érdeklődést olvashatjuk ki, miszerint jelentős attitűdbefolyásoló tényező, ha a szülő gyermekkori közösségi kapcsolataiban találkozott természeti vagy környezeti érdeklődési körrel. Élményei alapot adnak gyermeke felé tett pozitív cselekvésekre is: támogatja szakköri munkáját, elmegy gyermekével természeti környezetben lévő tanulási lehetőségekre stb. Az összegzett eredmények azonban azt mutatják, hogy sok szülő nem rendelkezik múltbeli (orientált) ismeretekkel, a jelen viselkedésében mégis támogatja azt. A szocializáció a tudásátadásban tehát lehet múltbeli tapasztalatokon alapuló, a jelen viselkedés azonban a meghatározó. Az erdővel kapcsolatos közügyekbe való beleszólás mértéke gyenge témaismeretet feltételez, ugyanez vonatkozik a törvénnyel kapcsolatos ismeretekre is. A nem ismerem, a nem veszek részt válasz aránya 68,6%.

Saját gyermekkori élmény	Jelen szülői viselkedés, cselekvés
k2_07	k3_18 k3_25 k3_29 k3_30
Új változó neve: Ismerettel a közügyekért attitűdök: k6_01_01	

⁶⁹ Ismeretlennek, egyedi megoldásnak mondható

⁷⁰ faktorba

Az ismerettel a közügyekért attitűdök 94,7% és 86,9% „nem” választ mutatnak. A szülők nem ismerik és vállalják fel, hogy a civileknek is van szerepe az erdővel kapcsolatos kérdésekben, és nem tudják mi a tényállás az erdőszülség tekintetében. E kérdést már más aspektusban is vizsgáltam. Fontos megállapítás tehát, hogy a szakmai kommunikációt a civil szervezetek és az erdős területek évi növekedése, gondozása tekintetében szélesíteni szükséges (43. számú melléklet). A többváltozós összevetés alapját a gyermekkori években szerzett közösségi élmények jelenben történő megjelenésével, a közügyekben való aktivitással vettem össze. Az összevetést kiegészítettem a szülők szabályozási ismereteinek feltérképezésével, valamint azzal, hogy olvasott-e szakmai anyagot, járt-e szakmai vezetővel erdőben. Összevont eredményben a „nem”-ek száma magas, vagyis az eredmény azt mutatja, 94,7% jelenben szülő szerepű felnőtt gyermekkorában nem volt környezet- és természetvédelmi közösség tagja, nem ismeri a törvényi szabályozás lehetőségeit, nem járt szak vezetővel erdőben és nem vett kezébe szakmai anyagot a megkérdezés előtti 3 hónapban. Mégis vannak átadható ismeretei, amit mindennapjaiban közvetít. A szabályozás ismeretével kapcsolatos attitűdök vizsgálatakor (44.számú melléklet) az elemzett szülői kör attitűd megnyilvánulása szerint az erdőszülség csökken. E téves információ az összevetett elemzésekben megjelenik. A jogi vonatkozást alig ismeri valaki, csupán a megkérdezettek 5,3%.

6.2. A természeti környezetben lévő tanulás

A természetben lévő tanulás más technikai és módszerbeli igényekre épül, mint a tantermi, vagy más környezetben lévő tanulás. A természeti helyszínt különösen a 6 év alatti gyermekek esetében⁷¹ szükséges előtérbe helyezni. A természetben az ismeretszerzés érzéki, érzékelési oldala dominál, megfigyeléssel, felfedezéssel, az összefüggések megláttatásával komplex módon. Így a gyermek törvényszerűségeket és összefüggéseket, logikai egységeket érzékel, lát, és ért meg. Ez cselekvő, felfedező magatartást kíván és hív elő. Ez nem csupán a tanulási folyamatra igaz, hanem a társas együttlét minden élményére is⁷². A természetben lévő tanulás átalakítja a tanítás-tanulás során megszokott, hagyományos szereposztást is. Az itt ható erők felételezik: a felek kezdeményezését, önállóságát; a helyzetfelismerést; az egyedi megoldásokat, azok átgondolását; az egymásra utaltságot és a partneri kiegészítést is. A természetbeni tanulásban nincs időhatár. Az ismeretanyag időbeni beosztása nem ismer korlátokat, a tanulási folyamat ugyan előre meghatározott, azonban az ismeretátadás a helyzethez igazított. Így a természetbeni tanulás az ismeretszerzésnek nem izolált része, hanem szerves egysége. Nem felejtethető e tanulási folyamat szocializációs eredménye sem. Az önállóság, az egymásra figyelés, a közösségi létforma életélményei és a társas élet szabályai mind-mind helyet és teret kapnak e tanulási folyamatban. Ez nem csupán ismeretátadási, hanem társadalmi szükséglet kielégítés is. Formaérezkélésünk helyes működésének az a feltétele, hogy ráneveljük látásmódunkat az egyensúly, a harmónia érzékelésére, és ez az első feltétele a természetvédelemre való nevelésnek is. Hiszen ezáltal tudatosul az emberben, hogy nem szöges ellentétben áll a természettel [LORENZ, K.]. A természeti tanulás megismerési folyamatában a természethez, a környezethez aktív, cselekvő viszony, a környezet iránti felelősség kialakítása a meghatározó. Ennek a viszonyoknak számtalan érzelmi aspektusa is van. A környezethez való pozitív viszony a környezeti nevelés elengedhetetlen feltétele és következménye. A természeti környezetben való tanulásban közvetlen természetvédelmi tevékenységek is jelen vannak. A megfigyelésen és a természeti környezetben lévő tanuláson túl megjelenhetnek a természet- és természetvédelmi teendők: élőhelyek gondozása, facsemeték ültetése, vagy éppen vadvédelem. E tevékenységek pedagógiai jelentősége a

⁷¹ Gondolkodásuk fejlődéséhez elengedhetetlen szükséglet a szabad levegő

⁷² részvétel, együttlét, hatások, szervezés stb.

gyakorlati hasznukat jóval meghaladja: szemléletet alakít, beépül a személyiségbe, ugyanis szabályozza a gyermekek, fiatalok cselekedeteit, magatartását, az ember és a természet közötti kapcsolatot. A folyamatban az alanyok készségeket, képességeket sajátítanak el, technikai megoldásokat tanulnak és gyakorolnak. Ezzel is megértik, hogy a környezet és az ember elengedhetetlen egységet alkot és a természet óvása, védeése emberi kötelesség. A tanulási folyamat, legyen az bárhol és szervezze azt bárki, teljes egységben, organizmusban működik.

6.3. Élethosszig tartó, a természet megbecsülésére, tiszteletére szolgáló (környezeti) nevelés életkoronkénti jellemzői

	A tanulási folyamat fejlődéslélektani sajátosságai	A nevelési közeg feladatai
0-3 év kisgyermekek	Rácsodálkozás a világ sokféleségére, szépségére, érdekességeire. Formálódik a személyiség, elkülönül az ÉN és a környezet.	A fogékonyság akkor alakul ki, ha a család ingergazdag, élménytelis környezetet biztosít a gyermek számára.
3-6 év óvodások	A tanulás játékkal és mesével színesítve a legeredményesebb. A gyermekre jellemző az állandó kíváncsiság, az érdeklődési tetőpont. A gyermek utánnézéssel, a felnőttek mintájának, példájának viselkedésmódjainak követésével tanul. A tanulás a spontán érdeklődés irányából indul ki, azt kiegészíti, pontosítja.	Mutasson a gyermeknek követendő példát, jó viselkedési modellt.
6-10 év kisiskolások	A felnőttek utánnézéséből előhívódik a belsőből (individualizált) való cselekvés, ~ ennek megerősítését még mindig a mese és a játék szolgálja elsődlegesen. Az elméletek és törvényszerűségek még csak a játék szintjén kapnak érdeklődési teret, ezért kísérletezgetnek, mely játékként fontos számukra.	Olyan lehetőségeket kell biztosítani a játék számára, amiből tanulni lehet: ezt segíteni, irányítani is szükséges már (növények, állatok megismerése, tulajdonságaik, igényeik megfogalmazása, vízvizsgálat, barátkozás a távcsővel, az élmények kreatív tevékenységben való visszajelzése, természetes anyagokból való barkácsolás).
	A tanulási folyamat fejlődéslélektani sajátosságai	A nevelési közeg feladatai
10-13 év kiskamaszok	Saját belső mintáikat alakítják, ezért gyakran kerülnek ellentétbe a valósággal, a felnőtt társadalom mintáival. Versenyezni, gyűjteni, különlegességeket megismerni és művelni szeretnek.	Megérteni és kezelni a hirtelen felmerülő hangulatváltásokat, életkedvüket. Kihívó és érdekes tevékenységeket kell felkínálni nekik, azok elemzésére való ösztönzéssel.
12-16 év kamaszok	Fontos, hogy amit megtanulnak összefüggéseikben is megértsék, keresik a természeti és társadalmi kapcsolódási pontokat. Elszántak egy ügy iránt, így e területen is „világmegváltók”. Gondolkodásukra még nem jellemző a több szempontúság, hajlamosak a leegyszerűsítésekre, a túlzásokra, a szélsőségekre.	A tevékenységeket és helyzeteket nem lehet rájuk erőszakolni, a lehetőség színes palettáját kell felkínálni gyakorlásaikra, tanulási folyamataik szélesítésére.
16-22 év ifjak	Megkérdőjelezzik az eddigi normákat, szabályokat. Újítás jellemzi őket, melyet különböző eszközökkel is szélesítenek. Szenvedéllyel foglalkoznak egy-egy területtel, sokszor nem elfogadva a konvenciókat.	Ajánlatos bevonni őket komoly feladatokba, körülhatárolt tennivalókkal. Szívesen foglalkoznak a kisebbekkel.

22 év felett, felnőttek	Csak azon területen mutatnak felelősségteljes magatartást és viselkedést, ami számukra előnyös, érdekes, hasznos. Sikertelenség esetén hajlamosak a háritásra, a terület elhagyására. Érdeklődés esetén felelősségteljes, biztos szakmai megalapozottság jellemzi őket.	Tanulmányaik helyszínén közösségi keretekben jól mozgósíthatóak. Szívesen csatlakoznak már jól működő és vidám légkörű közösségi munkához, ott feladatot és szerepet vállalva.
-------------------------	---	--

A tanulási folyamat nem csupán a felnőtt-gyerek kapcsolati szintéren történik. A kortársak közötti kapcsolati szintérral is (minden életkorra vonatkoztatva) számolni kell. A kortársak jelentősége az életkor előre haladtával egyre nő. Számos nevelési terület szabályozásában a kortársak készítetnek új eljárásokra, helyzetgyakorlatokra, vitára, tárgyalásra, vagy épp a kompromisszumok keresésére. A barátokkal, kortársakkal folytatott együttműködésben fejlődik az empátia és a szociális készségek sora is.

A tanulásban és a közösségfejlesztésben egyaránt kulcsfontosságú elem a részvétel, a cselekvés által történő tanulás, mely hosszútávon a fejlődés lehetőségét teremti meg mind egyéni, mind társadalmi szinten.

A nevelési-, tanulási folyamat során nem csak az ismereteket és tényeket kell átadni, hanem segíteni kell a megfelelő gondolkodásmód kialakításában is. E folyamat hatására alakul ki a világnézet, majd a meggyőződés.

Felmerül az a megoldhatatlan, bár sokszor elméletekkel és modellekkel körüljárt kérdés, hogy mi számít napjainkban megfelelő gondolkodásmódnak, helyes világnézetnek. Van-e egyáltalán ilyen, szükséges-e a nevelési-oktatási stratégiát e területre is kiterjeszteni.

A különböző elvek és nézetek között egybehangzó, hogy helyes, követendő világnézetnek azt tartjuk, ami segít az embernek az aktuális társadalmi és környezeti körülmények között boldog és teljes életet élni. Ahol a természettel és a környezettel is kiegyensúlyozott viszonyt építhet és tarthat fenn az ember. Sikeresen megküzdhet és meg is tud küzdeni olyan problémákkal, melyek a modern társadalom formái között előbb-utóbb valamilyen formában érinti őt.

Fontos felismernünk, hogy az oktatásnak az a régi, elfogadott státusza, mely szerint, „ha valaki sokat tanul, akkor sikeresen meg tud élni”, és „aki sokat és jól tanul, az egyben jó ember is”, már nem állja meg helyét értékrendünkben. Ezért is szükséges a nevelés-oktatási rendszer átalakításával foglalkozni, különösen a tanulás dimenziói mentén.

6.3.1. A tanulás dimenziói⁷³

	Dimenziók	Szintek	Jellemzők
Értékek		Felismerés	Az egyén tudatára ébred egy érték jelentőségének. (pl. a természet, az egészséges életmód stb.)
		Reagálás	~ reagál látott, megélt értékre. (élmény kötődik az értékhez)
		Beépítés	~ beépíti az értékrendszerébe, (pl. a természet értékét előbbre sorolja más értéknél)
		Rendszerezés	~ a számára fontos, megismert értéket más értékekhez köti. Felfedezi a különböző értékek közötti kapcsolatot, hierarchiát.
		Értékrend kialakítása	~ értékei egymásra épülnek, kialakul koherens világkép.

⁷³ HARKAI, N. (2007) Gondolatok a korai szocializációról a közösségfejlesztés tükrében. Parola Kiadó nyomán

Dimenziók	Szintek	Jellemzők
Megismerés	Ismeretszerzés	Az egyén ismeretet, tudást szerez a számára fontos értéket jelentő területről.
	Megértés	~ értelmezi ismereteit, megfogalmazza azt saját szavaival is.
	Alkalmazás	~ az ismereteit a mindennapi életre vonatkoztatja: társadalomra, lokalitásra, családra, személyes életre és egyéb területekre.
	Elemzés	~ elemzi kapcsolati viszonyrendszerait: személyek, események közötti kapcsolatok elemzésével.
	Szintézis	Elvonatkoztatás a konkrét helyzettől, a meglévő kognitív sémák módosítása a nevezett érték vonatkozásában.
	Értékelés	Tanulságok megfogalmazása, más helyzetben való alkalmazás.
Dimenziók	Szintek	Jellemzők
Cselekvés	Szembesülés	Az egyén új aktivitással találkozik, új tapasztalatokra tesz szert.
	Részvétel	~ aktívan részt vesz a cselekvésben és többször megismétli azt.
	Azonosulás	~ viselkedése szintjén azonosul a cselekvéssel vagyis elköteleződik.
	Belsővé tétel	A beépített cselekvés (az értékörzés és teremtés) szokásává válik, az egyén készség szinten gyakorolja azt.
	Mások bevonása	~ másokat is meggyőz az aktivitás, cselekvés fontosságáról és toboroz.

A szocializációs és a tervszerű tanulási folyamat eredményezi a pozitív természeti, környezeti életvitellel kapcsolatos attitűdök kialakulását. Ennek az alakulási folyamatnak a kutatása és elemzése fogalmazódott meg hipotéziseimben is. A következőkben a hipotézisre való visszacsatolás adatait részletezem az egyes hipotézispontoknak megfelelően.

Az Érzelem-élmény, (É_AV=Érzelem-attitűdváltozó) kérdéseinek új változóvá alakítását a következő logikai menet szerint készítettem el:

Saját gyermekkori élmény
k2_05 + k2_06
Új változó neve: Gyermekkor élmények attitűdök: k6_02

A gyermekkori élményeknek, a megszerzett ismereteknek rendkívüli szerepe van az ember attitűd-állományának kialakulásában és későbbi formálódásában. A kérdés azt vizsgálta, mi jellemezte a megkérdezett gyermekkorában a család erdőhöz, annak világához való viszonyát. Összesítésre a pozitív kicsengésű változók kerültek, melyben a kapcsolat alapja a megismerésre, a felfedezésre, az élményszerzésre irányult. Az összegzés másik felét, mintegy ellenőrizve, kiegyenlítve az előbbieket a gyermekkori kirándulásokra való önbeszámoló adta.

Összességében megállapítható, hogy a 67,2% gyermekkori pozitív, több megismerési funkciót megmozgató élményszerzés (45. számú melléklet), a gyermekkori élményösszevetést a jelenrel párosítva vizsgáltam tovább. A múltbeli élményeknek inspiráló hatással van a jelenre, ugyanis a munkája és egyéb kötelezettségei mellett 49,6% van rendszeres erdei sétára ideje. Tény, hogy a saját (1. szám 1. személy) nyilatkozat mindig előhívja a személyből azt a motívumot: jó választ kell adnom, hogy jó színben tűnhessek fel. A helyzet véleményem szerint sem ilyen rendezett, mint az az eredményből kiolvasható. Rendszeresen nem jár sok ember erdőbe, erdei sétára. Kivételt talán azok válasza jelent, akik szabadidős tevékenységként állattartást (kutyasétáltatást) jelöltek meg. Ez az összes válasz arányában csupán 3%. A válaszadók 64,3% jelezte, hogy szívesen szervez családjának szabad levegőn végezhető tevékenységeket. Az adatok előbbivel való azonosságából arra következtek, hogy a személyes és a családi szabadidőtöltés csak a válaszadók elképzeléseiben különül el, a valóságban pedig nem (46. számú melléklet). A több szempontú összevetés a tájékoztató anyagok igényfelmérésére is kiterjedt. A válaszadók 78,5% szívesen venne ilyen irányú ismeretközlő és rendszerező segítséget (lásd: javaslatok).

A Viselkedés (V_AV=Viselkedés-attitűdváltozó) kérdéseinek új változóvá alakítását a következő logikai menet szerint készítettem el:

Jelen szülői viselkedés

k1_12 + k3_03 + k3_05

Új változó neve:

Természetkapcsolat attitűdök: k6_03_01

A mindennapok során lévő természetkapcsolatot, szabadidőt és a természetben töltött időt vettem össze a szülők azon véleményével, hogy önbevallásuk szerint milyen viszonyban él a család a természettel. 64,5% véleményében a harmóniára törekvés, az odafigyelés, a felelősségteljes magatartás került előtérbe, megjelölésre. A mindennapi helyzetet, a közvélemény hozzáállását, a média ezen irányú tájékoztatását ismerve ez az adat is túlzott. A következő érték mér közelít a mindennapok realitásához. 28,9% azon szülők aránya, akik a vizsgált időszakot megelőző hónapban jártak gyermekükkel erdőben. Ha visszagondolunk az eddigi adatokra (65-80%), a kontroll kérdések eredményét itt láthatjuk. E kérdésnél nem lehetett „túlmérlegelni”, olyan volt a válaszlehetőség, mint egy skála: igen vagy nem (47. számú melléklet).

A Kombinált (K_AV=Kombinált-attitűdváltozó) kérdéseinek új változóvá alakítását a következő logikai menet szerint készítettem el:

Szakmai ismeret a jelenben

k1_12 + k2_02 + k3_29

Új változó neve:

Szakmaiság: k6_05

A mindennapi élet során jelen lévő természetkapcsolati önbevallás pozitív választ egyesítettem a családi szakmai jelenlét és „láttató” erdő-vezető „igen”válaszaival. Az összesítés szerint 58,2% szülőnek van természettel, - és családi vonatkozásban erdővel, természetvédelmi, környezetvédelmi hivatást gyakorló emberrel- kapcsolata. A válaszadók 39,3% Győr-Moson-Sopron megyében él, valószínűsíthetően ismeri a megyében lévő erdészeti képzéseket, s ismeretségi kapcsolatában is gyakrabban fordulhat elő „erdész, vadász, madarász” (48. számú melléklet). A szakmaiság attitűd-változó ismeretszinttel való

összevetésének önbevallás szerinti eredménye magas. A válaszadók 55,9% nyilatkozik jól használható erdővel kapcsolatos ismeretei meglétéről.

Az újabb összevetés szerint környezettudatos életmód, szemlélet és tudatformálás erdővel kapcsolatos ismeretek terén a válaszadók 56,6% szerint nagyobb nyilvánosságot kell adni, mint az eddig tapasztalható volt. A szülők aggódnak gyermekeik jövője miatt. Ezt az aggodalmat a cselekedetre serkentésben hasznosítani kell. Az adatokból kiolvasható, hogy az is aggódik, akinek nincs napi és személyes természet, erdő kapcsolata, ez a válaszadók 36,9%. (49. számú melléklet) Mindennemű személyi és tapasztalati kapcsolat hiába! A válaszadók 48,2%, - többszöri összevetés során is- azt vallja, csökken a magyar erdőterület. Szakmai összefogás szükséges e téves vélemény, attitűd-nyilatkozat megváltoztatására.

A Generációs (G_AV=Generációs-attitűdváltozó) kérdéseinek új változóvá alakítását a következő logikai menet szerint készítettem el:

Gyermekkori tapasztalat	Jelen környezeti attitűd
k2_06-k2_07	k3_28

Új változó neve:

Gyermekkori hatás a jelenben: k6_06

A generációs elemzés lényege annak adatokkal való alátámasztása, hogy a szülők gyermekkori élményei mennyire rögzültek az attitűd-állományban és hogyan jelennek meg a mai gyermeknevelő helyzetek során. 68,6% adat szerint látható, hogy aki gyermekkorában pozitív attitűdöket szerzett, azok hatását jelen szülői viselkedésmódjában, támogatásában is gyakorolja. A megkérdezett szülők gyermekei közel 70% vett már részt erdei iskolai foglalkozásokon, melyhez szüleik támogató attitűdöt nyilvánítottak. Az összevetésekből az is kiolvasható, hogy a szülők környezeti nevelési munkafarmái sokszor rendezetlenek. Ebben a helyzetben a szülők ismereteinek felszínre kerülése spontán. Ez az ismeretátadás nem tervezett, nem átgondolt, ezért problémákat is okozhat. Előfordul, hogy a szülő pontatlanul emlékszik valamire, azt helyesnek véelve adja át gyermekének. A múltban megszerzett ismeretek a jelenben majd' mindig átgondolásra, átértékelésre, újabb összefüggések megláttatására szorúlnak. A tanulási folyamatokat tehát rendezettebbé kell tenni, még a családi ismeretátadás során is. Ehhez a szülőknek, mint „szakképzetlen nevelőknek” segítséget kell nyújtani. Ez esetben az ismeretátadásban a szakemberrel együttműködő szülő, közös élményt él át gyermekével, és a megszerzett tudás minden résztvevő fél viselkedésének részévé válik, azaz szemléletformáló erejű lesz. Ennek szükségessége két területen is megmutatkozik (51.számú melléklet): a törvénykezés, a jogi szabályozás nem ismeretében, és a témával kapcsolatos szakmai anyagok (újságok, könyvek, internet stb.) használatát illetően. Az adatokból úgy tűnik, mintha a szülők elégedettek lennének ismeretszintjükkel, ezért nem is bővítik azt. Előfordulhat az a variáció is, hogy egyszerűen nem gondolnak arra, hogy ismereteik nem korszerűek. Ennek változtatásában szerep hárul a pedagógusokra, erdészekre, környezet-nevelőkre, hiszen az átadási elégedettségi mutatók (51.számú melléklet) ezt támasztják alá. Amennyiben ez a folyamat ténylegesen ilyen gördülékeny lenne, a mindennapi élet számtalan területén észrevétlenül (minden helyzetben és módon) érvényesülne a természet, mint érték-megnyilvánulás.

6.4. A hipotézisek attitűd-változóinak összesített vizsgálata

1./ A szülők környezeti attitűdje egységes pszichológiai konstruktum⁷⁴, a viselkedésben, cselekvésben azonosságok figyelhetők meg.

A szülők a változást gyermekkorukhoz képest, ember/gyerek és család/szülőközpontúan élik meg, érzékelik.

A szülők téma szempontjából lévő ökológiai ismeretei egységes konstruktumot alkotnak, iskolai végzettségük ezt nem befolyásolja.

A Hipotézis (H_AV=Hipotézis-attitűdváltozó) kérdéseinek új változóvá alakítását a következő logikai menet szerint készítettem el:

Saját gyermekkori élmény	Jelen szülői viselkedés, cselekvés	Hatás gyermekre-családra
k2_06-k2_07	k3_03 k3_05 k3_21 (1.2.3.=igen) k3_20 k3_27	k3_08 (1.2.=igen) k3_09 (1-2.=igen) k3_10 (1-4.=igen) k3_12 (1.=igen) k3_14 k3_15 k3_17 (1.3.4.=igen) k3_23
Új változó neve: k7_01_01	Új változó neve: k7_01_02	Új változó neve: k7_01_04
Új változó neve: k7_01_03		Új változó neve: k7_01_04
A két változó együtt, és ennek összevetése		
a jelen viselkedéssel		
k7_01_03-k7_01_04		k5_12 k5_14 k5_17

⁷⁴ szerkezetiség

A mellékleti adatok a saját gyermekkori élmény + a jelen szülői viselkedés, cselekvés összevetésének eredményeit tartalmazzák. Összevettem a szülő gyermekkori viselkedési, és ismeretszerzési, valamint a jelen (szülőként napjainkban megélt) szabadidő-töltési, élmény-érzelem, ismeretszerzés pozitív válaszait. Mennyiségi adatok jöttek létre. Az eredményekből egyértelműen kiolvasható, hogy a megkérdezettek több, mint fele, 59,6% múltbeli és jelenbeli tudás-ismeret, érzelem-élmény és viselkedés-cselekvés attitűdjében egységes konstruktumot mutat. Az adatok alátámasztják a család/szülőközpontúság, valamint az ember/gyermekközpontúság érzékelését. Az összevetés, igazolás-cáfolat megtételéhez szükséges volt az adatok gyermekre-családra lévő hatásával való összevetést is megtenni. Az igen válaszok közötti 3% különbség, nem jelentős. Megállapíthatjuk, hogy a gyermekkori élmények meghatározóak a jelen szülői attitűdökben, azaz a múltbeli élmények hatása a jelenben, szülőként is érvényesül (52-53.melléklet).

Saját gyermekkori élmény		Jelen szülői viselkedés		Hatás családra/gyerekre		Jelen viselkedés családra/gyerekre	
Igen	Nem	Igen	Nem	Igen	Nem	Igen	Nem
24,2%	75,8%	50,8%	49,2%	59,6%	40,4%	88,3%	11,7%
100%		100%		100%		100%	

A szülői környezettel, annak értékeivel kapcsolatos viselkedés a megkérdezettek felére jellemző. Ennek családra lévő hatását azonban 88,3% erősségűnek mértem. A 30% különbség az önbevallások esetén reális: jobb képet tüntetnek fel önmagukról, mint azt a mindennapok ténylegesen mutatják. Amennyiben ezt a család –erdőkapcsolati adataival összevetésben vizsgáljuk, az eltérés (pro-kontra) 30-35%. Összesítve tehát: magas a napi kapcsolatban megjelölt természet-közelség, (lakhely), magas a mindennapokban jelen lévő természet-kapcsolat, támogatott a gyermek szabad levegőn töltött időmennyisége, szívesen vesz részt természeti programokon a család (54. számú melléklet). Mégis fejlesztésre szorul a családi környezeti, természetbeni tanulás nevelés területe. A változtatás kulcsfogalmi véleményem szerint a következők: spontán→tervezett, esetenkénti→rendszeres, ad hoc ismeret→napi szak-tájékozottság. A családi nevelés során a gyermek csak akkor kaphatja/kapja meg azokat a természetről, erdőről, annak növény és állatvilágáról szóló ismereteket (melyre az intézményes környezeti nevelés épít/építhet az élethosszig tartó tanulás folyamatának szervezésekor), ha ennek hátterét a szülők megismerik, belátják fontosságát és tesznek is a közvetítéséért.

Felmerülhet a kérdés, hogyan várhatjuk el a szülőktől ezt a „szakszerűséget”? A környezeti nevelés, a fenntarthatóság pedagógiai gondolatának érvényesítése megvalósíthatatlan, ha a gyermek kora gyermekkori tapasztalatszerzése során nem kap attitűd-kialakításához pozitív támogatást. A gyermekkori alapvető tevékenysége a játék - melynek legfőbb színtere a természet, a szabad levegő -, nem hanyagolható el az a tudásátadási folyamat sem, melyet a szülő érvényesít a gyermekkel együtt töltött idő alatt.

2./ A vizsgálatba bevont, adott területen érintett szülők környezeti attitűdje pozitívabb, a természeti tanulás és szabadidős tevékenység szintje magasabb, mint a környezeti nevelést, természeti környezetben való tanulást nem preferáló szülőké.

Saját gyermekkori élmény	Szocializáltság a téma iránt	Saját gyermekkori élmény	Szocializáltság a téma iránt
POZITÍV	POZITÍV	NEGATÍV	NEGATÍV
k2_04 (1.2.3.4.5.=igen)	k2_02	k2_07 (2.=igen)	k2_05 (1.3.4.5.=igen)
k2_07	k2_05 (2.6.=igen)		k2_06 (2.=igen)
Új változó neve:	k2_06 Új változó neve:	Új változó:	Új változó:
k7_02_01	k7_02_02	k2_07_inverz	k7_02_05
gyermekkor vált. Új változó: k7_02_03	családi hatás vált.	Új változó: k7_02_06	
Gyermekkor hatása a családra		A régi élmények hatása a jelenre	

Összevetése a jelen viselkedéssel:	Összevetése a jelen viselkedéssel:
k7_02_03- k7_02_04 k1_12 + k3_03 + k3_14 + k3_15 + k3_23 + k3_28 + k3_30 + k5_17	A válaszokban lévő nem=a feldolgozásban lévő igennel.(inv.) k1_12 + k3_03 + k3_14 + k3_15 + k3_23 + k3_28 + k3_30 + k5_17
Új változó: k7_02_04	Új változó: k7_02_07
Neve: Mindennapok változó	Név: Napjainkban

A változók számossága és az összevetés logikai rendje megköveteli, hogy az adatokat és az elemzés menetét világosan tárjam az olvasó elé. Ezért e hipotézispont adatait, értékelését kivételként a megértés és megérttetés szándékával itt tárom fel. A lábjegyzetben jól követhetők az eredeti kérdések (változók), a táblázatban pedig az összevetés rendje. A változók (k2_04⁷⁵-k2_07⁷⁶ = k7_02_01) kiválasztásában a pozitív múltbeli élményekre került a hangsúly. Gyermekkorban megélt emlékekre és élményekre utaltak a kérdések, a vizsgálódás a pozitív válaszokban lévő összhangot, egységet, összefüggést keresi.

⁷⁵ **II.4 Emlékezzen vissza gyermekkori önmagára!** (A következő állítások közül válassza ki az Önre leginkább igazat!): 1 Kiskoromban mindig szerettem kirándulni a természetben lenni. Számtalan növény nevét ismertem, kedveltem az állatokat és az állatokról szóló történeteket; 2 Kirándulások alkalmával mindig mindent haza akartam vinni, szívesen gyűjtöttem ezt-azt, akár apróbb állatokat is. Ezeket otthon kincsként őriztem, gondoztam; 3 Kiskoromban szerettem, ha nem egyedül kószáltam, hanem a szüleimmel, barátaimmal, kortársaimmal. Amit megláttunk, azt megbeszéltük. Előfordult, hogy otthon

A k2_04 változó esetén a pozitívumot minden válasz hordozta, míg a k2_07 változó önálló elemzésében csupán 121 fő jelezte, hogy gyermekkorában tagja volt valamely természet és környezetvédelemmel kapcsolatos szervezetnek, közösségnek. Ez az adat jött ki az összevetés eredményeként is. Hiába volt a gyermekkori élmény minden megkérdezett számára pozitív, az eredményeket illetően ez nem módosította.

k2_04-k2_07= k7_02_01			
Gyermekkor változó		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igen	121	24,8
	nem	367	75,2
	Összesen	488	100,0

k2_02⁷⁷-k2_05⁷⁸-k2_06⁷⁹ = k7_02

k2_02-k2_05-k2_06=			
k7_02			
Családi hatás változó		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igen	382	78,3
	nem	106	21,7
	Összesen	488	100,0

Az előzőekkel való összevetés a szülői kapcsolatra és a családi kapcsolatokra vonatkozik. Ellenőrző illetve megerősítő változóként van jelen a múltbeli erdőjárásra utaló kérdés. Így összességében olyan új változó jött létre, melyben a múltbeli élmény, a családi minta és a gyermekkori viselkedés hatásait vizsgálhatjuk. A megkérdezettek 78,3% ez az élmény-minta-kapcsolat pozitív. A gyermekkori pozitív élményt és a téma iránti jó szocializáltságot mutatja

valami könyvet is elővettünk érdekességet megkeresni; 4 Kiskoromban hamar megtanultam, hogy az erdő növény és állatvilága és az ember kapcsolata harmonikus és kiegészítő kell, legyen, ismereteimet a kisebbeknek is átadtam. Előfordult, hogy megvédtem növényt, állatot a barbár kezeztől; 5 Amit kiskoromban megtanultam az erdőről, növényekről, állatokról ma is tudom. Versek és mesék jutnak eszembe egy-egy sétánk közben és ezt a szüleimnek köszönhetem.

⁷⁶ **II.7 Volt-e a tanuló éveit alatt valamilyen természet vagy környezetvédelmi egyesület vagy közösség tagja?** 1 igen; 2 nem;

⁷⁷ **II.2 A családban volt/van** olyan foglalkozású/végzettségű családtagom, aki kapcsolatban volt/van munkája során erdővel, természet és/vagy környezetvédelemmel 1 igaz; 2 nem igaz;

⁷⁸ **II.5 Emlékezzen vissza, mi jellemezte gyermekkorában leginkább a Szülei és Ön kapcsolatát az erdő és élete viszonyában! (Válassza ki a leginkább jellemzőt!):** 1 Azt hiszem szüleim kiskoromban a széltől is óvtak, alig engedtek el felfedező utakra; 2 Szerető szüleim voltak, meséltek nekem növényekről, állatokról. Számos ismeretet kaptam tőlük e témáról, és erre szívesen emlékszem vissza. Én is ezt követem nevelőmunkám során; 3 Elfogadtak olyannak, amilyen vagyok, következetes nevelést kaptam, de nem tudtak túl sokat, nem tartották fontosnak a természetről szóló ismereteket és azok átadását; 4 Szüleim nagyon elfoglaltak voltak, nem volt idejük rám. Nem szerveztünk kirándulásokat, túrákat, de mindig szerettek; 5 Mindenem megvolt gyermekkoromban. Azt csináltam, amit akartam, a szüleim úgysem vették észre. Inkább a műszaki csodák érdekelték; 6 Nőttem, mint „fű a réten”, ahogy a természet diktálta. Sokat megtanultam, növényről, állatról, a környezetemről, de nem a szüleimtől. Ők nem figyeltek rám, semmilyen szempontból. Azt tettem, amit akartam. Az utca, a tér, az erdő és a bokrok voltak az „otthonom”.

⁷⁹ **II.6 Járt-e kirándulni, túrázni, erdei utakon, sétákon gyermekkorában?** 1 igen; 2 nem;

a következő táblázat. A megkérdezettek 81,4% azaz 397fő emlékezik szívesen, pozitívan gyermekkorában szerzett természeti-családi attitűdjeire. Nem szabad megfeledkeznünk arról sem, hogy a gyermek kedvenc játékhelyszíne a természet, növényvilágának zengugosságával. Amennyiben tudnánk, hogy a szülők milyen településtípusban töltötték gyermekkorukat következtethetnénk arra is, hogy például a falusi környezetben megszerzett élmények részletesebbek, természetközelibbek-e, mint a városi gyermekkor élményvilága.

k7_02_01-k7_02_02=k7_02_03 Gyermekkor hatása a családra változó		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igen	397	81,4
	nem	91	18,6
	Összesen	488	100,0

Az (55. számú melléklet) változók összevetése a jelen viselkedést kutatja. Mit tesznek mindennapjaikban a szülők, szülőként. Van-e saját szabadidejük, amit természetben töltenek, milyenek ítélik meg a szabad levegőn töltött időt, mennyit tesznek ezért önmaguk és családjuk számára, tájékozódnak-e a téma iránt.

A jelen viselkedés összevetéséből kiolvasható, hogy 4,6% kevesebb azok száma, akik e területen pozitív megerősítést adnak. Megállapítható, hogy a mindennapokba nehéz érvényesíteni a régmúlt pozitívumait. Más az életkor, más a körülmény, mások a feladatok.

Hipotézis_2: k1_12-k3_03-k3_14-k3_15-k3_23- k3_28-k3_30-k5_17= k7_02_07 Napjainkban változó		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igen	233	47,7
	nem	255	52,3
	Összesen	488	100,0

A „nem” válaszok esetén a következő adatokat láthatjuk. Kiolvasható, hogy 3fő, azaz 0,6% jellemző a gyermekkori negatív hatás, illetve az abból fakadó jelenben megfogalmazott nem túl jó visszajelzés. Minden gyermekkori visszaemlékezésnél számolni kell azzal, hogy az emlékek halványulnak, s befolyásolja az emlékezést a szülő-gyermek kapcsolat is.

Az adatok az 55. számú melléklet (Hipotézis_2: k1_12-k3_03-k3_14-k3_15-k3_23-k3_28-k3_30-k5_17) adatainak ellentétét, vagyis ellenőrzését tartalmazzák, mintegy kontrollként.

Hipotézis_2: k1_12_inv-k3_03_inv-k3_14_inv- k3_15_inv-k3_23_inv-k3_28_inv-k3_30_inv- k5_17_inv		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igen	255	52,3
	nem	233	47,7
	Összesen	488	100,0

A személyiségfejlődést (különösen kisgyermek és gyermekkorban) számos tevékenység, elsődlegesen a játék, munka és tanulás során megszerzett tapasztalatok, élmények befolyásolják. Az élményeknek érzelmkiváltó szerepük van. A pozitív élmények, pozitív

érzelmeket váltanak ki, ezáltal újraindukálva a kiváltási folyamatot, tehát: pozitív élmény → jóérzés → újabb késztettség az élményből fakadó érzelm előhívására és így tovább. E folyamat során újabb élmények, érzelmek is társulnak az alap-élmény, érzelmekhez. Ekkor már a személy különlegesen érdeklődését is felfedezhetjük. Minél többször ismétlődik az élmény-érezelm-érdeklődés, élmény-érezelm-érdeklődés folyamata, annál biztosabb, hogy az ember rendszeresen elő kívánja azt hozni.

A folyamatot a következő példával szeretném érzékeltetni:

- A szülő (gyermekkorában) kellemes élményeket szerzett az erdőről, annak növény és állatvilágáról (közösen a szülőkkel).
- A szülőktől dicséretet (megerősítést) kapott a természetet óvó-védő magatartásáért,
- minél több tevékenységben volt tapasztalat- és ismeretszerzése, majd megtörténhetett az ismeretek (tudás) szülők elé tárása is kialakult
- az erdő iránti tartós érdeklődés.

Az érdeklődés ismeretszerzésre készítet. A spontán és tervszerű ismeretszerzés során megszerzett tudás minden alkotórésze az emberi attitűdrendszer eleme is egyben. A vizsgálati adatok azt támasztják alá, hogy akinek az ismeretei biztosak, azok hasznát, fontosságát értelmükkel is alá tudják támasztani, az cselekedeteikben is megnyilvánul.

A kutatás adatai rámutatnak, hogy a „nem szakemberként”, hanem szülői szerepüknel fogva környezeti-nevelők (a vizsgált szülőkre gondolok) ismereteiket azok hiányosságaival, pontatlanságaival használják fel a nevelés során. Ebből a jelen vizsgálat alapján konkrét hibákat megnevezni nem lehet. Azonban szükséges azt a megállapítást tenni, hogy a konkrétan megnevezhető pontatlanságok (növény és állatfajok ismerete, annak száma; az ember és természet kapcsolatának nem összefüggésben, egységben látása; a faanyag-hasznosítás elítélése; az erdő mennyiségi és minőségi megítélése; szakmai anyagokban való jártasság; irodalmi és szabályozási terület) kijavítását erdészeti ismeretekben és pedagógiai módszerekben járatos szakemberek együttes munkájával lehet eredményessé tenni.

3./ A természetről, erdőről, annak növény és állatvilágáról gyermekkorban magas élményszámmal rendelkező⁸⁰ szülők környezeti attitűdje pozitívabb, a természeti tanulás és szabadidős tevékenység száma magasabb. Több és eredményesebb nevelő (átörökítő) tevékenységet végeznek mindennapi nevelőmunkájuk során, mint a negatív vagy kevés élménnyel, ismerettel, érdeklődéssel rendelkezők.

Saját gyermekkori élmény	Jelen szülői attitűd	Átörökítő tevékenység eredményessége
k2_04 (1.2.3.4.5.=igaz)	k1_09_02=igen	k1_12
k2_07	k1_09_03=igen	k3_07 (1.2.=igen)
	k3_03	k3_08 (1.2.=igen)
	k3_06_02=igen	k3_09 (1.2.=igen)
	k3_06_03=igen	k3_12 (1.2.=igen)
	k3_06_09=igen	k3_15
	k3_06_10=igen	k3_17 (1.3.=igen)
Új változó:	k3_20 Új változó:	Új változó: k7_03_03
k7_02_01	k7_03_01	Neve: Mindennapok értékelése
Új változó: k7_03_02		
k7_03_02-k7_03_03 összevetése	k3_23, k3_28, k3_30	k5_05, k5_09, k5_12

Neve: Mit közvetít a szülő a mindennapokban

⁸⁰ jól szocializált, sok ismerettel rendelkező

T/k1_09⁸¹ (02, 03=nevelésügy, természettudomány=igen)- k3_03⁸²- k3_06⁸³
 (02,03,09,10=kerti munka, állatok tartása, kirándulás, sportolás, mozgás=igen)-k3_20⁸⁴

Hipotézis_3: k1_09_02-k1_09_03-k3_03-k3_06_02-k3_06_03-k3_06_09-k3_06_10-k3_20=k7_03_03 Mindennapok értékelése változó		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igen	44	9,0
	nem	444	91,0
	Összesen	488	100,0

A jelen szülői attitűdök (érdeklődési és szabadidős területek) és a gyermekkori élmények összevetése nem igazolja, hogy a szülők magas élményszáma jobb, több jelen viselkedést indukálna. A párhuzamot más változók vizsgálatával kell keresni, nem az érdeklődés és szabadidő területén, ez valószínűsíthetően a családi élmények érzelm tartalma lehet.

A mindennapok értékelése változó egy másik összevetésben, mely a gyerekekre koncentrált azt mutatja, hogy a szülők többsége a gyermekükkel, a neveléssel kapcsolatos szabad levegőn végzett tevékenységek minden szintjét és fajtáját pozitívan értékeli, ahhoz szervező munkájával hozzá is járul (56. számú melléklet). Persze, ha ez az átlag népességre értelmezhető lenne, alig lenne szükség ezen a területen fejlesztésekre. (a „kép” itt is sokkal színesebbnek tűnik, mint a valóság)

k7_03_02-k7_03_03

Hipotézis_3: k7_03_02-k7_03_03 Mit közvetít a szülő a mindennapokban változó		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igen	468	95,9
	nem	20	4,1
	Összesen	488	100,0

A jelenben lévő átörökítés eredményessége nagy, a szülők önbevallásuk szerint odafigyelnek milyen tudást adnak át gyermekeiknek, azt hol, milyen kapcsolatokban, természet-kapcsolatban szocializálhatják át. A 95,9% igen válasz-arány szinte hihetetlen.

k7_03_02-k7_03_03 Az átörökítő tevékenység összevetése, ellenőrzése: mit mutat a jelen párhuzama (57. számú melléklet). Az eredmények a cselekvést, tetteket igazolják, vagyis a kirándulásokat, a szervezett erdei programokon való részvételt, a témához való pozitív, nevelő értékű hozzáállást, illetve ennek adatait. (felmerülhet a hitelesség kérdése)

⁸¹ **I.9. Érdeklődési területe:** 1 Irodalom kultúra; 2 Nevelésügy; 3 Természettudomány; 4 Zene; 5 Filmek; 6 Utazás; 7 Művészet, művészettörténet; 8 Történelem, politika; 9 Filozófia, etika, vallás;

⁸² **III.3 Van-e olyan szabadideje** a családjá, munkája és egyéb kötelezettségei mellett, amit rendszeresen erdei sétával, szabad levegőn tölt? 1 van; 2 nincs;

⁸³ **III.6 Ha van szabadon felhasználható ideje, mivel tölti? (többet is bejelölhet):** 1 kézimunkázással; 2 kerti munka végzésével; 3 állatok tartásával; 4 olvasással; 5 baráti társasággal; 6 beszélgetéssel; 7 családi körben; 8 barkácsolással; 9 kirándulással; 10 sportolással, mozgással; 11 színház, mozi, hangverseny;

⁸⁴ **III.20 Részt venne szülői csoportokon,** melyek a természetben való tanulást, az ember és az erdő kapcsolatát mutatnák be? 1 igen; 2 nem;

Összességével megállapítható, hogy a szülők véleménye, attitűd-megnyilvánulásai szerint mindent megtesznek gyermekük, családjuk környezettudatos életvitelének megvalósításáért úgy, hogy közben hiányosságai vannak az ismeretekben, az átadási módokban, a területek fontosságának felismerésében.

4-5./ A szülők ismereteiben, véleményében tükröződik a társadalom ökológiailag fenntarthatatlan működés módja. Az intézményes környezeti nevelés a gyermekeken keresztül közvetett módon hat a szülőkre, vagyis a felnövekvő nemzedék pozitív környezeti attitűdjei visszahatnak a családra, a család tagjaira.

Mit	Mivel
k1_02- k1_06	k1_10 (3.4.6.7.8=igen) + k3_09 (3.4.5=igen) +
	k5_11 + k5_13 = Érzelmek a téma iránt változó
	A kettő összevetve: k5_04 + k5_05 + k5_09 + k5_17
	Név: Elkötelezettség változó
és külön összevetve:	k5_15; k5_19; k5_20

A szemléletváltás elősegítéséhez szükséges az emberek aggályainak felmérése, mivel az aggodalom, a szorongás feloldása eredményezi a változást. A szülők attitűdjeiben jellemző az aggodalom, félelem gyermekük jövője (58. számú melléklet) illetve a környezeti feltételek bizonytalansága miatt. Amennyiben ez a szorongás „egészséges” határokon belüli, jól hasznosítható a tudatformálási folyamatban. (visszacsatolás az 50. oldalra)

k5_04⁸⁵-k5_05⁸⁶-k5_09⁸⁷-k5_17⁸⁸ változók összevetése a pillanatnyi aggodás fokát, a téma artikulálását és a cselekedeteket veti össze. A témaérzékenység 96,9%-os, vagyis a megkérdezett 488 főből, csak 15-en nem aggódnak túlzottan. A szemléletformálás szükségességére tehát kimutatható. Bebizonyított, hogy az emberek érzelmeire, ismereteire és cselekedeteire együttesen kell hatni ahhoz, hogy a szemléletformálás eredményes legyen, nem csak napjainkban, hanem a jövő generációi számára is.

Hipotézis 4: k5_04-k5_05-k5_09-k5_17		Gyakoriság	Százalék
Elkötelezettség változó			
Érvényes	igen	473	96,9
	nem	15	3,1
	Összesen	488	100,0

A véleményben tükröződő fenntarthatatlan működési mód összevetése a k5_15⁸⁹ változóval. Megállapíthatjuk, hogy a megkérdezettek 98,2% nem közömbös a téma iránt, aggodalma nagy (59. számú melléklet). A véleményben tükröződő fenntarthatatlan működési mód

⁸⁵ **V.4 Könnyen meg tudom érteni, hogy a napjainkban** mennyire fontos az életterünkkel, az erdővel való felelősségteljes foglalkozás, ennek tervezése és szervezése. 1 igaz; 2 nem igaz;

⁸⁶ **V.5 Úgy érzem, a témával foglalkozóknak** több tájékoztató anyagot, média-lehetőséget kell adni a tájékoztatásra és népszerűsítésre. 1 igaz; 2 nem igaz;

⁸⁷ **V.9 Úgy érzem, hogy gyerekeim életét pozitívan** befolyásolom, ha a természet megbecsülésére és szeretetére nevellem őket. 1 igaz; 2 nem igaz;

⁸⁸ **V.17 Képes vagyok a napi teendők mellett állandó természeti élményt** is nyújtani szeretteimnek. 1 igaz; 2 nem igaz;

⁸⁹ **V.15 Nem törődöm igazán azzal, hogy mi történik körülöttem,** különösen a természet állapota, válsága nem érdekel. 1 igaz; 2 nem igaz;

összevetése a k5_19⁹⁰ változóval. E terület kimondottan szakterület, így a megítélésből csak arra következtethetünk, hogy a szakma hogyan kommunikálja évi eredményeit. Van teendő a továbbiakra, ugyanis a megkérdezettek 86,9% nem látja az évi erdősültség-emelkedést (60. számú melléklet).

A véleményben tükröződő fenntarthatatlan működési mód összevetése a k5_20⁹¹ változóval, amiből arra következtethetünk, hogy az előbbi aggodás, féltés csak fokozódik és megnevezhetjük a fejlesztés célirányát, célközösségét is: ez pedig a családi környezeti nevelés szemléletformálása, külön hangsúllyal a kisgyermeket nevelő családokra.

				Úgy érzem, hogy ezzel a témával való foglalkozás napjainkban különösen a gyermekes családok körében szükségszerű, hiszen ők nevelik a jövő generációját.			
				Életkora	igaz	nem igaz	Összesen
Összesen	Legmagasabb iskolai végzettsége	szakiskola/szakmunkás	Összes %	4,3%	0,2%	4,5%	
		Életkora	Összes %	22,7%	0,2%	23,0%	
		érettségi	Összes %	8,4%	0,6%	9,0%	
		felsőfokú szakképesítés	Összes %	39,8%	0,4%	40,2%	
		főiskolai végzettség	Összes %	19,9%	0,6%	20,5%	
		egyetemi végzettség	Összes %	2,7%	0,2%	2,9%	
		egyéb	Összes %	97,7%	2,3%	100,0%	

6.5. A család, a szülők feladata a pedagógiai folyamatban

A világ embert pusztító törekvései ellen csak az ember, a nevelés eszközeinek színes és sokoldalú felhasználásával veheti fel a harcot. A nevelés első és legmeghatározóbb színtere a család, ahol elengedhetetlen a személyközpontúságra, azon belül pedig az érzelmi megközelítésre, megnyerésre tenni a hangsúlyt.

Az érzelmek a személyiség összetevőinek majd valamennyi részét mozgásba hozzák, működtetik az egyént, sőt hatnak a környezetére is. Az ember minden tevékenysége valamelyest érzellemmel átszőtt, épp ezért kell ezt az előnyt vagy esetenként hátrányt a környezeti nevelés szempontjából kihasználni.

Az érzelem irányítja a különböző tevékenységek iránti érzékenységet is [FORGONY, K. 2005], melyek attitűdök formájában épülnek be a személyiségbe. Ezeknek az attitűdöknek [HAVAS. P.1993] három szerkezeti formája létezik.

Az attitűd legfelső rétege, amely a korai gyermekkorban megtapasztalt élményeket foglalja magába. Ezeket döntően a család hagyományai, kultúrája határozzák meg. Napjainkban a világ gyorsabban változik, mint eddig valaha. A változó világban, a gyermekének jól akaró szülő már aligha képes eldönteni, mire is szocializálja gyermekét, mi vár majd rá húsz év múlva, amikor hosszú tanulási, felkészülési időszak végén kilép majd az „ÉLET”-be.

⁹⁰ V.19 Hazánk erdős területe az utóbbi években csökkent. 1 igaz; 2 nem igaz;

⁹¹ V.20 Úgy érzem, hogy ezzel a témával való foglalkozás napjainkban különösen a gyermekes családok körében szükségszerű, hiszen ők nevelik a jövő generációját. 1 igaz; 2 nem igaz;

Az egymás iránti tiszteletre, toleranciára, szeretetre és a természet, a környezet védelmére való nevelés elvárásokat fogalmaz meg a szülők, nevelő számára.

„A szavak tanítanak, a példák magukkal ragadnak”⁹². Egyetlen eszköz lehet talán mindenk felett eredményes: a személyes példamutatás. Az a szülő, nevelő, aki maga nem fogadja el a természet megóvására, a természeti értékek fejlesztésére vonatkozó szabályokat, azokkal nem hajlandó azonosulni, a mindennapi életében nem ezen elvárások alapján él, nem tudja, nem tudhatja hitelesen átadni, a gyermek életének szerves részévé formálni, a természet megóvására vonatkozó „törvényeket”.

„Az ember nem születik nevelőnek, hanem azzá válik, miközben - az ifjú generáció iránti felelősségének teljes tudatában – arra törekszik, hogy újra és újra önmaga formálásán dolgozzon”⁹³. Ezért a szülőknek, nevelőknek azon kell fáradozniuk, hogy ők maguk, és az általuk nevelt generáció a világgal harmonikus viszonyba kerüljön. Ezt a viszonyt úgy fordítsa önmaga számára hasznossá, hogy az a természetre, környezetre ne legyen káros.

Nem a szó számít, hanem a tett, gyermekkorban különösen! Közvetlen nevelő hatással van a gyerekekre és a fiatalokra, ha a felnőtt pozitív magatartást tanúsít, feladja kényelmét és végre cselekvésre szánja el magát, saját maga és leszármazottai védelmére és nevelésére. A gyerekek megérik a felnőtt becsületes törekvéseit, kongruenciáját⁹⁴.

A gyermeki tudat fejlesztésének eszköze a családban is a tanítás. Ez a folyamat a korábban, a neveléssel megalapozott, az egyén által a személyiségbe beépített alapokon, az ismeretek átadásán nyugszik. Az a gyermek, aki egészen kicsi korától a családban, a közvetlen környezetében a természet tiszteletére, megóvására koncentrálni kezd, könnyen befogadja, magáévá teszi azt az ismeretet, mely a természet pozitív elfogadására és megélésére sarkallja őt és közvetlenül környezete minden személyét. A tiszteletet a mindennapokban kell gyakorolni: az embertársainkon, az állatokon, és a növényeken. Tiszteletet ébreszthet, hogy a fa, száz éves élettartamának minden pillanatában pontosan tudja, „hogyan kell működnie” ahhoz, hogy fennmaradhasson.

A második elem az érzelmi viszonyulások rétege. A megismerésnek e része indulatos, heves, időnként illogikus. A környezet tiszteletére és megbecsülésére való nevelés tehát ebben a korban, az érzelmi viszonyulások formálása érdekében élményközpontú kell, hogy legyen. Mivel ebben a korban a gyermek élményeit főként családi és részben intézményi élmények határozzák meg, a szülők e témához, nevelési területhez való viszonyulása rendkívüli hatással bír a további életrészekben lévő viselkedésre is. Ennek érdekében a gyermeket körülvevő felnőtteknek törekednie kell az erős érzelmi hatásokra, melyhez fejlett kommunikációs kultúrára van szükség⁹⁵. Fontos a nevelés pozitív légköre, hogy a környezeti élmény (erdei séta, kirándulás, múzeum-látogatás stb.) feltétlenül vidám, derűs hangulatban teljen, mivel ez nagy jelentőséggel bír a pozitív attitűdök kialakításában és kialakulásában. Így a gyermek jövőképét pozitív hatások összessége építheti környezeti vonatkozásban is. Ha nincs meg részére ez a pozitívum, és negatív hatások érik, a gyermek könnyen lehet, hogy megijed, és nem akar majd felnőtté válni. Aggódnak környezete, annak összetevői miatt, s ez gátolja felnőtté válási folyamatát is.

⁹² Régi kínai bölcsélet

⁹³ Franz Lohri és Astrid Schwyter (2002) Találkozunk az erdőben. Öko-Fórum Alapítvány, Budapest 15. oldal

⁹⁴ hitelességét

⁹⁵ A racionális gondolkodás többnyire tudatos: nagyobb figyelem-összpontosítás, elmélyedés, a latolgatás, a reflexió képessége jellemzi. Az érzelem/racionalitás kettőssége nagyjából megfelel a fej és a szív népi különválasztásának; mélyebb meggyőződést jelent, ha valamit a szívünkkel is tudunk, mint ha csak racionális elménkkkel.

Témánk szempontjából a környezet fenntartható megőrzése, a nevelés eszközeinek e területre összpontosítása itt fogható meg, mivel kétféle elménk, az érzelmi és a racionális, többnyire szoros harmóniában működik együtt. A kétféle tudás egymásba fonódva igazít el az élet dolgaiban. Az érzelmi és a racionális elme rendszerint egyensúlyban van. Az érzelem termékenyen járul hozzá a racionális elme műveleteihez, a racionalitás pedig árnyalja, esetenként megvetozza azt, amit az érzelmek beletáplálnak. Majdnem mindig példás a kétféle elme együttműködése: az érzelmek elengedhetetlenek a gondolkodáshoz, és megfordítva. Az érzelmek irányítják az akaratot is, ezért gyakran e két területet együtt is említjük. Érzelem és akarat, a racionalitás felismerése, mi más is lehetne környezeti nevelési munkánk alapja. Hiszen joggal láthatjuk, ma megbillent az egyensúly. Feltámadtak, felülkerekedtek a szenvedélyek. A technika és az emberi találékonyság, újítási láz, az igények sokfélesége és mértéktelensége megbillentette az egyensúlyt: fölénybe került az érzelmi elme, és a racionalitás talajt veszített. Ennek jelei a családi élet minden területén is jól követhetők.

Éppen ezért az érzelmeket rehabilitálni kell! Ennek egyik legfőbb színhelye lehet a természet, a maga nevelésre/tanításra kész állapotával, a világról és annak összefüggéseiről közvetített közvetlen hatásaival. Az önmagában szikkadt értelmi racionalitást kiegyensúlyozó érzelmi rehabilitáció az emberi jövő záloga. Ez erkölcsi kötelesség is, ugyanis az érett morális cselekvés előfeltétele az érzelmek kiművelése. Ezért helyez nagy hangsúlyt minden környezeti neveléssel foglalkozó fórum a világban és hazánkban is az emberek megnyerésére, a szemléletformálásra, melynek esélye a kisgyermek és gyermekkori élményeken alapul. A kíváncsiságnak, mint a környezeti nevelés–természeti tanulás történeti háttérének, problémacentrumának, aktuális megoldási módjainak megismerésére serkentő pszichés összetevőnek, a pedagógiai folyamatban való használhatósága nem kérdéses. Ugyanis a kíváncsiság: a tanulás kiindulópontja, a tudásra való szomjúság. A kíváncsiság arra csábítja a gyermekeket és felnőtteket is, hogy kutassák, ismerjék meg a világ jelenségeit, sokszínűségét és az egyes részletekben való összefüggéseket. A kíváncsiság ösztönét, (majd a tanulás sikerei után a tudatosságot) szükséges kielégíteni: kinek-kinek életkori sajátosságaiból adódóan.

A gyermeknek a világ megismerését, helyzeteit kell felfedezni, először szülői segítséggel, majd a tapasztalatokra, élményekre alapozva önállóan. A felnőttnak az összefüggések megláttatása a hiány-pótlás, a helytelen kiküszöbölése a feladata. Az elmélyült, kíváncsiság által inspirált tanulást egy életen keresztül folytatni lehet, kell. Napjainkban ez az élethosszig tartó tanulás fogalmával definiált. Hogy a kíváncsiságot felélesszük, szükségünk van a spontaneitásunkra is. A spontaneitás a helyzet adta lehetőség megélése, mely inspirálja az ösztönöket.

Az attitűdök harmadik eleme: a szokások és cselekvések kialakulása, kialakítása. A szokások olyan részei életünknek, melyek a gyermekkorban megtanult, bevésődött elemekre épülnek. A gyermekek szokásait viszonylag könnyebb megváltoztatni a felnőttekéénél, bár e kettő kölcsönhatása egymásra is egyértelmű. A környezeti nevelés értékrendet és szokásokat befolyásoló nyomása konfliktusokat gerjeszt a társadalomban, megterhelve a felnőtt és a gyermek nemzedék kapcsolatát, magát a szocializációt is. A huszonegyedik évszázadhoz érve az emberiség a hétköznapi életvitel új szokásaira kényszerül rávezetni gyermekeit. Világszerte definiált, hogy jelenlegi, hétköznapi életvitelünk tarthatatlan. A fenntarthatóság, a környezettudatos élet, életmód vált az emberiség és a bioszféra közös sorskérdésévé [HAVAS, P.2003].

6.5.1. A vizsgálatok alapján leírható optimális (kontra elégséges) szülői attitűdök összefoglalása

A vizsgálat a szülők környezettudatos attitűdjeinek feltérképezésére, elemzésére irányul. Az adatok alapján a környezeti nevelés, a környezettudatos szemléletformálás szülői befolyásoltságának és befolyásolhatóságának mértékét kutatjuk. Arra keressük a választ, hogy mely családban, milyen attitűd-átörökítő tevékenységekkel érhető el az elkövetkező generáció életvitelének, környezethez való viszonyának fenntarthatóságot érvényesítő nevelése.

Az attitűdök véleményalkotó és szemléletformáló funkciója a mindennapi élet számtalan területén érvényesül. A környezettudatos életvitel kialakítása a szocializációs folyamatban zajlik, a családok mindennapi élete során. A környezete iránt fogékony, azt tisztelő, óvó felnőtt szociális tanulási folyamatban, minta és utánzási lehetőségek biztosításával adja át értékeit, normáit, szabályait, ismereteit és az ezekből fakadó viselkedésmódokat és elvárásokat gyermekének. A környezeti attitűdök általános vizsgálata széles körű, azonban a szülők attitűdjeinek felmérése terén vannak még lehetőségek. Számtalan szempontot kell figyelembe venni, ha értékelhető eredményekre akarunk szert tenni.

Figyelembe kell venni azt a környezetet, ahol a nevelés folyik;

- Meg kell ismerni milyen az emberek szemlélete, gondolkodásmódja a témával kapcsolatosan; Ezt befolyásolja-e világnézetük, ideológiai elkötelezettségük;
- Milyen életmódban él a vizsgált család; Helyzetfelismerő, elemző és döntésképesége milyen fokán áll;
- Van-e gazdasági, politikai vagy egyéb függősége;
- Milyen a család téma iránti érdeklődése, kognitív struktúrája;
- Mennyire befolyásolja a családot a közvélemény, a média stb.

A családi környezettudatos nevelés irányt adó kérdései

Kérdés	Családi vonások - optimális esetben	A vizsgálat adatai szerint
A család fenntartható jövőről való elképzelése	Jellemző a természettel kialakított technológiai jellegű kapcsolat.	Ami szükséges a családnak a természet értékeiből, azt „gondolkodva” veszi el.
A család fenntartható fejlődésről alkotott elképzelése	Egyéni családi/személyi választások kérdése. Fontos, hogy a család újfajta kapcsolatot alakítson ki a természettel.	Szívesen tölti szabadidejét a család a szabadban, annak időbeni arányával elégedett. A család harmonikusnak, gondoskodónak véli környezet-kapcsolatát.
A környezeti nevelés és a fenntarthatóság pedagógiájának célja a családi nevelés során	Az ember és a természet kapcsolatára összpontosítva, természettel kapcsolatos élményeket nyújtani minden családtag számára.	A család a környezeti értékek megbecsülésére szocializál. A jövőről való elképzelésében fontosnak artikulálja a környezet megbecsülésére irányuló helyzeteket, eseményeket.
A változások kívánatosak a családi környezeti, környezettudatos nevelés során	A természettel kapcsolatos egyéni/családi attitűdöknek és viselkedéseknek kell megváltozni.	A család fogékony az ajánlott tevékenységekre, érdeklődése téma-orientált, azonban cselekvéseiben gyakran ellentétes nézeteket képvisel.

Kérdés	Családi vonások - optimális esetben	A vizsgálat adatai szerint
A szülői, családtagok általi tudásra van szükség	A tudás egyéni konstrukció, minden szülő más ismeretanyaggal rendelkezik. Az érzelmek és a személyes értékek közvetítő csatornái a tudásnak. A családban folyó környezeti nevelésnek olyan környezetet kell teremtenie, amely lehetővé teszi a természet felértékelését.	A szülők témával kapcsolatos ismereteiket többségében gyermekkorban szerezték, a jelen fejlesztési törekvéseik gyengék.
A személyek (családtagok) témaorientált cselekvésének szerepe	A természeti környezetben történő cselekvés lehetővé teszi az érzelmek, értékek és a racionális gondolkodás összekapcsolását.	Ismereteik bővítését, rendszerezését csak azok a szülők tartják fontosnak, akik e témához közeli foglalkozást üznek. A családok érzelmi téma-érintettsége az adatokból kiolvasható. A természeti értékeket elismerik, szívesen, de nem folyamatosan közvetítik azt.
A „közvetítő” (tanár, vezető, segítő, szülő, nagyszülő stb.) szerepe	A „közvetítő” a facilitátor, aki a racionális gondolkodást köti össze az érzelmekkel és az értékekkel. Jó esetben ez a szülő! A tanulási folyamatért önmaga a család a felelős.	A szülő nem tulajdonít attitűd-örökítő tevékenységeinek túlzott szerepet. A mindennapokban szívesen szervez, vezet, vesz részt természeti programokon
A családi környezeti nevelés fejlesztésének célja	Erős identitástudat alakuljon ki a családokban a környezet, annak értékei iránt. A kommunikáció és a kapcsolatok javítása a család és egyéb színterek között.	A fenntarthatóság pedagógiájának érvényesítése csak az aggodalmakban nyilvánul meg.
A család kapcsolata a környezettudatos értékeket közvetítő közösségekkel	A család nyitott a közösség javaslataira, aktívan részt vesz programjain – aktivizál.	Jelenben a gyermekén keresztül vannak kapcsolatok, a múltban saját közösségi kapcsolat is volt.
A mérhető családi környezettudatosság	Önértékeléssel és a családi, intézményi, közösségi tevékenységek partnerek általi elismerésével.	Az attitűdvizsgálat teljes adatállománya és értékelése, összefüggés keresése ezt tartalmazza.

6.6. Fejezetösszegzés

A környezeti-, a környezettudatos életvitelre nevelés a környezeti szocializációnak egy társadalmilag kontrollált, és összehangolást igénylő formája. Napjaink nevelési gyakorlatában alig vannak tradicionális modelljeink ahhoz, hogyan lehetséges a családi, intézményi és az egyéb nevelő hatások összességét harmóniába hozni. Felelősségteljes az a feladat is, hogy az egyes társadalmi csoportok szükségleteit és igényeit e téma szempontjából összehozzuk, mégpedig oly módon, hogy ne sérüljön a társadalom pluralizmusa, az egyének és a kisközösségek szabadsághoz és a demokráciához való lehetőségei sem.

Az iskolarendszerű környezeti nevelés a közoktatás keretei között valósul meg. A környezeti nevelés integrálódik szinte valamennyi tantárgyba, de megjelenhet önálló, összegezhető tantárgyként is⁹⁶. Ezt a már rendszerezett, tervezetten átgondolt területet egészíti ki a család környezettudatos életvitele az összes negatív és pozitív jellemzőjével.

Heterogén és differenciált az iskolán kívüli, környezeti szocializációs hatások sokasága. Ezek a háztartás- és fogyasztási, a munkavégzési, a szabadidő- és reakciós tevékenységformákon keresztül kiterjednek a társadalom szinte valamennyi területére, a kultúra egészére, minden szinten és minden közegben. Szocializációs szempontból a családi és egyéb közösségek attitűdjeinek áthangolása, a szemléletformálás tudatosan és szervezeten hozhat csak eredményt. E folyamat során az emberek rádöbbennek: ismereteiket bővíteni, rendszerezni kell ahhoz, hogy a felmerülő problémákon úrrá tudjanak lenni. A családok, az egyes társadalmi csoportok nagyon sokféle, szerteágazó életviteli mintát képviselnek, melyekben meglepően különböző az ökológiai kultúra értékrendje, a környezeti tudatosság mértéke. Az ismeretek bővítésére a tömegtájékoztatás, az írott és az elektronikus hírközlés, a művészet, a települések helyi információs felületei kell, hogy folytonosan és intenzíven foglalkozzanak a környezeti problémákkal és azoknak az emberi szokásokba való beépítésével.

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy az elsődleges szocializációs folyamat során a szülő a családban magatartási mintákat közvetít gyermekének. Ezek a minták a környezeti értékek, a növény- és állatokhoz fűződő attitűdök, viszonyulások. A családi nevelés során a szülő gyermekeiben intuitív módon megerősíti saját értékrendjét. Az értékrend-átörökítés során nevelési módszereket is alkalmaz: jutalmaz, büntet a normatartó/vagy szegő viselkedésért. Ebből az következik, hogy a gyermekek elsősorban a mai felnőtt generáció környezeti értékrendjét követik, annak minden jó és rossz következményével együtt. Ezt a folyamatot napjaink követelményei már meghaladták, ezért is kézenfekvő: vizsgálni kell, miként hatnak a gyermekek élményei, ismereteinek bővülése a szülők magatartásváltozására, attitűdváltására.

⁹⁶ NAT Ember és természet tantárgy

7. ÖSSZEFOGLALÁS

Dolgozatomban a környezeti nevelés, természetbeni tanulás szülői ismereteit, a szocializálódás lehetséges és valós útjainak feltárásával foglalkoztam.

A témában lévő ismereteim rendszerezését és bővítését az 1990-es évek elején kezdtem, erdőpedagógiai vonatkozásaival 2003 után kerültem kapcsolatba. E területen végzett több mint 5 éves kutató és gyakorlati munkám összegzése ezen disszertáció, mely tevékenységben különös hangsúllyal a család, a szülők szerepének erősítése és segítése vezérelt.

Vizsgálatom kiterjedt:

- a szülői mintacsoport témaérzékenységének kutatására,
- a szülők témámmal kapcsolatos attitűdjeinek feltérképezésére,
- az ismeretek, és annak átadásának körülményeire,
- a gyermekkori élmények hatásvizsgálatára,
- a saját szabadidő: érdeklődés szerinti és természetben töltött időkeretének vizsgálatára is.

A kutatás módszere a célcsoport kvantitatív kérdőíves felmérése volt, melyben a hangsúly a gyermekkori élmények és a mostani szülői hatás, valamint az ismeretanyag jelen idejű közvetítésén volt.

A vizsgálat eredményei rámutattak, hogy a szülők gyermekkori pozitív élményeinek jelentős kihatása van a szülőként (a jelenben) a témával kapcsolatos cselekvésekre és tett-igényre is. Azonban az élmények hatását ki kell egészíteni a jelenben érvényes ismeretekkel.

További kutatási téma lehet annak vizsgálata, hogy a gyermekek pozitív intézményes élményei (bölcsőde, óvoda stb.) hogyan hatnak vissza a szülői házra, a családok környezeti szemléletére és attitűdváltozásaira.

A környezeti nevelés, a természetbeni tanulás területének fejlesztése, a felelősségteljes és tette kész cselekvő személyiség kialakítására már hazánkban is számos kezdeményezés és forma létezik. A hatékonyság azonban megköveteli e munkaformák áttanulmányozását, és az eredményességük érdekében tett kutató, elemző munkát. E folyamatban közvetítő és kiegyenlítő szerepe van a szülői háznak, benne a szülőknek. Az ő továbbfejlődésüket, téma iránti elkötelezettségüket és ismereteiket is bővíteni, rendszerezni kell. A fejlesztéshez közvetlen lehetőségek kialakítása (szülők, családok erdei iskolája) szükséges. Ehhez kívántam létrehozni a szemléletváltozás modelljét, remélve, hogy modellem jól hasznosítható a környezeti nevelés, természetbeni tanulás családi és intézményes nevelési fúziójában.

8. TÉZISEK

1./ Összegeztem, hogy a környezeti nevelés és természetbeni tanulás feldolgozott szakirodalma szerint, a szemléletváltozás alapját, az emberi tudatban végbemenő változás hozza. Ennek alapvető alakulásáért, alakításáért a szülői ház a felelős. A szülők, nevelők e területre összpontosított, tudás – érzelem – és viselkedés mintája a későbbi gondolkodásra, érintettségre-, érzelmekre-élményre és a viselkedésre rendkívüli hatással bír.

2./ Bebizonyítottam, hogy a szemléletváltozás igénye, a fenntarthatóság pedagógiai törekvéseinek megvalósításában elengedhetetlen. Ezt az európai és hazai jogi szabályozás is alátámasztja. A mindennapi nevelőmunka során azonban, az eddigi szülői részvételt hatékonyabbá, következetesebbé kell tenni ahhoz, hogy a közös felelősség eredménye a mindennapi élet cselekvéseiben megnyilvánuljon és biztosítsa az élhető világot.

3./ Kérdőíves vizsgálat alapján feltérképeztem 488 fő (szülő, nevelő), vagyis család természetkapcsolatát, különös hangsúllyal annak ismeret-tudás, valamint élmény-érzelem és viselkedés-cselekvés aspektusaira. Kimutatta, hogy a családi nevelés során a gyermek megkaphatja/megkapja azokat a természetről, erdőről, annak növény és állatvilágáról szóló ismereteket, melyre az intézményes környezeti nevelés épít/építhet az élethosszig tartó tanulás folyamatának szervezésekor. Megállapítottam, hogy az erdőről, annak világáról, többcélú jellemzőiről a szülők, nevelők átadható ismeretekkel rendelkeznek. Az átadási keretek, munkaformák azonban sokszor rendezetlenek, a szülők ismereteinek felszínre kerülése spontán. Ahhoz, hogy az ismeretátadás a tudás megszerzésével és majdani hasznosítással is járjon, ezt a folyamatot tervezetté és szervezettebbé kell tenni. Ezért szükséges a szülők, családok ismereteit rendszerezni olyan foglalkozások, lehetőségek, kiadványok során, melyben a szülők gyermekeikkel vesznek részt. Így az ismeretátadásban a szakemberrel együttműködő szülő, közös élményt él át gyermekével, és a megszerzett tudás minden résztvevő fél viselkedésének részévé válik, azaz szemléletformáló erejű lesz.

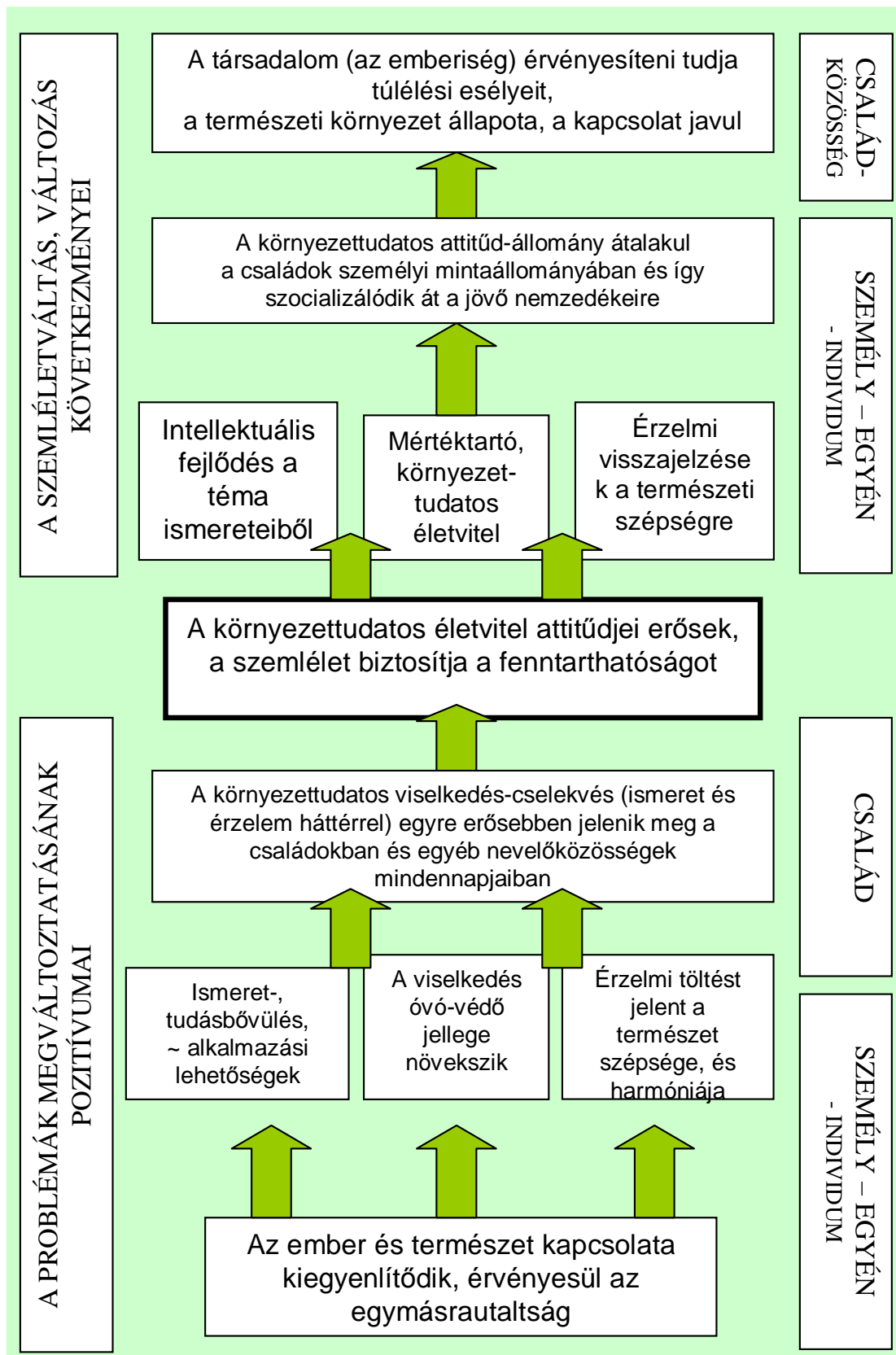
4./ A kérdőíves ismeret, érzelem és viselkedés attitűdellenőrzés következtetései alapján megállapítottam, hogy a vizsgált minta szülői környezeti attitűdje egységes pszichológiai konstruktumot mutat: a viselkedésben, cselekvésben azonosságok figyelhetők meg. A szülők a téma hangsúlyát család/szülő és az emberiség számára fontosnak artikulálják, félelmeik, érzéseik, ismeret-hiányuk és cselekvési motivációs szintjük, aktív családokra ható programokkal növelhető.

5./ Bebizonyítottam, hogy az e területen magas élményszámmal, érzelmi viszonyulással rendelkező szülők⁹⁷, nevelők szocializáló hatása nagyobb, mint aki érdeklődését, ismereteit más irányba mozgósította, mozgósítja.

6./ Az adatok alapján megállapítottam, hogy a szülők ismereteiben, véleményében tükröződik a társadalom ökológiailag fenntarthatatlan működéséről való félelem, mely a meggyőzés, szemléletformálás iránti fogékonyságot emeli.

7./ Megállapítottam, hogy az e területre koncentrált mind szélesebb körű társadalmi réteget érintő, szemléletformáló tevékenység a jövő útja, melyben nagy hangsúly tevődik a gyermeket nevelő családok aktív, közéleti szerepére, és a szakszerű környezeti nevelési és természetbeni tanulást koordináló szakemberek együttes munkájára.

⁹⁷ A szülő gyermekkori élményszáma magas, ismeretei felidézhetőek, jelen szülői viselkedésében környezettudatosság jellemzi.

10. ábra A környezettudatos életvitel attitűd-jellemzőinek célfája (a szerző saját munkája)

9. JAVASLATOK

A környezeti nevelés, természetbeni tanulás történetének és főbb szakirodalmi összegzésének bemutatása ismeretrendszerítő és ismeretnyújtó eredménnyel szolgál a szakemberek és a szakmai munkában közreműködők körében, különösen szülőket, nevelőket célozva.

A környezeti nevelési folyamat közvetett résztvevőinek, a szülőknek, nevelőknek ismeretátadó, és rendszerítő lehetőségeket kell e témakörben teremteni, hogy a jogi szabályozásokban, valamint az egyes nevelési-oktatási tervekben előírt környezeti nevelés, fenntarthatóság pedagógiájának érvényesítő folyamatában, ismereteik átadásával részt tudjanak és kívánjanak venni. A komplex és integrált nevelés kizárólag ekkor valósulhat meg, az élhető világ fennmaradása érdekében. A prevenciós törekvések széles körének biztosításával egy új nemzedék, korszerű ismeretek birtokában gondolkodhat, érezhet és tehet a természeti környezet megbecsüléséért.

A disszertáció, javaslatai között olyan „Családi erdő-járó” (61. számú melléklet) ismeretközlő és rendszerítő munkafüzet kipróbálását, terjesztését ajánlja, mellyel megvalósítható a szülők ismereteinek bővítése, a családi együttes élmény- és ismeret teli együttlét. A munkafüzet az erdő világát mutatja be, gondolva arra, hogy a vizsgált minta az ország egész területén él. Az ismeretekben és a feladatokban általánosságokra törekszik, de helyi jellegzetességek megfigyelésére inspirált. Célja az volt, hogy a családok, a szülők irányításával, tevékeny átgondolásával az egy napos kirándulás alatt szülők-gyerekek együtt ismeretben és tudásban gazdagodjanak. Ezt szolgálják az érdekes rejtvények, feladatok és a könnyen megszervezhető tevékenységek is. A munkafüzetet a hátizsák tartozékának véli, a továbbiakban tematikus munkafüzet-sorozat elkészítését és reprezentatív mintán történő kipróbálását javasolja.

A felnőttek érdeklődését lényeges lenne számos érdekes és hasznos programajánlással felkelteni, mivel az erdő-szocializáció szempontjából hatékonyságot eredményez, ha ők is szívesen töltik idejüket természeti környezetben. Támogatni és szervezni kell különböző akciókat, amin a felnőttek a családjukkal vesznek részt. A cél az kell, hogy legyen, hogy a gyermekek élményből következő lelkesedése átjusson a szülőkre – és ez fordítva is legyen igaz. Ebben nem az a döntő kérdés, hogy milyen ismereteik vannak a felnőtteknek az erdőről, hanem az, hogy alapvető készségeket, képességeket szerezzenek meg s ezt adják át gyermekeiknek is.

Napjainkban a kulturális programok reklámja sokkal nagyobb és jelentősebb hatású, mint a természeti programok terjesztése. Ezért törekedni kell a természeti élményszerzés népszerűsítésére, különösen interaktív formák előtérbe helyezésével. Fontos lenne faültetési akciókat szervezni, ahol szükség van a szülők erejére. Fa- örökbefogadás, jelezve, hogy ...a te fád, gyümölcsöd, melyből szervezett keretek között készíthetsz valamit..., születés parkerdők létrehozása.

Saját lakóhelyén, mint egy szórólapot megkaphatna mindenki egy térképet. Ebből tájékozódhatna milyen sétautak, ösvények vannak lakhelyén. Ez egy jó lehetőség, hogy szabadidejében inspiráltan és tervezetten sétáljon, kiránduljon a család.

Minden akció, ami már jelenleg is működik, elveszik, ha nincsenek élő és továbbfejlődő kapcsolatok. Nem elég, hogy különböző erdő-központok léteznek, mert ezek többsége, csak a gyerekek számára elérhető. Az ajánlásokban egybeeshetne az iskolai és a családoknak szóló szabadidős ajánlás.

Népszerűsíthetik az erdőt, a természeti környezetben való tanulást a sorozatok: ahol erdész, természetjáró gyermek, környezetvédő, természeti programot szervező pedagógus stb. szerepel.

A felnőttképzésben is ugyanez a cél érvényes. Az élethosszig való tanulás során iskolai kötelezettség már nem létezik, tehát más és változatos módszerekkel kell elérni a természeti tanulás és élmény- és ismeretszerzés folyamatosságát.

Ezek lehetnek akár céges továbbképzések, általános felnőttképzés, egészségügyi- és nyugdíj pénztári, vagy politikai rendezvények is, melyek a természettel foglalkoznak. Élménykertek, élményközpontú pedagógia, sziklamászás, erdei kunyhó-építés, gombagyűjtési kurzusok, madárhang-figyelések, nyomkeresés, erdei koncertek.

A tanulási folyamat akkor eredményes, ha személyre szabott, saját képességekhez és igényekhez igazodik. Ehhez szükség van célirányosságra, konstruktivitásra, a családok önszabályzó és társas viselkedésmódjaira.

9.1. Javaslatok, feladatok az erdészeti szakemberek részére

Megérett a helyzet napjainkban, hogy a környezeti nevelés egyik leghatékonyabb színterét, az erdőt, annak értékeit megismerje minden család. A természeti környezetben lévő tanulás során olyan ismeretek, élmények és cselekvési lehetőségek érik a gyermeket és a szülőt együtt, melynek haszna a környezettudatos életvitel kialakításához egyértelműen illeszthető. E pedagógiai helyzet térhódítása szemléletváltást eredményez, mind családi, mind szakmai körökben. Engedi, serkenti a megismerést az erdészeti szakmai együttes, és igényli és él a megismerés lehetőségével a család. Nyílt és hatékony kapcsolat és párbeszéd szükséges ahhoz, hogy az erdő „nyitott tanterem”, „szabad ég iskola” lehessen. Ehhez biztató jogszabályi háttérrel járulhat hozzá a Nemzeti Erdőprogram is.

A kutatás adatai alapján a következő feladatok megvalósítására kell a szakmai-pedagógiai (erdészeti szakemberek és pedagógusok, nevelők együtt) hangsúlyt helyezni:

- A családok megszólítása, család-barát erdei programok, események meghirdetése. A programokon a szemléletformálás ismeretközléssel, élménynyújtással és cselekedtetéssel lehet a leghatékonyabb.
- A tanulási színterek és intézmények elérése: tudva, hogy a tanulás élethosszig tartó folyamat. Ennek hatékony formája az erdei iskola lehet, akár életkori megkötés nélkül (erdei bölcsőde, óvoda; erdei iskola: a közoktatás különböző életkori megoszlása szerint, felnőttek-, idősek, munkahelyek stb. erdei iskolái).
- Környezettudatos életvitelre nevelés nőknek (lányoknak, asszonyoknak, édesanyáknak) erdei program meghirdetése. A nők hagyományosan kulcsszerepet töltenek be a gyermeknevelésben és fogékonyak a környezeti-, és egészséges életmóddal kapcsolatos kérdések iránt.
- A „tradicionális” városlakókat megismertetni az erdővel és az erdőgazdálkodással. Ezáltal ismeretekhez, élményekhez és viselkedési mintához juthatnak a természetbeni tanulás lehetőségeiről.
- Megvalósítandó feladat, hogy az oktatási anyagokat, tanterveket, tájékoztatókat erdészeti és pedagógiai szakemberek együtt állítsák össze. Így érvényesülhet a komplex szemlélet- és tudatformálás.
- Átfogó közvélemény kutatás a téma népszerűségének, bővítésének, az emberek, családok, egyes életkorok véleményének és szükségleteinek megismerésére.

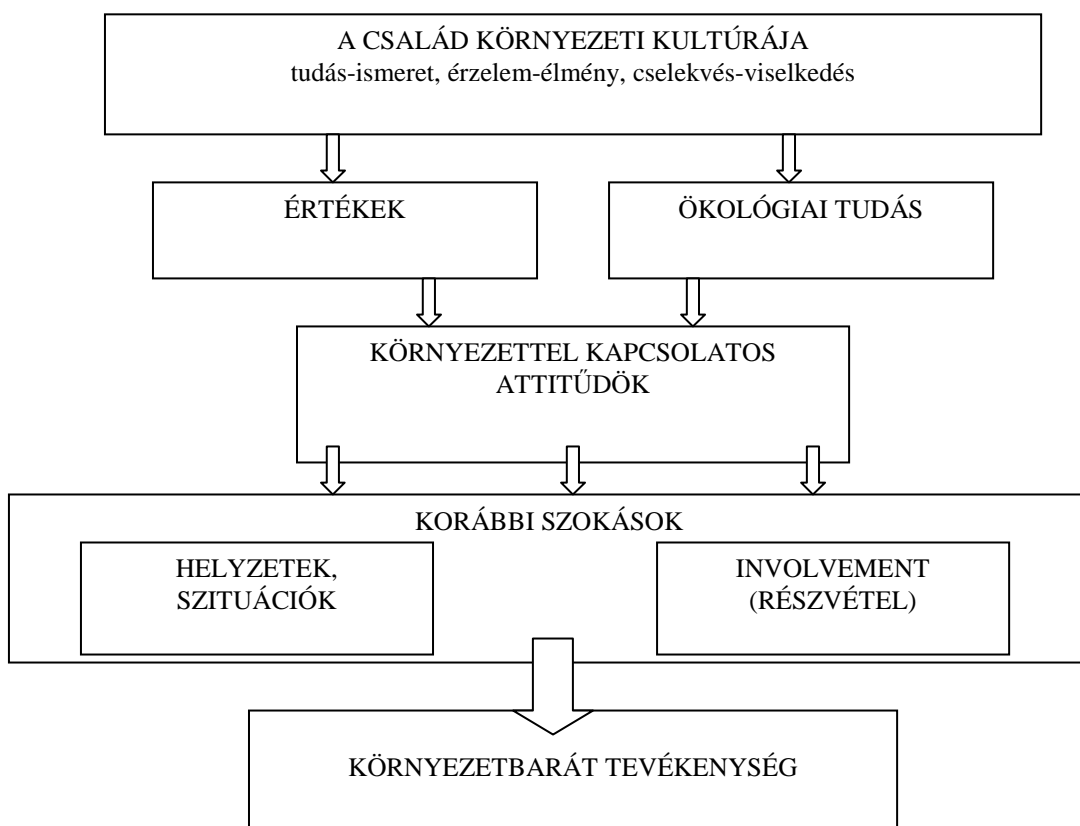
- Általános kommunikáció, amely magába foglalja az erdőről és az erdészeti tevékenységről szóló közléseket. Ennek a feladata az erdővel kapcsolatos ismeretek közérthető formában történő közlése és a szakmáról alkotott kép alakítása.
- Az információ döntő többsége a tömegkommunikáció csatornáin keresztül jut el a lakossághoz. E téren lehet és kell a legtöbbet tenni az erdészeti, természet- és környezetvédelmi, környezettudatos életvitel üzenetei közvetítésében. Valamennyi médiumban arra kell törekedni, hogy a fiatal, fejlődésben lévő élő szervezetet mutassa be. Ekkor értelmezhető jól, hogy napjainkban az erdő, a természet minden szinten az ember védelemére és oltalmára szorul. Ez a közvetítés hívja elő leginkább a személy/ember befogadó, azonosuló magatartás- és cselekvésmódjait.

Kutatásom alapján az erdővel kapcsolatos ismeretek közlésének hangsúlyát a következő területekre javaslom összpontosítani.

Ismerjék meg a családok az/t:

- erdészetben bekövetkezett paradigmaváltásnak megfelelően az erdő hármas funkcióját,
- erdő gazdasági hasznát, különös tekintettel az EU álláspontjaira,
- esőerdő övezetben meglévő szabályozatlanság miatti erdőirtás és az európai, hazai tervezett, ellenőrzött erdőgazdálkodás közötti különbségeket,
- hogy hazánkban és Európában az erdőterület nem csökken, évente több fa képződik, mint amennyit kivágnak,
- hogy az energiagazdálkodás a biomassza felhasználásával új lehetőségeket kapott és ebben nagy szerepe van az erdőgazdálkodásnak,
- a rendszeres és élménydús média-megjelenést, a honlapok módszertani megújulását,
- a már bevezetett rendezvényeket: Európai Erdők Hete, Erdők Napja, Madarak, fák napja, Föld napja stb. programokat, - a regionális mezőgazdasági, erdészeti és faipari kiállításokat,
- az e területen lévő közvélemény és attitűdkutatásokat, azok eredményeit,
- a szakmai egyesületi munka széles spektrumát és kapjanak tájékoztatás az ismeretközlés, tájékoztatás, módszertani lehetőségeiről.

9.2. Kommunikációs, szemléletváltást eredményező modell

A családi környezettudatos életmód a családok természetvel, erdővel kapcsolatos világnézetét, értékrendszerét és attitűd-megnyilvánulásait foglalja magába.

Az ember és természet egyenrangúságában ismeri a család a környezeti problémákat, megoldásaikban cselekedni, aktivizálni képes módon reagálnak a környezeti kihívásokra.

A környezettudatos életmód pozitív környezettel szembeni attitűdöt jelent, melynek a mindennapokban eredő táplálása, telítődése az emberek értékrendszeréből fakad. A folyamatban megjelenő szemléletváltás hatására, a család fogyasztási-, fogyasztói szokásaiban is változást gerjeszt, melynek eredményeként a környezethasználat a fenntarthatóságot biztosítja.

10. KIVONAT

A Nemzeti Alaptanterv 1998-as bevezetése óta, a közoktatásban dolgozó minden magyar pedagógusnak, a rendeletben megfogalmazott körben a szülőknek is foglalkoznia kell a környezeti nevelés kérdéseivel [NAT 1995.]. Az elvárásnak a szülők abban az esetben tudnak megfelelni, ha rendelkeznek természettudományos kompetencia-készségekkel.

A dolgozat azt mutatja be, hogy milyen pszichológiai, pedagógiai alapokon építkezhetünk a szülők ismereteire, tudására és gyermeknevelési szokásaira a szemléletformáló nevelési-oktatási folyamatok során. A környezeti nevelés és a hozzá kapcsolódó fogalmak értelmezése, a történeti bemutatás, az attitűdök szerepének és az attitűdváltások lehetőségének részletezése alapot nyújt az attitűdök-változások tervezéséhez.

A szerző a szülők ismereteire, véleményére utalva mutatja be attitűdvizsgálata adatait, a tudás-érzelem-viselkedés feltárt formáit, módjait, és a továbbfejlesztés lehetőségeit.

A munka limitált mind az életkor, mind a nevelési szintér tekintetében. Legfeljebb érintőlegesen, magyarázatként vagy illusztrációként jelennek meg a családon, iskolán kívüli nevelési szinterekre vonatkozó gondolatok. A határokat az elvégzett empirikus kutatások területe jelöli ki.

A természeti környezetben folyó nevelő-oktató tanulás lényege: a megfelelő ismeretek nyújtása, a körülvevő természeti környezet pontos megismertetése, azaz a szemléletformálás. Ez a tervezett, szervezett tevékenység biztosíthatja a fenntarthatóság megvalósítását és megvalósulását.

Miért gondolkodik környezetbarát módon egy gyermek? Mert otthon látja, vagy megtanulta, hogy például az újrahasznosítással nyersanyagot spórolhatunk, csökkenthetjük a hulladék mennyiségét és még sorolhatnánk. Értelmi vagy érzelmi megfontolások dominálnak a környezeti attitűdjeinkben? Hogyan alakul, alakítható ki a természet-közeli, természetbarát, környezettudatos értékrend és annak átadása?

A kutatási anyag irányt mutat, hogyan befolyásolható az ember attitűdkészlete, milyen eszközökkel és módszerekkel lehet tudatformáló tevékenységet tervezni, szervezni erdővel (természettel) kapcsolatos ismeretek, érzelmek és viselkedésmódok megváltoztatására.

A környezeti szocializáció értékközvetítő szerepe, a környezeti nevelés minél sokoldalúbb és eredményesebb megvalósítása tehát nem csupán lehetőség, hanem szükségszerűség is. Újra kell gondolni az ember és környezet viszonyának alakulását, új alapokra kell helyezni a szemléletet. Ebben a folyamatban elsődleges látni, hogy az emberi személyiség az egyén és környezete viszonyrendszerében alakul, szociális interakciók során.

10. ABSTRACT

Since the introduction of the National Basic Curriculum in 1998 every Hungarian educator working in the public sector and every parent defined in the decree has to deal with the issues of environmental education [NAT 1995.]. Parents can only fulfill these requirements if they have competence abilities in natural sciences.

The thesis demonstrates on what psychological and pedagogical basis can we build on the knowledge and child-raising habits of the parents in the process of opinion forming and educational processes. A good basis for the planning of changes in attributes is the interpretation of environmental education and the terms connected to this, the historical presentation and the enumeration of possibilities in attitude changes.

The author presents the results of the attitude-investigation based on the knowledge and opinion of the parents, the different forms of knowledge-emotion-behavior and shows the possibilities for further development.

The work is limited both in terms of age and place of education. Thoughts about education outside the family and school are only shown as an illustration. The limits are defined by the area of the empirical investigations.

The main substance of the educational work in the nature is to provide proper knowledge, the exact presentation of the natural environment thus forming attitude. This planned and organized activity can ensure the realization of sustainability.

Why does a child think environmentally friendly? Is it because it sees it at home or because it learned that we can save raw material with recycling or we can reduce the amount of waste. Do emotional or rational considerations dominate in our environmental attitudes? How do nature close, nature friendly and their transfer develop and how can this be influenced?

The research shows a direction how someone's attitudes can be influenced, how a transformation of mind towards the knowledge and attitudes concerning forest can be planned.

The value transferring role of the environmental socialization and the realization of environmental education is not only a possibility, but a necessity. The relation of the man and the environment has to be re-considered and put on a new basis. It is important to see that the human personality develops in the relation of the person and environment during social interactions.

11. KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Köszönetet mondok mindenkinek, aki közreműködött és segített abban, hogy értekezésemet elkészíthessem.

Hálás szívvel emlékezem meg **Prof. Dr. Mészáros Károly** egyetemi tanár Úrról, aki támogatásával lehetővé tette számomra, hogy e területen kutatómunkát végezhsek.

Mindenek előtt köszönettel tartozom segítőkész témavezetőmnek, **Dr. Héjj Botond** egyetemi docens Úrnak, szakmai és emberi támogatásáért, állandó együttműködéséért és biztatásáért.

Köszönöm önzetlen segítségét a **NYME EMK Erdővagyon-gazdálkodási Intézet** mb. intézetigazgatójának, **Prof. Dr. Lett Béla** egyetemi tanár Úrnak, az intézet **oktatóinak, munkatársainak**. Befogadtak egy új szakmai területre, tudásukkal hozzájárultak tudományos fejlődésemhez.

Köszönöm **Dr. Teleki Béla PhD** főiskolai tanár Úr támogatását, biztatását, hogy doktori értekezésem elkészítéséhez tanulmányi éveim alatt nap, mint nap biztató emberi szóval és türelemmel járult hozzá.

Hosszú évtizedek közös munkáját, e téma iránti érdeklődésem felkeltését köszönhetem **Tóth Mariann** főiskolai docens Asszonynak.

Köszönöm **Prof. Dr. Marosvölgyi Béla D.Sc.** egyetemi tanár és Dr. Teleki Béla PhD. főiskolai tanár Úrnak, hogy időt szántak dolgozatom véleményezésére, hasznos tanácsaikkal, kiegészítéseikkel segítettek munkámat.

Köszönettel tartozom munkahelyem, a **NYME Benedek Elek Pedagógia Kar** támogató együttműködésért, **Kollégáim** biztató szavaiért, a **Könyvtár** és az **Informatikusok** állandó készenlétéért.

Köszönettel tartozom **BARÁTAIMNAK**, akik hittek bennem, biztató szavuk előbbre jutásomat segítette!

Végül, de nem utolsó sorban köszönöm **CSALÁDOM** támogatását, biztatását és türelmét, amit munkám eredményes elvégzéséhez nyújtottak!

KÖSZÖNET ÉRTE!

Disszertációm létrehozásában nagyon sokan és sokféleképpen segítettek. Családom lelki és anyagi támogatása éppúgy nélkülözhetetlen volt számomra, mint kollégáim, barátaim és más szakmabeliek biztatása, kritikái.

12. IRODALOMJEGYZÉK

Felhasznált irodalom

- ANDREK, A. (2001) Attitűd és viselkedés közötti űr a környezetvédelemben. Kézirat
- ÁDÁM, F.(1994) Környezeti nevelés a természetben. In: Havas Péter (szerk.) Körlánc kalauz Ecotrend Bt., Budapest pp.85-101.
- BABBIE, E. (2003) A társadalomtudományi kutatás gyakorlata. Balassi Kiadó, Budapest
- BÁNDI, GY. (2007) A környezetvédelmi hatósági eljárás fogalmáról. Közigazgatási Szemle 2007/3. 90-98.
- BRAUN, A. (2000) Wahrnehmung von Wald und Natur, Leske + Budrich, Opladen, 253 S.
- CSERNÉ, DR.ADERMANN, G.(1999) A tanulás és kutatómódszertan alapjai. JPTE FEEFI, Pécs
- DEWEY, J.(1912) Az iskola és a társadalom. Lampel R. Könyvkiadó, Budapest
- DUHR, M. (2006) Das Kulturphänomen Wald. Der Wald als Bildungsressource für die Schule, In: Corleis, Frank (Hrsg.): Schule: Wald. Der Wald als Ressource einer Bildung für nachhaltige Entwicklung in der Schule, Schulbiologie- und Umweltbildungszentrum Lüneburg SCHUBZ, 225 S.
- FALUS, I. (1999) Az oktatás stratégiái és módszerei. In: Falus Iván (szerk) Didaktika. Elméleti alapok a tanítás tanulásához. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
- FALUS, I. (2000) (szerk.) Bevezetés a pedagógiai kutatás módszereibe. Pedagógus könyvek Műszaki Könyvkiadó, Budapest
- FAZEKAS, I. (2001) Az Európai Unió környezetvédelmi politikája és a magyar integráció. Kossuth Kiadó, Debrecen
- FÁBRY, B.-KNAUSZ, I.-NAHALKA, I.-TRENCSÉNYI, L. szerkesztésében (2002) Értékek és generációk. Válogatás Loránd Ferenc pedagógiai írásaiból. OKKER Kft., Budapest
- GORDON, W.- LANGMAID, R. Kvalitatív piackutatás. HVG Kiadó Rt. pp.15-90.
- HAVAS, P. (1993/10) A környezeti nevelés néhány pedagógiai elve és területei. Új Pedagógiai Szemle. pp. 12-20.
- HAVAS, P.-SZÉPLAKI, N.-VARGA, A.(2003) A környezeti nevelés magyarországi gyakorlata.
- HORTOBÁGYI, K. (1991/1-3) Gondolatok az újjászülető erdei iskolákért. Embernevelés.
- HORTOBÁGYI, K. (1991/7-8) Projekt...eszméről?...oktatásról?...tanulásról?...módszerről? Új Pedagógiai Szemle. pp. 165-169.
- JEFFREY, F.-ZAMM, M. (1994) Környezeti nevelés a városban. Magyar Környezeti nevelési Egyesület, Budapest
- KACSÚR, I. (1995) Az ökológia- környezetvédelem tanításának, tanulásának módszerei. Tankönyvkiadó, Budapest
- KEREKES, S.-SZLÁVIK, J. (1996) A környezeti menedzsment közgazdasági eszközei. Környezetvédelmi kiskönyvtár 2. pp.133-170. Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest
- KOVÁTSNÉ DR. NÉMETH, M. (szerk.) (1998) Erdőpedagógia. Apáczai Csere János Tanítóképző Főiskola, Győr

- KÖNCZEI, R. (2002) A környezeti nevelés és szemléletformálás külföldi szabályozási gyakorlatai. KöNKoMP, Budapest. A környezeti nevelés Európában (1999): Szerk: Havas Péter. 2. kiadás. KÖRLÁNC Egyesület, Budapest
- LANTERMANN, E. – REUSSWIG, D. F. – SCHUSTER, K. – SCHWARZKOPF, J. (2002) Lebensstile und Naturschutz. Zur Verankerung des Naturschutzes in der modernen Umweltkommunikation, Endbericht für das Bundesamt für Naturschutz, Kassel/Potsdam, März 2002
- LORENZ, K. (1973) A civilizált emberiség nyolc halálos bűne Cartaphilus Kiadó Budapest 2001
- LORENZ, K. (1991) „Mentsétek meg a reményt” Beszélgetések Kurt Mündllel: Európa Könyvkiadó Budapest
- LUC FERRY (1994) Új rend. Az ökológia. Európa Könyvkiadó Budapest
- LUX, D. (1997) Kalandozások és felfedezések a természetben. Osiris Kiadó, Budapest
- NAHALKA, I. (2002) Hogyan alakul ki a tudás a gyermekekben? Konstruktivizmus és pedagógia. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
- NAHALKA, I. (2003) Túl a falakon. Gondolat Kiadó, Budapest NAT (1995) Művelődési és Közoktatási Minisztérium
- NÉMETH, A. (1996) A reformpedagógia múltja és jelene. Tankönyvkiadó Budapest
- PAÁL, T. (1996) Természet- és környezetvédelem. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
- PALMER, J. – NEAL, P. (1998) A környezeti nevelés kézikönyve. Körlánc Könyvek 7. Körlánc Környezeti Nevelési Program
- PAPST, S. – BRAUN, C. (1991) Környezeti nevelés szobában és szabadban. ARGE Umwelterziehung, Bécs
- SCIPIONE, P.A. (1994) A piackutatás gyakorlata. Springer Hungarica Kiadó Kft. pp. 47-225.
- SCHMITHÜSEN, F. – DUHR, M. – SEELAND, K. (1993) Beiträge zur Waldpädagogik. Bearbeitete Referate zum Seminar "Was bewegt die Waldpädagogik?", Zürich, Juni 1992. In: Schweizerische Zeitschrift für Forstwesen 144 3, S. 163-176
- SEILER, A. – ZUCCHI, H. (2007) Kinder begegnen der Natur. ein Projekt in der Stadt Osnabrück mit Anregungen für die Kindergartenpraxis. Zürich, Bristol Stiftung; Bern, Stuttgart, Wien Haupt, 126
- SMITH, E. R. – MACKIE, D. M. (2004) Szociálpszichológia. Osiris Kiadó Budapest
- SZAUERER, E. (1994) Dráma – Oktatás – Nevelés. Nemzeti Tankönyvkiadó Budapest
- UNTERBRUNER, U. (1991) Umweltangst – Umwelterziehung. Vorschläge zur Bewältigung der Ängste Jugendlicher vor Umweltzerstörung. Veritas Verlag, Linz
- VOITLITHNER, J. (2002) Waldpädagogik in Österreich. Wien
- WEINGART, P. – ENGELS, A. – PANSEGRAU, P. (2002) Von der Hypothese zur Katastrophe. Der anthropologische Klimawandel im Diskurs zwischen Wissenschaft, Politik und Massenmedien, unter Mitarbeit von Tillmann Hornschuh, Leske + Budrich, Opladen, 179 S
- WHEELER, K. A. – BIJUR, A. P. ed) (2001) A fenntarthatóság pedagógiája. A remény paradigmája a XXI. század számára. KÖRLÁNC Egyesület, Budapest.

Átnézett irodalom

- ACSAY,-HEGEDŰS,-VIZY. (1990) Környezeti nevelés az óvodában. Környezeti és Vízügyi Minisztérium, Budapest
- ADORJÁN, R. (1998) Magonc - Természetismereti játékok az erdőben. Mecseki Erdészet, Pécs
- AGÁRDY, S. (1993) Erdei iskola Tornyospálczán. Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium, Budapest
- BERNÁTH, J. (2007) Környezeti nevelés a művészet eszközeivel. Új pedagógiai Szemle 2007/3-4.sz.
- BÉRES, M.(1994) Az erdőből jöttünk. Oktatási ötlettár a fákról és az erdőről. Független Ökológiai Központ, Budapest
- BORS, ZS.-CSÓK, M.(2000) Gyerekek a múzeumban. Múzeumi Közlemények. pp. 102-125
- BURAI, L.-DR.FARAGÓ, A.(1998) Hétszínvirág olvasókönyv 3. osztály. Apáczai Kiadó, Celldömölk
- BÚVÁR ZSEBKÖNYVEK. (1972-1989) (sorozat) Móra Könyvkiadó, Budapest
- DOBNIKA, L.- PODHAJSKA – BAUER, J. (1989) Ezerarcú természet. Közgazdasági és Jogi Kiadó, Budapest
- EPERJESY, B.-ZSÁMBOKI, K. DR.(1993) Az ősz kincsei. Keraban Kiadó, Budapest
- DR.FEJES,E.-KANCZLER, GY.DR. (1995) Mesélő természet. Kincs Könyvkiadó és Ker. Kft., Szombathely
- GAVIN-KATHLEEN-HAVAS,P. (1993) Környezeti nevelés a természetben. Feladatok, játékok. Körlánc, Budapest
- GOLNHOFER, E.-NAHALKA, I. szerkesztésében (2001) A pedagógusok pedagógiája. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
- HORTOBÁGYI, K. (1992/5) Ahol a fáktól jobban látni az erdőt- Az erdei iskola pedagógiájáról. Új Pedagógiai Szemle. pp. 74-79.
- HORTOBÁGYI, K. (1993/3) Erdei iskola. Család, Gyermekek, Ifjúság. pp. 41-42.
- HORTOBÁGYI, K. (1994/19) Projekt- módszer a környezeti nevelésben. Iskolakultúra. pp.12-15.
- HORTOBÁGYI, K. (2002) Projekt kézikönyv. ALTERN-füzetek 10. Iskolafejlesztési Alapítvány, Budapest
- KANCZLER, DR. GY. összeállította, szerkesztette és írta (2002) Környezeti nevelés az erdőben a művészetek eszközeivel. Öko-Fórum Alapítvány, Budapest.
- KISS, G. (1999) Hogyan építsünk tanösvényt? Földtani Örökségünk Egyesület, Budapest
- KOSZTOLNYI, I. (2002) Az erdei iskola hasznos könyve. Nemzeti Tankönyvkiadó Budapest
- DR. KRISKA, GY.- DR. MAKLÁRI, J.- SCHEUER, ZS. (2002) Gyertek velünk erdei iskolába! Flaccus Kiadó, Budapest
- LEHOCZKY, J. (1999) Iskola a természetben, avagy a környezeti nevelés gyakorlata. Raabe Klett Kiadó, Budapest
- LOHRI, F.-SCHWYTER, A. (2004) Találkozunk az erdőben. Erdőpedagógia. Öko-Fórum Alapítvány, Budapest

- DR. MESTER, M. (1998) A mi világunk. Környezetismereti munkafüzet. Apáczai Kiadó, Celldömölk
- DR. MESTER, M. (2002) Zöld kalandok 1. rész: Vizek vízpartok. Apáczai Kiadó, Celldömölk
- DR. MESTER, M. (2002) Zöld kalandok 2. rész: Vizek vízpartok. Apáczai Kiadó, Celldömölk
- M. NÁDASI, M. (2003) A projektoktatás. Gondolat Kiadó, Budapest
- NAHALKA, I. Az oktatás tartalma. Új Pedagógiai Szemle 1997/7-8
- NYIRATI, N. I. – VARGA, A. szerkesztésében Bimbó Boci bóklászása és más ötletek a fenntarthatóságra nevelésben. Magyar Környezeti Nevelési Egyesület
- ORR, D. W. (1999) Mi az oktatás célja? In: Paradigmaváltás?! – Kultúránk néhány alapvető meggyőződésének újragondolása. TAKÁCS-SÁNTA, A. szerkesztésében L'Harmattan Kiadó Budapest 63-72.o.
- PIKÓ, B. – BAK, J. (2005) A gyermek egészség- és környezettudatosságának alakítása. Iskolakultúra Repertórium 2005/5 54-60.o.
- SCHANTLNÉ, F.J. (1994) Játékos természetvédelem. Nodus Kiadó Veszprém
- SCHRÓTH, Á. (2004) Környezeti nevelés középiskolában. Trefort Kiadó Budapest
- SIMON, F-né. (2002) Házi feladat természetismeretből 3. osztályosoknak. Homonnai és Társa Kiadó
- DR. SZÁRAZ, P. – DR. NÉMETH, R. – DR. KOHL, Á. (1997) Ember és környezete középiskolai tankönyv. KTM és Nemzeti Szakképzési Intézet
- UNGVÁRI, J. Környezetünk I. (13-14 éveseknek), Zöld utipakk (oktatócsomag)
- WILKES, A. (1990) Első természetbúvár könyvem. Novotrade

Internetes irodalom

[www. dinpi.hu](http://www.dinpi.hu)

[www. kornyezetunk.hu](http://www.kornyezetunk.hu)

[www. konkomp.hu](http://www.konkomp.hu)

[>Online dokumentumtár](http://www.oki.hu/%3CA%20TARGET=)

<http://zsu2.tripod.com/pdf/conf99.pdf> 1.О.Т.Крижановська. Роль екологічної освіти у діяльності заповідників і національних природних парків. ст.197-207. //Заповідна справа в Україні на межі тисячоліть (сучасний стан, проблеми і стратегія розвитку)м. Канів 11-14 жовтня 1999 р.

2. Г.В.Стямець.Заповідник – центр екологічної освіти та виховання// Заповідна справа в Україні на межі тисячоліть (сучасний стан, проблеми і стратегія розвитку)м. Канів 11-14 жовтня 1999 р.

13. PUBLIKÁCIÓS LISTA

MOLNÁR, K. (2009) A természetbeni tanulás, környezeti nevelés összefoglalása NYME BPK Tanulmánykötet (megjelenés alatt)

MOLNÁR, K. (2008) A multikulturális közösség hobbi tevékenységeinek megjelenése a személyiségfejlődésben (Kitérve a szabad levegőn végzett tevékenységek hasznára, szerepére a személyiség alakulásában) Beregszász, Nemzetközi Konferencia, konferenciakötetben megjelent

MOLNÁR, K. (2008) Kreativitás-fejlesztés természetes anyagokkal – a szakmai vásár játszótérjén (Beszámoló az InnoLignum Erdészeti és Faipari Szakvásár és Rendezvénysorozat 2008 programról DR. STARK, M - HORVÁTH, S.)

MOLNÁR, K. (2008) Tanulás természeti környezetben (összefoglaló tanulmány az ERFARET beszámolóhoz)

MOLNÁR, K. (2008) Erdészeti és vadgazdálkodási ismeretek fiatal felnőtt, gyermeket nevelő családok körében – kutatási beszámoló NYME BPK

MOLNÁR, K. (2007.04.12.) Az erdő szerepe a környezeti nevelésben. Szakmai nap-Lovászpátona Napköztiotthonos óvoda

MOLNÁR, K. (2007) 39. Forstpolitikertreffen Kostelec nad Cernymi Lesy Poszter-bemutató német nyelven. Természetbeni tanulás: Das Lernen in natürlicher Umgebung.

Plenáris előadás német nyelven. Mit tanul a szülő és gyermek együtt az erdőben: Eltern und Kinder lernen gemeinsam mit dem Wald umzugehen – „dann, wenn sie den Wald finden” A konferencia anyaga CD-n megjelent 2007. 04. 17-20.

MOLNÁR, K. (2007) Környezeti nevelés – természetbeni tanulás. Doktori szigorlat.

MOLNÁR, K. (2006) Természetbeni tanulás szervezése – poszter (német és magyar nyelven) Europäisches Waldpädagogentreffen im Herbst Sopron, Brennbergi Ifjúsági Tábor (09. 20-22.)

MOLNÁR, K. (2006) A tanulás sokféle lehetősége természeti környezetben Veszprémi Akadémiai Bizottság (VEAB) konferencia szekcióvezetés és előadás Pápa (2006. 02. 10.)

MOLNÁR, K. (2006) Tanulás természeti környezetben – doktori beszámoló NYME RGYEVTDI ERVI

MOLNÁR, K. (2005) Beszámoló a 10-14 évesek körében végzett szabadidős kutatásról NYME RGYEVTDI ERVI beszámolója

MOLNÁR, K. (2004) Tanulás természeti környezetben. Szakmai továbbképzés, Nagykanizsa Város Óvónőinek

MOLNÁR, K. (2004-2008.) Környezetünk az erdő – Az erdő szocializációs hatásai NYME EMK Erdővagyon-gazdálkodási Intézet, Sopron, Paks, Ravasz, Sopron

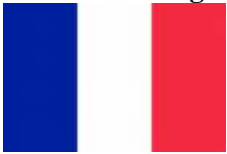
MOLNÁR, K. (2003-2008 minden évben) Nemzetközi Játékfesztivál Pápa; Jereváni Vakáció Sopron: Szabadidő-szervezési gyakorlat, különös hangsúllyal a természetes anyagok felhasználására, természet – és környezetvédelmi prevencióra

14. MELLÉKLETEK

Környezeti nevelési néhány EU tagállamban⁹⁸

Ország	Évszám	Fontos dokumentumok vagy események	Intézmények és szervezetek a környezeti nevelésben
Ausztria 	1979, 1981	A környezetet, mint interdiszciplináris tárgyat beépítik a közoktatási tantervbe, majd a szakképzésbe (a politechnikai iskolák tantervébe).	
	1985	A Szövetségi Oktatási és Kulturális Miniszter rendelete a környezeti nevelésről az iskolákban.	
	1992	Az Oktatási Minisztériumon belül környezeti nevelési alapot hoznak létre.	Az Oktatási Minisztériumon belül önálló környezeti nevelési alap szolgálja a környezeti alapú tantervek fejlesztését, az iskolai projekteket és az eredmények megjelentetését.
Belgium (francia nyelvű területek) 	1981	Az Oktatási Miniszter körlevele, melyben a tanárokat bátorítja a környezeti problémák figyelembevételére a tanításban.	
	1993	A középfokú oktatás számára „környezeti nevelési keretprogram” kibocsátása.	
Belgium (flamand nyelvű területek)	1993	A Középfokú Oktatás Környezeti Nevelési Állandó bizottság létrehozása.	A három különböző iskolahálózat (állami, katolikus, helyi és régiós) igen nagy változatosságot is jelent a különböző oktatási módszerek és az oktatásszervezés terén. Tere van egyéni kezdeményezéseknek, testületi (önkormányzati, hitközösségi stb.) terveknek, a politikai vezetők programjainak, de a gazdasági szférának is.
Dánia 	1975	Alapfokú oktatási törvény: magyarázata kimondja, hogy a környezeti nevelést be kell illeszteni a különböző oktatott tárgyakba.	A változatos környezeti nevelési programokat az Oktatási Minisztérium vagy a helyi oktatóközpontok, illetve a sokféle továbbképzési lehetőség támogatja.
	1976	A környezeti nevelés megjelenése a biológia oktatásában.	
	1984	A Környezeti és az Oktatási Minisztérium közös konferenciája a környezeti nevelésről.	
	1987	A környezeti nevelés megjelenése	

⁹⁸ Kőnczey Réka (2002): A környezeti nevelés és szemléletformálás külföldi szabályozási gyakorlatai. KöNKoMP, Budapest [http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=TF-Konczei-Kornyezeti] nyomán

Ország	Évszám	Fontos dokumentumok vagy események	Intézmények és szervezetek a környezeti nevelésben
Egyesült Királyság 		a társadalomismeretek oktatásában.	
	1989	A fizika és a kémia tárgyakban a környezet(védelem) megjelenése.	
	1993	Törvény az alapfokú oktatásról, mely tükrözi a kormány elkötelezettségét a környezeti ügyek iskolai tantervi beillesztése iránt.	
	1988	Az Oktatási Reformtörvény kötelező nemzeti tantervet ír elő, mely többféle lehetőséget biztosít a tanárok számára a környezeti témák integrálására.	Az iskoláknak maguknak kell kiválasztani a környezeti nevelési módszereket és megszervezni az iskolai projekteket.
	1990	Háttér tanulmány közös örökségünkről, melyet három jelentés követett a környezeti nevelés előrehaladásáról.	Ezen kívül még rengeteg magán vagy közösségi szervezet által indított hazai kezdeményezés létezik, amelyekhez az iskolák is csatlakozhatnak.
Finnország 	1988	A kormány jelentése a Parlament számára a környezeti politikáról.	
	1992	A fenntartható fejlődés és a környezeti problémák megjelenése az Oktatási Minisztérium tevékenységében.	
	1994	Alapfokú oktatási keretprogram.	
	1994	Középfokú oktatási keretprogram.	
	1995	Középfokú szakképzési oktatási keretprogram: a környezeti nevelésnek a fenntartható fejlődés felé kell vezetnie.	
Franciaország 	1977	Nemzeti Oktatási Minisztérium: „Általános irányelvek a diákok környezeti neveléséről” dokumentumot adott ki.	Az útmutatást a Nemzeti Oktatási Minisztérium határozza meg, de minden oktatási intézmény önmaga is felelős a programok és cselekedtetési módszerek kialakításáért.
	1981	Emlékeztető a „cselekvő oktatási projektek” létrehozásáról, melyekben interdiszciplináris környezeti programok valósulnak meg.	
	1982	Körlevél a „felfedező osztályokról”: hegyek, tengerpartok, természet, vidék stb.	
	1983, 1993	A Nemzeti Oktatási Minisztérium és a Környezetvédelmi Minisztérium első és második közös megállapodása a környezeti nevelésről (fő célok az integrálás és a projektek).	

Ország	Évszám	Fontos dokumentumok vagy események	Intézmények és szervezetek a környezeti nevelésben
Görögország 	1993	Körlevél a „felfedező osztályok” „környezeti osztályokká” alakulásáról.	
	1990, 1991	Törvények, melyek lehetővé teszik a környezeti nevelés beillesztését a tanári programokba, minden prefektúrában kötelezővé teszik a környezeti nevelési osztályok és a környezeti nevelési központok létrehozását.	
	1988	Jelentés a természeti és környezeti oktatásról. Hosszú távú környezeti nevelési program létrehozása a Mezőgazdasági, Természetvédelmi és Halászati, valamint a Területhasználati és Környezetvédelmi Minisztérium által, az Oktatási és Tudományos Minisztérium támogatásával.	<p>Öt környezeti nevelési irányelv alapján az iskolák teljesen egyedül döntenek saját követelményeik és tanítási filozófiájuk ismeretében arról, hogy a természetről és környezetről való ismeretszerzésnek milyen szerepet tulajdonítanak, milyen módszereket alkalmaznak. Az irányelvek a fenntartható fejlődésre, mint alapra, az iskolazöldítésre, a környezeti nevelés menedzsmentjére, a környezeti nevelés helyi és regionális (pénzügyi) forrásaira és az iskola „kifelé fordulására” vonatkoznak.</p>
1990	Keretlevél a természeti és környezeti oktatásról. Hat miniszter létrehozza az 1995-ig tartó időszakra szóló tervet (meghatározza az oktatási rendszer általános környezeti nevelési feladatait és az ezekhez szükséges tárcaközi finanszírozási rendszert).		
1971	Az alapfokú oktatási program a környezetet a „társadalom és környezet” tanulmányokhoz sorolja.		
Hollandia 	1987	Környezettudatossági Iroda létrehozása.	
	1990	Környezeti Információs Iroda megnyitása. A környezet ekkortól kötelező tantárgy az érettségi előtt.	
	1994	Tárcaközi munkacsoport jelentése és javaslatai a környezeti nevelésről.	
Írország 	1995	Az oktatási háttér tanulmány javasolja az európai örökség megismerésének és a környezet globális tisztelésének illesztését az oktatási célok közé.	
	1975	Megállapodás a Nemzeti Oktatási	
Luxemburg	1975	Megállapodás a Nemzeti Oktatási	

Ország	Évszám	Fontos dokumentumok vagy események	Intézmények és szervezetek a környezeti nevelésben
		Minisztérium, a Belügyminisztérium, az ifjúsági szállók hálózata és a Luxemburgi Természet- és Környezetvédelmi Liga között „ifjúsági ökológiai központ” létrehozásáról.	
	1990	Az alapfokú oktatás új tanterve a környezeti nevelésnek domináns szerepet ad a „természettudomány bevezetése” tárgyban. Előrelendül a környezeti nevelés beillesztésének folyamata a tanári alapképzésbe és továbbképzésbe is.	
	1992	„Iskola előtti oktatási keretterv a tanterven kívüli tanításhoz”: a környezeti nevelési modulokat az óvodáknál is említik.	
	1980	A tartományi oktatási miniszterek deklarációja az iskolák szerepéről a környezeti nevelésben.	
	1982, 1986, 1992	Az állandó környezeti nevelési értekezlet (KMK) jelentései a környezeti nevelés iskolai helyzetéről.	
Németország 	1987	Az országos oktatási, tervezési és kutatásfejlesztési bizottság döntése a prioritások közé emeli a környezeti ügyek oktatásba juttatását.	
	1987	A Szövetségi Oktatási és Tud. Min. munkaprogramja és hivatalos jelentése a környezeti nevelésről.	
	1991	A szakképzés környezetvédelmi tartalmáról szóló döntés.	
	1993	Az oktatási miniszterek tanácsának döntése a természetvédelemről, a vidékről és az állatokról.	
Portugália 	1975	Létrejön a „Nemzeti Közösségi Részvételi Szolgálat” (SNPP) a Nemzeti Környezeti Bizottságon belül, közvetlenül a környezetvédelmi államtitkársághoz rendelve. Az új intézmény egyik célja a lakosság és a fiatalok tájékoztatása a környezetről.	
	1986	Az „Oktatási Rendszer Kerettörvény”: a környezeti, ökológiai nevelést az oktatás minden szintjén megköveteli.	
	1987	Környezetvédelmi kerettörvény: megalakítják a Nemzeti Környezetvédelmi Intézetet (NAMB), mely felelős az	

Ország	Évszám	Fontos dokumentumok vagy események	Intézmények és szervezetek a környezeti nevelésben
<p>Spanyolország</p> 		informálásért, oktatásért és képzésért.	
	1989-től	Tárcaközi munkacsoport javaslatai révén tárgyakba integráltan és speciális oktatási keretben is megjelenik a környezeti és fogyasztói nevelés.	
	1983	Első Nemzeti Környezeti Nevelési Konvenció.	
	1987	Második Nemzeti Környezeti Nevelési Konvenció, az előző tapasztalatai alapján. Létrejön a Nemzeti Környezeti Nevelési Központ (Valsain, Segovia).	Az Oktatási Minisztérium minden iskoláztatási szintre meghatároz környezeti nevelési „minimumtartalmat” (óvoda, általános és középiskola), általános célkitűzéseket és becslési kritériumokat. A környezeti nevelés választható tantárgy, az oktatási szervek maguk készítik tanmeneteket központilag vagy az autonóm régiókban, amelyek a forrásokat is biztosítják. A civilszervezetek rendszeres résztvevői a folyamatoknak.
	1990	„Törvény az Oktatási Rendszerről” (LOGSE) hangsúlyozza az oktatás szerepét a környezet iránti tisztelet fejlesztésében, és megnyitja az utat a környezeti nevelést is felölelő iskolai tantervek előtt.	
	1969–1970	Általános jelentés a környezeti nevelésről az alapfokú és a középfokú oktatásban.	
<p>Svédország</p> 	1985	Az oktatási törvény előírja, hogy mindenki, aki az iskolákban dolgozik, köteles elősegíteni az egyének és a környezet tiszteletét.	
	1990–1991	A költségvetés a környezeti nevelést minden kötelező oktatás elengedhetetlen részévé teszi.	
	1994	Az általános iskolák új programja tartalmazza a környezetvédelmet.	

További országok:

Bulgária (2007-ben csatlakozott)
 Ciprus (2004-ben csatlakozott)
 Csehország (2004-ben csatlakozott)
 Észtország (2004-ben csatlakozott)
 Lengyelország (2004-ben csatlakozott)
 Lettország (2004-ben csatlakozott)
 Litvánia (2004-ben csatlakozott)

Magyarország (2004-ben csatlakozott)
 Málta (2004-ben csatlakozott)
 Olaszország (1950 alapító tag)
 Románia (2004-ben csatlakozott)
 Szlovákia (2004-ben csatlakozott)
 Szlovénia (2004-ben csatlakozott)

1950 Európai Gazdasági Közösség

Alapító tagok

Belgium Franciaország Hollandia Luxemburg Németország Olaszország

1973-ban csatlakozó országok

Dánia Egyesült Királyság Írország

1981-ben csatlakozott

Görögország

1986-ban csatlakozott

Portugália Spanyolország

1990-ben a Németországi keletnémet tartományok is csatlakoztak.

1992 megalakult az EURÓPAI UNIO

1995-ben csatlakozó országok

Ausztria Finnország Svédország

2004-ben csatlakozó országok

Ciprus Csehország Észtország Lengyelország Lettország
Litvánia Magyarország Málta Szlovákia Szlovénia

2007-ben csatlakozó országok

Bulgária Románia

Horvátország

Tagjelölt országok

Macedónia Törökország

I.1. Neme **k1_01**

1 férfi 2 nő

I.2. Életkora **k1_02**

1 25 évnél fiatalabb
 2 26-30 év
 3 31-40 év
 4 41-50 év
 5 51-60 év
 6 61 év felett

I.3. Lakhely **k1_03**

1	Bács	11	Komárom
2	Baranya	12	Nógrád
3	Békés	13	Pest - Budapest
4	Borsod	14	Somogy
5	Csongrád	15	Szabolcs
6	Fejér	16	Tolna
7	Győr	17	Vas
8	Hajdú	18	Veszprém
9	Heves	19	Zala
10	Jász		

I.4. Lakóhelyének településtípusa **k1_04**

1 Megyei Jogú város
 2 Város
 3 Falu

I.5. Foglalkozás megnevezése **k1_05 (szöveges)****I.6. Legmagasabb iskolai végzettsége** **k1_06**

1 8 általános
 2 szakiskola/szakmunkás
 3 Érettségi
 4 felsőfokú szakképesítés
 5 főiskolai végzettség
 6 egyetemi végzettség
 7 egyéb (szöveges)

k1_06 egyéb**I.7. Hány gyermeket nevelnek a családban? (a saját gyermek számára később kérdezek rá)** **k1_07 szöveges vagyis szám****I.8. Mikor fejezte be utolsó tanulmányait?** **k1_08**

1	0-1 éve	5	több, mint 21 éve
2	2-5 éve	6	most is tanulok
3	6-10 éve		
4	11-20 éve		

I.9. Érdeklődési területe:**k1_09**

- 1 Irodalom kultúra
- 2 Nevelésügy
- 3 Természettudomány
- 4 Zene
- 5 Filmek
- 6 Utazás
- 7 Művészet, művészettörténet
- 8 Történelem, politika
- 9 Filozófia, etika, vallás
- 10 Egyéb szöveges

k1_09 egyéb**I.10. Mit gondol az erdő és az ember kapcsolatáról?****k1_10**

- 1 Harmonikus legyen és napjainkban is az.
- 2 Az erdő és a fa kapcsolata az emberrel örök.
- 3 A kapcsolat napjainkban megbillent és ennek az emberiség az oka
- 4 Főként az ember ismeretei, tudása határozza meg, mit tud tenni az ember a természetért az erdő védelméért.
- 5 Az erdő az embert szolgálja: fát és egyéb erdei terméket (gyógynövény, gomba stb.) ad
- 6 Az ember elkötelezettséggel és felelősséggel tartozik az erdő iránt és azt döntéseiben is érvényesítenie kell
- 7 Az erdőt nem csak kihasználni és felhasználni kell, hanem gondozni is.
- 8 Aki sok ismerettel rendelkezik a témáról harmonikusabb életet él(het), jobban ismeri és tiszteli az erdőt, a fát.
- 9 egyéb szöveges

k1_10 egyéb**I.11. Milyen távol laknak erdőtől, erdős területtől? (becsülje meg km-ben) szám (ami a km-t jelöli)****k1_11 szám****I.12. Mindennapi életük során kapcsolatban vannak-e az erdővel, fákkal, növényekkel, állatokkal?****k1_12**

- 1 igen
- 2 nem

I.13. Családjában milyen életkorú gyermek/eket (fiatalokat) nevel? (többet is bejelölhet):**k1_13**

- 1 0-6 év
- 2 7-12 év
- 3 13-16 év
- 4 17-22 év
- 5 22 év felett

II.1. Gyermekkoromban**k2_01**

szöveges rész

szerettem volna lenni.

II.2 A családban volt/van olyan foglalkozású/végzettségű családtagom, aki kapcsolatban volt/van munkája során erdővel, természet és/vagy környezetvédelemmel**k2_02**

- 1 igaz
2. nem igaz

II.3 Ez a családtagom: (több válasz is megjelölhető)**k2_03**

- 1 anya
- 2 apa
- 3 nagyapa
- 4 nagymama
- 5 nagynéni
- 6 nagybácsi
- 7 testvér
- 8 unokatestvér
- 9 egyéb családtag: szöveges megnevezés

k2_03 egyéb**II.4 Emlékezzen vissza gyermekkori önmagára! (A következő állítások közül válassza ki az Önre leginkább igazat!):****k2_04**

- 1 Kiskoromban mindig szerettem kirándulni a természetben lenni. Számtalan növény nevét ismertem, kedveltem az állatokat és az állatokról szóló történeteket.
- 2 Kirándulások alkalmával mindig mindent haza akartam vinni, szívesen gyűjtöttem ezt-azt, akár apróbb állatokat is. Ezeket otthon kincsként őriztem, gondoztam.
- 3 Kiskoromban szerettem, ha nem egyedül kószáltam, hanem a szüleimmel, barátaimmal, kortársaimmal. Amit megláttunk, azt megbeszéltük. Előfordult, hogy otthon valami könyvet is elővettünk érdekességet megkeresni.
- 4 Kiskoromban hamar megtanultam, hogy az erdő növény és állatvilága és az ember kapcsolata harmonikus és kiegészítő kell, legyen, ismereteimet a kisebbeknek is átadtam. Előfordult, hogy megvédtem növényt, állatot a barbár kezeztől.
- 5 Amit kiskoromban megtanultam az erdőről, növényekről, állatokról ma is tudom. Versek és mesék jutnak eszembe egy-egy sétánk közben és ezt a szüleimnek köszönhetem.

II.5 Emlékezzen vissza, mi jellemezte gyermekkoraiban leginkább a Szülei és Ön kapcsolatát az erdő és élete viszonyában! (Válassza ki a leginkább jellemzőt!):**k2_05**

- 1 Azt hiszem szüleim kiskoromban a széltől is óvtak, alig engedtek el felfedező utakra.
- 2 szerető szüleim voltak, meséltek nekem növényekről, állatokról. Számos ismeretet kaptam tőlük e témáról, és erre szívesen emlékszem vissza. Én is ezt követem nevelőmunkám során.
- 3 Elfogadtak olyannak, amilyen vagyok, következetes nevelést kaptam, de nem tudtak túl sokat, nem tartották fontosnak a természetről szóló ismereteket és azok átadását.
- 4 Szüleim nagyon elfoglaltak voltak, nem volt idejük rám. Nem szerveztünk kirándulásokat, túrákat, de mindig szerettek.
- 5 Mindenem megvolt gyermekkoraiban. Azt csináltam, amit akartam, a szüleim úgysem vették észre. Inkább a műszaki csodák érdekelték.
- 6 Nőttem, mint „fű a réten”, ahogy a természet diktálta. Sokat megtanultam, növényről, állatról, a környezetemről, de nem a szüleimtől. Ők nem figyeltek rám, semmilyen szempontból. Azt tettem, amit akartam. Az utca, a tér, az erdő és a bokrok voltak az „otthonom”.

II.6 Járt-e kirándulni, túrázni, erdei utakon, sétákon gyermekkoraiban?**k2_06**

- 1 igen
2. nem

II.7 Volt-e a tanuló évei alatt valamilyen természet vagy környezetvédelmi egyesület vagy közösség tagja?**K2_07**

- 1 igen
2. nem

III.1 Családi állapota:**k3_01**

- 1 nőtlen/hajadon
- 2 házas
- 3 élettársi kapcsolatban él
- 4 elvált
- 5 özvegy

III.2 Gyerekek száma:**k3_02**

- 1 nincs
- 2 egy
- 3 kettő
- 4 három
- 5 négy vagy több gyerek

III.3 Van-e olyan szabadideje a családja, munkája és egyéb kötelezettségei mellett, amit rendszeresen erdei sétával, szabad levegőn tölt?**k3_03**

- 1 van
2. nincs

III.4 Mennyi szabadon felhasználható ideje van hetente?**k3_04**

- 1 kevesebb, mint 1 óra
- 2 1-2 óra
- 3 3-5 óra
- 4 6-10 óra
- 5 11 óránál több

III.5 Ha van szabadon felhasználható ideje, hol tölti szívesen?**k3_05**

- 1 otthon
- 2 máshol, természetben

k3_05 egyéb**III.6 Ha van szabadon felhasználható ideje, mivel tölti? (többet is bejelölhet):****k3_06**

- 1 kézimunkázással
- 2 kerti munka végzésével
- 3 állatok tartásával
- 4 olvasással
- 5 baráti társasággal
- 6 beszélgetéssel
- 7 családi körben
- 8 barkácsolással
- 9 kirándulással
- 10 sportolással, mozgással
- 11 színház, mozi, hangverseny
12. egyéb épedig szöveges megnevezés

k3_06 egyéb**III.7 Gyermkeivel milyen tanulást segítő viszonyban van?****k3_07**

- 1 Tudásomat igyekszem átadni, főként a természetről tudok sokat.
- 2 Amit kérdeznek, arra válaszolok. Ha nem tudom utána nézek.
- 3 Nem tudom követni tanulmányaikat, hiszen nincsenek meg már azok az ismereteim, amikre nekik szükségük lenne.
- 4 Gyermkeim több ismerettel rendelkeznek, mint én és azt jól tudják hasznosítani is.

III.8 Hogyan értékelné a gyermekei erdőhöz, annak növény és állatvilágához fűződő kapcsolatát? **k3_08**

- 1 Harmonikus, szeretnek az erdőben és sokat tudnak róla.
- 2 Általában érdeklődők, nem rongálnak meg semmit.
- 3 Előfordulnak kisebb-nagyobb viták, mikor és miért ne menjünk szabad levegőre.
- 4 Nincsenek kapcsolatban.

III.9 Ön szerint milyen viszonyban él családja (felnőttek és gyerekek együtt) a természettel? **k3_09**

- 1 Harmonikus és jó. Környezet- és természetvédő beállítódás jellemez bennünket és erre tetteinkben is figyelünk.
- 2 Általában odafigyelünk az összhangra, meggondoljuk cselekedeteiket.
- 3 Felhasználói életet élünk.
- 4 Kihasználjuk, amit lehet. Idő hiányában nem is figyelünk rá túlzottan.
- 5 Nincs viszonyunk.

III.10 Milyennek tartja családja szabad levegőn, erdőben, erdős területen töltött időmennyiségét? **k3_10**

- 1 túl sok
- 2 sok, de lételemünk
- 3 optimális mennyiségű
- 4 néha sok, néha kevesebb
- 5 kevés, de nem igénylünk többet

III.11 A családja/munkája mellett van-e lehetősége egyedül, érdeklődésének megfelelő tevékenységet folytatni? **K3_11**

- 1 nincs
- 2 az aktuális feladat mennyiségétől függ
- 3 feltétlen szakít rá időt

III.12 Előfordul-e, hogy gyermekének szabad levegőn végezhető tevékenységeket ajánl? **k3_12**

- 1 igen
- 2 ritkán, de előfordul
- 3 nem

III.13 Milyennek ítéli meg ennek mennyiségét? **k3_13**

- 1 sok
- 2 optimális
- 3 kevés

III.14 Ön szerint a szabad levegőn végzett időtöltés, tevékenykedés gyermekének hasznos? **k3_14**

- 1 igen
- 2 nem

III.15 Szervez-e családjának ilyen programot? **k3_15**

- 1 igen
- 2 nem

III.16 Önnek vannak használható ismeretei a természetről (növényekről, állatokról, erdőről, problémákról stb.)? k3_16

- 1 igen
- 2 nem

III.17 Gyermekei hogyan viszonyulnak kirándulási, sétálási ötleteihez? K3_17

- 1 Várják és élnek a lehetőséggel
- 2 Passzívak, inkább nem vesznek részt ezeken a programokon.
- 3 Hangulatuktól függ
- 4 Ők kezdeményezik: „mikor megyünk már...”

III.18 Ön szerint van-e beleszólása a környezetében lévő erdős területek felhasználásába, gondozásába, szociális funkcióinak meghatározásába? k3_18

- 1 Igen, és figyelembe is veszik a véleményemet.
- 2 Igen, de általában nem veszik figyelembe a véleményemet.
- 3 Nem, nincs.

III.19 Ismer 5-nél több fafajt? k3_19

- 1 igen
- 2 nem

III.20 Részt venne szülői csoportokon, melyek a természetben való tanulást, az ember és az erdő kapcsolatát mutatnák be? k3_20

- 1 igen
- 2 nem

III.21 Érez-e valamilyen megkönnyebbülést, feloldódást egy erdei sétát követően? k3_21

- 1 fizikai fáradtságot és szellemi megkönnyebbülést érzek
- 2 az egész lényem megfrissül, új erőre kap.
- 3 mindkettőt
- 4 egyiket sem.

III.22 Ismer-e 10-nél több vadat, melyek hazai erdeink lakói? k3_22

- 1 igen
- 2 nem

III.23 Volt-e gyermekeivel kirándulni, erdei sétán az elmúlt hónapban? k3_23

- 1 igen
- 2 nem

III.24 Nevezzen meg 5 fafajt? (Sorolja fel őket!) k3_24
szöveges felsorolás

III.25 Van-e tudomása erdővel kapcsolatos törvénykezésről? k3_25

- 1 igen
- 2 nem

III.26 Ha igen, mit gondol erről?

k3_26

- 1 Mindenkinék szükséges e téma ismerete és gondozása.
- 2 A civileket is meg kell kérdezni, hiszen élettér az erdő
- 3 Felesleges, hiszen ismert a magyarok „törvénytisztelete”
- 4 A jogalkotók dolga és nem értek hozzá.

III.27 Igényelne-e családoknak szóló természeti tanulás, természet és környezetvédelem, erdő témakörben valamilyen programtervet, ismereti összefoglalót? k3_27

- 1 igen
- 2 nem

III.28 Vett-e már részt gyermeke szervezett erdei iskolai/óvodai programon? k3_28

- 1 igen
- 2 nem

III.29 Ön volt-e már szakvezetővel (erdész, biológus, természet vagy környezetvédő stb.) erdőben? k3_29

- 1 igen
- 2 nem

III.30 Volt-e a kezében e témával kapcsolatos szakirodalom, irodalom az elmúlt 3 hónapban? k3_30

- 1 igen
- 2 nem

A változók elemzése nem a dolgozat része.

(A következő állítás párok közül válassza ki melyik illik Önre inkább!)

IV.1

k4_01

- 1 Inkább szeretem a természetismereti könyveket, filmeket
- 2 Inkább szeretem, ha szépirodalmat, regényeket olvashatok.

IV.2

k4_02

- 1 Inkább szeretek egyedül erdőbe menni.
- 2 Inkább szeretek a családommal közösen sétálni, kirándulni.

IV.3

k4_03

- 1 Inkább szeretem megmutatni mit tudok, minthogy megvárjam a gyerekeim kérdéseit.
- 2 Szeretek inkább visszahúzódni, ekkor nem derül ki, mit nem tudok.

IV.4.

k4_04

- 1 Szeretek inkább előadásokból, könyvekből, írásokból tanulni
- 2 Inkább szeretek közvetlen tapasztalás útján ismeretekhez jutni.

IV.5.

k4_05

- 1 Inkább szeretek sok eszközzel tevékenykedni.
- 2 Inkább szeretek eszközök nélkül tanulni.

IV.6.

k4_06

- 1 Inkább szeretek mindent előre tervezni, a kirándulásokat is.
- 2 Inkább szeretek rögtönözni, váratlan helyzetekbe kerülni ezeken az utakon.

IV.7.

k4_07

- 1 Mindig szeretek gyerekekkel, családommal kirándulni.
- 2 Néha fárasztanak a családtagjaim ezeken az utakon.

IV.8.

k4_08

- 1 Fontos, hogy mindig kézben tudom tartani a helyzeteimet.
- 2 Szeretem, ha családom tagjai önálló ötletekkel, igényekkel fordulnak felém.

IV.9.

k4_09

- 1 Gyakran viszek új ötleteket a gyerekeimmel való foglalkozásba, tanulásuk segítésébe.
- 2 Inkább a biztonságos, jól kipróbált módszereket használom, de néha nem tudom, mit is tegyünk együtt.

V.1 Úgy érzem, a természetben, szabad levegőn töltött idő érzelmileg és fizikálisan is kikapcsol. k5_01

- 1 igaz
- 2 nem igaz

V.2 Úgy érzem, ha nem voltam levegőn, a nap végére elhasználódok. k5_02

- 1 igaz
- 2 nem igaz

V.3 Ha gyermekeim napokig nincsenek levegőn, alig „élnek”. k5_03

- 1 igaz
- 2 nem igaz

V.4 Könnyen meg tudom érteni, hogy a napjainkban mennyire fontos az életterünkkel, az erdőkkel való felelősségteljes foglalkozás, ennek tervezése és szervezése. k5_04

- 1 igaz
- 2 nem igaz

V.5 Úgy érzem, a témával foglalkozóknak több tájékoztató anyagot, média-lehetőséget kell adni a tájékoztatásra és népszerűsítésre. k5_05

- 1 igaz
- 2 nem igaz

V.6 Tudom, tájékozódttam milyen programok voltak az Európai Erdők Hete alkalmával. k5_06

- 1 igaz
- 2 nem igaz

V.7 A gyerekek problémái gyakran jól kezelhetőek természeti környezetben, szabad levegőn, kirándulások, túrák, együttlétek alkalmával. k5_07

- 1 igaz
- 2 nem igaz

V.8 E témát sokszor már „túlzottnak” vélem, nem látok ekkora gondot. k5_08

- 1 igaz
- 2 nem igaz

V.9 Úgy érzem, hogy gyerekeim életét pozitívan befolyásolom, ha a természet megbecsülésére és szeretetére nevelem őket. k5_09

- 1 igaz
- 2 nem igaz

V.10 Aki szereti a fát, az erdőt – fogékonyabb embertársaira is. k5_10

- 1 igaz
- 2 nem igaz

V.11 Aggódok, hogy az emberiség kihasznál minden lehetőséget és a FÖLD nem lehet tovább az otthonunk, gyermekeim otthona. k5_11

- 1 igaz
- 2 nem igaz

V.12 A természettel, növényekkel, állatokkal kapcsolatos ismereteimet átadtam/dom gyermekeimnek. k5_12

- 1 igaz
- 2 nem igaz

V.13 A munkámtól frusztrálnak érzem magam, ezért gyermeknevelési törekvéseim e területen nem túl eredményesek. k5_13

- 1 igaz
- 2 nem igaz

V.14 Úgy érzem, körültekintő szülő vagyok, szüleim is büszkéek lehetnek/nének gyermeknevelési tevékenységemre. k5_14

- 1 igaz
- 2 nem igaz

V.15 Nem törődöm igazán azzal, hogy mi történik körülöttem, különösen a természet állapota, válsága nem érdekel. k5_15

- 1 igaz
- 2 nem igaz

V.16 Sok stresszt, fejtörést okoz számomra a gyermeknevelés és a jövővel való foglalkozás. k5_16

- 1 igaz
- 2 nem igaz

V.17 Képes vagyok a napi teendők mellett állandó természeti élményt is nyújtani szeretteimnek. k5_17

- 1 igaz
- 2 nem igaz

V.18 Jókedvűnek és vidámnak érzem magam a gyerekeimmel természetben töltött tevékenység után. k5_18

- 1 igaz
- 2 nem igaz

V.19 Hazánk erdős területe az utóbbi években csökkent. k5_19

- 1 igaz
- 2 nem igaz

V.20 Úgy érzem, hogy ezzel a témával való foglalkozás napjainkban különösen a gyermekes családok körében szükségyszerű, hiszen ők nevelik a jövő generációját. k5_20

- 1 igaz
- 2 nem igaz

KÉRDÉSCSOPORTOK AZ ELEMZÉSHEZ

ÁLTALÁNOS DEMOGRÁFIAI BEMUTATÁS
Arányban, mennyiségben és százalékban
k1_01; k1_02; k0_05; k0_06; k3_01; k1_03; k1_04; k1_07; k1_13; k3_02;

TUDÁS	ÉRZELEM- ÉLMÉNY	VISELKEDÉS	SZOCIALIZÁCIÓ
Arányban, mennyiségben és százalékban	Arányban, mennyiségben és százalékban	Arányban, mennyiségben és százalékban	Arányban, mennyiségben és százalékban
k1_09; k2_07; k3_16; k3_18; k3_19; k3_22; k3_24; K3_25; k3_26; k3_29; k3_30; k5_04; k5_06; k5_19	k1_10; k2_04; k2_05; k3_09; k3_18; k3_20; k3_21; k3_27; k5_01; k5_02; k5_04; k5_05; k5_07; k5_08; k5_10; k5_11; k5_15; k5_18; k5_20;	k1_12; k2_06; k3_03; k3_05; k3_06; k3_10; k3_15; k3_18; k3_23; k5_17;	k2_02, k2_03; k3_07; k3_08; k3_12; k3_14; k3_17; k3_28; k5_03; k5_09; k5_12;

TUDÁS	ÉRZELEM- ÉLMÉNY	VISELKEDÉS	SZOCIALIZÁCIÓ
Kétváltozós, többváltozós (mennyiségben, százalékban)	Kétváltozós, többváltozós (mennyiségben, százalékban)	Kétváltozós, többváltozós (mennyiségben, százalékban)	Kétváltozós, többváltozós (mennyiségben, százalékban)
k1_02; k2_03 k3_18; k3_19; k3_22; k3_24; k3_25; k3_26;	k1_02; k2_03 k2_04; k3_09; k3_18;	k1_02; k2_03 k1_12; k2_06; k3_15; k3_18; k3_23; k5_17	SZ_AV/k2_02-k3_28- k5_12 - az új változó neve: k6_04 SZ_AV/k6_04-k3_08 SZ_AV/k6_04-k3_17

VISSZAJELZÉSEK

Összes kitöltő száma:	488 fő
Elégedettséget fejezett ki és kutatási összefoglalót kért:	4 fő
Kritikai észrevételeket tett:	5 fő
Véleményt, hozzászólást összegzett	4 fő
Visszajelzést adott:	13 fő

Elégedettséget fejezett ki és kutatási összefoglalót kért: 4 fő

T.né M. Ildikó számviteli munkatárs

B. Zsuzsa,

V. E. Balázs ügyvezető

K. Zsoltné

elégedettségét fejezte ki, és kéri a kutatási összefoglalót.

Kritikai észrevételeket tett: 5 fő

B. Gábor véleménye szerint: „Minden bántó szándék nélkül:

Nem ártott volna alaposabban átnézni a kérdéseket, volt benne több hibás, értelmezhetetlen.

A választási lehetőségek száma illetve túlzott leegyszerűsítése zsákutcába viszi a válaszolót, így a kiértékelőt is, amennyiben a belső összefüggéseket kívánja majd feltárni.

Bennem is maradt ezért rossz érzés a kérdőív kitöltése után, mivel több kérdésben olyan válasza kényszerültem, ami nem az én véleményemet tükrözi.

Dr. Cs. József PhD véleményét az alábbiakban fogalmazta meg: „Kedves Katalin, kitöltöttem a kérdőívét. Gratulálok, és sok sikert kívánok a disszertációhoz!

Egyetlen megjegyzésem lenne: szerintem van egy olyan kérdés, amelynél a megajánlott válaszopciók nem elégségesek, ez a következő:

III.10 Milyennek tartja családjá szabad levegőn, erdőben, erdős területen töltött időmennyiségét?

Magam kevésnek érzem ezt az időt, de szeretnék jóval többet erre fordítani. Változtatni igyekszem a szokásaimon. Ezt a válaszlehetőséget nem láttam a felsoroltak között...”

H. Péter így vélekedett: „Egy kérdőívnel szükségszerű, hogy az ember nehezen választ, nehéz magunkat beskatulyázni. A kérdőív vége felé különösen sok igen/nem kérdés volt, amelyeknél rám is-is jobban illett volna, vagy nem is éreztem ellentétként megfogalmazhatónak.”

Sz. Zoltán e véleményével segítette a munkámat: „Tudom, hogy –mint minden teszt- nem lehet teljes, mindent átfogó, de sok kérdésénél keveseltem a válaszható alternatívákat.

Napjainkban, ha az iskolás korú gyerek még sportol is valamit, az azt jelenti, hogy – időben - napi 13-16 óra elfoglaltsága van, ehhez jönnek a szombati edzések és a hétvégi 1-2 napos tornák. És akkor a gyerek még nem pihent hétvégén. Így sajnos sem ideje, sem energiája nincs arra, hogy a természetet közelebbről, alaposabban megismerhesse, megtapasztalja, megszeresse. Az a néhány óra, amire az iskola alsó tagozatban kiviszi őket az erdőbe, az édeskevés.

Az olyan szülő, aki bérből él, főleg, ha kétkezi munkás, egész nap a pénzkeresettel van elfoglalva. Szerencsére vannak olyan szülők is, akiknek nem tölti ki az egész napját a

megélhetésért folytatott „harc”, de gyanítom, hogy kis hányaduk szán arra időt, hogy a természetbe járjon a gyermekeivel. Esetlegesen nyaranta, nyaraláskor. Bár ne így legyen.”

W. Nóra véleménye a következő volt: „Nagyon örülök, hogy a kérdőív kitöltésével segíthettem munkáját. Néhány kritikai megjegyzésem azonban lenne a kérdőív tartalmát illetően.

Véleményem szerint a kérdések egy része nem egészen objektív. Például arra gondolok, amikor a válaszok között van egy, hogy "szerető szüleim voltak..." és ez fejeződik be azzal, hogy sokat kirándultunk. Véleményem szerint anélkül is lehetnek szerető szülei az embernek, hogy elvinnék kirándulni. Ez a válaszmegadás erősen vezeti a válaszolót, hisz az emberek jelentős része úgy nyilatkozik, hogy szerető szülei voltak - bármi legyen is az igazság. Ez a probléma több kérdésnél is felmerült - tehát az erdő, a természet szeretete több ízben mással is össze van kapcsolva a kérdőívben. Természetesen a kérdések egy része objektív, de szerintem a kérdőív értékelésénél a fentebb jelzett "árukapcsolás" miatt kedvezőbb képet fog kapni, mint a valós helyzet

A másik probléma ott volt számomra, hogy több kérdésnél, ahol csak egy választ lehetett megadni, csak kényszerűségből tudtam dönteni. Ez nyilván nem tükrözi a valós helyzetet. Hisz ha egyik nap szépirodalmat olvasok, a másik nap ismeretterjesztő művet, nem állíthatom, hogy igaz, hogy az egyiket gyakrabban olvasom. Remélem, a fenti problémák ellenére érdekes kutatást tud végezni...”

Véleményt, hozzászólást összegzett

4 fő

V.É. Teréz a következőket írta:

„...Sok sikert kívánok a munkájához! Szegény Apám erdész volt, de sajnos még megszületésem előtt néhány hónappal elhunyt.(1956) Tisztességes ember lévén felszólalt a rá bízott területben zajlott disznóságok ellen. Ezért az életével fizetett. Engem anyai nagyszüleim és nagybátyám nevelt- ezért vannak esetleg furcsának tűnő válaszaim egyes kérdéseknél. Ha valamiben tudok Önnek segíteni, készséggel állok rendelkezésére.(Mellesleg szakképzett fotós is vagyok, megfelelő felszereléssel. Egyetemi szakdolgozatomat a bakonybéli házi faiparról írtam. (Ethnographia 1985. most kapásból az oldalszámot nem tudom.) ,,

H.H. Beáta is érdekes és hasznos visszajelzést adott: „Most kaptam meg a felhívást a kérdőív kitöltésével kapcsolatban. Kitöltöttem, de azért volt sok olyan kérdés, amire is-is választ tudtam volna inkább adni.

Ezen kívül az én helyzetem kicsit más, mint egy átlagos szülőé, a kérdőív szempontjából legalábbis. Természettudományos muzeológusként dolgozom a Bakonyi Természettudományi Múzeumban, évtizedek óta foglalkozom környezeti neveléssel, erdei iskolázással, nyári táborokkal és magánvállalkozásban egy kulcsos házat, turistaszállást üzemeltetünk a Magas-Bakonyban (Ráktanya), az erdő közepén, ahol szintén nagy hangsúlyt fektetünk a környezettudatos, környezetkímélő megoldásokra és a tudatformálásra. Most készült el egy erdei oktatótermünk is a fenntartható fejlődés érdekében.

Nekem tehát kicsit több az ismeretem a témában, fiam biológus-hallgató, úgyhogy valami ragadt rájuk is.

A vége az, hogy nem biztos, hogy figyelembe kell venni a kérdőív-kitöltésemet.”

T. Vera így írt: „A legnagyobb aggodalmam az erdővel kapcsolatban kétféle: egyik a sok favágás a magánerdőkben. A második a szemetelés. Én itt lakom Sopron közelében, Kópházán. Igaz, egyetemi „tanulmányaim” során sokszor hallottam, hogy a balfi-erdő „rontott” erdő. Amit azonban itt látok az utóbbi években, az nagyon elkészerítő. Bár azt is hallottam, hogy a magánerdő tulajdonosok egyedül azok, akik új erdőt telepítenek. Hát én ezt nem így látom. Ezen a környéken azt láttam csak, hogy sok tarvágást csinálnak, s a tarvágás után csak imitálják az új telepítést. Amíg kijárnak ellenőrizni az erdőfelügyelők, addig úgy tesznek, mintha tennének valamit, aztán pedig ott marad a karó halomban, s egyetlen új facsemetét sem látni.

A szemetelésről pedig csak annyit: van itt egy régi fasor, amely Kópházáról vezetett le Balfra a gyógyfürdőbe. Mikor gyerek voltam, akkor még ápolt volt a fasor: padokkal felszórt úttal, rendszeresen gondozták. Azóta kettévágta egy új út, amit azért építettek, hogy a balfi szanatóriumot ne zavarja a nagy forgalom. Ez még tán nem is lett volna olyan nagy hiba, de utána hagyták kidőlni a fél allét, mert mellette tarvágást csináltak és egy nagy viharos szél-turbulencia kidöntötte az allé felét. Most már szemét-lerakóhely. Nem tudom, kik azok a barbárok, akik képesek ide hordani a szemetüket, de egy komolyabb táblával, vagy akár, egy sorompóval is el lehetne látni az utat, ha már másképp nem lehet a szemetelőket visszatartani. Van egy szerencsétlen kis „magán” akció (egy fára ki van szegezve egy papír, hogy nem szemét-lerakóhely!), de ez nem fog elrettenteni senkit. Elnézést, ha a megjegyzésemmel terheltem.”

Sné N. Terézia aggodalma kifejezése mellett támogató segítséget kért: „...Miközben töltöttem, egyre inkább felmerült bennem az a tény, hogy bár nagyon szeretnék tudatos természetvédő szülő lenni, szinte semmit nem tudok róla és semmit nem teszek érte. 1,5 éves kislányommal vagyok gyeden vidéken. Az erdőket egyre irtják körülöttünk. Mivel ezen a vidéken születtem, volt, hogy elsírtam magam a látványon. Meggyőződésem, hogy azért vannak belvizek, árvizek, mert kivágják az erdőket. Nem teszek semmit megmentésükért, mert nem tudom, hogy mit tehetnék. Kérdésem, tudna-e nekem ajánlani valamilyen könyvet erdővel, állatokkal, növényekkel kapcsolatban, melynek segítségével könnyen tudnám tanítani pici kislányomat....”

DEFINÍCIÓK

Attitúd

Komplex, többdimenziós, affektív, kognitív és konatív⁹⁹ tényezőket egyaránt magában foglaló fogalom.

Hozzáállás, a viselkedés háttérében álló mögöttes tényezők összessége, amely érzelmi, ismereti és cselekvéses összetevőkből áll. Az attitúd szociálpszichológiai fogalom, személyekre, embercsoportokra, intézményekre, társas-társadalmi tárgyakra irányul, melynél fogva meghatározza az egyén saját magához és másokhoz való viszonyát.

Biodiverzitás

a természet sokfélesége, sokszínűsége, összetettsége

bio=Életfolyamatokkal kapcsolatos, életfolyamatokra vonatkozó fogalmakat jelöl.

diverzió= Valamitől való eltérés.

Család

házastársi vagy élettársi, illetve vérségi kapcsolatban együtt élők legszűkebb köre. A különböző családi állású személyek közül a férj, feleség, élettárs, apa, anya, valamint a nőtlen, hajadon családi állapotú gyermek biztosan tagja egy családnak, a többi családi állású személy (pl. felmenő, egyéb vagy nem rokon) a családnak nem, csak a háztartásnak tagja.

Erőforrásnak

tekinthetjük az adott térség mindazon természeti, társadalmi, térszerkezeti, tájhasználati és gazdasági adottságait, rendszereit, működési mechanizmusait, amelyeket az ott élő társadalom konkrét időben a maga számára hasznosnak ítél és értékrendjének, ismereteinek, valamint lehetőségeinek megfelelő mértékben és módon saját céljaira hasznosít. Az erőforrások mennyiségi és minőségi szinten tartása, újratermelése és hasznosítása az erőforrás-gazdálkodás.

A települések, térségek azon erőforrásait, amelyek révén képessé válnak a fenntartható fejlődés folyamatába történő aktív bekapcsolódásra, a fenntartható fejlődés erőforrásainak nevezzük. A fenntartható fejlődés erőforrásainak körébe tehát mindazon tényezők beletartoznak, amelyeket megfelelő korlátok között hasznosítva javul a település vagy térség lakóinak életminősége, miközben a bioszféra igénybevételek összességében csökken, közelít a globális ökológiai teljesítmény arányosan rájuk jutó részének nagyságrendjéhez. A globális ökológiai teljesítmény arányos részének közelítő becslését segíti az ökológiai lábnyomszámítási módszer, amelynek gyakorlati jelentőségére, alkalmazási lehetősége napjainkban megkérdőjelezhetetlen.

Az életminőség a bioszféra állapota mellett a fenntartható fejlődés legfontosabb indikátora, mibenléte az anyagi, a szellemi és a lelki szükségletek komplex rendszeréből vezethető le. Az ember életminősége/jóléte szükségletei kielégítettségének mértékét fejezi ki a mérés pillanatában. Ugyanez egy adott társadalom egészére is vonatkoztatható. Az életminőség tehát lényegesen különbözik az életszínvonalától, ami a növekedésorientált gazdaság indikátoraként a piacon értékesített javakhoz való hozzájutás mértékét fejezi ki és növekedése, illetve

csökkenése arányos az egyén felhalmozott vagyona pénzben kifejezhető értékének és aktuális pénzbeli jövedelmének vásárlóértékével.

⁹⁹ felhívó, felszólító, megszólító viselkedési szándék

Érték

szociálpszichológiai megközelítés szerint olyan produktum, amely kettős funkciót tölt be. Egyrészt közösségfejlesztő, másrészt individuális fejlesztő szerepe van. Ezáltal hozzájárul az emberi közösségek gazdagításához, az egyén fejlődéséhez is.

Nevelési (pedagógiai) érték

Az egyén konstruktív, eredményes életvezetése, amely a közösség számára is értékes, értéket teremt és képvisel. A kultúra lényege az értékek készletében rejlik. Az értékek körét meghatározzák az ember szükségletei, de hatnak rájuk a társadalmilag kialakított, közegyetértésen nyugvó értéktételezések is.

Az egyén és a társadalom szociálpszichológiai kontaktusában az érték határozott viszonyulási pontot jelent.

Max Weber¹⁰⁰ célértékeket és eszközértékeket különböztet meg. A célértékek jelölik ki az egyén számára a követendő viselkedésmintákat, az eszközértékek a cselekvések mikéntjét minősítik. Az érték a belé vetett hit folytán adódó motivációs ereje révén jelentésekkel teli cselekvési teret képes teremteni a társadalom tagjai számára.

A környezeti/természeti nevelés területén

különösen fontos, hogy valódi értéként egyetemes célértékek fogalmazódjanak meg, s az eszközértékek természeti értékeket tisztelő, környezetet kímélő cselekvésmintákat közvetítsenek, s mindezek az értéktudat szintjén interiorizálódnak.

Clyde Kluckhohn három értékdimenziót állít fel: a modalitás, a tartalom és a szándék dimenzióit.¹⁰¹ Ezekben az értékek taszító-vonzó hatásait, az érvényesülési közegét, valamint a cselekvő szándék meglétét vagy hiányát jelöli. Az érvényesülési közegbe tartoznak a művészetek, a tudomány, az erkölcs vagy a mindennapi élet cselekvési zónái, így a környezetünk megóvása érdekében tett cselekedeteink is.

Napjainkban tehát, időszerű egy természet- és környezettudományos paradigmaváltás, mely képes a természetszemléletű tudományos világkép kialakítására és szubjektív, érzelmi megközelítéssel is kiegészül. Ezen érték közvetítés a nevelési folyamatban valósul/hat meg.

Élmény

elsődleges, mindenekelőtt pszichikus tény, mint az individuum saját életének egy test és vér szerinti darabja, egyéni életének egy sajátos megnyilvánulása. Szűkebb, sajátosabb értelemben vett élménnyé annak arányában válik, amint az individuum személyiséggé lesz, és élménye személyiségi jelleget ölt. Az embernek az válik élményévé, ami számára személyileg jelentősnek bizonyul. [RUBINSTEIN]

¹⁰⁰ Max Weber: A társadalmi cselekvés fogalma. in.: Gazdaság és társadalom
<http://www.filozofia.bme.hu/~zemplen/KULT/WEBERcselekves.htm>

¹⁰¹ A kultúra fogalmához Alfred Kroeber és Clyde Kluckhohn összefoglalása a kultúra fogalmának közel 400 féle meghatározására: csoport/társadalom egészének életstílusa; társadalmi/kulturális örökség előző generációktól

a világ szemléletének egy módja; csoport/társadalom megfigyelhető viselkedési mintái; csoport/társadalom közös tapasztalatai; szocializáció során megtanult viselkedés; csoport/társadalom konfliktuskezelő eljárásai;

valamely tudományterület csoport/társadalom viselkedéséről felállított elemélete

in: http://wiki.mokk.bme.hu/~bodo/mwiki/index.php/Braun_Erika_rez%C3%BCm%C3%A9je

Élménypedagógia

A nevelésünk eszköze maga a személyesen átélhető élmény. Ezek az élmények közösségek, de jellemzően személyes tartalmúak. Az élménypedagógia tehát nem pusztán azt jelenti, hogy élvezetesen tanítunk. Személyiségformáló munkánk eszköze az a tanulási élmény, amelyet tanítványainkkal konstruálunk.

Fenntartható fejlődés

folyamat, amelynek során az emberiség képessé válik a bioszféra szabta keretek között méltányos életminőséget biztosítani a jelen és a jövő generációk minden tagja számára.

A fenntartható fejlődés alapelvei:

A környezet állapotában bekövetkező változások és a társadalmi-gazdasági fejlődés oszthatatlansága.

A globális és a helyi érdekek együttes kezelése.

Az erőforrások használatának és megőrzésének egyidejűsége.

Az erőforrás-gazdálkodás autonómiája.

Az ökoszisztéma alrendszeriként működő társadalom és gazdaság.

Környezeti nevelés

1968-ban dr. William Stapp a Michigani Egyetem végzős hallgatóival kidolgozta a „környezeti nevelés” *első hivatalos definícióját*. Eszerint *a környezeti nevelés célja, hogy olyan állampolgárokat neveljen, akik jól ismerik a biológiai és fizikai környezetet és annak problémáit, tudják, hogyan segíthetnek a problémák megoldásában, és ehhez rendelkeznek a megfelelő motivációval.*

Környezeti:

a természet értékei mellett az ember által létrehozott környezettel is foglalkozik. Magába foglalja a természetvédelmi nevelés célkitűzéseit is.

Nevelés:

a tanulók személyiségének formálása. Bele értjük az oktatást is, ami az ismeretek átadása¹⁰²

A környezeti nevelés olyan tevékenység, amely képessé tesz a környezet aktív megismerésére, a környezet változásainak összefüggő rendszerben való értelmezésére, a problémák okainak megértésére és megoldások keresésére, a megoldásokhoz szükséges egyéni, közösségi döntések felelősségének megértésére és meghozatalára, a környezettudatos cselekvésre.¹⁰³

A környezeti nevelés olyan folyamat, melynek célja, hogy a világ népessége környezettudatosan gondolkodjék, figyeljen oda a környezetre és minden azzal kapcsolatos problémára. Rendelkezzen az ehhez szükséges tudással, beállítódással, képességekkel, motivációval, valamint mind egyéni, mind közösségi téren eltökélten törekedjék a jelenlegi problémák megoldására és az újabbak megelőzésére.¹⁰⁴ [UNESCO 1975-77]

¹⁰² Gere Ágota- Szabó Szilvia, Környezeti nevelés közgyűjteményekben in.: <http://ion.elte.hu/~akos/tdkcikk/c8.pdf>

¹⁰³ Kardon Ferenc (2008) http://kolcsey-bp.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=175:a-koernyezeti-nevelés-es-elzmenyei-toerténeti-attekintés&catid=54:oekoiskola&Itemid=86

¹⁰⁴ In.: Orgoványi Anikó Természetpedagógia, Pedagógiai Szemle 1999/9. <http://www.oki.hu/oldal.php?tipus=cikk&kod=1999-09-kn-orgovanyi-természetpedagógia>

Környezeti nevelés:

A környezeti nevelés a személyiségformálás olyan összetevőit és folyamatait jelenti, melyek a személyek illetve közösségek környezeti identitásának kialakulását és elmélyülését segítik. Feladata, hogy ökológiai szemlélettel, érték tudatosan fejlessze az emberek környezethasználattal kapcsolatos magatartási- és tevékenységrepertoárját. A környezeti nevelés nem magáról a természeti vagy humán környezetről szól, hanem az ember és környezete kapcsolatáról. A tárgy tehát e relációk köre, s éppen ebből következőleg szükségszerűen komplex és integrált nevelési terület.

Környezeti identitás:

Környezeti azonosságunkkal, azonosulásunkkal kapcsolatos nézeteink, cselekvéseink, viselkedésünk, magatartásunk, a környezethez való tartozás érzése, tudata és élménye, illetve ezek megélése.

Környezettudatosság

olyan magatartásforma, amely az egyén vagy a szervezet (család, társadalom stb.) felelős és aktív szerepvállalásán alapul a környezeti problémák megóvásával kapcsolatosan. A környezet tágabb értelmezése szerint a természeti környezeten túl ide értve a társadalmi viszonyokat és gazdasági érdekeket is, a környezettudatosság a fenntarthatóság megvalósítását megalapozó magatartásforma.

A környezettudatosság összetevői az ismeretek, az attitűdök, értékek, a támogatás vagy támogatottság, amennyiben megjelenik a cselekvési hajlandóság és a tényleges cselekvés (tett), akkor beszélhetünk környezettudatos magatartásmódról mind az egyének, mind a családok esetében.

A környezettudatosság egyéni szintű fejlesztése a környezeti nevelés. Kérdéskörének vizsgálatához a pszichológia, a pedagógia ad segítséget.

Nevelés

a nagykorúaknak a kiskorúakra való egyetemes és tervszerű ráhatása avégből, hogy a fiatal nemzedék majdan, egyéni és nemzeti feladatainak egy erkölcsi cél mértéke szerint tudatossággal és szabadsággal megfelelhessen. [FINÁCZI

Céltudatos, személyiségfejlesztő tevékenység. A nevelés állandó, sokrétű kölcsönhatás a nevelő és a nevelt személy között. A nevelés a gyermeki személyiség önművelődés útján történő felépítéséhez szükséges feltételek megteremtése.¹⁰⁵

Ökoturizmus

„az ökoturizmus felelősségteljes utazás természeti területre, mely védi a helyi természeti és kulturális értékeket, és hozzájárul a helyi lakosok életminőségének javításához.” (The Ecotourism Society

Tanulás

Előkészített környezetben, öntevékenysége során jelentkező erőteljesebb koncentráció keretében megvalósuló figyelem polarizáció, amely abszorbeáló értelem segítségével elvezet a belső rendhez.¹⁰⁶

Tudatosság¹⁰⁷

¹⁰⁵ <http://www.i-dome.hu/reformpedagogia/topic.php?mode=tablazat&topic=8>

¹⁰⁶ <http://www.i-dome.hu/reformpedagogia/topic.php?mode=tablazat&topic=8>

A tudat az, amikor egy szervezet észleli saját magát és környezetét. [DAMASSIO 1999]

A tudatosság az elme jellemzőinek olyan együttállásaként definiálható, mint a szubjektivitás, az öntudat, az ítélőképesség és annak képessége, hogy észleljük a kapcsolatot magunk és környezetünk között. A tudatosság részei a gondolatok, az érzések, az élmények, a hangulatok, az érzelmek, az álmok és önmagunk észlelése, de nem felétlenül egyszerre ezek mindegyike.¹⁰⁸

Utilitarizmus

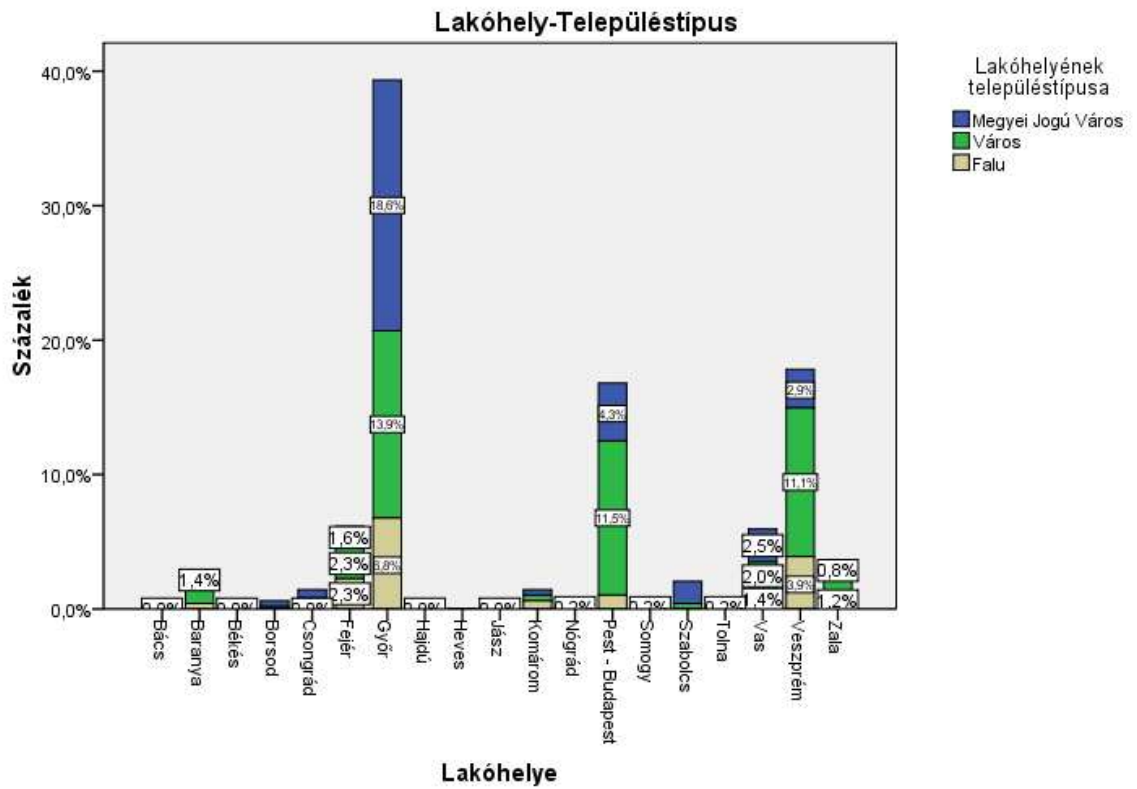
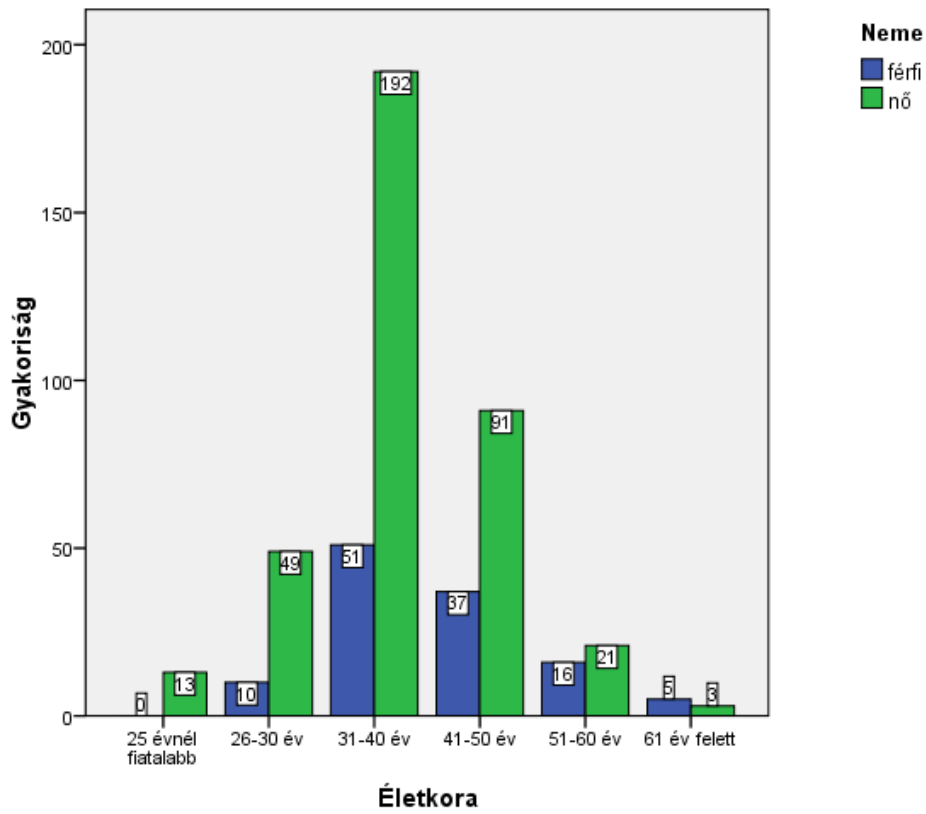
polgári erkölcsi felfogás a haszonelvűség érvényesítésére. Az erkölcsi megítélés alapja a haszon, a hasznosság és felhasználhatóság.¹⁰⁹

¹⁰⁷ Először LOCK, J. alkalmazta először 1690-ben a *Essay Concerning Human Understanding*

¹⁰⁸ FLANAGAN 1995 in: <http://www.sote.hu/download/inst47/tudatzavarok.pdf>

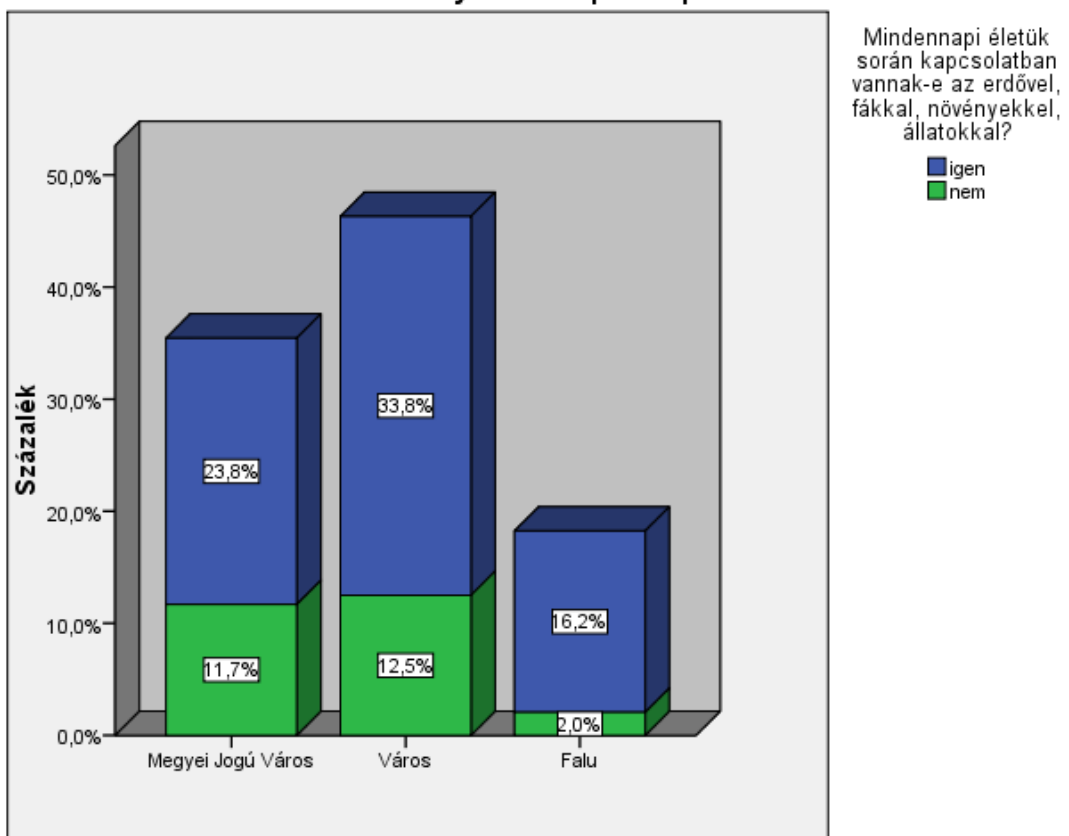
¹⁰⁹ BAKOS. F.(1986) Idegen szavak és kifejezések szótára nyomán 882.o.

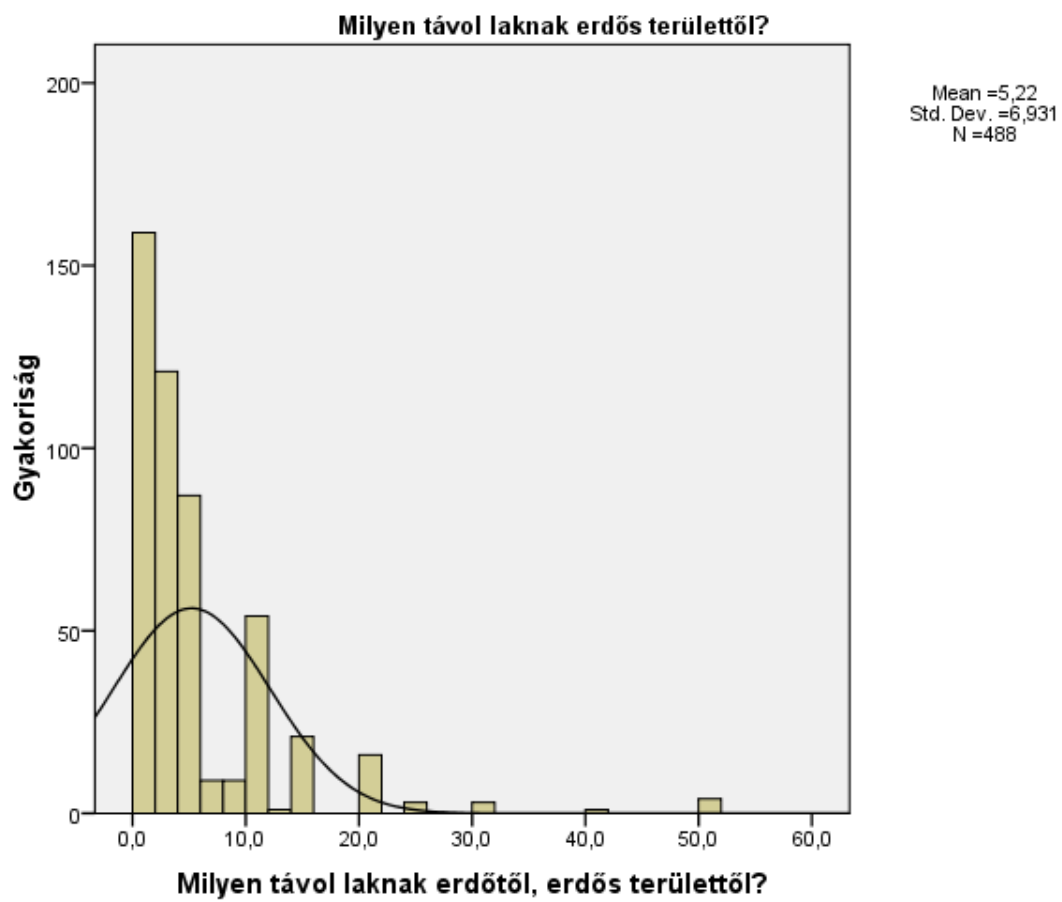
6. számú melléklet

Milyen távol laknak erdőtől, erdős területtől? –Településtípus szerint

Lakóhelyének településtípusa	Átlag	Gyakoriság	Szórás
Megyei Jogú Város	5,129	173	6,3870
Város	5,994	226	7,7374
Falu	3,452	89	5,3249
Összesen	5,224	488	6,9313

Lakóhelyének településtípusa

ERDŐ-KUTATÁS – Az erdő, amit szeretünk, de nem ismerünk

A minta összetétele

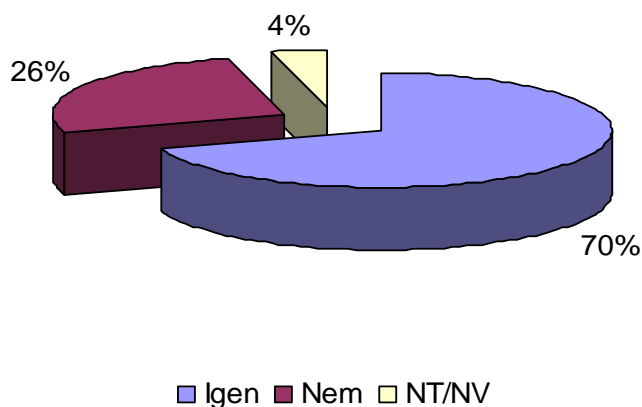
- A 800 fős megkérdezés mintaösszetétele a következő:
 - nem szerinti megoszlás
 - 48% férfi
 - 52% nő
 - korosztály szerinti megoszlás
 - 9% 15-19 év között
 - 21% 20-29 év között
 - 19% 30-39 év között
 - 18% 40-49 év között
 - 19% 50-59 év között
 - 14% 60 év felett
 - iskolai végzettség szerinti megoszlás
 - 23% alapkú végzettség
 - 66% középfokú végzettség
 - 11% felsőfokú végzettség
 -

Erdőbe-járási szokások - Az erdő társadalmi megítélése egyértelműen pozitív

A megkérdezettek döntő többsége (70%) állítja, szokott járni erdőbe.

A társadalmat megosztja az erdőbe-járási szokásokban az életkor: a 19-55 éves lakosság esetén minden 4 felnőttből 3 jár erdőbe, míg a fiatalabbaknál és idősebbeknél ez az arány 65% körüli; jelentős esés 65+ életkor esetén tapasztalható (45%).

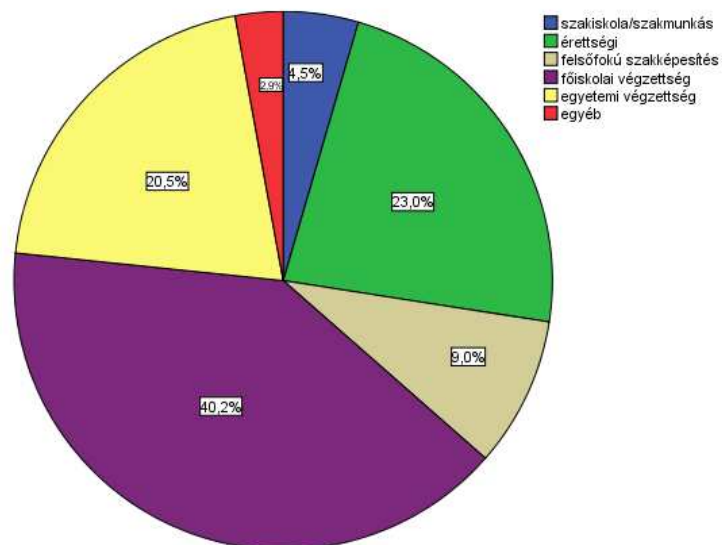
Az iskolai végzettség növekedésével párhuzamosan nő az erdőbe járási kedv. Míg minden második alapkú végzettségű jár erdőbe, addig a diplomásoknál ez az érték 81%.

FORRÁS: GY_PR_42. ERDŐ-KUTATÁS – Az erdő, amit szeretünk, de nem ismerünk

Legmagasabb iskolai végzettsége - Neme					
			Neme		
			férfi	nő	összes
Legmagasabb iskolai végzettsége	szakiskola/szaktanulmány	Gyakoriság	5	17	22
		Összes %	1,0%	3,5%	4,5%
	érettségi	Gyakoriság	21	91	112
		Összes %	4,3%	18,6%	23,0%
	felsőfokú szakképesítés	Gyakoriság	8	36	44
		Összes %	1,6%	7,4%	9,0%
	főiskolai végzettség	Gyakoriság	34	162	196
		Összes %	7,0%	33,2%	40,2%
	egyetemi végzettség	Gyakoriság	44	56	100
		Összes %	9,0%	11,5%	20,5%
	egyéb	Gyakoriság	7	7	14
		Összes %	1,4%	1,4%	2,9%
	Összesen	Gyakoriság	119	369	488
		Összes %	24,4%	75,6%	100,0%

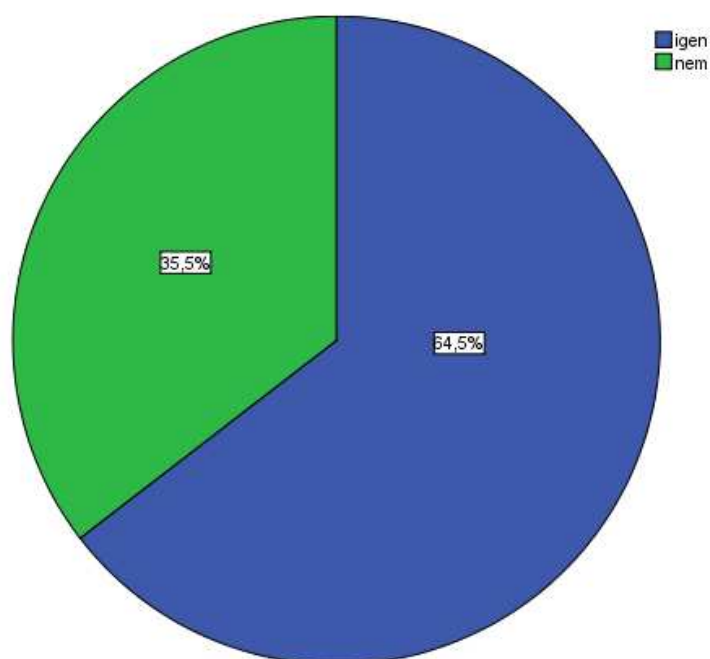
Legmagasabb iskolai végzettsége

k1_12¹¹⁰ - k3_03¹¹¹ - k3_05¹¹² - k3_05 egyéb¹¹³ - k3_09¹¹⁴

		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igen	315	64,5
	nem	173	35,5
	Összesen	488	100,0

Viselkedés: k1_12-k3_03-k3_05-k3_09

¹¹⁰ **I.12. Mindennapi életük során kapcsolatban vannak-e az erdővel, fákkal, növényekkel, állatokkal?** 1 igen; 2 nem;

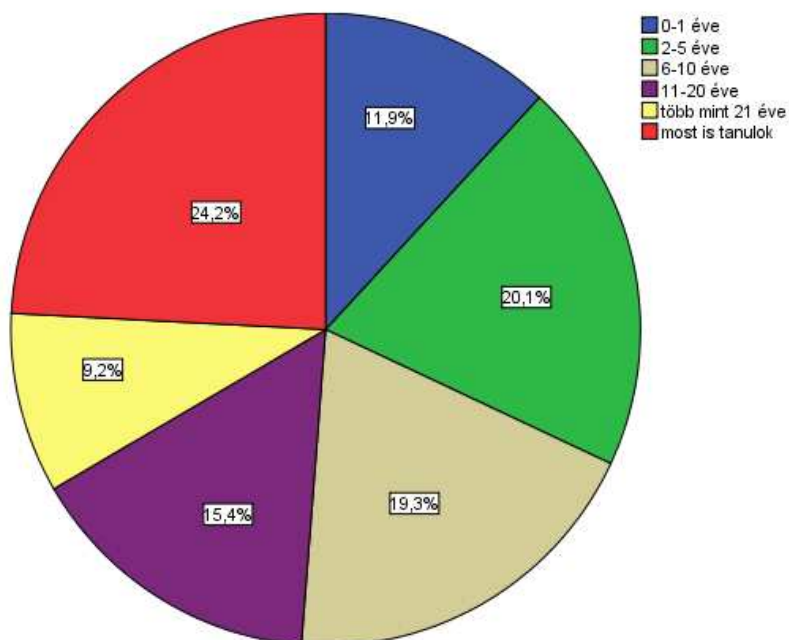
¹¹¹ **III.3 Van-e olyan szabadideje** a családja, munkája és egyéb kötelezettségei mellett, amit rendszeresen erdei sétával, szabad levegőn tölt? 1 van; 2 nincs;

¹¹² **III.5 Ha van szabadon felhasználható ideje**, hol tölti szívesen? 1 otthon;

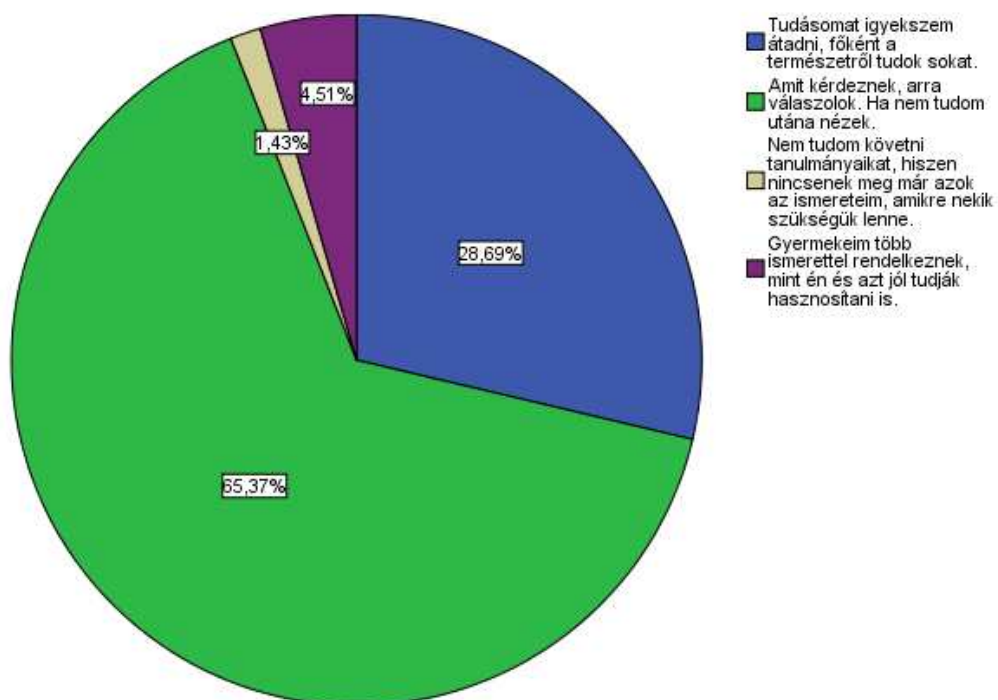
¹¹³ 2 **Máshol, természetben** (szöveges beírás)

¹¹⁴ **III.9 Ön szerint milyen viszonyban él családja (felnőttek és gyerekek együtt) a természettel?** 1 Harmonikus és jó. Környezet- és természetvédő beállítódás jellemez bennünket és erre tetteinkben is figyelünk; 2 Általában odafigyelünk az összhangra, meggondoljuk cselekedeteiket; 3 Felhasználói életet élünk; 4 Kihasználjuk, amit lehet. Idő hiányában nem is figyelünk rá túlzottan; 5 Nincs viszonyunk;

Mikor fejezte be utolsó tanulmányait?

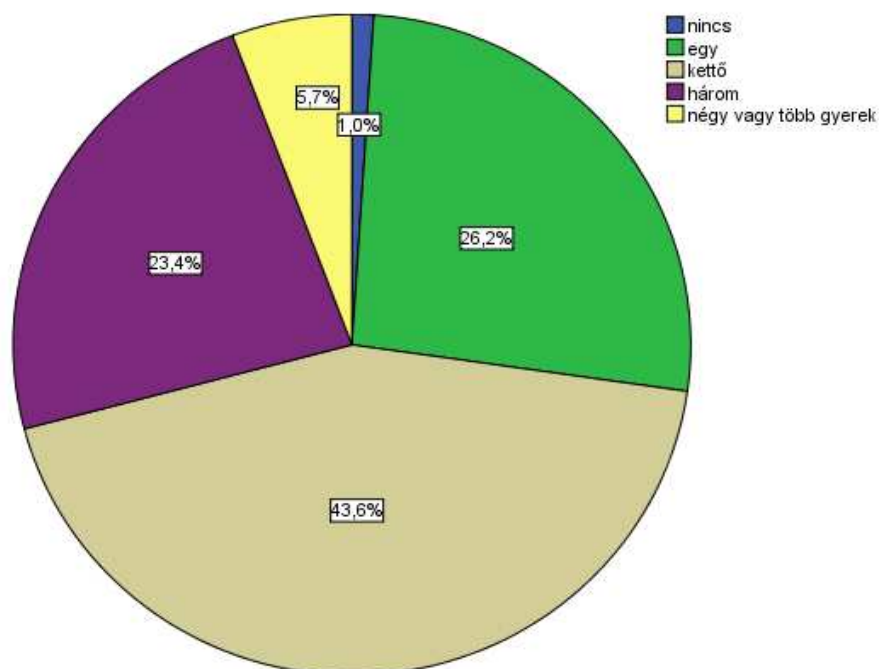

Gyermekeivel milyen tanulást segítő viszonyban van?

Családi állapot		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	nőtlen/hajadon	8	1,6
	házas	392	80,3
	élettársi kapcsolatban él	54	11,1
	elvált	29	5,9
	özvegy	5	1,0
	Összesen	488	100,0

Gyerekek száma

k3_14¹¹⁵

Érvényes		Gyakoriság	Százalék
	igen	485	99,4
	nem	3,6	
	Összesen	488	100,0

k3_12¹¹⁶

Érvényes		Gyakoriság	Százalék
	igen	438	89,8
	ritkán, de előfordul	48	9,8
	nem	2,4	
	Összesen	488	100,0

k5_03¹¹⁷k5_07¹¹⁸

Érvényes		Gyakoriság	Százalék	Érvényes		Gyakoriság	Százalék
	igaz	409	83,8		igaz	464	95,1
	nem igaz	79	16,2		nem igaz	24	4,9
	Összesen	488	100,0		Összesen	488	100,0

¹¹⁵ **III.14 Ön szerint a szabad levegőn** végzett időtöltés, tevékenység gyermekének hasznos? 1 igen; 2 nem;

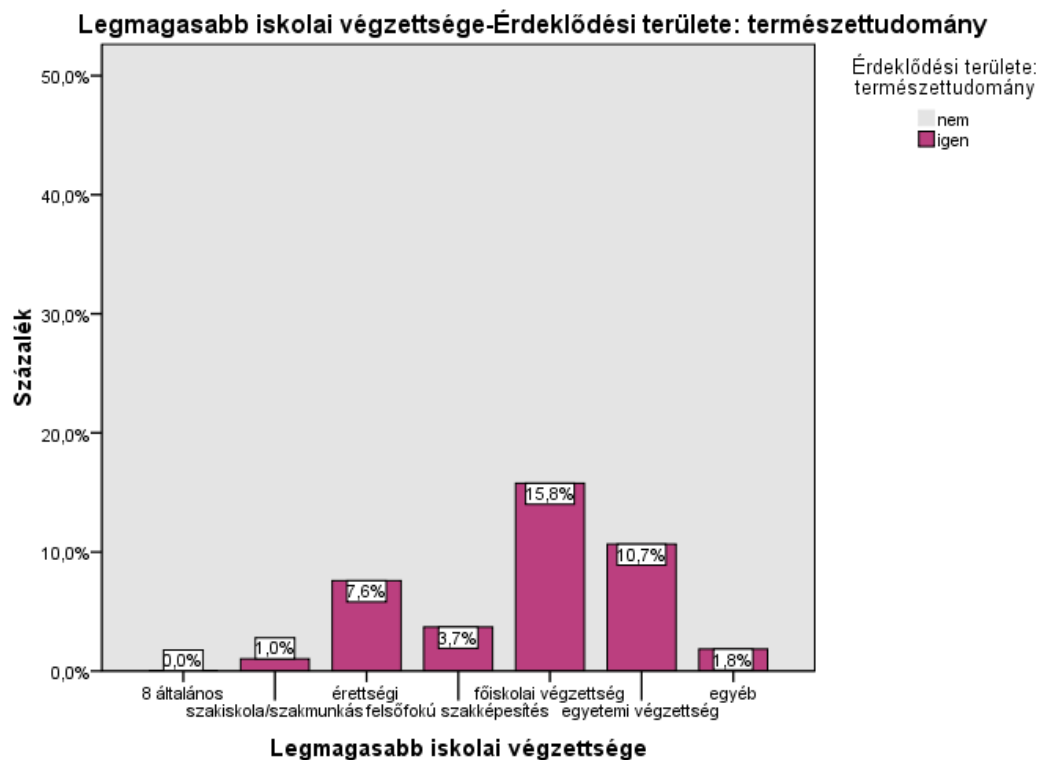
¹¹⁶ **III.12 Előfordul-e, hogy gyermekének szabad levegőn** végezhető tevékenységeket ajánl? 1 igen; 2 ritkán, de előfordul; 3 nem;

¹¹⁷ **V.3 Ha gyermekeim napokig nincsenek levegőn,** alig „élnek”. 1 igaz; 2 nem igaz;

¹¹⁸ **V.7 A gyerekek problémái gyakran jól kezelhetőek** természeti környezetben, szabad levegőn, kirándulások, túrák, együttlétek alkalmával. 1 igaz; 2 nem igaz;

k1_09¹¹⁹-k1_09egyéb¹²⁰

Érdeklődési területe:	Igen	Nem	Igen %	Nem %
irodalom, kultúra	251	237	51,4	48,6
nevelésügy	167	321	34,2	65,8
természettudomány	198	290	40,6	59,4
zene	199	289	40,8	59,2
filmek	173	315	35,5	64,5
utazás	193	295	39,5	60,5
művészet, művészettörténet	91	397	18,6	81,4
történelem, politika	119	369	24,4	75,6
filozófia, etika, vallás	72	416	14,8	85,2
egyéb	93-an válaszoltak az egyéb kategóriára, 63 féle tevékenységet jelöltek meg, ebből 25 tevékenység természet, környezetvédelmi jellegű válasz volt.			

¹¹⁹ **I.9. Érdeklődési területe:** 1 Irodalom kultúra; 2 Nevelésügy; 3 Természettudomány; 4 Zene; 5 Filmek; 6 Utazás; 7 Művészet, művészettörténet; 8 Történelem, politika; 9 Filozófia, etika, vallás;

¹²⁰ **10 Egyéb, szöveges**

k3_06¹²¹ - k3_06 egyéb¹²²

Szabadidőmet szívesen töltöm:	Igen	Nem	Igen %	Nem %
kézimunkázással	54	434	11,1	88,9
kerti munka végzésével	215	273	44,1	55,9
állatok tartásával	53	435	10,9	89,1
olvasással	288	200	59	41
baráti társasággal	175	313	35,9	64,1
beszélgetéssel	159	329	32,6	67,4
családi körben	338	150	69,3	30,7
barkácsolással	69	419	14,1	85,9
kirándulással	318	170	65,2	34,8
sportolással, mozgással	146	342	29,9	70,1
színház, mozi, hangverseny	123	365	25,2	74,8
egyéb	47 fő adott válasz			

¹²¹ **III.6 Ha van szabadon felhasználható ideje, mivel tölti? (többet is bejelölhet):** 1 kézimunkázással; 2 kerti munka végzésével; 3 állatok tartásával; 4 olvasással; 5 baráti társasággal; 6 beszélgetéssel; 7 családi körben; 8 barkácsolással; 9 kirándulással; 10 sportolással, mozgással; 11 színház, mozi, hangverseny;

¹²² **12. Egyéb épedig** (szöveges megnevezés)

k2_07¹²³

		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igen	121	24,8
	nem	367	75,2
	Osszesen	488	100,0

k3_16¹²⁴

		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igen	447	91,6
	nem	41	8,4
	Osszesen	488	100,0

k2_07-k1_02

Életkora * Volt-e a tanuló évei alatt valamilyen természet vagy környezetvédelmi egyesület vagy közösség tagja?					
			igen	nem	Összesen
	25 évnél fiatalabb	Összes %	,8%	1,8%	2,7%
	26-30 év	Összes %	3,5%	8,6%	12,1%
	31-40 év	Összes %	11,7%	38,1%	49,8%
	41-50 év	Összes %	5,9%	20,3%	26,2%
	51-60 év	Összes %	2,0%	5,5%	7,6%
	61 év felett	Összes %	,8%	,8%	1,6%
	Összesen	Összes %	24,8%	75,2%	100,0%

¹²³ **II.7 Volt-e a tanuló évei alatt** valamilyen természet vagy környezetvédelmi egyesület vagy közösség tagja? 1 igen; 2 nem;

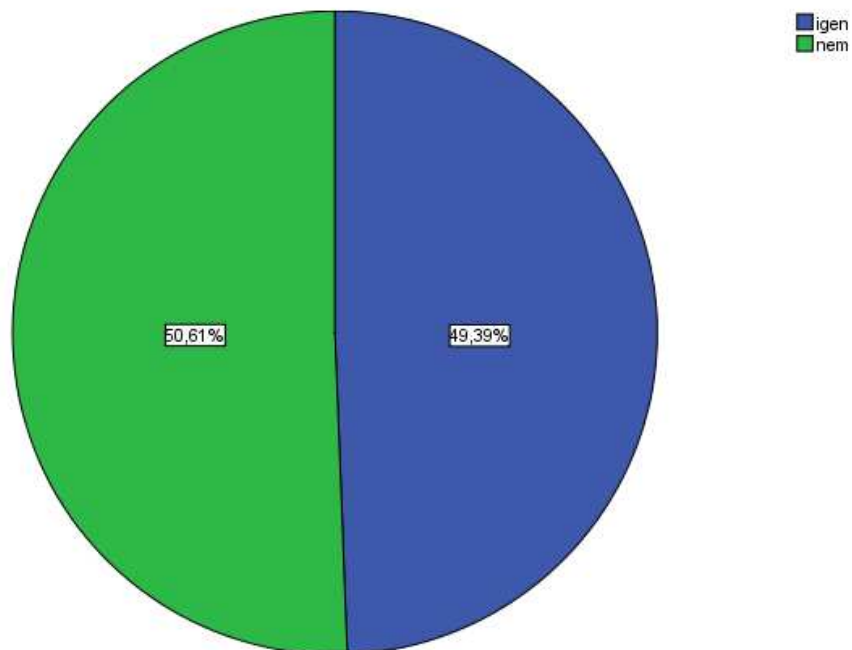
¹²⁴ **III.16 Önnek vannak használható** ismeretei a természetről (növényekről, állatokról, erdőről, problémákról stb.)? 1 igen; 2 nem;

k3_18¹²⁵

		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	Igen, és figyelembe is veszik a véleményemet.	36	7,4
	Igen, de általában nem veszik figyelembe a véleményemet.	56	11,5
	Nem, nincs.	396	81,1
	Összesen	488	100,0

k3_25¹²⁶

Van-e tudomása erdővel kapcsolatos törvénykezésről?

¹²⁵ **III.18 Ön szerint van-e beleszólása** a környezetében lévő erdős területek felhasználásába, gondozásába, szociális funkcióinak meghatározásába? 1 Igen, és figyelembe is veszik a véleményemet; 2 Igen, de általában nem veszik figyelembe a véleményemet; 3 Nem, nincs;

¹²⁶ **III.25 Van-e tudomása erdővel kapcsolatos törvénykezésről?** 1 igen; 2 nem;

k3_19¹²⁷

		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igen	458	93,9
	nem	30	6,1
	Összesen	488	100,0

k3_24¹²⁸

Előfordulás	Fafaj
516	tölgy
387	fenyő
370	bükk,
193	akác,
176	nyír
155	nyár,
119	hárs
101	juhar,
98	fűz
80	éger
75	kőris
73	vadgesztenye
62	gyertyán,
45	platán
40	jegenye
32	szil
31	dió

Érdekességek

283. válaszadó	Mindent latinul írt, pontosan.
342. válaszadó	Zöld, hegyi, mezei, tatár, japán juhar.
347. válaszadó	Szarvas, róka, őz, vaddisznó, mókus.
475. válaszadó	5 fajtát.
486. válaszadó	Örökzöldek, lombhullatók.

¹²⁷ **III.19 Ismer 5-nél több fajtát?** 1 igen, 2 nem;

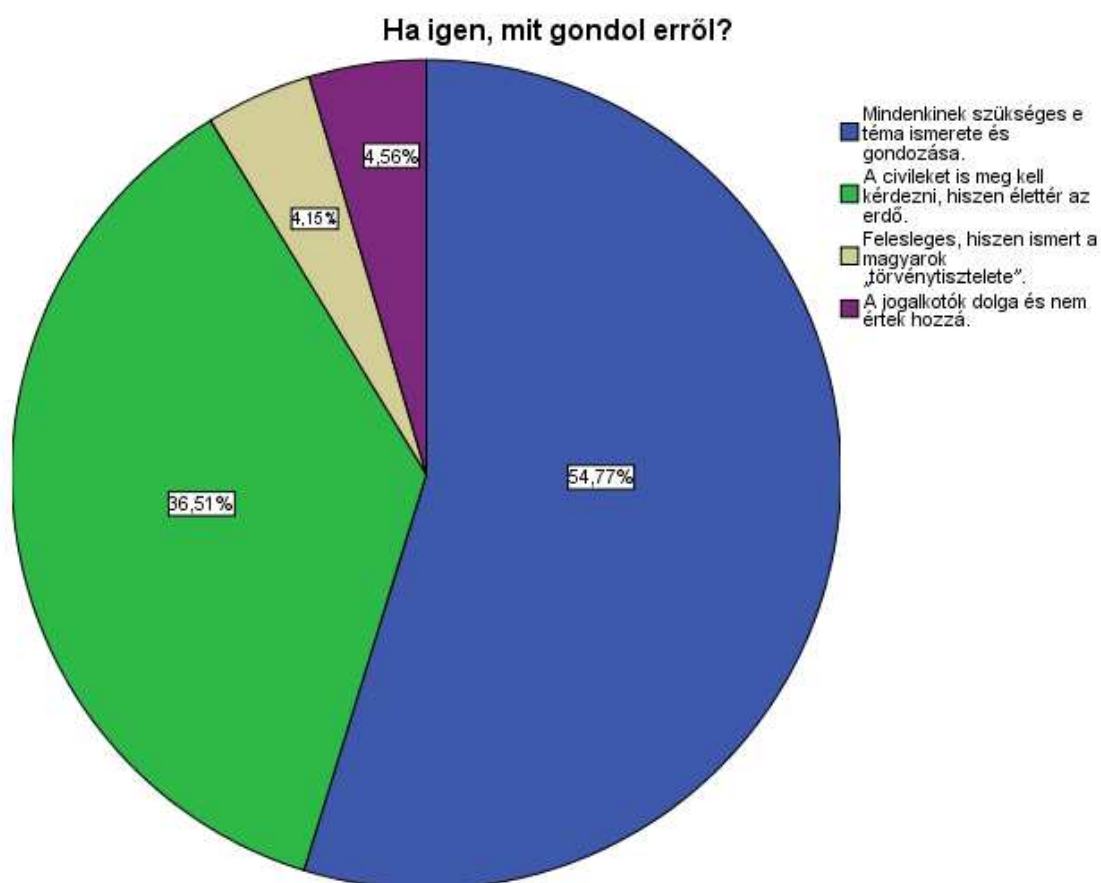
¹²⁸ **III.24 Nevezzen meg 5 fajtát?** (Sorolja fel őket!) (szöveges felsorolás)

k3_22¹²⁹

		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igen	381	78,1
	nem	107	21,9
	összesen	488	100,0

k3_25¹³⁰

		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igen	241	49,4
	nem	247	50,6
	Összesen	488	100,0

k3_26¹³¹

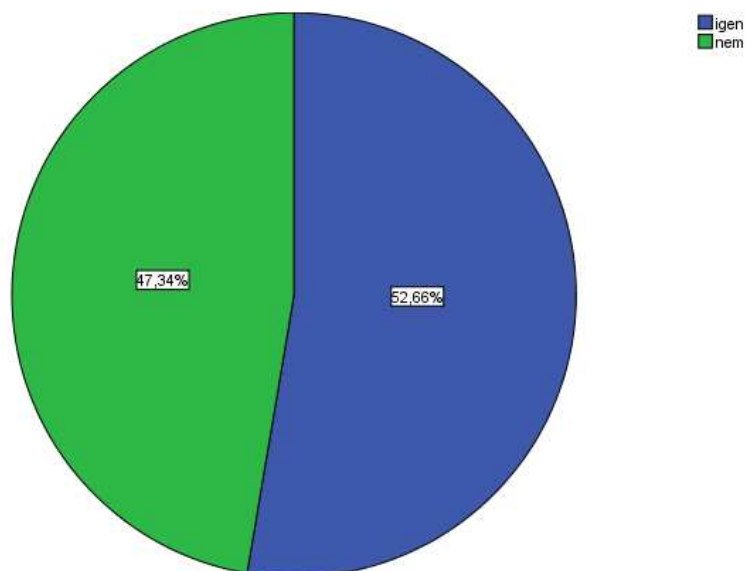
¹²⁹ III.22 Ismer-e 10-nél több vadat, melyek hazai erdeink lakói? 1 igen; 2 nem;

¹³⁰ III.25 Van-e tudomása erdővel kapcsolatos törvénykezéstről? 1 igen; 2 nem;

¹³¹ III.26 Ha igen, mit gondol erről? 1 Mindenkinek szükséges e téma ismerete és gondozása; 2 A civileket is meg kell kérdezni, hiszen élettér az erdő; 3 Felesleges, hiszen ismert a magyarok „törvénytisztelete”; 4 A jogalkotók dolga és nem értek hozzá;

k3_29¹³²

Ön volt-e már szakvezetővel (erdész, biológus, természet vagy környezetvédő stb.) erdőben?

k3_30¹³³

		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igen	135	27,7
	nem	353	72,3
	Összesen	488	100,0

¹³² III.29 Ön volt-e már szakvezetővel (erdész, biológus, természet vagy környezetvédő stb.) erdőben? 1 igen; 2 nem;

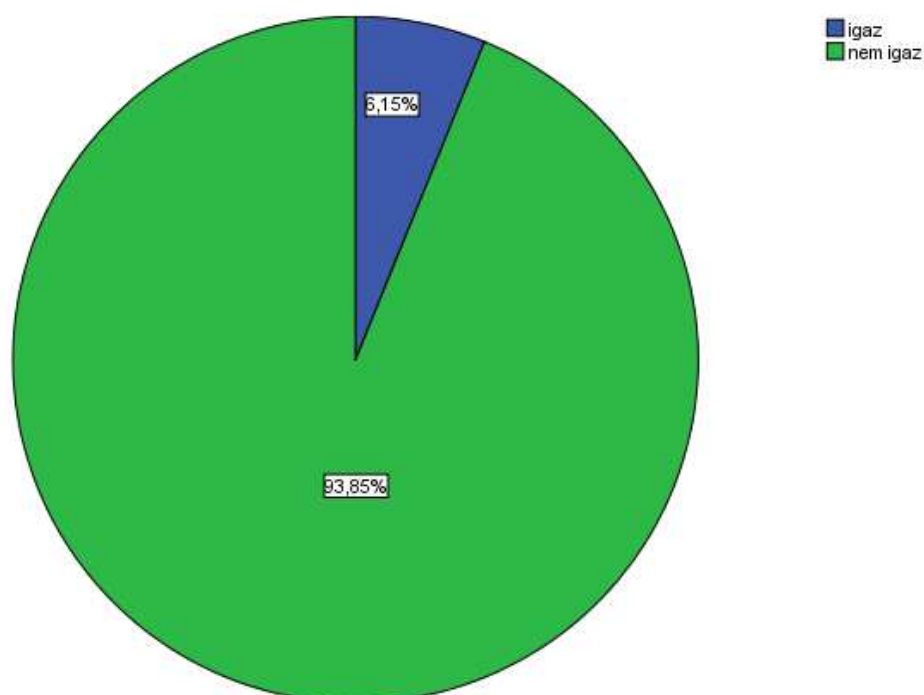
¹³³ III.30 Volt-e a kezében e témával kapcsolatos szakirodalom, irodalom az elmúlt 3 hónapban? 1 igen; 2 nem;

k5_04¹³⁴

		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igaz	481	98,6
	nem igaz	7	1,4
	Összesen	488	100,0

k5_06¹³⁵

Tudom, tájékozódtem milyen programok voltak az Európai Erdők Hete alkalmával.

¹³⁴ V.4 Könnyen meg tudom érteni, hogy a napjainkban mennyire fontos az életterünkkel, az erdőkkel való felelősségteljes foglalkozás, ennek tervezése és szervezése. 1 igaz; 2 nem igaz;

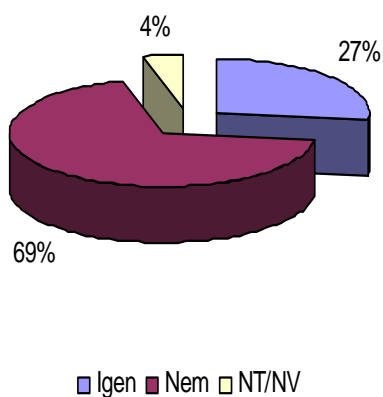
¹³⁵ V.6 Tudom, tájékozódtem milyen programok voltak az Európai Erdők Hete alkalmával. 1 igaz; 2 nem igaz;

k5_19¹³⁶

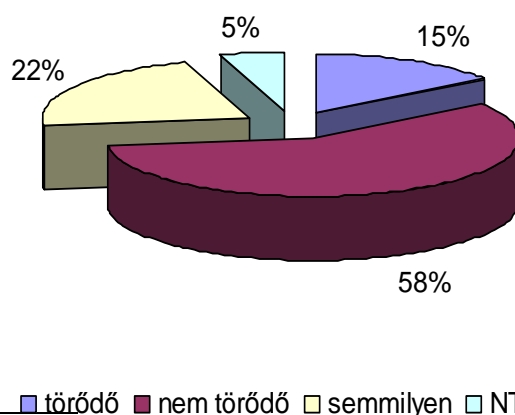
		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igaz	424	86,9
	nem igaz	64	13,1
	Összesen	488	100,0

k5_04¹³⁷

		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igaz	481	98,6
	nem igaz	7	1,4
	Összesen	488	100,0

Van-e elegendő erdő hazánkban? ¹³⁸

A Ferling PR. erdőkutatása alapján az emberek viszonyulása az erdőhöz:

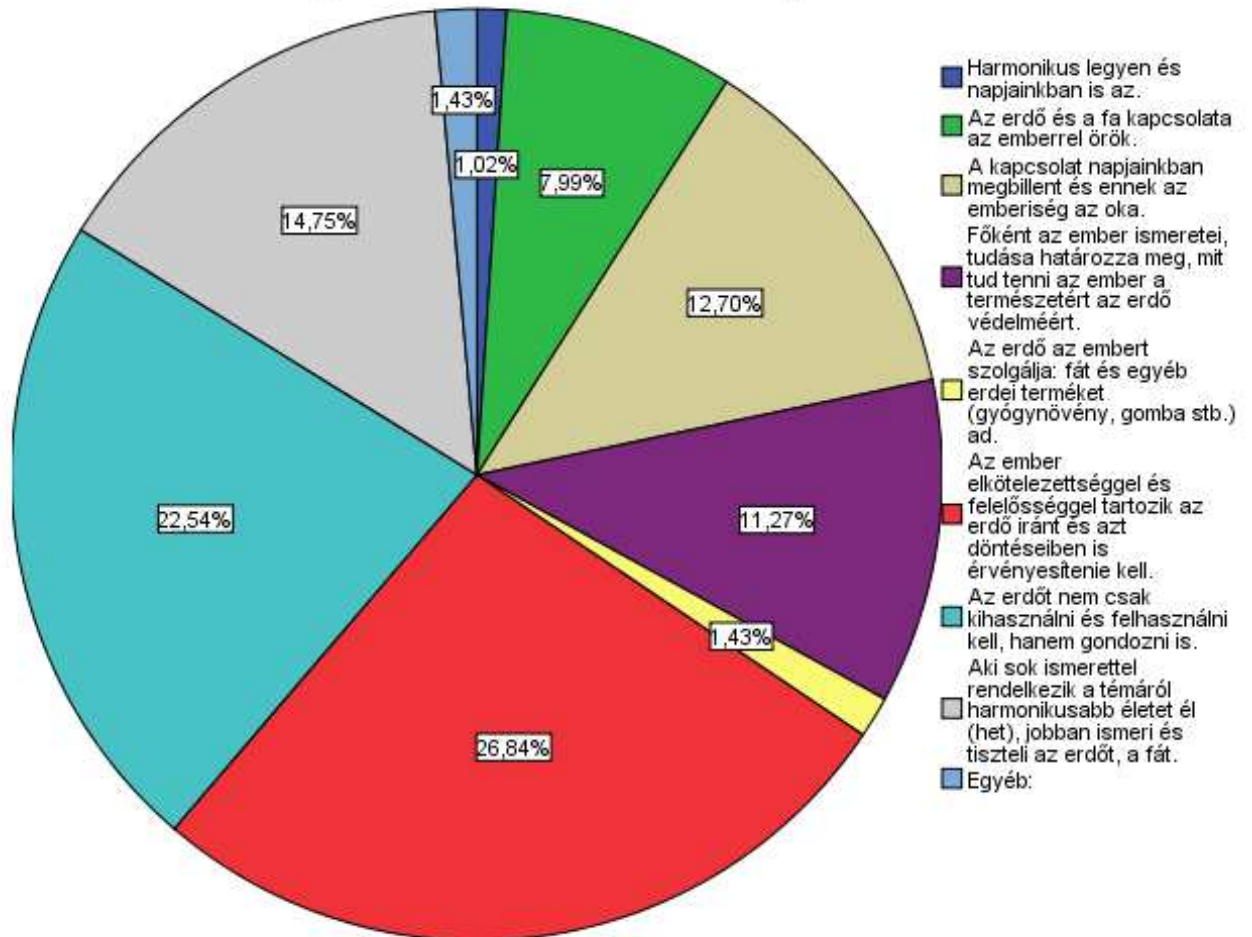
¹³⁶ V.19 Hazánk erdős területe az utóbbi években csökkent. 1 igaz; 2 nem igaz,

¹³⁷ V.4 Könnyen meg tudom érteni, hogy a napjainkban mennyire fontos az életterünkkel, az erdőkkel való felelősségteljes foglalkozás, ennek tervezése és szervezése. 1 igaz; 2 nem igaz;

¹³⁸ FERLING PR Erdőkutató 2007

k1_10¹³⁹ - k1_10 egyéb¹⁴⁰

Mit gondol az erdő és az ember kapcsolatáról?

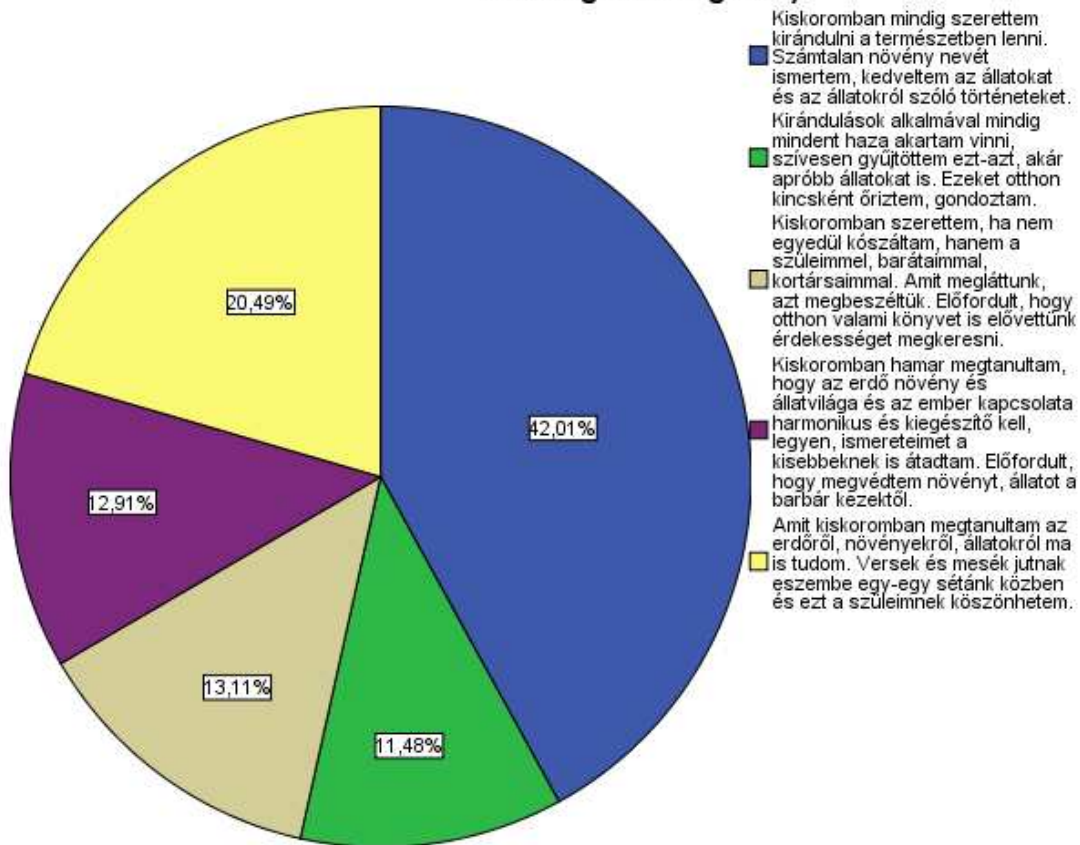

¹³⁹ **I.10. Mit gondol az erdő és az ember kapcsolatáról?** 1 Harmonikus legyen és napjainkban is az; 2 Az erdő és a fa kapcsolata az emberrel örök; 3 A kapcsolat napjainkban megbillent és ennek az emberiség az oka; 4 Főként az ember ismeretei, tudása határozza meg, mit tud tenni az ember a természetért az erdő védelméért; 5 Az erdő az embert szolgálja: fát és egyéb erdei terméket (gyógynövény, gomba stb.) ad; 6 Az ember elkötelezettséggel és felelősséggel tartozik az erdő iránt és azt döntéseiben is érvényesítenie kell; 7 Az erdőt nem csak kihasználni és felhasználni kell, hanem gondozni is; 8 Aki sok ismerettel rendelkezik a témáról harmonikusabb életet él(het), jobban ismeri és tiszteli az erdőt, a fát.

¹⁴⁰ **9 Egyéb, szöveges**

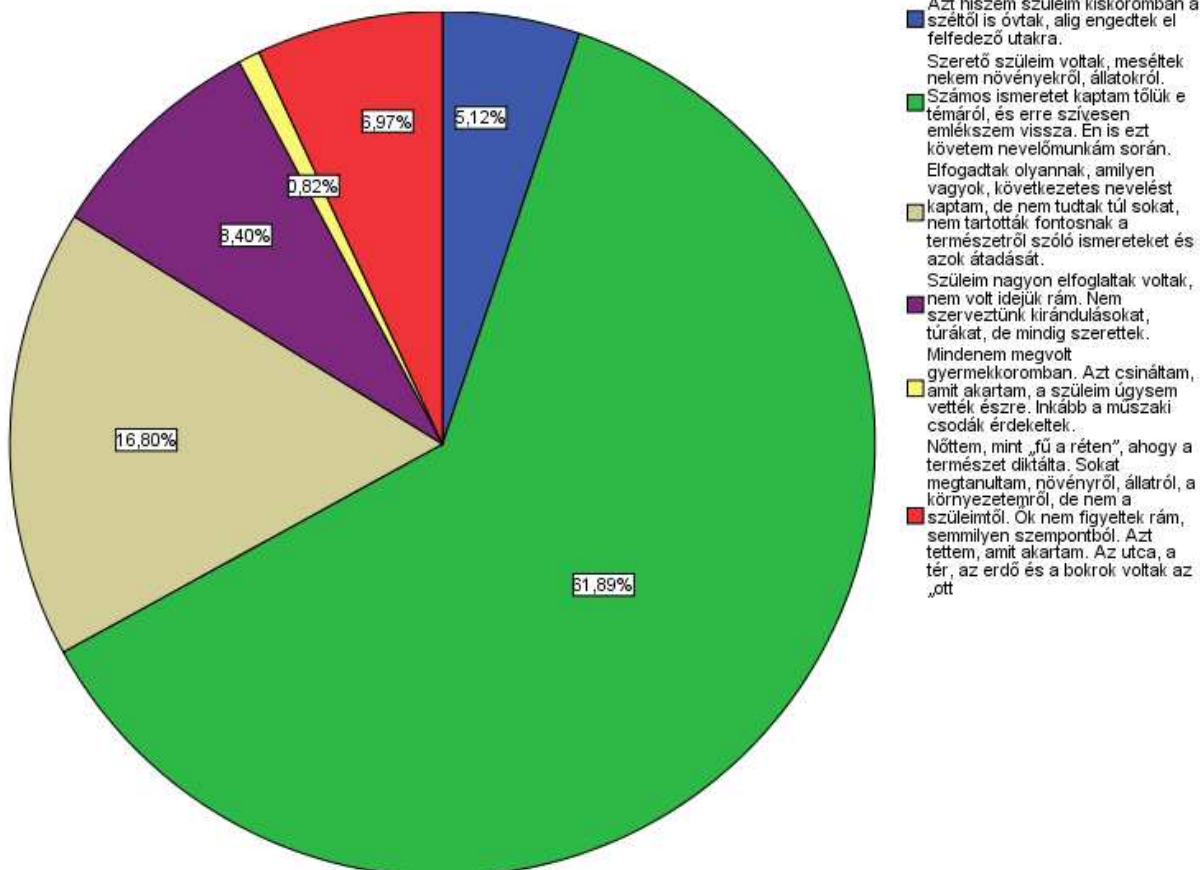
k2_04¹⁴¹

Emlékezzen vissza gyermekkori önmagára! (A következő állítások közül válassza ki az Önre leginkább igazat!)

¹⁴¹ **II.4 Emlékezzen vissza gyermekkori önmagára! (A következő állítások közül válassza ki az Önre leginkább igazat!):** 1 Kiskoromban mindig szerettem kirándulni a természetben lenni. Számptalan növény nevét ismertem, kedveltem az állatokat és az állatokról szóló történeteket; 2 Kirándulások alkalmával mindig mindent haza akartam vinni, szívesen gyűjtöttem ezt-azt, akár apróbb állatokat is. Ezeket otthon kincsként őriztem, gondoztam; 3 Kiskoromban szerettem, ha nem egyedül kószáltam, hanem a szüleimmel, barátaimmal, kortársaimmal. Amit megláttunk, azt megbeszéltük. Előfordult, hogy otthon valami könyvet is elővettünk érdekességet megkeresni; 4 Kiskoromban hamar megtanultam, hogy az erdő növény és állatvilága és az ember kapcsolata harmonikus és kiegészítő kell, legyen, ismereteimet a kisebbeknek is átadtam. Előfordult, hogy megvédtém növényt, állatot a barbár kezeztől; 5 Amit kiskoromban megtanultam az erdőről, növényekről, állatokról ma is tudom. Versek és mesék jutnak eszembe egy-egy sétánk közben és ezt a szüleimnek köszönhetem.

Emlékezzen vissza, mi jellemezte gyermekkorában leginkább a Szülei és Ön kapcsolatát az erdő és élete viszonyában! (Válassza ki a leginkább jellemzőt!)

¹⁴² **II.5 Emlékezzen vissza, mi jellemezte gyermekkorában leginkább a Szülei és Ön kapcsolatát az erdő és élete viszonyában! (Válassza ki a leginkább jellemzőt!):**

1 Azt hiszem szüleim kiskoromban a széltől is óvtak, alig engedtek el felfedező utakra; 2 Szerető szüleim voltak, meséltek nekem növényekről, állatokról. Számos ismeretet kaptam tőlük e témáról, és erre szívesen emlékszem vissza. Én is ezt követtem nevelőmunkám során;

3 Elfogadtak olyannak, amilyen vagyok, következetes nevelést kaptam, de nem tudtak túl sokat, nem tartották fontosnak a természetről szóló ismereteket és azok átadását; 4 Szüleim nagyon elfoglaltak voltak, nem volt idejük rám. Nem szerveztünk kirándulásokat, túrákat, de mindig szerettek; 5 Mindenem megvolt gyermekkoromban. Azt csináltam, amit akartam, a szüleim ügysem vették észre. Inkább a műszaki csodák érdekeltek; 6 Nőttem, mint „fű a réten”, ahogy a természet diktálta. Sokat megtanultam, növényről, állatról, a környezetemről, de nem a szüleimtől. Ők nem figyeltek rám, semmilyen szempontból. Azt tettem, amit akartam. Az utca, a tér, az erdő és a bokrok voltak az „otthonom”.

k3_09

Ön szerint milyen viszonyban él családja (felnőttek és gyerekek együtt) a természettel?		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	Harmonikus és jó. Környezet- és természetvédő beállítódás jellemez bennünket és erre tetteinkben is figyelünk.	229	46,9
	Általában odafigyelünk az összhangra, meggondoljuk cselekedeteiket.	228	46,7
	Felhasználói életet élünk.	19	3,9
	Kihasználjuk, amit lehet. Idő hiányában nem is figyelünk rá túlzottan.	9	1,8
	Nincs viszonyunk.	3	,6
	Összesen	488	100,0

k3_15

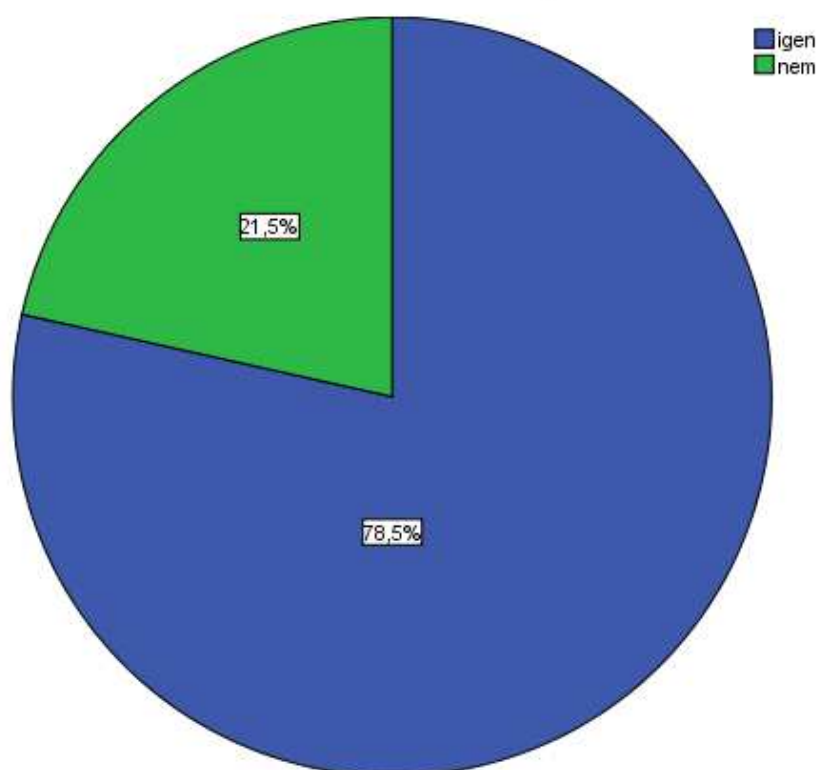
Szervez-e családjának ilyen programot?		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igen	452	92,6
	nem	36	7,4
	Osszesen	488	100,0

k3_21

Érez-e valamilyen megkönnyebbülést, feloldódást egy erdei sétát követően?		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	fizikai fáradtságot és szellemi megkönnyebbülést érzek	120	24,6
	az egész lényem megfrissül, új erőre kap	163	33,4
	mindkettőt	201	41,2
	egyiket sem	4	,8
	Összesen	488	100,0

k3_27

Igényelne-e családoknak szóló természeti tanulás, természet és környezetvédelem, erdő témakörben valamilyen programtervet, ismereti összefoglalót?

k5_01

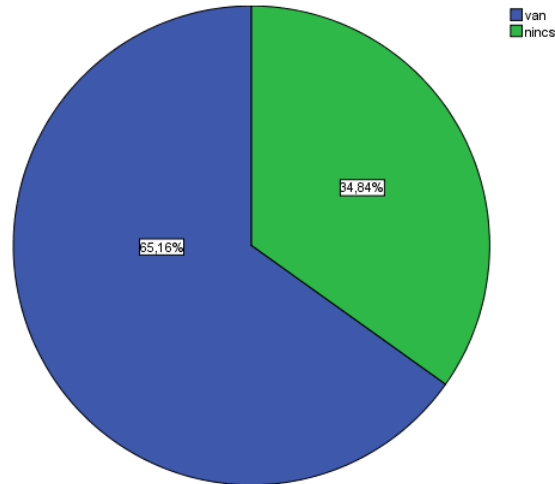
Úgy érzem, a természetben, szabad levegőn töltött idő érzelmileg és fizikálisan is kikapcsol		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igaz	477	97,7
	nem igaz	11	2,3
	Összesen	488	100,0

k5_02

Úgy érzem, ha nem voltam levegőn, a nap végére elhasználódok.		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igaz	417	85,5
	nem igaz	71	14,5
	Összesen	488	100,0

k3_03

Van-e olyan szabadideje a családjá, munkája és egyéb kötelezettségei mellett, amit rendszeresen erdei sétával, szabad levegőn tölt?

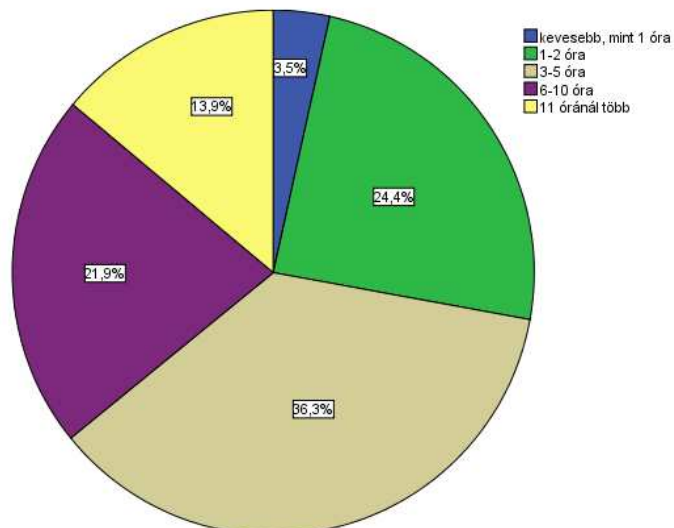

k5_03

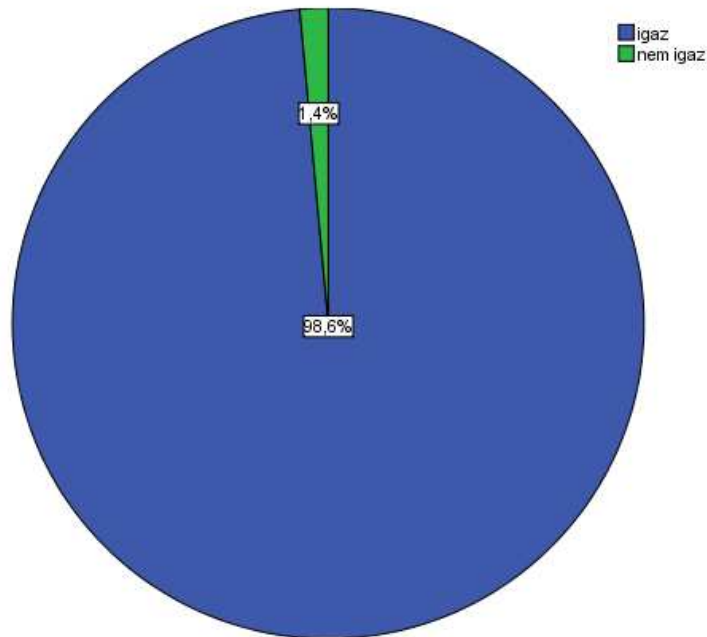
Ha gyermekeim napokig nincsenek levegőn, alig „élnek”.		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igaz	409	83,8
	nem igaz	79	16,2
	Összesen	488	100,0

k3_04

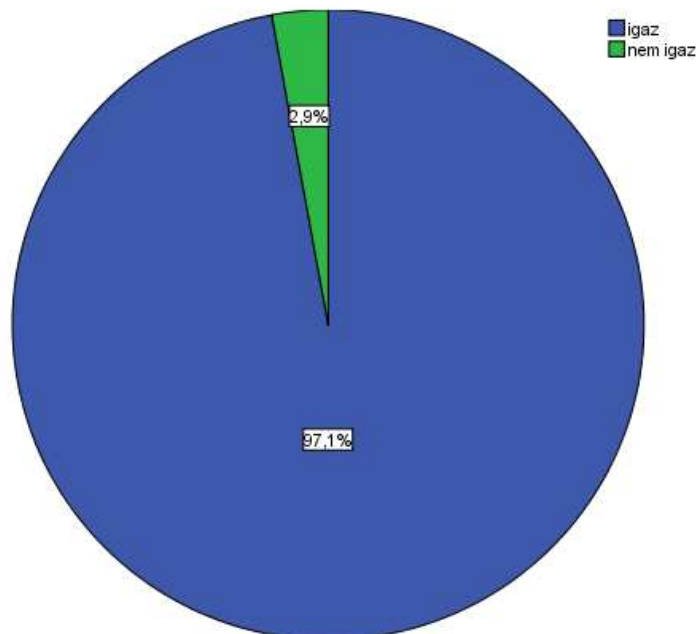
Mennyi szabadon felhasználható ideje van hetente?

Könnyen meg tudom érteni, hogy a napjainkban mennyire fontos az életterünkkel, az erdővel való felelősségteljes foglalkozás, ennek tervezése és szervezése.

Úgy érzem, a témával foglalkozóknak több tájékoztató anyagot, média-lehetőséget kell adni a tájékoztatásra és népszerűsítésre.

E témát sokszor már „túlzottnak” vélem, nem látok ekkora gondot.		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igaz	30	6,1
	nem igaz	458	93,9
	Összesen	488	100,0

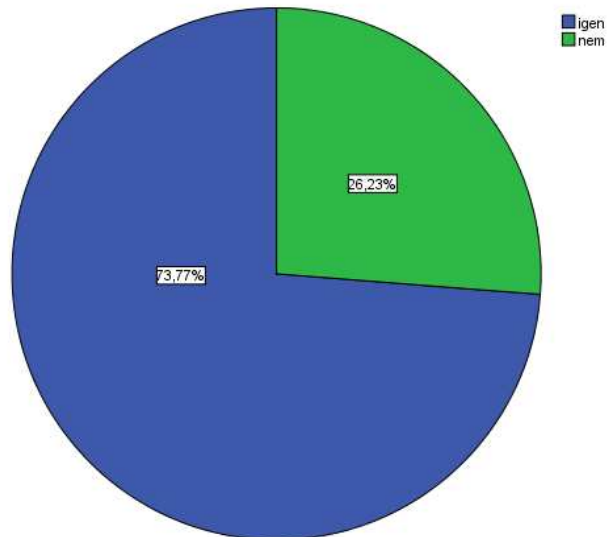
Aggódok, hogy az emberiség kihasznál minden lehetőséget és a FÖLD nem lehet tovább az otthonunk, gyermekeim otthona		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igaz	442	90,6
	nem igaz	46	9,4
	Összesen	488	100,0

Úgy érzem, hogy ezzel a témával való foglalkozás napjainkban különösen a gyermekes családok körében szükségszerű, hiszen ők nevelik a jövő generációját.		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igaz	477	97,7
	nem igaz	11	2,3
	Összesen	488	100,0

Nem törődöm igazán azzal, hogy mi történik körülöttem, különösen a természet állapota, válsága nem érdekel.			
		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igaz	9	1,8
	nem igaz	479	98,2
	Összesen	488	100,0

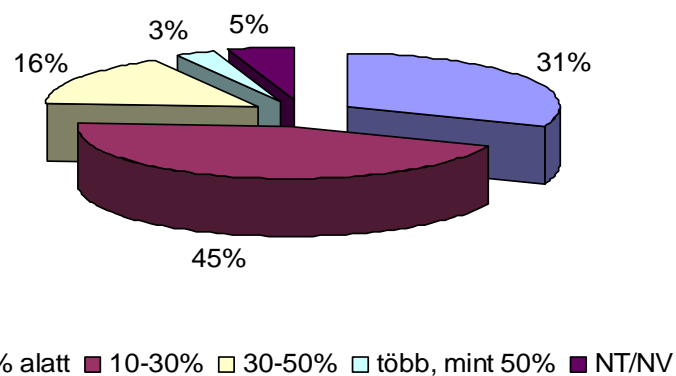
Aki szereti a fát, az erdőt – fogékonyabb embertársaira is.			
		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igaz	439	90,0
	nem igaz	49	10,0
	Összesen	488	100,0

Mindennapi életük során kapcsolatban vannak-e az erdővel, fákkal, növényekkel, állatokkal?

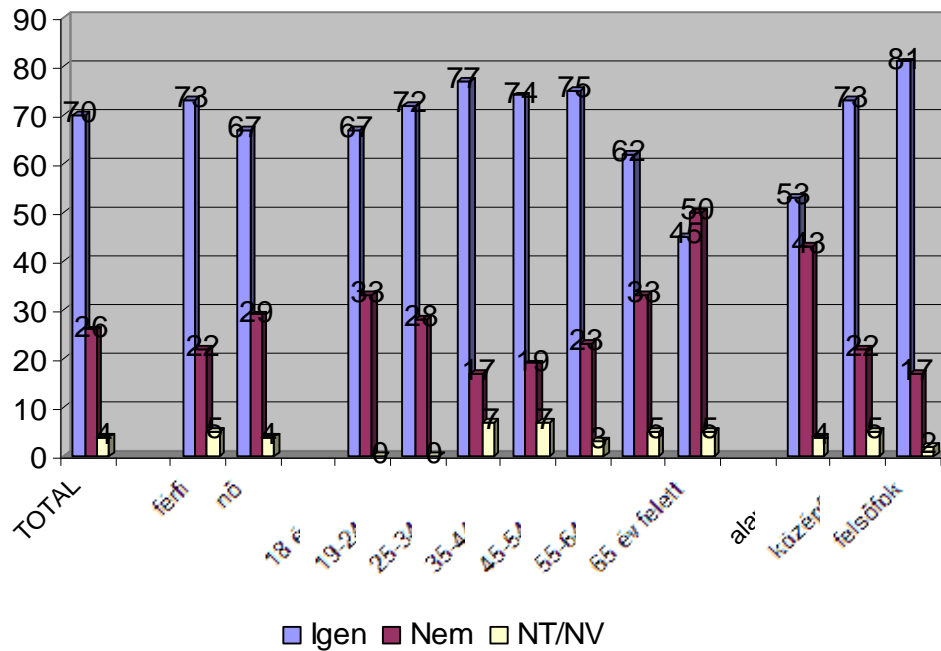
Van-e olyan szabadideje a családja, munkája és egyéb kötelezettségei mellett, amit rendszeresen erdei sétával, szabad levegőn tölt?	Gyakoriság	Százalék
Érvényes	van	318
	nincs	170
	Osszesen	488
		100,0

Véleménye szerint az emberek hány százaléka jár rendszeresen erdőbe?¹⁴³

¹⁴³ FORRÁS: FERLING PR. 2007

Szokott erdőbe járni? Életkor szerinti megoszlással¹⁴⁴

Részlet venne szülői csoportokon, melyek a természetben való tanulást, az ember és az erdő kapcsolatát mutatnák be? * Viselkedés: k1_12-k3_03-k3_05-k3_09					
Részlet venne szülői csoportokon, melyek a természetben való tanulást, az ember és az erdő kapcsolatát mutatnák be?			Viselkedés: k1_12-k3_03-k3_05-k3_09		
			igen	nem	Összesen
Érvényes		Összes %	38,5%	18,6%	57,2%
		Összes %	26,0%	16,8%	42,8%
		Összes %	64,5%	35,5%	100,0%

¹⁴⁴ FORRÁS: FERLING PR. 2007

Alapváltozat: két változó összevetése

Viselkedés: k3_27 ¹⁴⁵ - k5_17 ¹⁴⁶		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igen	214	43,9
	nem	274	56,1
	Összesen	488	100,0

Alapváltozat: két változó összevetése + az eredmény összevetése egy másik változóval

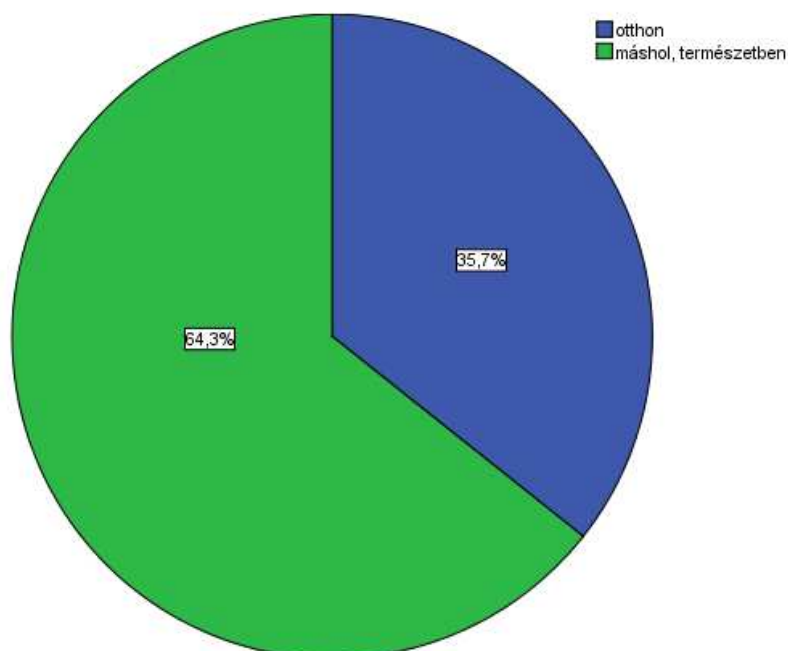
Eredmény: több változós összevetés, melyből kiolvasható az adatok nagyobb szóródása

Viselkedés: k3_27-k5_17					
Volt-e gyermekeivel kirándulni, erdei sétán az elmúlt hónapban? k3_23			Viselkedés: k3_27-k5_17		
			igen	nem	Összesen
Érvényes	igen	Összes %	28,9%	22,3%	51,2%
	nem	Összes %	15,0%	33,8%	48,8%
	Összesen	Összes %	43,9%	56,1%	100,0%

¹⁴⁵ **III.27 Igényelne-e családoknak szóló** természeti tanulás, természet és környezetvédelem, erdő témakörben valamilyen programtervet, ismereti összefoglalót? 1 igen; 2 nem

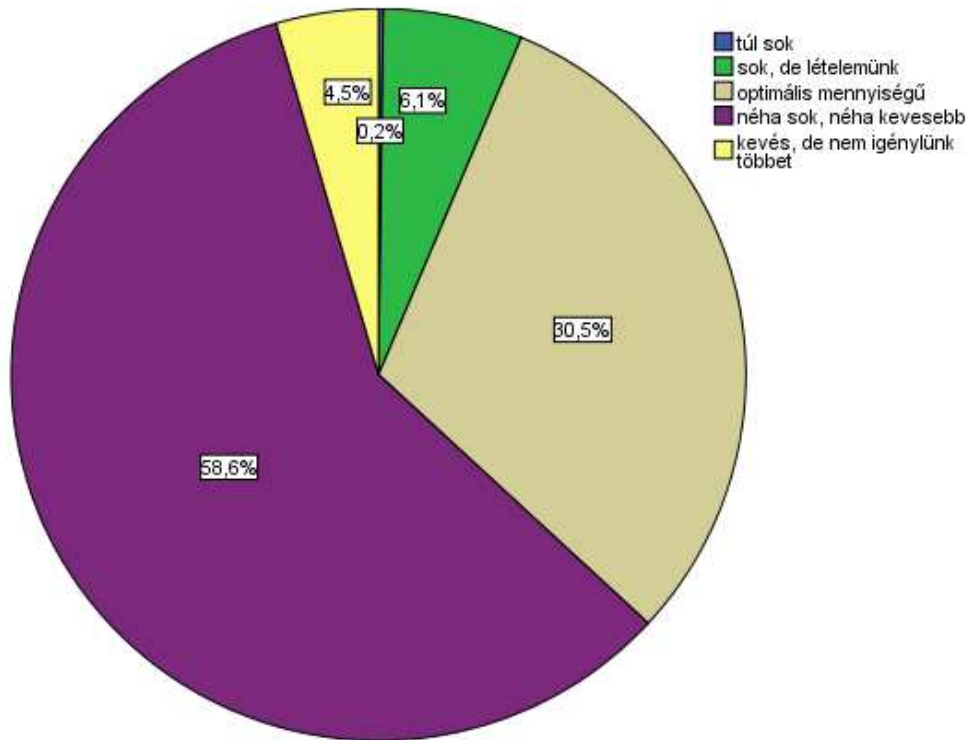
¹⁴⁶ **V.17 Képes vagyok a napi teendők mellett állandó természeti élményt** is nyújtani szeretteimnek. 1 igaz; 2 nem igaz;

Ha van szabadon felhasználható ideje, hol tölti szívesen?

Ön szerint milyen viszonyban él családja (felnőttek és gyerekek együtt) a természettel?		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	Harmonikus és jó. Környezet- és természetvédő beállítódás jellemző bennünket és erre tetteinkben is figyelünk.	229	46,9
	Általában odafigyelünk az összhangra, meggondoljuk cselekedeteinket.	228	46,7
	Felhasználói életet élünk.	19	3,9
	Kihasználjuk, amit lehet. Idő hiányában nem is figyelünk rá túlzottan.	9	1,8
	Nincs viszonyunk.	3	,6
	Összesen	488	100,0

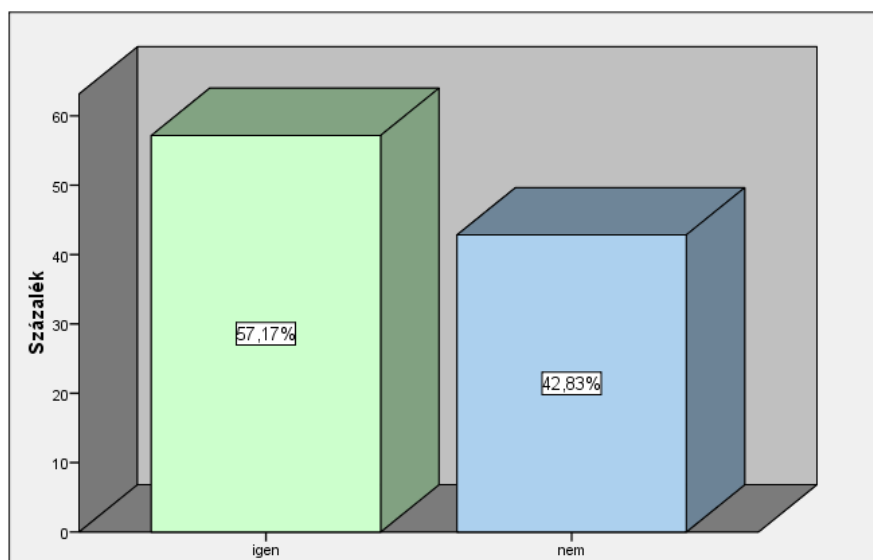
Milyennek tartja családja szabad levegőn, erdőben, erdős területen töltött időmennyiségét?

Szervez-e családjának ilyen („szabad levegős”) programot?		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igen	452	92,6
	nem	36	7,4
	Osszesen	488	100,0

Ön szerint van-e beleszólása a környezetében lévő erdős területek felhasználásába, gondozásába, szociális funkcióinak meghatározásába? k3_18		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	Igen, és figyelembe is veszik a véleményemet.	36	7,4
	Igen, de általában nem veszik figyelembe a véleményemet.	56	11,5
	Nem, nincs.	396	81,1
	Összesen	488	100,0

Részt venne szülői csoportokon, melyek a természetben való tanulást, az ember és az erdő kapcsolatát mutatnák be?

Igényelne-e családoknak szóló természeti tanulás, természet és környezetvédelem, erdő témakörben valamilyen programtervet, ismereti összefoglalót?		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igen	383	78,5
	nem	105	21,5
	Összesen	488	100,0

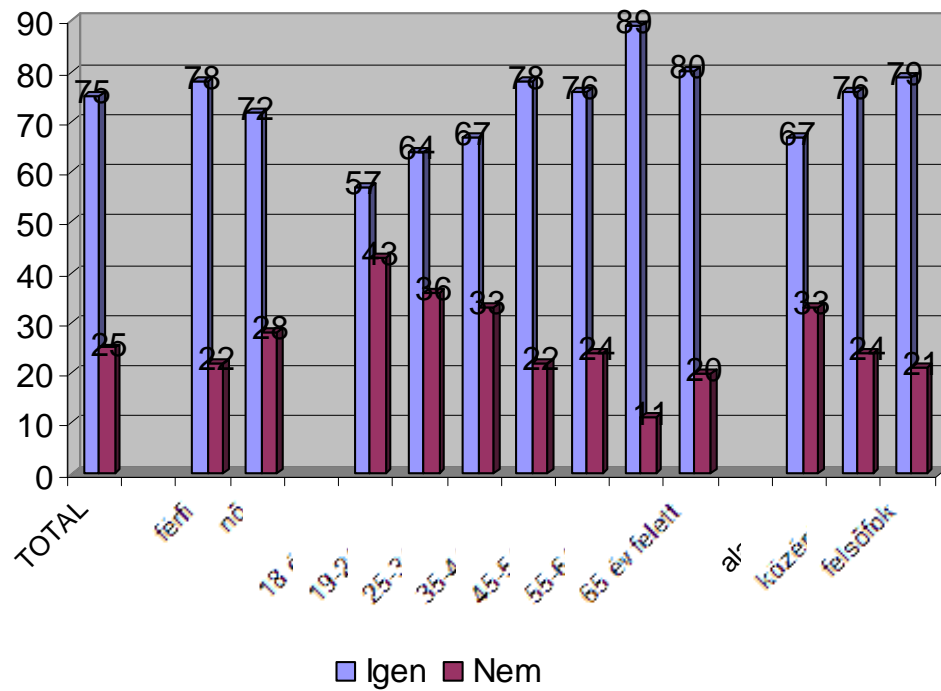
A családban volt/van olyan foglalkozású/végzettségű családtagom, aki kapcsolatban volt/van munkája során erdővel, természet és/vagy környezetvédelemmel k2_02-k2_03		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igaz	223	45,7
	nem igaz	265	54,3
	Összesen	488	100,0

Családtag	Gyakoriság
Anya	28
Apa	71
Nagyapa	51
Nagymama	12
Nagynéni	7
Nagybácsi	35
Testvér	29
Unokatestvér	46

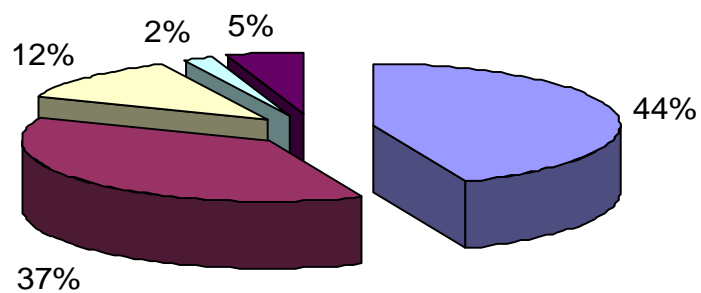
60 fő válaszolt az egyéb kategóriára, és 23 féle választ adva:

Anyós, após, dédapa, én, feleségem apja, férj, férjem édesapja, fiam, húgom férje, ismerős, keresztapa, másod unokatestvér, meny, menyasszony, nagymamám testvére, üknagypapám, nevelőapa, párom, párom szülei, sógor, sógornő, unokák, gyermekünk, unokatestvér férje, vő.

Találkozott már erdőszel?¹⁴⁷

Milyen végzettség szükséges, hogy valaki erdősz legyen?

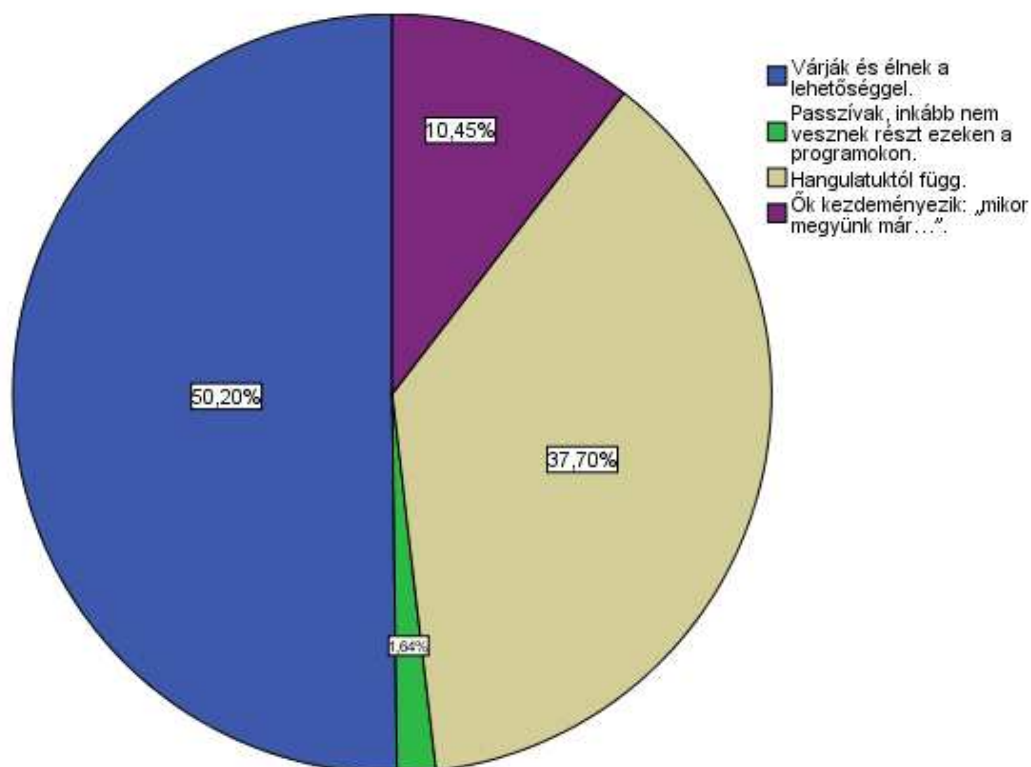

■ diploma ■ érettségi ■ szakmunkás ■ semmi ■ NT/NV

¹⁴⁷ FORRÁS: FERLING PR 2007

Hogyan értékelné a gyermekei erdőhöz, annak növény és állatvilágához fűződő kapcsolatát? k3_08		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	Harmonikus, szeretnek az erdőben és sokat tudnak róla.	186	38,1
	Általában érdeklődők, nem rongálnak meg semmit.	253	51,8
	Előfordulnak kisebb-nagyobb viták, mikor és miért ne menjünk szabad levegőre.	24	4,9
	Nincsenek kapcsolatban.	25	5,1
	Összesen	488	100,0

Gyermekei hogyan viszonyulnak kirándulási, sétálási ötleteihez?

Úgy érzem, hogy gyerekeim életét pozitívan befolyásolom, ha a természet megbecsülésére és szeretetére nevelem őket. k5_09		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igaz	486	99,6
	nem igaz	2	,4
	Összesen	488	100,0

A természettel, növényekkel, állatokkal kapcsolatos ismereteimet átadtam/dom gyermekeimnek. k5_12		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igaz	467	95,7
	nem igaz	21	4,3
	Összesen	488	100,0

Ön szerint milyen viszonyban él családja (felnőttek és gyerekek együtt) a természettel? k3_09		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	Harmonikus és jó. Környezet- és természetvédő beállítódás jellemez bennünket és erre tetteinkben is figyelünk.	229	46,9
	Általában odafigyelünk az összhangra, meggondoljuk cselekedeteiket.	228	46,7
	Felhasználói életet élünk.	19	3,9
	Kihasználjuk, amit lehet. Idő hiányában nem is figyelünk rá túlzottan.	9	1,8
	Nincs viszonyunk.	3	,6
	Összesen	488	100,0

T_AV/k2_07¹⁴⁸-k3_29¹⁴⁹-k3_30¹⁵⁰Az új változó neve: Erdő iránti érdeklődést tükröző attitűd változó k6_01¹⁵¹

Tudás k2_07-k3_29-k3_30= k6_01 Erdő iránti érdeklődést tükröző attitűdök		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igen	153	31,4
	nem	335	68,6
	Összesen	488	100,0

T_AV/k6_01- k3_18

Ön szerint van-e beleszólása a környezetében lévő erdős területek felhasználásába, gondozásába, szociális funkcióinak meghatározásába? * Tudás k2_07-k3_29-k3_30		Erdő iránti érdeklődést tükröző attitűd változó k6_01			
		igen	nem	Összesen	
Érvényes	Igen, és figyelembe is veszik a véleményemet.	Összes %	4,5%	2,9%	7,4%
	Igen, de általában nem veszik figyelembe a véleményemet.	Összes %	5,3%	6,1%	11,5%
	Nem, nincs.	Összes %	21,5%	59,6%	81,1%
	Összesen	Összes %	31,4%	68,6%	100,0%

T_AV/k6_01-k3_25

Van-e tudomása erdővel kapcsolatos törvénykezésről? k3_25			Erdő iránti érdeklődést tükröző attitűd változó k6_01		
			igen	nem	Összesen
Érvényes	Igen	Összes %	23,0%	26,4%	49,4%
	nem	Összes %	8,4%	42,2%	50,6%
	összesen	Összes %	31,4%	68,6%	100,0%

¹⁴⁸ **II.7 Volt-e a tanuló évei alatt** valamilyen természet vagy környezetvédelmi egyesület vagy közösség tagja? 1 igen; 2 nem;

¹⁴⁹ **III.29 Ön volt-e már szakvezetővel** (erdész, biológus, természet vagy környezetvédő stb.) erdőben? 1 igen; 2 nem;

¹⁵⁰ **III.30 Volt-e a kezében e témával** kapcsolatos szakirodalom, irodalom az elmúlt 3 hónapban? 1 igen; 2 nem;

¹⁵¹ **Az előző 3 változó „igen”** eredményeinek összevetéséből jött létre

T_AV/k2_07¹⁵²- k3_18¹⁵³- k3_25¹⁵⁴- k3_29¹⁵⁵- k3_30¹⁵⁶

Az új változó neve: Ismerettel a közügyekért attitűd változó k6_01_01

Tudás: k2_07-k3_18-k3_25-k3_29-k3_30 k6_01_01		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igen	26	5,3
	nem	462	94,7
	Összesen	488	100,0

T_AV/k6_01_01- k5_19¹⁵⁷

Hazánk erdős területe az utóbbi években csökkent.			Ismerettel a közügyekért attitűd változó k6_01_01		
			igen	nem	Összesen
Érvényes	igaz	Összes %	3,5%	83,4%	86,9%
	nem igaz	Összes %	1,8%	11,3%	13,1%
	Összesen	Összes %	5,3%	94,7%	100,0%

¹⁵² **II.7 Volt-e a tanuló évei alatt** valamilyen természet vagy környezetvédelmi egyesület vagy közösség tagja? 1 igen; 2 nem;

¹⁵³ **III.18 Ön szerint van-e beleszólása** a környezetében lévő erdős területek felhasználásába, gondozásába, szociális funkcióinak meghatározásába? 1 Igen, és figyelembe is veszik a véleményemet; 2 Igen, de általában nem veszik figyelembe a véleményemet; 3 Nem, nincs;

¹⁵⁴ **III.25 Van-e tudomása** erdővel kapcsolatos törvénykezéstről? 1 igen; 2 nem;

¹⁵⁵ **III.29 Ön volt-e már szakvezetővel** (erdész, biológus, természet vagy környezetvédő stb.) erdőben? 1 igen; 2 nem;

¹⁵⁶ **III.30 Volt-e a kezében e témával** kapcsolatos szakirodalom, irodalom az elmúlt 3 hónapban? 1 igen; 2 nem;

¹⁵⁷ **V.19 Hazánk erdős területe az utóbbi években csökkent.** 1 igaz; 2 nem igaz,

T_AV/k3_18¹⁵⁸ - k3_25¹⁵⁹ -

Az új változó neve: A szabályozás ismételével kapcsolatos attitúd változó k6_01_03

Van-e tudomása erdővel kapcsolatos törvénykezéstről?		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igen	26	5,3
	nem	462	94,7
	Összesen	488	100,0

T_AV/k6_01_03- k5_19¹⁶⁰

Hazánk erdős területe az utóbbi években csökkent. k5_19			A szabályozás ... attitúd változó k6_01_03		
			igen	nem	Összesen
Érvényes	igaz	Gyakoriság	17	407	424
		Összes %	3,5%	83,4%	86,9%
	nem igaz	Gyakoriság	9	55	64
		Összes %	1,8%	11,3%	13,1%
	Összesen	Gyakoriság	26	462	488
		Összes %	5,3%	94,7%	100,0%

¹⁵⁸ **III.18 Ön szerint van-e beleszólása** a környezetében lévő erdős területek felhasználásába, gondozásába, szociális funkcióinak meghatározásába? 1 Igen, és figyelembe is veszik a véleményemet; 2 Igen, de általában nem veszik figyelembe a véleményemet; 3 Nem, nincs;

¹⁵⁹ **III.25 Van-e tudomása erdővel kapcsolatos törvénykezéstről?** 1 igen; 2 nem;

¹⁶⁰ **V.19 Hazánk erdős területe az utóbbi években csökkent.** 1 igaz; 2 nem igaz,

É_AV/k2_05¹⁶¹- k2_06¹⁶²

Az új változó neve: Gyermekkor élmények attitűd k6_02

Gyermekkor élmények attitűd k6_02		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igen	328	67,2
	nem	160	32,8
	Összesen	488	100,0

É_AV/k6_02- k3_03¹⁶³

Van-e olyan szabadideje a családjá, munkája és egyéb kötelezettségei mellett, amit rendszeresen erdei sétával, szabad levegőn tölt? k3_03			Gyermekkor élmények attitűd változó k6_02		
			igen	nem	Összesen
	van	Összes %	49,6%	15,6%	65,2%
	nincs	Összes %	17,6%	17,2%	34,8%
	Összesen	Összes %	67,2%	32,8%	100,0%

¹⁶¹ **II.5 Emlékezzen vissza, mi jellemezte gyermekkorában leginkább a Szülei és Ön kapcsolatát az erdő és élete viszonyában! (Válassza ki a leginkább jellemzőt!):**

1 Azt hiszem szüleim kiskoromban a széltől is óvtak, alig engedtek el felfedező utakra; 2 Szerető szüleim voltak, meséltek nekem növényekről, állatokról. Számos ismeretet kaptam tőlük e témáról, és erre szívesen emlékszem vissza. Én is ezt követem nevelőmunkám során;

3 Elfogadtak olyannak, amilyen vagyok, következetes nevelést kaptam, de nem tudtak túl sokat, nem tartották fontosnak a természetről szóló ismereteket és azok átadását; 4 Szüleim nagyon elfoglaltak voltak, nem volt idejük rám. Nem szerveztünk kirándulásokat, túrákat, de mindig szerettek; 5 Mindenem megvolt gyermekkoromban. Azt csináltam, amit akartam, a szüleim úgysem vették észre. Inkább a műszaki csodák érdekelték; 6 Nőttem, mint „fű a réten”, ahogy a természet diktálta. Sokat megtanultam, növényről, állatról, a környezetemről, de nem a szüleimtől. Ők nem figyeltek rám, semmilyen szempontból. Azt tettem, amit akartam. Az utca, a tér, az erdő és a bokrok voltak az „otthonom”.

¹⁶² **II.6 Járt-e kirándulni, túrázni, erdei utakon, sétákon gyermekkorában?** 1 igen; 2 nem;

¹⁶³ **III.3 Van-e olyan szabadideje a családjá, munkája és egyéb kötelezettségei mellett, amit rendszeresen erdei sétával, szabad levegőn tölt?** 1 van; 2 nincs;

É_AV/k6_02- k3_15¹⁶⁴

Szervez-e családjának ilyen programot? k3_15			Gyermekkor élmények attitűd változó k6_02		
			igen	nem	Összesen
Érvényes	igen	Összes %	64,3%	28,3%	92,6%
	nem	Összes %	2,9%	4,5%	7,4%
	Összesen	Összes %	67,2%	32,8%	100,0%

É_AV/k6_02- k3_27¹⁶⁵

Igényelne-e családoknak szóló természeti tanulás, természet és környezetvédelem, erdő témakörben valamilyen programtervet, ismereti összefoglalót? k3_27			Gyermekkor élmények attitűd változó k6_02		
			igen	nem	Összesen
Érvényes	igen	Gyakoriság	261	122	383
		Összes %	53,5%	25,0%	78,5%
	nem	Gyakoriság	67	38	105
		Összes %	13,7%	7,8%	21,5%
	Összesen	Gyakoriság	328	160	488
		Összes %	67,2%	32,8%	100,0%

¹⁶⁴ III.15 Szervez-e családjának ilyen programot? 1 igen; 2 nem;

¹⁶⁵ III.27 Igényelne-e családoknak szóló természeti tanulás, természet és környezetvédelem, erdő témakörben valamilyen programtervet, ismereti összefoglalót? 1 igen; 2 nem

k1_12¹⁶⁶ - k3_03¹⁶⁷ - k3_05¹⁶⁸ - k3_05 egyéb¹⁶⁹ - k3_09¹⁷⁰

Az új változó neve: Természet-kapcsolat attitűd változó k6_03_01

Ön szerint milyen viszonyban él családja (felnőttek és gyerekek együtt) a természettel? k3_09		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igen	315	64,5
	nem	173	35,5
	Összesen	488	100,0

k3_27¹⁷¹ - k5_17¹⁷² - k3_23

Volt-e gyermekeivel kirándulni, erdei sétán az elmúlt hónapban? k3_23			Természet-kapcsolat attitűd változó k6_03_01		
			igen	nem	Összesen
Érvényes	igen	Összes %	28,9%	22,3%	51,2%
	nem	Összes %	15,0%	33,8%	48,8%
	összesen	Összes %	43,9%	56,1%	100,0%

¹⁶⁶ **I.12. Mindennapi életük során kapcsolatban vannak-e az erdővel, fákkal, növényekkel, állatokkal?** 1 igen; 2 nem;

¹⁶⁷ **III.3 Van-e olyan szabadideje** a családja, munkája és egyéb kötelezettségei mellett, amit rendszeresen erdei sétával, szabad levegőn tölt? 1 van; 2 nincs;

¹⁶⁸ **III.5 Ha van szabadon felhasználható ideje**, hol tölti szívesen? 1 otthon;

¹⁶⁹ 2 Másol, természetben (szöveges beírás)

¹⁷⁰ **III.9 Ön szerint milyen viszonyban él családja (felnőttek és gyerekek együtt) a természettel?** 1 Harmonikus és jó. Környezet- és természetvédő beállítódás jellemez bennünket és erre tetteinkben is figyelünk; 2 Általában odafigyelünk az összhangra, meggondoljuk cselekedeteiket; 3 Felhasználói életet élünk; 4 Kihasználjuk, amit lehet. Idő hiányában nem is figyelünk rá túlzottan; 5 Nincs viszonyunk;

¹⁷¹ **III.27 Igényelne-e családoknak szóló természeti tanulás, természet és környezetvédelem, erdő témakörben** valamilyen programtervet, ismereti összefoglalót? 1 igen; 2 nem

¹⁷² **V.17 Képes vagyok a napi teendők mellett állandó természeti élményt is nyújtani szeretteimnek.** 1 igaz; 2 nem igaz;

K_AV/k1_12¹⁷³- k2_02¹⁷⁴- k3_29¹⁷⁵

Az új változó neve: Szakmaiság attitűd változó k6_05

k1_12-k2_02-k3_29 Szakmaiság attitűd		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igen	284	58,2
	nem	204	41,8
	Összesen	488	100,0

K_AV/k6_05-k3_16¹⁷⁶

Önnek vannak használható ismeretei a természetről (növényekről, állatokról, erdőről, problémákról stb.)? k3_16			Szakmaiság attitűd változó k6_05		
			igen	nem	Összesen
Érvényes	igen	Összes %	55,9%	35,7%	91,6%
	nem	Összes %	2,3%	6,1%	8,4%
	Összesen	Összes %	58,2%	41,8%	100,0%

¹⁷³ **I.12. Mindennapi életük során kapcsolatban vannak-e az erdővel, fákkal, növényekkel, állatokkal?** 1 igen; 2 nem;

¹⁷⁴ **II.2 A családban volt/van** olyan foglalkozású/végzettségű családtagom, aki kapcsolatban volt/van munkája során erdővel, természet és/vagy környezetvédelemmel 1 igaz; 2 nem igaz;

¹⁷⁵ **III.29 Ön volt-e már szakvezetővel** (erdész, biológus, természet vagy környezetvédő stb.) erdőben? 1 igen; 2 nem;

¹⁷⁶ **III.16 Önnek vannak használható ismeretei a természetről (növényekről, állatokról, erdőről, problémákról stb.)?** 1 igen; 2 nem;

K_AV/k6_05- k5_05¹⁷⁷

Úgy érzem, a témával foglalkozóknak több tájékoztató anyagot, média-lehetőséget kell adni a tájékoztatásra és népszerűsítésre. k5_05			Szakmaiság attitűd változó k6_05		
			igen	nem	Összesen
Érvényes	igaz	Összes %	56,6%	40,6%	97,1%
	nem igaz	Összes %	1,6%	1,2%	2,9%
	összesen	Összes %	58,2%	41,8%	100,0%

K_AV/k6_05-k5_11¹⁷⁸

Aggódom, hogy az emberiség kihasznál minden lehetőséget és a FÖLD nem lehet tovább az otthonunk, gyermekeim otthona. k5_11			Szakmaiság attitűd változó k6_05		
			igen	nem	Összesen
Érvényes	igaz	Összes %	53,7%	36,9%	90,6%
	nem igaz	Összes %	4,5%	4,9%	9,4%
	összesen	Összes %	58,2%	41,8%	100,0%

K_AV/k6_05-k5_19¹⁷⁹

Hazánk erdős területe az utóbbi években csökkent. k5_19			Szakmaiság attitűd változó k6_05		
			igen	nem	Összesen
Érvényes	igaz	Összes %	48,2%	38,7%	86,9%
	nem igaz	Összes %	10,0%	3,1%	13,1%
	összesen	Összes %	58,2%	41,8%	100,0%

¹⁷⁷ V.5 Úgy érzem, a témával foglalkozóknak több tájékoztató anyagot, média-lehetőséget kell adni a tájékoztatásra és népszerűsítésre. 1 igaz; 2 nem igaz;

¹⁷⁸ V.11 Aggódom, hogy az emberiség kihasznál minden lehetőséget és a FÖLD nem lehet tovább az otthonunk, gyermekeim otthona. 1 igaz; 2 nem igaz;

¹⁷⁹ V.19 Hazánk erdős területe az utóbbi években csökkent. 1 igaz; 2 nem igaz,

G_AV/k2_06¹⁸⁰-k2_07¹⁸¹-k3_28¹⁸²

Az új változó neve: Gyermekkori hatás a jelenben – attitűdváltozó k6_06

Gyermekkori hatás a jelenben – attitűdváltozó k6_06 k2_06-k2_07-k3_28		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igen	335	68,6
	nem	153	31,4
	Összesen	488	100,0

G_AV/k6_06- k3_25¹⁸³

Van-e tudomása erdővel kapcsolatos törvénykezéstről? k3_25			Gyermekkori hatás a jelenben – attitűdváltozó k6_06		
			igen	nem	Összesen
Érvényes	igen	Összes %	37,1%	12,3%	49,4%
	nem	Összes %	31,6%	19,1%	50,6%
	összesen	Összes %	68,6%	31,4%	100,0%

G_AV/k6_06 -k3_30¹⁸⁴

Volt-e a kezében e témával kapcsolatos szakirodalom, irodalom az elmúlt 3 hónapban? k3_30			Gyermekkori hatás a jelenben – attitűdváltozó k6_06		
			igen	nem	Összesen
Érvényes	igen	Összes %	21,3%	6,4%	27,7%
	nem	Összes %	47,3%	25,0%	72,3%
	Összesen	Összes %	68,6%	31,4%	100,0%

¹⁸⁰ **II.6 Járt-e kirándulni, túrázni, erdei utakon, sétákon gyermekkorában?** 1 igen; 2 nem;¹⁸¹ **II.7 Volt-e a tanuló évei alatt valamilyen természet vagy környezetvédelmi egyesület vagy közösség tagja?** 1 igen; 2 nem;¹⁸² **III.28 Vett-e már részt gyermeke szervezett erdei iskolai/óvodai programon?** 1 igen; 2 nem;¹⁸³ **III.25 Van-e tudomása erdővel kapcsolatos törvénykezéstről?** 1 igen; 2 nem;¹⁸⁴ **III.30 Volt-e a kezében e témával kapcsolatos szakirodalom, irodalom az elmúlt 3 hónapban?** 1 igen; 2 nem;

G_AV/k3_23¹⁸⁵-k3_27¹⁸⁶-k5_12¹⁸⁷ – az új változó neve: k6_07
 Az új változó neve: Átadás – attitűd változó k6_07

Átadás – attitűdváltozó k6_07		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igen	420	86,1
	nem	68	13,9
	Összesen	488	100,0

G_AV/k6_07- k3_25¹⁸⁸

Van-e tudomása erdővel kapcsolatos törvénykezéstről? k3_25			Átadás – attitűd változó k6_07		
			igen	nem	Összesen
Érvényes	igen	Összes %	44,7%	4,7%	49,4%
	nem	Összes %	41,4%	9,2%	50,6%
	összesen	Összes %	86,1%	13,9%	100,0%

G_AV/k6_07- k3_30¹⁸⁹

Volt-e a kezében e témával kapcsolatos szakirodalom, irodalom az elmúlt 3 hónapban? k3_30			Átadás – attitűd változó k6_07		
			igen	nem	Összesen
Érvényes	igen	Összes %	25,0%	2,7%	27,7%
	nem	Összes %	61,1%	11,3%	72,3%
	összesen	Összes %	86,1%	13,9%	100,0%

¹⁸⁵ **III.23 Volt-e gyermekeivel kirándulni,** erdei sétán az elmúlt hónapban? 1 igen; 2 nem;

¹⁸⁶ **III.27 Igényelne-e családoknak szóló** természeti tanulás, természet és környezetvédelem, erdő témakörben valamilyen programtervet, ismereti összefoglalót? 1 igen; 2 nem

¹⁸⁷ **V.12 A természettel, növényekkel, állatokkal kapcsolatos** ismereteimet átadtam/dom gyermekeimnek. 1 igaz; 2 nem igaz;

¹⁸⁸ **III.25 Van-e tudomása erdővel kapcsolatos törvénykezéstről?** 1 igen; 2 nem;

¹⁸⁹ **III.30 Volt-e a kezében e témával kapcsolatos szakirodalom, irodalom az elmúlt 3 hónapban?** 1 igen; 2 nem;

k2_06¹⁹⁰-k2_07¹⁹¹ -

Az új változó neve: Gyermekkorai kirándulás k7_01_01

Gyermekkorai kirándulás k7_01_01		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igen	118	24,2
	nem	370	75,8
	Összesen	488	100,0

k3_03¹⁹²-k3_05¹⁹³- k3_21¹⁹⁴-k3_20¹⁹⁵- k3_27¹⁹⁶

Az új változó neve: Természeti szabadidő ismeretszerzéssel k7_01_02

Természeti szabadidő ismeretszerzéssel k7_01_02		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igen	248	50,8
	nem	240	49,2
	Összesen	488	100,0

¹⁹⁰ **II.6 Járt-e kirándulni, túrázni, erdei utakon**, sétákon gyermekkorában? 1 igen; 2 nem;

¹⁹¹ **II.7 Volt-e a tanuló évei alatt** valamilyen természet vagy környezetvédelmi egyesület vagy közösség tagja? 1 igen; 2 nem;

¹⁹² **III.3 Van-e olyan szabadideje** a családja, munkája és egyéb kötelezettségei mellett, amit rendszeresen erdei sétával, szabad levegőn tölt? 1 van; 2 nincs;

¹⁹³ **III.5 Ha van szabadon felhasználható ideje**, hol tölti szívesen? 1 otthon;

¹⁹⁴ **III.21 Érez-e valamilyen megkönnyebbülést, feloldódást egy erdei sétát követően?** 1 fizikai fáradtságot és szellemi megkönnyebbülést érzek; 2 az egész lényem megfrissül, új erőre kap;3 mindkettőt; 4 egyiket sem;

¹⁹⁵ **III.20 Részt venne szülői csoportokon**, melyek a természetben való tanulást, az ember és az erdő kapcsolatát mutatják be? 1 igen; 2 nem;

¹⁹⁶ **III.27 Igényelne-e családoknak szóló** természeti tanulás, természet és környezetvédelem, erdő témakörben valamilyen programtervet, ismereti összefoglalót? 1 igen; 2 nem

k7_01_01-k7_01_02

Az új változó neve: Változás k7_01_03

Változás k7_01_03		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igen	291	59,6
	nem	197	40,4
	Összesen	488	100,0

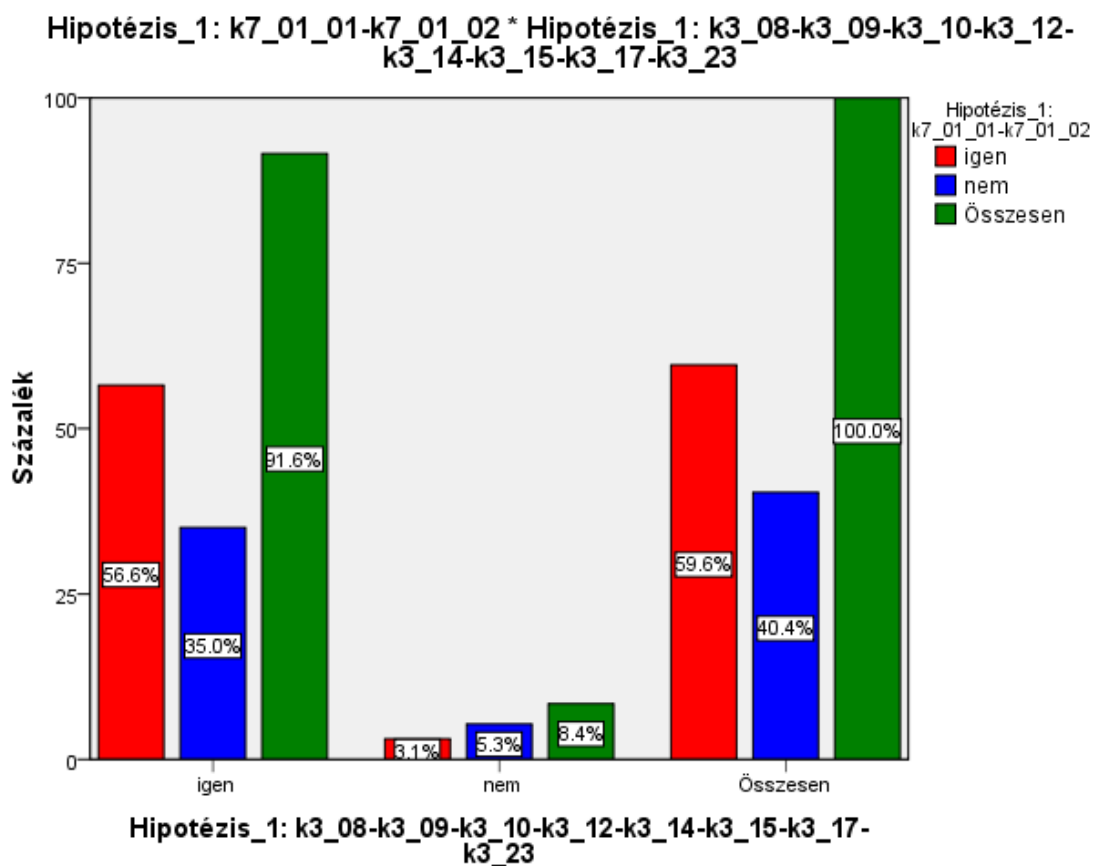
k3_08-(1.2.=igen)- k3_09 (1-2.=igen)- k3_10 (1-4.=igen)- k3_12 (1.=igen)- k3_14-

- k3_15- k3_17 (1.3.4.=igen)- k3_23

Az új változó neve: Családi erdő-kapcsolat k7_01_04

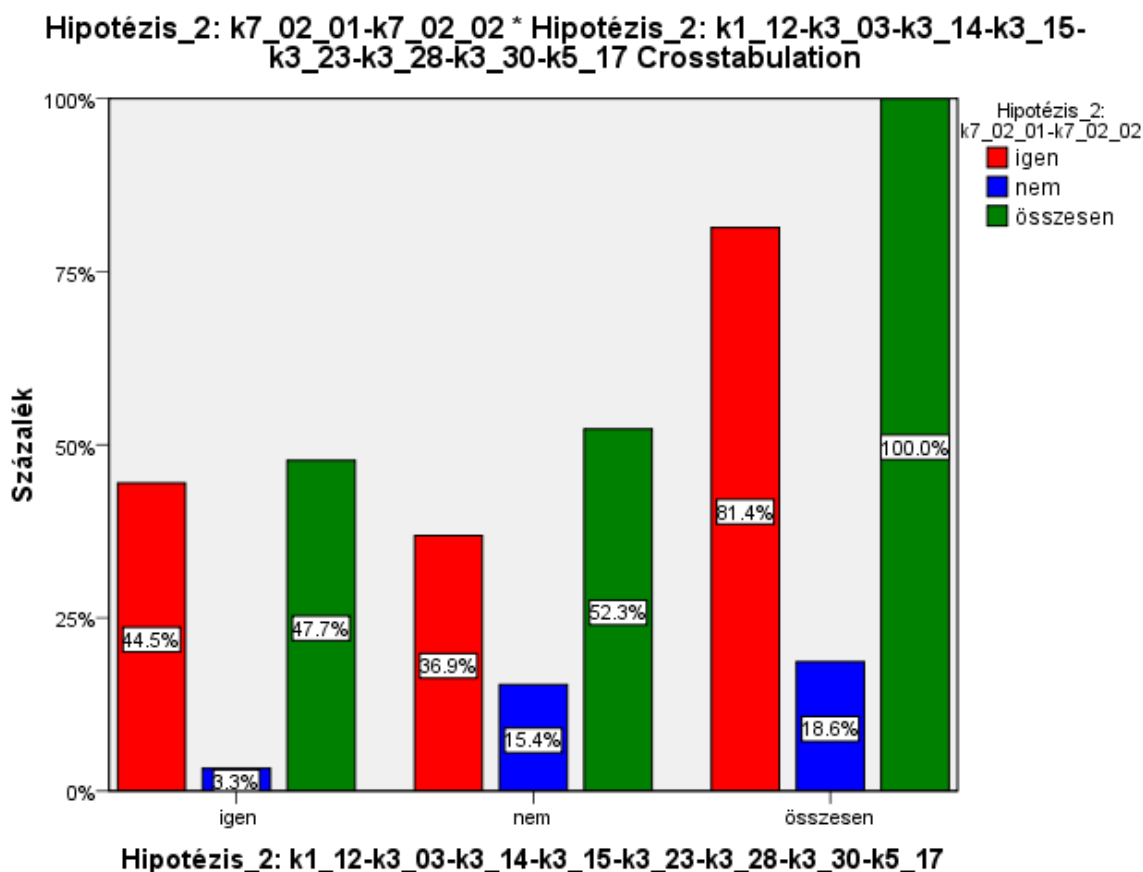
			Családi erdő-kapcsolat k7_01_04		
			igen	nem	Összesen
Hipotézis 1: k7_01_01-k7_01_02 gyermekkorai élmény + a jelen szülői viselkedés	igen	Gyakoriság	276	15	291
		Összes %	56,6%	3,1%	59,6%
	nem	Gyakoriság	171	26	197
		Összes %	35,0%	5,3%	40,4%
	Összesen	Gyakoriság	447	41	488
		Összes %	91,6%	8,4%	100,0%

Az 1. hipotézis összefoglaló (faktor) táblája

Hipotézis_1: k7_01_03-k7_01_04 * Hipotézis_1: k5_12-k5_14-k5_17			Hipotézis_1: k5_12-k5_14-k5_17		
			igen	nem	Összesen
Hipotézis_1: k7_01_03- k7_01_04 gyermekkor élmény + a jelen szülői viselkedés	igen	Gyakoriság	415	47	462
		Összes %	85,0%	9,6%	94,7%
	nem	Gyakoriság	16	10	26
		Összes %	3,3%	2,0%	5,3%
	Összesen	Gyakoriság	431	57	488
		Összes %	88,3%	11,7%	100,0%

k1_12¹⁹⁷ - k3_03¹⁹⁸ - k3_14¹⁹⁹ - k3_15²⁰⁰ - k3_23²⁰¹ - k3_28²⁰² - k3_30²⁰³ - k5_17²⁰⁴

¹⁹⁷ **I.12. Mindennapi életük során kapcsolatban vannak-e az erdővel, fákkal, növényekkel, állatokkal?** 1 igen; 2 nem;

¹⁹⁸ **III.3 Van-e olyan szabadideje** a családja, munkája és egyéb kötelezettségei mellett, amit rendszeresen erdei sétával, szabad levegőn tölt? 1 van; 2 nincs;

¹⁹⁹ **III.14 Ön szerint a szabad levegőn** végzett időtöltés, tevékenység gyermekeinek hasznos? 1 igen; 2 nem;

²⁰⁰ **III.15 Szervez-e családjának** ilyen programot? 1 igen; 2 nem;

²⁰¹ **III.23 Volt-e gyermekeivel kirándulni,** erdei sétán az elmúlt hónapban? 1 igen; 2 nem;

²⁰² **III.28 Vett-e már részt gyermeke** szervezett erdei iskolai/óvodai programon? 1 igen; 2 nem;

²⁰³ **III.30 Volt-e a kezében** e témával kapcsolatos szakirodalom, irodalom az elmúlt 3 hónapban? 1 igen; 2 nem;

²⁰⁴ **V.17 Képes vagyok a napi teendők mellett állandó természeti élményt** is nyújtani szeretteimnek. 1 igaz; 2 nem igaz;

k1_12²⁰⁵ - k3_07²⁰⁶ - k3_08²⁰⁷ - k3_09²⁰⁸ - k3_12²⁰⁹ - k3_15²¹⁰ - k3_17²¹¹

Hipotézis_3: k1_12-k3_07-k3_08-k3_09- k3_12-k3_15-k3_17 Mindennapok értékelése változó		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igen	461	94,5
	nem	27	5,5
	Összesen	488	100,0

²⁰⁵ **I.12. Mindennapi életük során kapcsolatban vannak-e az erdővel, fákkal, növényekkel, állatokkal?** 1 igen; 2 nem;

²⁰⁶ **III.7 Gyermkeivel milyen tanulást segítő viszonyban van?** 1 Tudásomat igyekszem átadni, főként a természetről tudok sokat; 2 Amit kérdeznek, arra válaszolok. Ha nem tudom utána nézek; 3 Nem tudom követni tanulmányaikat, hiszen nincsenek meg már azok az ismereteim, amikre nekik szükségük lenne; 4 Gyermkeim több ismerettel rendelkeznek, mint én és azt jól tudják hasznosítani is;

²⁰⁷ **III.8 Hogyan értékelné a gyermekei erdőhöz, annak növény és állatvilágához fűződő kapcsolatát?** 1 Harmonikus, szeretnek az erdőben és sokat tudnak róla; 2 Általában érdeklődők, nem rongálnak meg semmit; 3 Előfordulnak kisebb-nagyobb viták, mikor és miért ne menjünk szabad levegőre; 4 Nincsenek kapcsolatban;

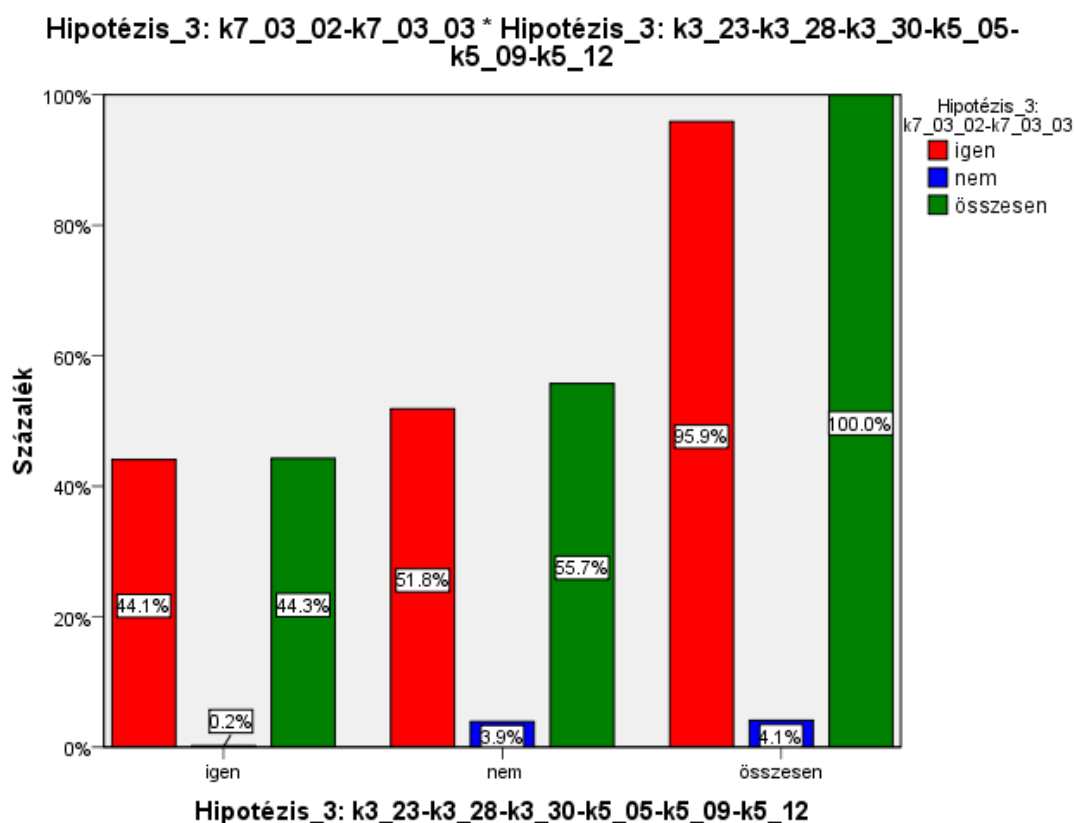
²⁰⁸ **III.9 Ön szerint milyen viszonyban él családja (felnőttek és gyerekek együtt) a természettel?** 1 Harmonikus és jó. Környezet- és természetvédő beállítódás jellemez bennünket és erre tetteinkben is figyelünk; 2 Általában odafigyelünk az összhangra, meggondoljuk cselekedeteiket; 3 Felhasználói életet élünk; 4 Kihasználjuk, amit lehet. Idő hiányában nem is figyelünk rá túlzottan; 5 Nincs viszonyunk;

²⁰⁹ **III.12 Előfordul-e, hogy gyermekének szabad levegőn végezhető tevékenységeket ajánl?** 1 igen; 2 ritkán, de előfordul; 3 nem;

²¹⁰ **III.15 Szervez-e családjának ilyen programot?** 1 igen; 2 nem;

²¹¹ **III.17 Gyermekei hogyan viszonyulnak kirándulási, sétálási ötleteihez?** 1 Várják és élnek a lehetőséggel; 2 Passzívok, inkább nem vesznek részt ezeken a programokon; 3 Hangulatuktól függ; 4 Ők kezdeményezik: „mikor megyünk már...”;

k3_23²¹²-k3_28²¹³-k3_30²¹⁴-k5_05²¹⁵-k5_09²¹⁶-k5_12²¹⁷

²¹² III.23 Volt-e gyermekeivel kirándulni, erdei sétán az elmúlt hónapban? 1 igen; 2 nem;

²¹³ III.28 Vett-e már részt gyermeke szervezett erdei iskolai/óvodai programon? 1 igen; 2 nem;

²¹⁴ III.30 Volt-e a kezében e témával kapcsolatos szakirodalom, irodalom az elmúlt 3 hónapban? 1 igen; 2 nem;

²¹⁵ V.5 Úgy érzem, a témával foglalkozóknak több tájékoztató anyagot, média-lehetőséget kell adni a tájékoztatásra és népszerűsítésre. 1 igaz; 2 nem igaz;

²¹⁶ V.9 Úgy érzem, hogy gyerekeim életét pozitívan befolyásolom, ha a természet megbecsülésére és szeretetére nevelem őket. 1 igaz; 2 nem igaz;

²¹⁷ V.12 A természettel, növényekkel, állatokkal kapcsolatos ismereteimet átadtam/dom gyermekeimnek. 1 igaz; 2 nem igaz;

k1_10²¹⁸ - k3_09²¹⁹ -k5_11²²⁰ -k5_13²²¹

Hipotézis_4: k1_10-k3_09-k5_11-k5_13 Érzelmek a téma iránt változó		Gyakoriság	Százalék
Érvényes	igen	48	9,8
	nem	440	90,2
	Összesen	488	100,0

²¹⁸ **I.10. Mit gondol az erdő és az ember kapcsolatáról?** 1 Harmonikus legyen és napjainkban is az; 2 Az erdő és a fa kapcsolata az emberrel örök; 3 A kapcsolat napjainkban megbillent és ennek az emberiség az oka; 4 Főként az ember ismeretei, tudása határozza meg, mit tud tenni az ember a természetért az erdő védelméért; 5 Az erdő az embert szolgálja: fát és egyéb erdei terméket (gyógynövény, gomba stb.) ad; 6 Az ember elkötelezettséggel és felelősséggel tartozik az erdő iránt és azt döntéseiben is érvényesítenie kell; 7 Az erdőt nem csak kihasználni és felhasználni kell, hanem gondozni is; 8 Aki sok ismerettel rendelkezik a témáról harmonikusabb életet él(het), jobban ismeri és tiszteli az erdőt, a fát.

²¹⁹ **III.9 Ön szerint milyen viszonyban él családja (felnőttek és gyerekek együtt) a természettel?** 1 Harmonikus és jó. Környezet- és természetvédő beállítódás jellemez bennünket és erre tetteinkben is figyelünk; 2 Általában odafigyelünk az összhangra, meggondoljuk cselekedeteiket; 3 Felhasználói életet élünk; 4 Kihasználjuk, amit lehet. Idő hiányában nem is figyelünk rá túlzottan; 5 Nincs viszonyunk;

²²⁰ **V.11 Aggódom, hogy az emberiség kihasznál minden lehetőséget és a FÖLD nem lehet tovább az otthonunk, gyermekeim otthona.** 1 igaz; 2 nem igaz;

²²¹ **V.13 A munkámtól frusztráltnak érzem magam, ezért gyermeknevelési törekvéseim e területen nem túl eredményesek.** 1 igaz; 2 nem igaz;

				Nem törődöm igazán azzal, hogy mi történik körülöttem, különösen a természet állapota, válsága nem érdekel.		
				igaz	nem igaz	Összes
Összesen	Legmagasabb iskolai végzettsége	Életkora				
		szakiskola/szakmunkás	Gyakoriság	1	21	22
			Összes %	0,2%	4,3%	4,5%
		érettségi	Gyakoriság	1	111	112
			Összes %	0,2%	22,7%	23,0%
		felsőfokú szakképesítés	Gyakoriság	2	42	44
			Összes %	0,4%	8,6%	9,0%
		főiskolai végzettség	Gyakoriság	1	195	196
			Összes %	0,2%	40,0%	40,2%
		egyetemi végzettség	Gyakoriság	4	96	100
			Összes %	0,8%	19,7%	20,5%
		egyéb	Gyakoriság		14	14
			Összes %	0,0%	2,9%	2,9%
		Összesen	Gyakoriság	9	479	488
Összes %	1,8%		98,2%	100,0%		

Életkora				Hazánk erdős területe az utóbbi években csökkent.		
				igaz	nem igaz	Összesen
Összesen	Legmagasabb iskolai végzettsége	szakiskola/szakmunkás	Gyakoriság	20	2	22
			Összes %	4,1%	0,4%	4,5%
		érettségi	Gyakoriság	102	10	112
			Összes %	20,9%	2,0%	23,0%
		felsőfokú szakképesítés	Gyakoriság	39	2	44
			Összes %	8,0%	0,4%	9,0%
		főiskolai végzettség	Gyakoriság	184	12	196
			Összes %	37,7%	2,5%	40,2%
		egyetemi végzettség	Gyakoriság	68	32	100
			Összes %	13,9%	6,6%	20,5%
		egyéb	Gyakoriság	8	6	14
			Összes %	1,6%	1,2%	2,9%
		Összesen	Gyakoriság	424	64	488
			Összes %	86,9%	13,1%	100,0%

CSALÁDI ERDŐ-JÁRÓ

MUNKAFÜZET CSALÁDI ERDEI KIRÁNDULÁSHOZ

Molnár Katalin

Készült

Felelős kiadó:

2009 Molnár Katalin

ISBN

Borítóterv:
Molnár Katalin

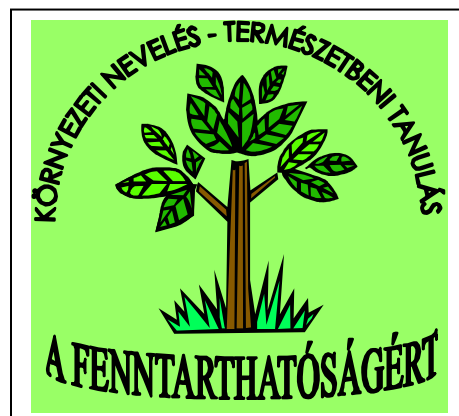
Nyomda:

Molnár Katalin

CSALÁDI ERDŐ-JÁRÓ

MUNKAFÜZET CSALÁDI ERDEI KIRÁNDULÁSHOZ
(ötletek az „ismereteli” együttlélhez
szülőknek, gyermekeknek)

a családtagok neve

2009

KÖSZÖNTŐ

Jó szerencsét²²²!

Gyertek Velem ERDŐT JÁRNI! Induljunk útra együtt és fedezzük fel rejtelseit!

Akár közvetlen környezetekben van, akár több tíz vagy száz kilométerre tőletek, az ERDŐ KINCSEIT mutatom meg nektek.

Ebben a munkafüzetben játékos feladatokat találtok az egész CSALÁD számára.

Ha már tudsz olvasni, olvasd Te testvéreidnek, szüleidnek – ha nem közvetítsetd

Kedves (a név behelyettesíthető) Anya, (a név behelyettesíthető). Apa!

Remélem, ezen a napon az egész **CSALÁDOTOK jól érzi majd magát** és izgalmas felfedeznivalókban lesz részetek!

A képen állatok rejtőznek a fűben. **Keressétek** és nevezzétek meg őket!²²³

²²² bányászok, erdészek, vadászok hagyományos köszöntési módja

²²³ Buci-Maci 2006/11. 15.o.

Fontos tudnivalók!

Ahhoz, hogy jól érezzétek magatokat e napon, néhány tanáccsal látlak el Benneteket.

Kérlek, fogadjátok meg, s akkor TI is és az ERDŐ is elégedettek lehettek utatok végén!

Szükségeitek lesz egy hátizsákra, amibe mindent bepakolhattok.²²⁴

Túrátkozhoz fontos a kényelmes, vízálló cipő.²²⁵

A kirándulást megelőző napokban tájékozódjatok a várható időjárásról és öltözéketeket ehhez igazítsátok! Öltözködjetek rétegesen, mert lehet, hogy reggel hidegebb van, de napközben már felmelegedik a hőmérséklet. Esős napon ne feledkezzetek meg az esőkabátról sem! Ha pedig nagyon süt a nap vagy erősen fúj a szél, illetve még hideg van, akkor gondoskodjatok megfelelő sapkáról, kesztyűről is!

- ☀ Hideg ételment és innivalót is tegyetek a hátizsákokba!
- ☀ Hasznos felszerelés a kullancs- és szúnyogriasztó is.

Hozzatok magatokkal:

- kis méretű jegyzetfüzetet, ceruzát, színes ceruzát, tollat a megfigyelések feljegyzéséhez,
- zacskót a gyűjtéshez,
- madzagot a mérésekhez,
- ollót,
- zsírkrétát, gyurmát,
- „kis állathatározót” és „kis növényhatározót”,

Ha van, hozzatok:

- nagyítót, iránytűt,
- távcsövet, esetleg fényképezőgépet.

²²⁴http://images.google.hu/images?ndsp=18&um=1&hl=hu&lr=lang_hu&q=h%C3%A1tizs%C3%A1k&start=180&sa=N

²²⁵http://images.google.hu/images?um=1&hl=hu&lr=lang_hu&q=t%C3%BArabakancs&btnG=K%C3%A9pek+keres%C3%A9se

Arra kérlek benneteket, hogy ne felejtsetek otthon a kíváncsiságotokat, figyelmeteket és az éleslátásokat sem!

Tehát ezen a kiránduláson mindannyian járjatok nyitott szemmel, füleljetek, figyeljetelek és **bátran próbáljatok ki mindent, ami nem TILOS!**

Hárs Ernő²²⁶

Vadludak

Hangok	Sarki	Bárha	Ezért
sírnak	tájról	jég és	jajgat
át az	délre	hó lep	úgy a
égen	szállnak	mindent	vadlúd
vadlúd	búcsút	válni	mikor
árnyak	mondva	mégis	ősszel
hosszú	víznek	fáj a	húzni
V-ben	fának	szívnek	halljuk.

Repülő vadludak²²⁷

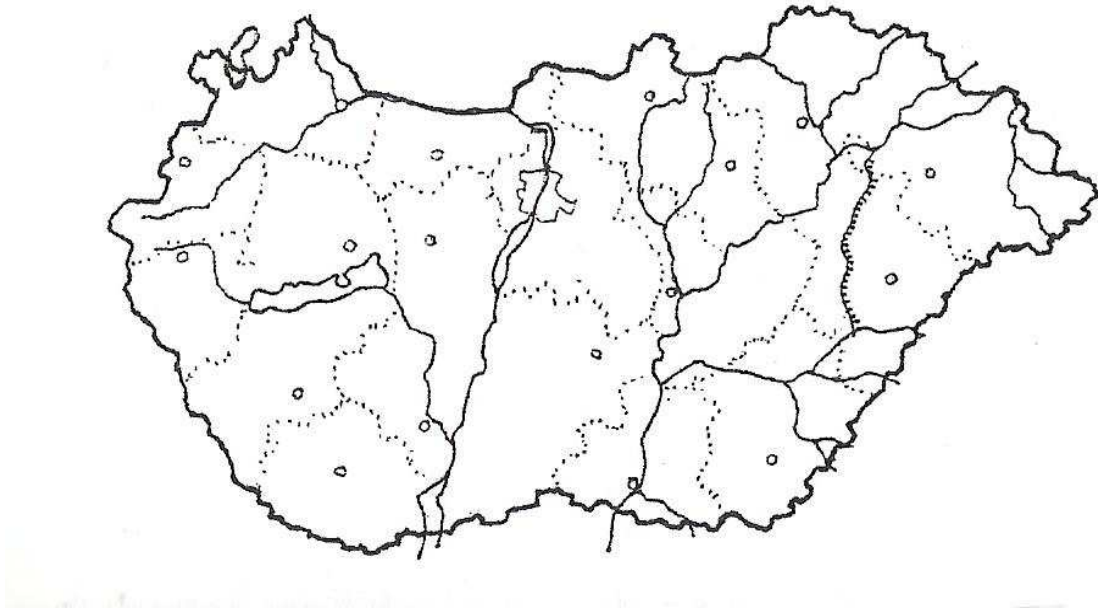

²²⁶ Minden napra egy vers (2001) Bíbor Kiadó Miskolc 228. old.

²²⁷http://images.google.hu/images?um=1&hl=hu&lr=lang_hu&q=vadludak&btnG=K%C3%A9pek+keres%C3%A9se

Nevezzétek meg hol jártok,

és **színezzétek ki** a térképen is!

Gondoljatok arra is, hogy hazánk egyik legszebb vidékén jártok, bárhova is sodort benneteket a szél!

Vigyázzatok erre a kincsre, hogy még sokáig gyönyörködhesünk benne!

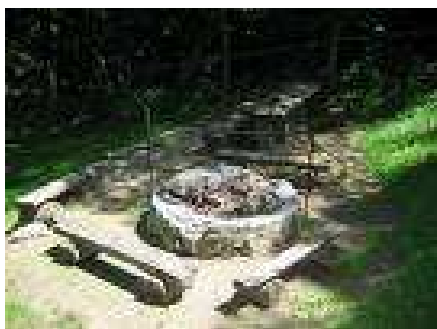
Ehhez néhány **viselkedési szabály** betartását ajánlom családotok figyelmébe:

- Ne feledd ezen a tájon vendég vagy, ennek megfelelően viselkedj!
- Ne zavarj meg az állatok nyugalmát!
- A szerinted „nem szép” állatokat se bánts!
- A vadvirágok a termőhelyükön a legszebbek! Ne gyűjtsd őket csokorba!
- Jegyzeteld le azt, ami megtetszik, határozd meg azt, amit szeretnél megismerni, begyűjtheted azt, ami nem védett, de számodra használható!
- Csak a kijelölt úton közlekedj!
- Ne szemetelj, amit magaddal hoztál, vidd is haza!
- Tűzet csak az arra kijelölt helyen rakj!

A tűzrakásról²²⁸

A tűz nagy barátunk, melege, fénye, hangulata van. Érdeemes megtanulni a vele való bánásmódot:

- Tűzrakási tilalomnál ne rakjunk tüzet.
- Az oltásról előre gondoskodni kell vagy vízzel, vagy földdel.
- Ne rakjunk tüzet lelógó faágak alatt, bozótban.²²⁹
- Ha lehet, ássunk egy kisebb gödröt, rakjuk körül kövekkel.
- Meggyújtáshoz papírt vagy tülevelet használjunk.
- A tűz rakásakor a szélirányra legyünk figyelemmel, hogy a szél a parazsat ne gyúlékony anyag felé vigye.

szabályos tűzrakóhelyek

Rajzoljátok le mit gyűjtöttetek a tűzrakáshoz!

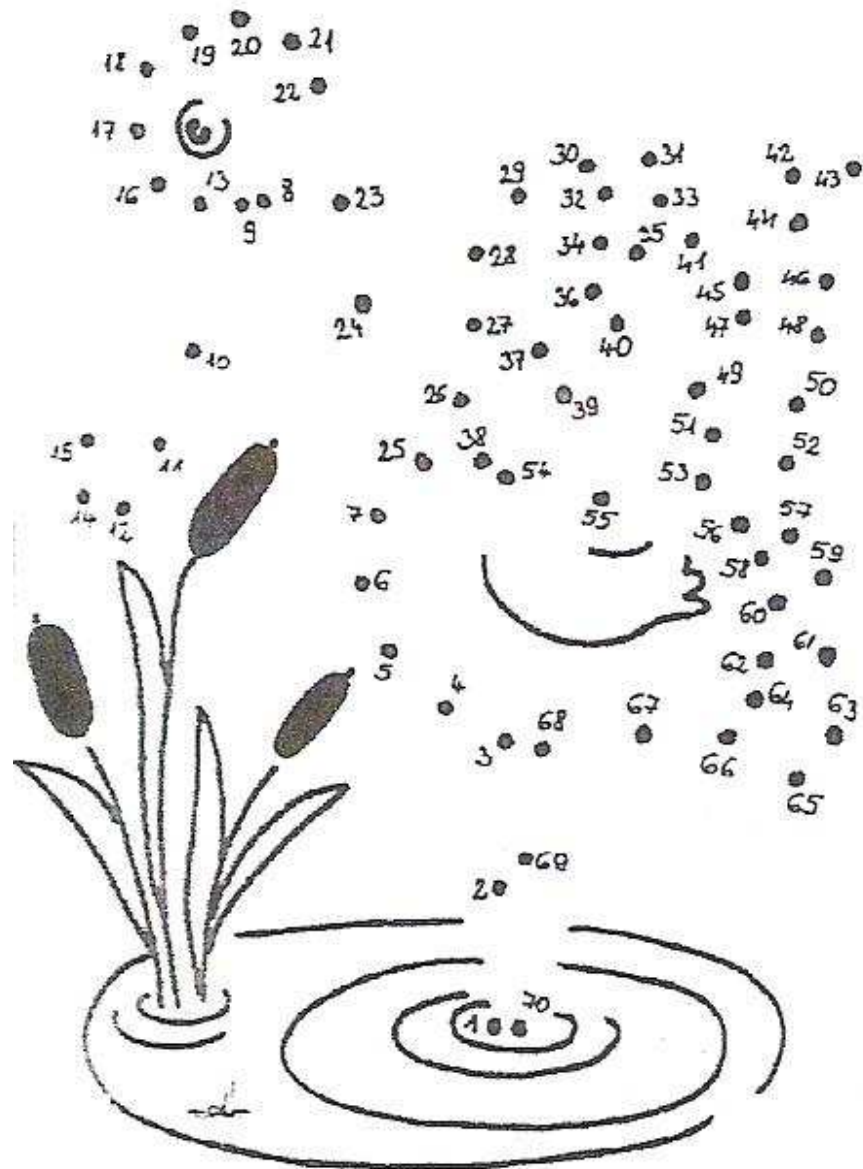
²²⁸http://images.google.hu/images?um=1&hl=hu&lr=lang_hu&q=t%C5%B1zrak%C3%B3hely&btnG=K%C3%A9pek+keres%C3%A9se,
http://images.google.hu/images?um=1&hl=hu&lr=lang_hu&q=erdei+t%C5%B1zrak%C3%B3hely&start=18&sa=N&ndsp=18

²²⁹ Beszéljetez arról, hogy élő faágat nem törünk le tűzrakás céljából. Gyűjtősnek vékony ágakat gyűjtsetek, a vastagabbat később tegyétek a tűzre. A régen földön fekvő, korhadt fa nem sok jót ígér, legjobb az a száraz ág, amelyik még rajta van a fán, bokron. A meggyújtáshoz szánt papírt gyűrögessétek, szaggassátok meg és laza gombóc formában tegyétek a gyűjtős alá. A papírt apró ágakkal, rácsszerűen, elég sűrűn fedjétek be, de azért hagyjátok jární a levegőt is.

Rejtvény

Kössétek össze a pontokkal jelölt számokat 1-től 70-ig növekvő sorrendben, és akkor megtudhatjátok, mit rejt a rajz, ha tavasszal vagy nyáron mentek, biztosan találtok ezzel az állattal.

Ha eszetekbe jut róla egy gyermekdal, énekeljétek el!

Ki vagyok én?

Kristályvizű, hús forrás csordogált az erdő mélyén. Tölgyek, fenyők közt futott, míg egy tóhoz nem jutott. Sás és nád susog, ezernyi vízimadár rikolt, s behallik egész a fenyőig erdő mélyibe ezer béka éneke.

Erdő szélén nyúlfi ugrál, tölgyfa ágán mókus hintázik, bokor alatt süni rágcsál, béka a kövén üldögélve szúnyogra vadászik. Ám ekkor furcsa neszre figyelnek fel a kis állatok.

Fű közül botladozva, nyöszörögve valaki kibújik félénken, remegve. Erdei tisztás szélén a kisállatok elbújtak, ijedtükbe meglapultak. A barna kis jövevény nem nyöszörög, sír szegény.

Mókuska a faágon, mert magasban ő is bátor, megkérdezi a komától:

- Hé te, ott lenn! Miért itatod az egereket? Gyere inkább játszunk mókuskereket!

De a barna, pici állat csak szipog, liheg, nagyon fáradt.

Eközben a többiek is, nyuszi, süni, béka lassan odamerészkednek, kíváncsian nézegetnek.

- Ki vagy te? – muszog a nyúl, hosszú füle lekonyul.

- Ki vagyok én? Kérem szépen, én még csak pár hetet éltem. Hasonlítok a mamámra, ilyen a bundája, a lába, a feje! De azt sosem mondta nekem, hogy mi is a nevem.

Körbejárja és ugrálja, hogy a nevét kitalálja, négy picike jóbarátja.

Mókus elnök próbálja, lassan körbemustrálja.

- Bundád barna, szőre bársony! Mókus vagy te kis barátom! Bizonyítsam? Mássza a fára, ugorj gyorsan ágról ágra!

Ám a barna kis jövevény, megrázza a fejét szegény:

- Fára bizony nem mászok, ágakon nem ugrálok, a földön szívesen ülök, a magasban szédülök!

Nyuszi következik sorra:

- Olyan ismerős az orra! És a foga, látom már, bizony nyúl vagy te kiskomám! Ugord át e tuskót nyomban, hogy ezt bebizonyíthassam!

Ám a barna kis jövevény, a fejét rázza szegény:

- Ugrani én nem tudok, és futkározni sem, s a lassú sétát bizony jobban kedvelem!

Süni mélyen gondolkodóba esett, mert barátján tüskéket keresett:

- Nem találtam tüskét rajtad, és úgy látom, van farkad! Nem lehetsz süni ezen okkal, ilyen ormótlan farkokkal.

Béka került most már sorára, egy pillantást vetet a lábára:

- Ki mit mond, én nem bánom! Béka vagy te barátom! Karmaid közt feszül a hártya, ezt már csak a vak nem látja! Igaz nincsen szőr a békán, farkam sincs mint neked hékás, de hogy úszni bizony tudsz, azt bebizonyítjuk!

Mókus, nyuszi, süni barát, elképed azon, amit lát. Mert a barna kis jövevény, lassan elmerül a tóban, olyan kecsesen úszkál benne, hogy azt nem gondolták volna.

- No mit mondtam, kitaláltam! – szól a béka, s büszkén mutat rája, de egy pillanat múlva tátva marad a szája, mert a vízben nem egyedül lubickolt barátja, hanem meglelte a vízben mamája, papája.

- Kicsi fiam merre jártál, ilyen soká hol kószáltál? – szidja a mamája.

- Vízivárat miért hagytad el? – kérdezi papája.

- Kibújtam, s a kíváncsiság vezetett előre, így aztán eltévedtem, kiértem az erdőbe.

- No világot láttál lelkem, de most aztán gyorsan haza!

- Várj még kérlek, had kérdezzek egy fontosat mama! Négy jóbarátom is akadt, mondd meg nekik kérlek, ki vagyok én, mi a nevem, had tudják meg végre!

- Hogy ki vagy te, kis butuska, hallod ezt apó, nem tudja a kicsi fiad, hogy ő bizony hód!

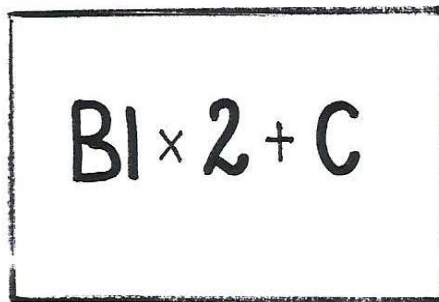
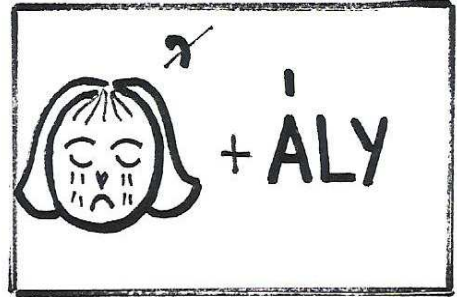
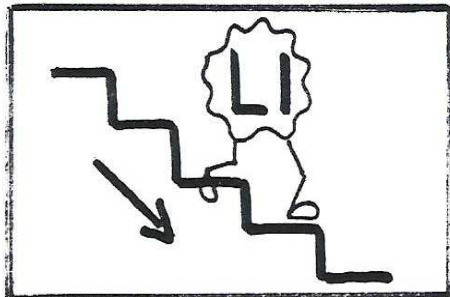
Elúsztak a vízivárba. A vidám hódcsalád lebukott a tiszta víz alá. Csak a béka ült a kövön, bánatosan brekegett, belezöldült a szégyenbe, hogy ekkorát tévedett.

Rejtvény

A képek mögé madarak bújtak el. Kik ők?²³¹

Anya! Apa!

Rajzoljatok egy képrejtvényt, melynek megfejtése egy erdei állat legyen!

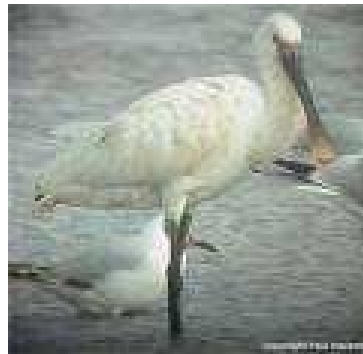
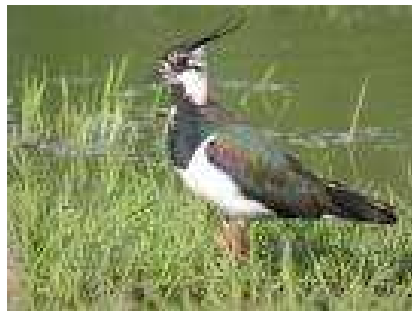
1./ _____ 2./ _____
3./ _____ 4./ _____

²³¹ Megfejtések: MÉGSALANAK, KILIL, YLÁRIS, CIBÍB,

A rajzolt képrejtvény megfejtése: _____

Mit tudtok erről az állatról? _____

Ha megfejtették a rejtvényt **írjátok ide, a megfelelő kép alá** a megfejtéseket!²³²

Írjatok egy óvó-védő mondatot a következő szavak felhasználásával: **ember, szükség, madárdal, természet, együtt, jövő**. Természetesen más szavakat is felhasználhattok, de a megadott szavak, vagy azok ragozott alakjai szerepeljenek írásotokban!

232

http://images.google.hu/images?um=1&hl=hu&lr=lang_hu&q=kanalasg%C3%A9m&btnG=K%C3%A9pek+keres%C3%A9se

**Aki már ismerkedett az informatikával, otthon majd az interneten is böngészhet.
Persze jó, ha SZÜLEI segítenek neki!**

Kitaláljátok?²³³

Háló nélkül halászik, kéményeken tanyázik, elköltözik, ha fázik.

megfejtés:

rajz:

Láttam egy madarat, nagy kanállal evett, megkérdeztem tőle: mi is a te neved?

megfejtés:

rajz:

Szárazon is tud mászkálni, de a vízben jobb úszkálni; tó feneké a hazája, káka közt a palotája.
Néha a parton mélézgat, egyhangúan fuvolázgat. Mikor kél a hold kereke, így kiabál:
brekeke!

megfejtés:

rajz:

Tengert, tavat, folyót szeret, víz nélkül nem sokra mehet, szárazon nem bír megélni, nem hall
és nem tud beszélni.

megfejtés:

rajz:

²³³Megfejtések: AYLÓG, MÉGSALANAK, AKÉB, LAH

Növények az erdőben

Húzzátok alá amelyiket ismeritek a felsorolt növények közül!

boróka, erdei fenyő, erdei iszalag, erdei pajzsika, erdei szamóca, fagyal, fehér akác, fekete bodza, galagonya, hamvas szeder, húsos som, kocsányos tölgy, kökény, laskagomba, magyar kőris, mezei juhar, mezei szil, mogyoró, nagy csalán, rezgőnyár, tavaszi tőzike, vadrózsa, vérehulló fecskefű, vörös tölgy,

Csoportosítsátok a növényeket!

Fák

Cserjék

Lágyszárúak

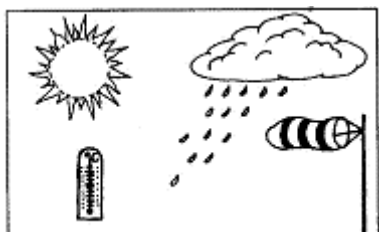
Rajzoljatok le mindegyik csoportból egyet! (próbáljátok a kisművelés határozótok segítségével meghatározni, megkeresni és utána lerajzolni)²³⁴

--	--	--

²³⁴ Kedves Szülők! Ügyeljenek arra, hogy gyermekeitek közül mindenki egyformán dolgozhasson a munkafüzetben, így lesz munkátok CSALÁDI, és KÖZÖS!

Az erdő időjárása. **Véleményetek szerint** mi alakítja az erdő időjárását?

Nevezzétek meg, melyek az időjárás elemei? (a rajzok segítenek nektek!)²³⁵

1./ _____ 2./ _____ 3./ _____ 4./ _____

Gyűjtsetek népi bölcsességeket az időjárással kapcsolatban! pl.: „Ha a levelek nem akarnak lehullani az ágakról, kemény télnek nézünk elébe.” „Ha a varjak a karácsony előtt a lucernatarlón keresgélnek, húsvétkor ugyanott a hóban járnak.” stb.

Milyen népdalokat, (dalokat) ismertek, melyek az erdőről szólnak?

Énekeljétek el!

Tanuljátok meg a következő népi mondókát és mondjátok el egymás után sokszor, akár kánonban is!

 II II I I,
 Az er dei tó ba',
II II I I,
megdög lött egy bé ka,
 I II I I,
 ap raja- nagy ja,
 II II I I,
mind azt sirat gat ja!

²³⁵ a szerző saját rajza

Az erdő szintekre tagozódása

A növények megfigyelését különböző szempontok szerint (kéreg, virág, termés, levél) tehetjük meg. Ekkor már látjuk is az erdő szintekre tagozódását. A fák, bokrok, az aljnövényzet változó magasságot képez. Sűrű erdőben sokkal ritkább az aljnövényzet, mert kevesebb nap éri a talaj közelét.

Mit figyelhetünk még meg?

- Matematikai tapasztalatokat gyűjthetünk: nagyobb, terebélyesebb, vékony, vastag, sűrű, ritka.
- Otthon a lehullott fakéregből kéregnyomatokat, díszek készíthetünk.
- Állatnyomokat figyelhetünk meg. Ha lerajzoljuk, vagy kiöntjük, otthon kikereshetjük a könyvből, milyen állat nyomára bukkantunk.

Az erdő avarszintje²³⁶

Az erdő legalsó szintje az avarszint. Itt élnek a gombák, mohák, páfrányok, zuzmók és a lágyszárú növények.

Beszélgessünk a gombákról, keressünk is egyet-kettőt az avarban! Vannak ehető és mérgező gombák. Csak szakember tudja eldönteni melyik milyen, mi ne kísérletezzünk, ne is nyúljunk hozzá, ha nem ismerjük. Persze azért csodáljuk meg a gombák sokféleségét!

Az állatok közül sok emlős (borz, róka, vaddisznó, őz, stb.) és jó néhány rovar (hangya, stb.) is ezen a szinten él.

Az aljnövényzet az erdő szőnyege. Az avarszőnyeg megvédi a növényeket a fagytól, az erős szélről és a szárazságtól is.

Az avarszinten élő állatok

róka

Elkeskenyedő arckoponyájú, lompos farkú, hegyes fülű, elliptikus szemű

állat a **róka**²³⁷ Bundája vörhenyes, pofája, farka és hasa fehér. Színe évente a vedlések idején változik. Mellső végtagján 5, a hátsón 4 lábujj található. Teste 60 cm, farka 40 cm hosszú, testtömege 6-7 kg.

Élőhely:

Európa szerte elterjedt, néhol igen gyakori ragadozó. Eredetileg az erdős területek lakója volt, de sok más helyen is előfordul (mezőgazdasági területek, cserjés-fás-ligetes-bokros helyek, lakott területek).

avarszint

Lakóhelyét, az ún. rókavárat vagy maga készíti vagy a borz kotorékát foglalja el. A rókalyuk körül sajátos, intenzív, füledt szag érezhető, és megtalálható a táplálékának maradványa is. Jellegzetes a nyoma is, amely a kutyáétól eltérően nem annyira kanyargó és meg-megálló. Hosszú, csavart ürüléke csontokat, rovarokat, és szőrt is tartalmaz.

Táplálkozása:

Éjszaka vadászik. Zsákmánya főként kisemlősökből, rovarokból, szárnyasokból áll, de gyümölcsöket is eszik. Különböző kaffogó és ugató hangokat ad. A veszettség fő terjesztője.

²³⁶ avarszint: saját fotó

²³⁷ http://images.google.hu/images?um=1&hl=hu&lr=lang_hu&q=r%C3%B3ka&btnG=K%C3%A9pek+keres%C3%A9se

Vaddisznó²³⁸ bundája vastag és sötét színű, fedőszőrzete erős sertékből áll. Orra megnyúlt, vége mozgékony, hiszen mindent ezzel „térképez” fel. 30 cm-es farka nélkül testhossza akár 180 cm is lehet. A kanok testtömege 60 és 230 kg, a kocáké 36 és 150 kg között váltakozik. Mindkét nemnek (koca, kan) van agyara. A hímeké elérheti akár a 30 cm-t is.

Élőhely:

Eredetileg a nyíltabb erdőségek lakója volt, de napjainkra Magyarországon a mezőgazdaságilag művelt területekre is behúzódik, és itt jelentős kárt is okozhat.

Táplálkozása:

Táplálékának zöme növényi eredetű, kedveli a makkot, de a rágcsálókat, kis nyulat, férgeket, hüllőket, madártojásokat vagy a férgeket sem veti meg.

Érdekességek:

Télen, novembertől februárig párzik. 4 hónap vemhességi idő után, március, május tájékán születnek meg a kismalacok, melyek száma almonként elérheti a 12 is. A kicsik jellegzetes mogyoróbarna és sárgásbarna csíkozásúak. A malacok nagyon hamar, néhány nap leteltével képesek követni anyjukat. Évente rendszerint két almot vet. Az ivarérettséget két éves korában éri el. Nappal kidőlt fatörzsek alatt pihen, majd a szürkületkor, valamint éjszaka táplálkozik. Vadászati értékes nagyvad.

vaddisznó

Rajzoljátok le a kedvenc avarszinten élő állatotokat! *Ügyeljetek arra, hogy a jellegzetességeit jól ábrázoljátok!*

Kányádi Sándor

Róka-mondóka²³⁹

Volt egy kicsi kakasom,
elvitte a róka.
Jércém is a tavaszon,
elvitte a róka.
Volt egy ludam, jó tojó,
elvitte a róka.
Récém, tóban tocsogó,
elvitte a róka.
Gácsérom és gúnárom,
elvitte a róka.
Semmim sincsen, tirárom,
vigye el a róka!

²³⁸http://images.google.hu/images?um=1&hl=hu&lr=lang_hu&q=vaddiszn%C3%B3&btnG=K%C3%A9pek+keres%C3%A9se

²³⁹ http://ovi.freeblog.hu/tags/allatos_versek/

Élőhely:

Lombos- és tűlevelű erdők lakója, de természetesen napjainkban bárhol láthatjátok, még otthon a lakásokban is. A hangyaboly azonban mindig ott készül, ahol a napfény eljut a talajig.

hangyák

Táplálkozása:

A hangya mindenevő, de elsősorban, mint rovarpusztító jelentős, a fákat károsító rovarok pusztítása miatt. Kedvenc eledele a mézharmat, a különféle tetvek által termelt cukros lé. A nyár folyamán egy nagyobb hangyaboly 500 kg mézharmatot is behordhat.

A hangyák államalkotó rovarok. Egy hangyabolyban általában néhány száz és ezer közötti a királynők száma, az egész népeség viszont egymillió dolgozóból is állhat.

A **sün**²⁴⁰ tüskéin világosabb és sötétebb szőrök váltakoznak. Lábán és hasoldalán a szőrzet világosabb, piszkosfehér.

Élőhely:

Mocsarak és tűlevelű erdők kivételével szinte minden élőhelyen megtalálható. Napjainkban a lakott területektől sem idegenkedik.

Táplálkozása:

Ízeltlábúak, egyéb gerinctelenek, kisebb gerincesek, dögök és különböző növényi részek alkotják fő táplálékát. Szürkületől világosodásig aktív.

Érdekessége, hogy a mérges kígyók mérge nem hat rá. Az állatok súlya leginkább attól függ, hogy mikor születtek, késő tavasszal vagy kora nyáron. Néha a sünn kétszer is fial évente. Fészket levelekből, füvekből készíti. Téli álmat alszik. 2-10

darab, 12-25 g utódját az anya 31-37 napos vemhesség után hozza világra. A kicsinyek közel két hónapig szopnak. Az ivarérettséget egy év után érik el. Élettartamuk 8 év is lehet. A baglyok és az ember a legfőbb pusztítói. A téli álm alatt különösen érzékeny a háborgatásra.

sünn

Séta közben **gyűjtsetek** falevelet, otthon préseljétek le és készíttetek emlékül egy szép levél-képet!

Hozzávalók:

- kartonlap,
- színes lap,
- raffia,
- stift-ragasztó

Csukás István²⁴¹

Sün Balázs

Erdőszélen, erdőszéli
tölgy tövében volt egy ház.
Abban lakott hét süntestvér:

Sün Aladár,
Sün Piroska,
Sün Adorján,
Sün Dorottya,
Sün Demeter,
Sün Tihamér
s a legkisebb:
Sün Balázs.

Hogyha jól bevacsoráztak
szűk lett nekik az a ház,
s előfordult ilyenkor,
hogy kívül rekedt Sün Balázs

Furakodott, nyomakodott,
morgott, perelt dühöngve.
Semmit se ért, mit tehetett,
lefeküdt a küszöbre

Telt az idő, múlt az idő
éjre éj és napra nap.
Egyre többször fordult elő,
hogy a házból a legkisebb
kimaradt

„Ebből elég! Torkig
vagyok!” -
kiáltott fel Sün Balázs
„Sokan vagyunk,
s kicsi nekünk ez a ház!”

„Éppen ezért én elmegyek,
szerbusz néktek hat testvér
Sün Aladár,
Sün Piroska,
Sün Adorján,
Sün Dorottya,
Demeter és Tihamér!”

Miután így elbúcsúzott
fogta magát, elindult
lába nyomán
porzott a vén gyalogút.

Így baktatott, így poroszkált
szomszéd tölgyig meg sem
állt,
ottan aztán sürgött, forgott,
árkot ásott, falat emelt,
tetőt ácsolt, ajtót szegelt,
és mire a nap leszállt,
épített egy kalyibát.

„Így ni! – mondta – Most
már végre kényelmesen
alhatok! Nem tolnak ki
a küszöbre a nagyok!”

Falevélből ágyat vetett
kényelmeset,
belé feküdt s hortyogott
hogy csörögtek
s remegtek az ablakok

Éjfél tájban vihar támadt
hajlítgatta a vén fákat.
Fújt a szél nagy zajjal ám
s arra ébredt, hogy zörögnek
a kalyiba ajtaján

„Ki az? – szólt ki
fogvacogva -
Ki kopogtat éjnek idején?”
„Mi vagyunk az – szóltak
kintről,
mi vagyunk a hat testvér:
Sün Aladár,
Sün Piroska,
Sün Adorján,
Sün Dorottya,
Demeter és Tihamér!”

„Elvitte a szél a házunk,
engedjél be,
ázunk-fázunk idekinn,
csurom víz a kabát rajtunk
és az ing.”

„Jól van, jól van
- szólt Sün Balázs –
jövök már!”
S fordult a kulcs, nyílt a zár.

Betódultak mind a hatan
tele lett a kalyiba,
kérdzte is Sün Tihamér:
„Mondd csak testvér,
nincs, csak ez az egy szoba?”

Lefeküdtek, elaludtak
s arra ébredt Sün Balázs:
újra kicsi lett a ház!
Mert az éjjel ide-oda lökődve
kiszorult a küszöbre.

„Ejnye!
–mondta fejevakarva –
Mit tehetnék? Megnövök!
S akkor talán nem lesz
ágyam, nem lesz párnám a
küszöb!”

²⁴¹ <http://www.rpotor.com/sunbalazs.html>

Az erdő cserjeszintje²⁴²

cserjeszint

Az erdő középső szintjén, több erdei állatnak adnak a cserjék, bokrok otthont. Termései, bogyói táplálékot, sűrű ágai rejtekhelyet, fészkelőhelyet nyújtanak az állatoknak (zöldike, pók, stb.)

Az erdő cserjeszintjén élő állatok közül elsőként a kis Zöldike²⁴³-t említtem meg. A hím élénk zöld színezetű, szárnyán és farkán sárga foltokkal. A tojó zöldesszürke. Jellemző hangjukról ("zsírozás") az éneklő hímek könnyen felismerhetők.

Élőhely:

Európa mérsékelt övi és mediterrán területein elterjedt. Hazánkban gyakori faj. Lomb- és tűlevelűerdőkben, ligetekben, gyümölcsösökben, parkokban, kertekben költ. A hazai populáció nagy része a Balkánon telet.

Táplálkozása:

Fiókáit rovarokkal, növényi részekkel egyaránt eteti. Költési időszakon kívül főleg különböző magvakat (disznóparéj, libatop, olajos magvak) fogyaszt.

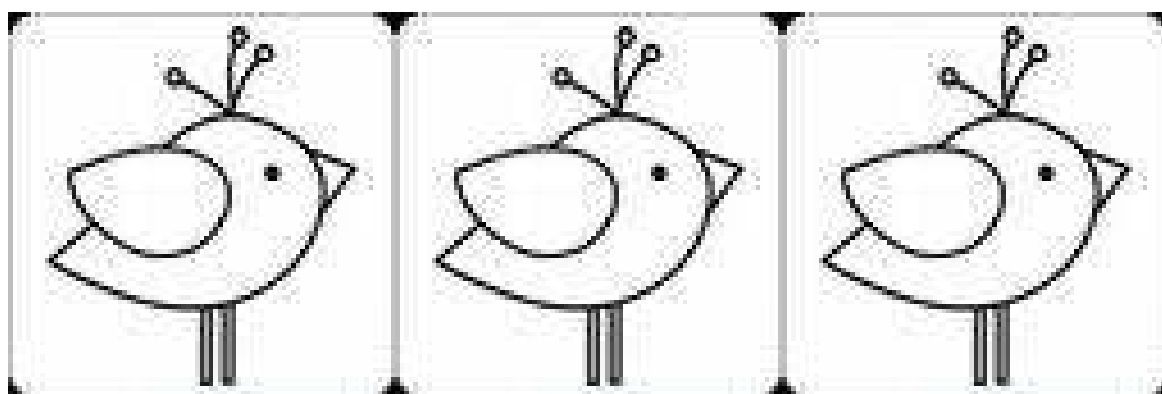
Egyéb:

Fészket, gallyakból, mohából, fűből, gyökerekből építi. Kétszer költ. 5-6 tojást rak. Az északról érkező példányok és a hazaiak egy része egész télen át megfigyelhetők.

Színezzétek ki²⁴⁴!

zöldike

Találjatok ki egy madarakat utánozó játékot!

²⁴² Saját fotók

²⁴⁴ <http://images.google.hu/images?q=madaras+kifest%C5%91k&btnG=K%C3%A9pek+keres%C3%A9se&gbv=2&hl=hu&sa=2>

A **lombkoronaszint**²⁴⁵ az erdő legfelsőbb szintje. Az erdőket arról a fáról nevezik el, amelyikből a legtöbb található benne. Pl. fenyőerdő, bükkerdő, tölgyerdő, akácerdő stb. Az erdőket alkotó fákat két nagy csoportra szokták osztani: - az **örökzöld fák** - melyek egész évben zöld leveleikben pompáznak (folyamatosan hullatják és újat hoznak) és - a **lombhullató fák** - melyek tavasszal hozzák leveleiket, ősszel pedig elszíneződnek és lehullnak.

lombkoronaszint

A lombkoronaszint elsősorban a madaraknak (bagoly, harkály, rigó, stb.) és a mókusoknak ad élőhelyet, itt tudnak elrejtőzni, fészket rakni, táplálkozni. Egy erdei séta hangulatát a madarak éneke adja meg igazán.

Ti is hallottatok „madár-hangversenyt”? **Próbáljátok** füttyüket utánozni!

Az erdő lombkoronaszintjén élő állatok

A **mókus**²⁴⁶ feje gömbölyű, dús fülpamacsa és hosszú szőrzetű farka van. Bundájának színe változó, vörösbarnától a hamvas feketéig. Télen a hasi oldal mindig fehér. Szeme fekete, ragyogó. Megnyúlt testűek, fejük zömök, farkuk hosszú. Szemük nagy, mellső végtagjaik rövidek, és négy ujjat viselnek. A hátsó lábakon 5 ujj található. Gyorsmozgású, ügyes állatok. Téli álmot alszanak.

Élőhely:

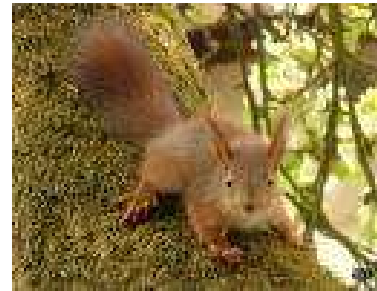
Elsősorban erdőkben, mezőkön, parkokban, lakott területen fordulnak elő.

Táplálkozása:

Táplálékuk elsősorban magvakból, gyümölcsökből áll, ezt időnként kiegészítik rovarokkal, gombákkal, madár tojásokkal és fiókákkal. Odújukba télire tetemes mennyiségű ennivalót halmoznak fel.

Érdekesség:

Fészket ágakból, gallyakból készíti, de néha faodvakat foglal el. Kora reggel és sötétedés előtt a legaktívabb. Igazi téli álmot nem alszik. Fő ragadozói a nyuszt, nyest, menyét, vadmacska. **(Húzzátok össze a nevet a képpel!)**

mókus

²⁴⁵

http://images.google.hu/images?um=1&hl=hu&lr=lang_hu&q=z%C3%B6ldike&btnG=K%C3%A9pek+keres%C3%A9se

²⁴⁶ http://images.google.hu/images?ndsp=18&um=1&hl=hu&lr=lang_hu&q=m%C3%B3kus&start=36&sa=N

Harkály²⁴⁷

A fakopáncsokra általában jellemző, hogy színük fehér-fekete, legtöbbször piros vagy sárga mintázattal kiegészítve. A nagy fakopáncs mérete és színezete alapján a balkáni fakopáncssal téveszthető össze. A hímnek piros tarkófoltja van. A fiataloknál az egész fejtető piros.

Élőhely:

Skandinávia északi területét kivéve Európában mindenhol elterjedt. Magyarországon a hegy- és sík vidéki erdőkben, gyümölcsösökben, nagyobb parkokban költ. Előnyben részesíti a fenyővel elegyes élőhelyeket.

Táplálkozása:

A költési időszakban inkább a törzs vagy az ágak felületén élő állatokat fogyasztja. (pl. levéltetveket, lombfogyasztó hernyókat, lószúnyogokat, kaszáspókokat és különböző hártványászárnyúakat) Fatörzseken, vastagabb ágakon, ritkábban vékony gallyakon vagy a talajon keresi táplálékát. Az őszi-téli kora tavaszi időszakban gyakran táplálkozik, a kéreg alól vagy vés a farészben mélyebbre az ott élő farontó rovarok után. Ez a viselkedési forma közvetetten azt is elősegíti, hogy a parazitoidok²⁴⁸ (pl. fürkészek) könnyebben tudják megtámadni a farontó rovarokat, mivel a lehántott vagy elvékonyított kéreg védőhatása kisebb.

Érdekességek:

Évente egyszer költ. Nászidőszakban a hím jellegzetesen dobol a korhadt fákon. Territóriumán²⁴⁹ belül több odút is készít, de csak egyben fészkel. A tojó 6 tojását az odú alján lévő faforgácsra rakja. A kotlás 14-16 napig tart. Mindkét szülő üli a tojásokat. A fatörzsen táplálkozó fajok többségéhez hasonlóan télen is megtalálja táplálékát, ezért nem vonul el. Télen kóborló, de soha nem megy messze előző évi költőhelyétől.

harkály

bagoly

A **bagoly**²⁵⁰ karcsú testű, rozsdabarna színezetű madár. Tollfülei vannak. Márciusban kezdi költését. Fészkalja 4-5 tojásból áll. Csak a tojó kotlik. A fiókák egyhónaposan válnak röpképesé.

Élőhely:

Erdőkben, ártereken, parkokban telepített fenyvesekben egyaránt költ. Állandó madarunk, télen kisebb csapatokba verődve települések örökzöld fáin telel.

Táplálkozása:

Főleg kisemlősökkel (mezei pocok, erdei egér, házi egér) táplálkozik. Néha madarakat (házi és mezei veréb, erdei pinty, függőcinege) is elfog.

²⁴⁷

http://images.google.hu/images?um=1&hl=hu&lr=lang_hu&q=hark%C3%A1ly&btnG=K%C3%A9pek+keres%C3%A9se

²⁴⁸ élősködők

²⁴⁹ felségterület

²⁵⁰ http://images.google.hu/images?um=1&hl=hu&lr=lang_hu&q=bagoly&btnG=K%C3%A9pek+keres%C3%A9se

Kullancs²⁵¹ napjaink egyik legnagyobb erdő-járó ellensége. Első lábpárjának csípőjén egy hosszú hátrafelé irányuló, tüskeszerű nyúlványt visel. Hímje 1,25-2 mm hosszú, hátán nagy fénylő barna pajzsot visel; a nőstény hátpajzsa kisebb, de ormánya hosszabb; ha egészen tele szívta magát, teste piros kékes, barna és zsírfényű; általában 2,2 mm.

Élőhely:

Kutyákon, juhokon, madarakon s más melegvérű állatokon élőködik, és az embert is kedveli!

Táplálkozása:

Kifejlett alakjaik a melegvérű gerincesek (madarak, emlősök) vérszívó parazitái. Lárvaik hüllők vérére is szívhatják. Szájszervük speciálisan módosult a vérszíváshoz. Első lábukon az áldozatuk megtalálását segítő szaglószer található.

FIGYELEM!

Veszélyesek, mivel az agyhártyagyulladás és a Lyme-kór kórokozóit juttathatják az emberbe. Hazánkban körülbelül minden harmadik kullancs fertőzött. Ha időben (kb. 24 órán belül) észre vesszük és eltávolítjuk őket, még semmi baj nem történhet.

kullancs

A kullancs eltávolítása

A ruhában megkapaszkodó kullancs a fénytől védett testtájak felé mászik (hajás fejbőr, testhajlatok, ruha alatti területek). A számára megfelelő helyen a bőrbe fúrja magát, és néhány óra múlva már vért szív. Ez a pár óra áll rendelkezésünkre, hogy megtaláljuk és eltávolítsuk a kullancsot.²⁵²

Legkönnyebben egy finom csipesszel ragadható meg (a szemöldökcsipesz nem alkalmas erre a célra). Fogjuk meg a potrohát - minél közelebb a bőrhöz - és finoman, egyenletesen húzzuk. Ha a feje bennszakad a bőrben, ne ijedjünk meg. A bennmaradt fej egy-két hét alatt idegen testként kilökődik. Ne próbálkozzunk a fejrészek kiszedegetésével, és sebészt se kérjünk meg erre, mert szinte biztosan gennyes felülfertőződés lesz a következménye.

A kullancscsípés helyén az első 2-3 napon jelentkező bőrpír nem Lyme-kór, hanem általában a kullancs nyála által okozott allergiás reakció, illetve ha láz is kíséri, akkor orbánc vagy flegmone²⁵³. Az allergiás reakció 2-3 nap alatt magától elmúlik, az orbáncot és a flegmonét antibiotikummal kezelni kell. Kullancscsípés után jelentkező láz, fejfájás, hányás, mirigyduzzanat esetén is forduljunk orvoshoz. A kullancscsípés helyét legalább két hónapig tanácsos figyelemmel kísérni.

251 http://images.google.hu/images?um=1&hl=hu&lr=lang_hu&q=kullancs&btnG=K%C3%A9pek+keres%C3%A9se

252 A kullancs időben történő eltávolításával valamennyi kullancs terjesztette betegség eredményesen megelőzhető. A kullancs kivétele nem orvosi feladat, mindenkinek értenie kellene hozzá, ugyanúgy, mint az elsősegély nyújtásához.

253 A szövetek gennyes gyulladása

Fák, cserjék

Az erdőben vannak olyan növények, amelyek csupán egy-két évig élnek. A fák viszont igen hosszú életűek. Találunk köztük olyanokat, amelyek életkora több száz év.

A fák és bokrok meghatározzák az erdő élőlényeinek életét. Vannak lombhullató és örökzöld fák.

Fejtsétek ki meg mit jelent: lombhullató, örökzöld

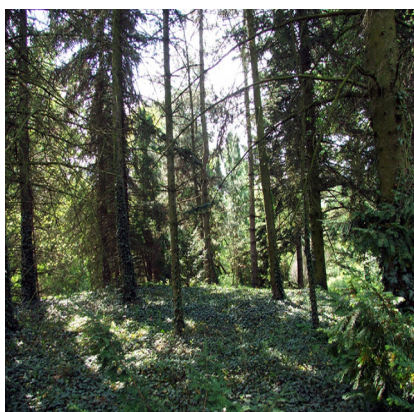
Írjatok példát mindkettőre! _____

Rajzoljatok egy olyan fát, amit nagyon jól ismertek! (A talajban lévő részét is!)

Írjátok mellé a részeit is!

Ha ismeritek, rajzoljátok le a levelét, virágát, termését! Színezzétek is ki!

Gyűjtsetek leveleket és terméseket! (Csak ami lehullott) Rendezzettek belőlük kiállítást!

fenyves²⁵⁴

tölgyes²⁵⁵

bükkös²⁵⁶

²⁵⁴ http://images.google.hu/imgres?imgurl=http://gallery.site.hu/d/2119329-2/Fenyves_es_borostyan.jpg&imgrefurl=http://gallery.site.hu/u/Jocee/vacratot/Fenyves_es_borostyan.jpg.html&usg=__b_zikyR1U-ciP3Vjs11JvtZyo94=&h=480&w=640&sz=206&hl=hu&start=2&um=1&tbnid=9u__AfphSSK3M:&tbnh=103&tbnw=137&prev=/images%3Fq%3Dfenyves%26um%3D1%26hl%3Dhu%26lr%3Dlang_hu%26sa%3DG

²⁵⁵ http://images.google.hu/images?um=1&hl=hu&lr=lang_hu&q=t%C3%B6lgyes&btnG=K%C3%A9pek+keres%C3%A9se

Milyen fák leveleit látjátok? Írjátok a képek alá!

Segítenek a határozó könyveitek és az általatok eddig gyűjtött levelek is!

²⁵⁶http://images.google.hu/images?um=1&hl=hu&lr=lang_hu&q=b%C3%BCkk%C3%B6s&btnG=K%C3%A9pek+keres%C3%A9se

A cserjeszint fiatal fákból és bokrokból áll. Gyakori növényei: galagonya, som, mogyoró, kökény, vadrózsa, fagyal.

A fákat nemcsak jellegzetes formájukról, levelükről, termésükről lehet felismerni. Nagyon érdekes a kéreg mintázata is.

mogyoró

kecskerágó

hamvas szeder

csipkebogyó (a vadrózsa termése)

Készítsetek kéreg mintákat! Helyeztetek egy írólapot a fatörzsére! Zsírkréttal óvatosan satírozzátok be az egész lapot! Ebből is készíthettek gyűjteményt! Írjátok a rajzok alá, milyen fa kérgét ábrázolja!

Mérjétek meg néhány jól megtermett fa törzsének körfogatát!

A fa neve: _____ Törzsének körfogata: _____

Fafaj megnevezése

Becslés

Mérés

Melyik fa hány évig élhet? Nézzetek utána!

Fafaj megnevezése

Életkor-becslés

Életkor

Melyik cserjét ismeritek? *Húzzátok alá a nevét!*

piros madárbirs (védett)

fekete bodza

vörös áfonya (védett)

közönséges fagyal

lónyelvű csodabogyó (védett)

galagonya

Madarak²⁵⁷

A madarak hangja minden embert jobb kedvre derít. Békét, nyugalmat, hangulatot áraszt. Mennyivel szegényebb is lenne nélkülük a természet!

Ma Magyarországon a madarak nagy többsége védett. A madárvilág állandó mozgásban van, vannak visszahúzódó és vannak terjeszkedő fajok.

A madarak alakja és nagysága sokféle lehet. Minden madár jellemzője, hogy testüket toll borítja, csőrük van és tojásokkal szaporodnak. Nem minden madár tud repülni, de szárnya mindegyiknek van. Lábuikat pikkelyes bőr fedi, többségüknek négy ujja van. Csőrük formája különböző, táplálkozásuk szerint változik. A húsevő, ragadozó madaraknak, erős, kampós csőrük van. A magevőknek rövid, vaskos, erős.

A madarak testét, csontváz szilárdítja. Lábuik jól alkalmazkodott a kapaszkodáshoz vagy a futáshoz, kúszáshoz. A tollak nem csak melegítik testüket, ezek segítségével repülnek.

Melyik a legkedvesebb madaratok, és miért? _____

Milyen madarakat láttatok eddig utatok során? _____

erdei pinty

énekes rigó

szajkó

tövisszúró gébics

Költés előtt a madarak párt választanak. Általában a hím hívja magához a tojót, gyönyörű színével, vagy násztáncával.

Milyennek képzelitek a násztáncot? Próbáljátok utánozni!

²⁵⁷http://images.google.hu/images?um=1&hl=hu&lr=lang_hu&q=erdei+pinty&btnG=K%C3%A9pek+keres%C3%A9se

Párazás után a tojó, lerakja tojásait. A tojások kemény, meszes héjúak. Amíg a tojó a tojásokon ül, azt mondjuk: kotlik. A kis csibe ahogy kikelt, azonnal képes magától enni, futkosni. A cinkéknél és még sok más madárnál ez nem így történik. Először vakok és csupaszok. A szülők gondoskodására van szükségük, amíg röpképesek nem lesznek. A repülést sokat kell gyakorolniuk.

A madarak lakóhelye, fészke sokféle lehet.

Ti milyen „madárlakásokat” ismertek?

Herman Ottó²⁵⁸ 200 szólást és közmondást gyűjtött a madarokról²⁵⁹.

Húzzátok újra össze a szétdarabolt a közmondásokat, majd egyet válasszatok ki és beszélgetsetek jelentéséről!

Sokat akar a szarka,
Jobb ma egy veréb, mint
Ritka madár
Fekete hollónak
Egy fecske,
Hiába fürdik a csóka

fekete a fia!
az igaz barátság!
nem csinál nyarat!
nem lesz fehér hattyú soha!
holnap egy tűzok!
nem bírja a farka!

²⁵⁸ 1835-1914, természettudós, etnográfus (madárkutató)

²⁵⁹ <http://www.nimfea.hu/programjaink/zoldszem/hermanmain.htm>

Milyen madár ez? Rajzoljatok!

A madarak megfigyelését legalaposabban távcső segítségével végezhetitek.

A következő kérdésekre kereshettek választ:

- Milyen a madár **testalakja**? (gömbölyded, karcsú)
- Milyen a **színe**? (vannak – e foltok, csíkok a tollazatán, milyen színű a mell, has, hát?)
- Milyen a **mérete**? (viszonyítás egy ismert madárhoz, pl. feketerigó, tyúk, veréb)
- Mit figyelhető meg a **fején**? (a fej formája, a szem színe, a nyakhosszúsága, van-e bóbitája stb.)
- Milyen a **farok formája**? (hosszú, rövid, villás, felálló)
- Milyen a **csőr formája, színe**? (vékony, vaskos, rövid, horgas)
- Milyen a **szárnya**? (hosszú, rövid, elhegyesedő)
- Hogyan **repül**? (hullámosan, mint a harkály; vagy egyenes vonalban, mint a veréb)
- Milyen a **lába**? (karmokkal végződő, mint a sasé; erős, mint a cinkéé; vékony, mint a füzikéé; milyen színű)
- Hogyan **mozog**? (totyog, ugrál, fatörzsön kapaszkodik, állandóan a levegőben van)
- Milyen napszakban hallható az **éneke, hangja**?
- Mi a **tápláléka**?
- Milyen a **tojás formája, mérete, színe**?²⁶⁰

**Ezt a madarat figyeltük
meg:**

Csőre

Lába

Tápláléka

Ne csüggedjetek, ha nem sikerül minden kérdésre választ adnotok!
Meglátjátok, gyakorlással egyre ügyesebbek lesztek!
Persze jó, ha a könyveket, újságokat is nézegetitek!

²⁶⁰ **Tudjátok!** A tojásokat nem szabad megérinteni, mert a tojó, magukra hagyja őket.

Természetvédelmi alapfogalmak

Természetvédelmi terület: természeti ritkaságok védelmének céljából létesített kisebb kiterjedésű terület.

Tájvédelmi körzet: célja a védett táj jellemző képének, az ott lévő természetes alkotóelemek egyensúlyának megőrzése.

Nemzeti park: nemzetközi szabályok írják elő védelmének feltételeit. Célja az ország legjelentősebb természetes állapotban tartott területének megőrzése és bemutatása.

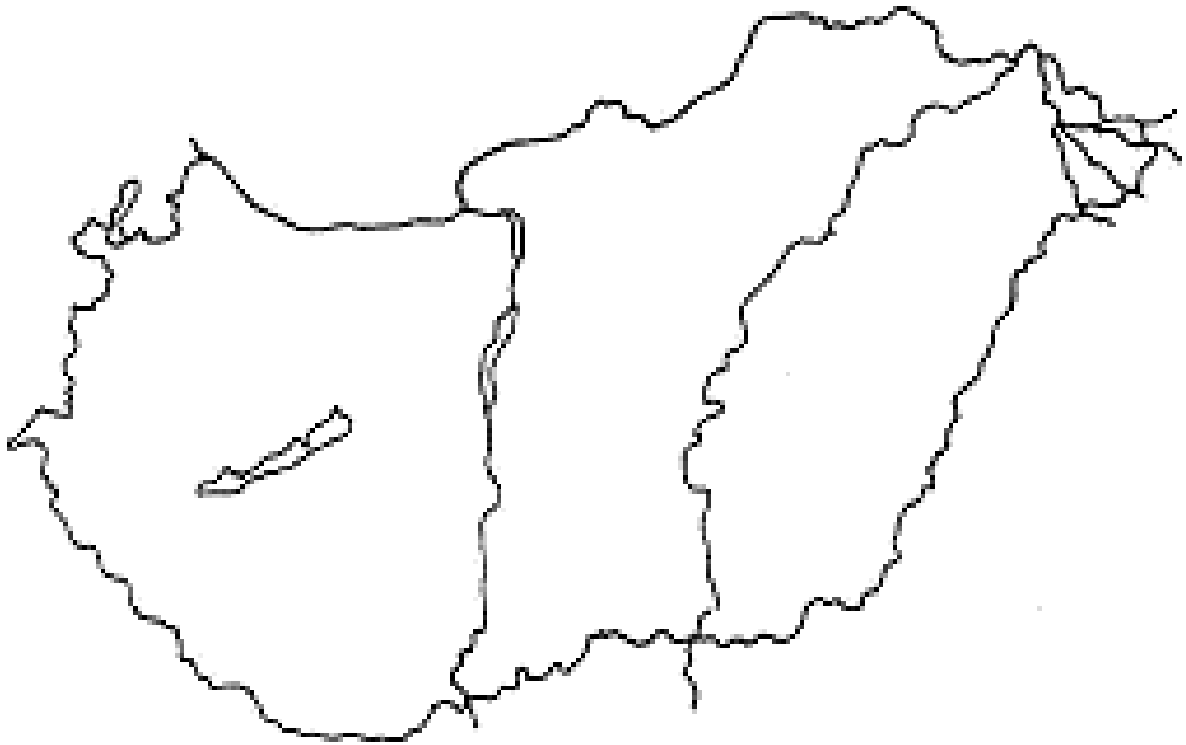
Madárrezervátum: védett madaraink védelmét szolgáló terület, természetes élőhely szerinti környezetben.

Jelöljétek be a térképvázlaton, hogy honnan érkeztek, és hol vagytok most!

Használjatok térképet!

Otthon nézzetek utána, ismerkedjétek meg hazánk nemzeti parkjainak emblémáival is.

Jelöljétek meg annak a nemzeti parknak a helyét, amelyiknek legjobban tetszik az emblémája!

Embléma rajzok:

Kis kutatómunka otthonra!

Melyik pénzerméremre ismertek rá?

A Magyar Nemzeti Bank 1993-ban olyan pénzerméket hozott forgalomba, amelyeken védett növény- és állatfajok szerepelnek. E növények és állatok bemutatásával segíti elő a természeti értékeink jobb megismerését. Ti ismeritek ezeket az érméket, illetve ezeket a növényeket, állatokat?²⁶¹

A képek mellé írjátok le, amit tudtok!

magyar nőszirm

nagy kócsag

magyar kikerics

kerecsensólyom

261

http://images.google.hu/images?ndsp=18&um=1&hl=hu&lr=lang_hu&q=kerecsen+s%C3%B3lyom&start=36&sa=N

Vadászat

A vadászat ősidők óta emberi cselekedet, tele kihívással, félelemmel és tervvel. Odafigyeléssel, óvással és szenvedéllyel.

A hagyományos kultúrákban a gyerekek is úgy nőnek fel, hogy olyan hősookról hallanak történeteket és dalokat, akik szerepmodellekként szolgálnak nekik nem csak a vadászat, hanem az élet minden területén. A mítikus mesékben, beszélő állatok tanítják a vadászt a természet védelmére, meghatározva a kulturális normákat, az etikus magatartást, és az erdőlakók és a kirándulók jó kapcsolatát.

A gyerekek imádják a történeteket, a könyveket! Kérdéseik érdeklődőek, nyitottak és nem ellenségesek. Számos tárlat, kiállítás mutatja be a vadászatot, s lehetőséget ad arra, hogy a szakemberek elmondhassák, amit maguk a gyerekek is sejtenek valahol: hogy a vadászat nem csupán szenvedély, hanem a vadállomány egyensúlyát elősegítő munka is. A tárlatok, kiállítások legfőbb mondanivalója, hogy a vadállományt szabályozni kell mind a kihalás, mind pedig a túlszaporodástól. Ezt a tevékenységet nevezzük vadgazdálkodásnak.

Olvassátok el a következő könyvet, hogy többet tudjatok a vadászatról, a vadásszá válásról!
Széchenyi Zsigmond: Ahogy elkezdődött (M-érték Kiadó 2004)

A könyvben Széchenyi Zsigmonddal, a nagy vadással tarthatunk vadásszá válásának első lépéseiben. Megismerkedhetünk a csúzlitól a flóberten keresztül a komoly fegyverekig mindennel, ami a vadászathoz elengedhetetlen. Közben végigizguljuk az "elsőket" - az első verebet, az első mókust, az első őzet, észrevétlenül megismerhetjük az igazi vadászat és vadászetika máig érvényes alapjait.

Nevezzétek meg milyen állatokat láttok a képen!²⁶²

Találjatok ki egy családi vadászélményt, mindenki tegye hozzá a saját „vadászatát”!

²⁶² <http://www.vadaszat.net/>

**Készítsetek a napról
öröm és bánat „térképet”**

**Mi volt, ami a látottak, tapasztaltak
alapján élmény, öröm volt nektek?**

Anya-Apa

Mi okozott szomorúságot?

Anya-Apa

Gyerekek

Gyerekek

Együtt

Együtt

(a család megnevezése)

az ERDŐ EMLÉKKÖNYVE

Készítsétek el az erdő könyvét, tapasztalataitok alapján!

- Vannak-e védett növények a területen?
- Vannak-e védett állatok?
- Találtak-e a közelben történelmi jelentőségű fát vagy épületet? Miről híres a környék?

Rajzoljátok le, amit a legérdekesebbnek tartottatok!

VISZONTLÁTÁSRA²⁶³

Az emlékek mellett a megszerzett ismereteket és számos ügyes praktikát,
cselekedetet visztek magatokkal!

Kellemesen elfáradtatok?

A jó levegő, a tennivaló, a mozgás egészségeteket és szellemi
gazdagodásotokat is szolgálta, térjete vissza máskor is.

Az ERDŐ, annak NÖVÉNY és ÁLLATVILÁGA
VISSZAVÁR BENNETEKET!

²⁶³ Vecsei Alexandra fotója

Molnár Katalin főiskolai docens a Nyugat-magyarországi Egyetem Benedek Elek Pedagógiai Kar tanára. Munkássága óvodapedagógiai és szociálpedagógiai területen jelentős.

Szakmai ismeretei mellett a gyermekekkel, szülőkkel való kapcsolattartása, a nevelési-oktatási helyzetek segítése is kiemelkedő.

A kiadvány játék- és szabadidőpedagógiai, valamint az erdővel kapcsolatos ismeretrendező és közlő szempontból készült, családok számára. Olyan interaktív erdő-látogatásra hívja a szülőt és gyermekét, ahol a szem, fület, kez, szívet, értelmet vezetve kerül egyre közelebb az erdő csodálatos világához gyermek és szülő.

A munkafüzetet mindazon természet- és erdő-tisztelő kedves olvasónak ajánljuk, aki szívesen veszi ismeretei rendszerezését és bővítését, kedvvel fordul tudása gyermekeknek történő átadása felé is.

BORÍTÓLAP	1
CÍMLAP Erdővel kapcsolatos ismeretek gyermeket nevelő családok körében	2
Értekezés doktori (PhD) fokozat elnyerése érdekében,.....	3
MOTTÓ	4
1. A TÉMA MEGHATÁROZÁSA	5
1.1. Elméleti háttér, a téma tudományos interdiszciplinaritása	6
1.2. Összefoglaló a hazai környezetvédelmi jog átalakulásának főbb lépéseiről: 1985-2005	8
1.3. A téma aktualitása	10
1.4. Célkitűzések	12
2. AZ ÖKOLÓGIAI GONDOLKODÁS SZEREPE A KÖRNYEZETI NEVELÉSBEN	14
2.1. Az ember és környezete fejlődéstörténetének történeti vonulata	14
2.1.1. Ökológiai elméletek az ember és környezete kapcsolatáról	15
2.1.2. A neveléstudomány fejlődése - A természeti környezetben való tanulás, és az élmény szerepe a tanulási folyamatban	15
2.2. A környezeti nevelés fogalmának megszületése	18
2.3. Fejezetösszegzés	22
3. KUTATÁSI HIPOTÉZISEK	24
3.1. Kutatási módszertan	25
3.2. Az értékelési szempontok indoklása	28
3.3. A kutatás során felmerülő problémák	30
3.4. A fejezet indoklása	30
4. A KÖRNYEZETI NEVELÉS, A TERMÉSZETI KÖRNYEZETBEN LÉVŐ TANULÁS HELYZETE – A TÉMA HATÁRAINKON TÚL	32
4.1. Szülők bevonása a környezeti nevelésbe	33

5. AZ ATTITÚDÖK ÉS AZ ATTITÚDVÁLTOZÁS SZEREPE A KÖRNYEZETI SZEMLÉLETFORMÁLÁSBAN – AZ ELMÉLET ÉS A KUTATÁS PÁRHUZAMKERESÉSE	34
5.1. Attitűdök és eredetük	37
5.2. Az attitűdök kialakulása	39
5.2.1. Tudás-változók adatainak vizsgálata (szempontokat lásd a 28. oldalon)	40
5.2.2. Érzelem-élmény változók adatainak vizsgálata (szempontokat lásd a 29. oldalon).....	43
5.2.3. Attitűdök és viselkedés – a viselkedés-változók adatainak vizsgálata (a szempontokat lásd a 29. oldalon)	46
5.2.4. Milyen tényezők alakítják az ember attitűdjeit.....	51
5.2.5. A szocializációs-változók (szempontokat lásd a 30. oldalon) adatainak bemutatása, és elemzése	52
5.3. Fejezetösszegzés	53
6. KÖRNYEZETI NEVELÉS, TUDATFORMÁLÁS A TÁRSADALMI AKTIVITÁS SZEREPE A KÖRNYEZETTUDATOS ATTITÚDÖK BEFOLYÁSOLÁSÁBAN.....	54
6.1. A tudatformálás, társadalmi aktivitás módszerei	55
6.2. A természeti környezetben lévő tanulás.....	57
6.3. Élethosszig tartó, a természet megbecsülésére, tiszteletére szolgáló (környezeti) nevelés életkoronkénti jellemzői	58
6.3.1. A tanulás dimenziói.....	59
6.4. A hipotézisek attitűd-változóinak összesített vizsgálata	63
6.5. A család, a szülők feladata a pedagógiai folyamatban	72
6.5.1. A vizsgálatok alapján leírható optimális (kontra elégséges) szülői attitűdök összefoglalása	75
6.6. Fejezetösszegzés	78
7. ÖSSZEFOGLALÁS	79
8. TÉZISEK.....	80
9. JAVASLATOK.....	82
9.1. Javaslatok, feladatok az erdészeti szakemberek részére.....	83

9.2. Kommunikációs, szemléletváltozást eredményező modell.....	85
10. KIVONAT	86
10. ABSTRACT	87
11. KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS.....	88
12. IRODALOMJEGYZÉK	89
13. PUBLIKÁCIÓS LISTA	93
14. MELLÉKLETEK (01-60-ig)	94
61. SZ. MELLÉKLET CSALÁDI ERDŐ-JÁRÓ KÖSZÖNTŐ.....	180
Fontos tudnivalók!.....	181
Hárs Ernő.....	182
Nevezzétek meg hol jártok,.....	183
A tűzrakásról	184
Rejtvény.....	185
Rejtvény.....	187
Növények az erdőben	190
Róka-mondóka.....	193
Csukás István Sün Balázs	195
Az erdő cserjeszintje.....	196
A lombkoronaszint.	197
Az erdő lombkoronaszintjén élő állatok.....	197
A kullancs eltávolítása.....	199
Fák, cserjék	200
Madarak	204
Természetvédelmi alapfogalmak.....	207
Kis kutatómunka otthonra! 208	
Vadászat	209

Készítetek a napról öröm és bánat „térképet”	210
Az erdő emlékkönyve	211
Készítetek el az erdő könyvét, tapasztalataitok alapján!	211
Viszontlátásra	212

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra A környezeti nevelés általános kiindulópontjai (a szerző saját munkája)	7
2. ábra Erdőpedagógia – az ember és a természet egysége (a szerző saját munkája)	11
3. ábra A környezettudatos életvitel attitűdjellemzőinek problémafája (a szerző saját munkája)	13
4. ábra Az élménypedagógia koncepciója (a szerző saját munkája)	17
5. ábra Fenntartható fejlődés (a szerző saját munkája).....	19
6. ábra Jelentős konferenciák, meghatározó dokumentumok (a szerző saját munkája).....	19
7. ábra A környezeti nevelés rendszere (a szerző saját munkája)	22
8. ábra Út a fenntartható fejlődés felé (a szerző saját munkája).....	24
9. ábra Lakhely szerinti megoszlás (a szerző saját munkája)	35
10. ábra A környezettudatos életvitel attitűd-jellemzőinek célfája (a szerző saját munkája)...	81